Avskrift.

Maj von Dardel
Sveavägen 88
Stockholm.

Stockholm den 18 februari 1951.

Hans Excellens Statsministern.

Jag ber att få tacka Eders Excellens för Edert brev av den 16 ds och för Edra försäkringar, att svenska regeringen kommer att göra sitt yttersta för att bereda Raoul Wallenberg tillfälle att återvända till vårt land, om det kan visas att han befinner sig i livet. Vi nödgas dock med sorg konstatera, att Svenska regeringen icke hittills av Sovjetunionen begärt hans återsändande, trots att full klarhet om vad som hänt honom skapades redan genom vice utrikesminister Dekanosofs not av den 17 januari 1945 att han påträffats av ryska trupper och tagits under deras beskydd; av ambassadör Kollontays meddelande till mig i mitten av februari 1945 att han befann sig i säkerhet under ryskt beskydd; och av ambassadör Kollontays meddelande till Günther några månader senare - då krigshandlingarna i Budapest för länge sedan upphört - att Raoul Wallenberg finns i Ryssland och behandlas väl. För vår del ha vi ingen anledning att betvivla riktigheten av dessa meddelanden. Vi måste emellertid vända oss mot den inställning som framskymtar i Edert brev, att dessa ryska meddelanden inte är tillfyllest utan att svenska regeringen - och inte de ryska myndigheterna - dessutom skulle ha skyldighet att redogöra för Raoul Wallenbergs nuvarande vistelseort och öde.

Vi konstatera också att svenska regeringen och utrikesdepartementet inte vid något tillfälle sökt åstadkomma Raoul Wallenbergs hemsändande genom utväxling av tagna spioner eller mot andra favörer, trots att flera tillfällen därtill torde ha erbjudit sig under de gångna åren, och att ett flertal andra länder, t.ex. Danmark, med framgång begagnat sig av denna metod för att återfå av ryssarna omhändertagna personer. I stället har departementet nöjt sig

med en visserligen livlig skriftväxling i ärendet, ett antal framställningar om efterforskningar och ett lamt fullföljande av de spår och uppslag som framkommit. Som förklaring meddelade mig Utrikesdepartementet till min stora förvåning att inga anslag stod till förfogande för fullföljande av efterforskningar i saken, och departementet har vid flera tillfällen sett sig nödsakat att överlåta utredningen av spår och uppslag åt familjen för att undvika att åsamka sig även ganska måttliga kostnader.

Det må förlåtas oss att vi inte kunna betrakta dessa åtgärder som tillräckliga. Då upprepade framställningar till såväl UD som Eders Excellens personligen inte lett till någon förbättring, ha vi vid ett antal tillfällen sett oss nödsakade att genom pressen vädja till den allmänna opinionen. Vi ha därvid biträtts och fått råd av personer som drivits härtill helt och hållet av ideella skäl och av ängslan för Raoul Wallenbergs öde och utan partipolitiska eller andra ovidkommande hänsyn, vilket bäst kanske framgår av, att Rudolph Philipp, Anders Örne och Ture Nerman tillhöra regeringspartiet. Det har glatt oss att Edert uttalande att "det finns andra som utnyttjar situationen" genom Edert brev förtydligats till att inte avse dessa våra medarbetare. Vi instämma helt i Eder uppfattning om "Raoul Wallenbergs öde som en angelägenhet omkring vilken det inte borde behöva bli av partipolitik färgade strider". Såvitt vi vet har emellertid saken inte heller blivit föremål för partipolitik, utan tagits upp i lika hög grad av alla de demokratiska partiernas tidningar, inklusive regeringspartiets.

Liksom Eders Excellens ha vi ingen åstundan "att ta upp någon offentlig diskussion kring dessa ting", under förutsättning att vi bli övertygade om att saken kommer att skötas med den energi och beslutsamhet som erfordras men som hittills i betänklig grad saknats. Vi tacka Eder också för Edert löfte att de sakliga uppgifter, som kan meddelas offentligt, komma att meddelas som hittills, men hoppas att härvid saklighet och riktighet skall överväga prestigehänsyn och andra ovidkommande faktorer, vilka hittills medfört svåra och för saken skadliga felaktigheter i utsända kommunikéer och meddelanden.

vördsamt

(undert.) Maj von Dardel.

Avskrift.

Till Konungen.

Den 24 februari 1951 uppvaktades hans excellens statsministern av en deputation från Raoul Wallenberg-aktionen. Därvid överlämnades en skrivelse med begäran att svenska regeringen skulle återfordra Raoul Wallenberg från Sovjet, vilket hittills icke blivit gjort. Under samtalet framhöll excellensen Erlander, att Raoul Wallenberg-aktionen är ett stöd för regeringen i dess fortsatta arbete för Raoul Wallenbergs räddning.

Emellertid har, trots att sju månader förflutit, ännu intet svar på skrivelsen erhållits. Raoul Wallenberg aktionen får därför anhålla om besked angående regeringens inställning till de i skrivelsen framställda kraven. Även ledes önskar aktionen få veta, vilka åtgärder som av regeringen under de gångna månaderna vidtagits för att rädda Raoul Wallenberg.

(undert.) Anders Örne
fd. generaldirektör

E. Holger Eriksson
kamrer

Lise Meitner
professor

Mia Leche Löfgren
fru

Ellen Hagen
fru

Hanna Rydh
fil. dr.

Birgitta De Vylder-Bellander
fru

Rudolph Philipp
förf.

Yngve Schartau
advokat

Stockholm den 27 oktober 1951.

24 mars 1956

TILL HANS EXCELLENS STATSMINISTERN

När det i fjol blev känt genom pressen att Statsministern tackat ja för sig och sin familj till en inbjudan att besöka Sovjetunionen började utrikesledningen suggerera oss att detta skulle vara den riktiga vägen att i en vänskaplig atmosfär på högsta plan framföra SVENSKA FOLKETS OCH SVENSKA REGERINGENS ORYGGLIGA FÖRHÅN på en POSITIV LÖSNING av FRÅGAN R A O U L W A L L E N B E R G . Alltid betonade Kabinettssekreteraren - när han talade om en sådan "POSITIV LÖSNING" - att regeringen och utrikesledningen med detta begrepp avsåg RAOULS ÅTERSÄNDANDE. - Tanken på en ev. dödsattest - för att genomhugga den gordiska knuten - avvisades sedan 1954 Kabinettssekreteraren såsom ARGSINN OCH OHÖFLIG. Men trots dessa försäkringar PROTESTERADE vi konsekvent mot en sådan SAMMANKOPPLING mellan denna ursprungligen för januari 1946 planerade PRIVATRESA och den ENERGISKA DIPLOMATISKA AKTION som utrikesledningen sedan länge utlovat som vanda för vanda uppskjutit.

Vid denna tidpunkt var det icke frågan om att vårt bevismaterial icke vorde fullt tillräckligt för en energisk diplomatisk framstöt med alternativ att vid fortsatt bondfångande från rysserna sida PUBLICERA BEVISMATERIALET INKLUSIVE DE PROVOKATIONER som enligt kabinettssekreterarens mening inspirerats av Moskva och fortsatt till den dag idag är i syfte att vilseleda oss beträffande Raouls öde.

Det är inte riktigt att vi FÖRST SEDAN SEX MÅNADER innehaft TILLRÄCKLIGT BEVISMATERIAL för en sådan framstöt. LÅNGT TIDIGARE hade kabinettssekreteraren förklarat att regeringens kompetenta ledamöter INKLUSIVE JUSTITIEMINISTERN ansett materialet TILLRÄCKLIGT SÅSOM BEVIS ENLIGT SVENSK LAG för att ryssarna omhändertagit Raoul. Detta var också vår uppfattning, och därför ansåg vi uppskovet med aktionen vara obefogat. Vår uppfattning förstärktes under den sexmånadsperiod på hösten 1955 då UD utvecklade sin högsta aktivitet för att insamla material från de hemvändande tyska f.d.krigsfångarna. När detta material inströmmade förklarade kabinettssekreteraren ideligen till Philipp: "Dessa vittnesmål behöver jag egentligen INTE UPPLÄSA för dig eftersom de endast BEKRÄFTA FAKTA som sedan länge styrkts genom andra källor och andra tillförlitliga vittnen."

Även när vi den 2 oktober hade ett samtal med UTRIKESMINISTERN - vid vilken vid STATSMINISTERNS RESA till Moskva uppskjutits till påsken 1956 - AVVISADE VI ENERGISKT tanken på att DENNA RESA skulle SAMMANKOPPLAS med den planerade DIPLOMATISKA AKTIONEN.... varvid UTRIKESRÅCKLLEDAREN FÖRKLARADE att denna aktion skulle äga rum OMEDELBART EFTER ATT DET INKOMNA MATERIAL SAMMANSTÄLLTS.

Således har DET VÅR ÖNSKAN Statsministerns resa till SSSR belastats med en uppgift som LÅNGT TIDIGARE skulle ha genomförts på normal diplomatisk väg.

Om denna uppgift nu skulle ÅTERGÅ till att endast göra de ryska kyndigheterna UPPMÄRKSAMMA PÅ DEN POLITISKA VIKTEN AV RAOULS ÅTERVÄNDANDE och om det sedan skulle överlåtas åt TJÄNSTEMÄN PÅ LÄGRE NIVÅ att bittrida "RYSKA EXPERTER" (läs MVD) att "försöka hitta" Raoul.....då skulle detta innebära EN ÅTERGÅNG till den situation som förelåg OMEDELBART EFTER UTRIKESMINISTERNS ÅR 1954 sjunde privatbesök i Moskva. Ty då förklarade utrikesministern

enligt kabinettssekreteraren att han FÅTT EN UTRYCKLIG FÖRSÄKRAN för dett första att om Raoul skulle anträffas komme han att återsändas till Sverige, och för dett andra att Moskva skulle med tacksamhet mottaga material från Sverige som kunde hjälpa de ryska myndigheterna att spåra upp Raoul.
DETTA RYSKA LÖFTE HAR INTE UPPFYLLTS till den dag idag är....
trots att svenska UD i en PM - som överlämnats den 25 september 1954 av ambassadör Sohlman - meddelat uppgift om ryska fängelser i vilka Raoul befunnit sig vid vissa angivna tidpunkter.

Reda den PROVISORISKA NOTEN - som Sveriges utrikesminister den 8 november 1955 överlämnade till SSSR:s Stockholmsambassadör - HAR BEFRIAT STATSMINISTERN FRÅN UPPGIFTEN att ÖPPNA VÄGEN för en närmare diskussion med ryssarna beträffande det FULLT BEVISADE FAKTUM att RAOUL SEDAN JANUARI 1945 BEFUNNIT SIG I RYSK FÅNGEN=SKAP.
Och i den senaste noten - som Excellens Undén överlämnat till SSSR-ambassadören den 9 mars 1956 - ÄR ALLT SAGT som är behöv=ligt för att nu STÄLLA KRAV ATT RAOUL OMEDELBART ÅTERSÄNDES.
Och enligt Arne Lundbergs försäkran skulle Exc.Undén vid överläm=nandet av denna not MUNTLIGEN FÖRKLARA FÖR SSSR:S AMBASSADÖR:
"Om inte frågan äntligen lösas POSITIVT skulle BEVISMATERIALET OFFENTLIGGÖRAS!"

Det synes oss att Statsministern är BEFRIAD FRÅN DEN TYNGANDE UPPGIFTEN att själv eller genom underordnade svenska tjänstemän DISKUTERA BEVISKRAFTEN av vårt bevismaterial; Ty vid den not som den 9 mars 1956 överlämnats till SSSR:s Stockholmambassadör fogats ett EXPERTUTLÅTANDE av två f. justitieråd enligt vilket materialet ingående granskats och befunnits enligt svensk rätt innebära FULLT BEVIS om Raouls omhändertagande av sovjetryska

myndigheter i BUDAPEST och om hans FÅNGENSKAP I SOVJETUNIONEN.

DET KAN VÄL ANTAGAS - också detta enlig kabinettssekreterarens åsikt - att SOVJETAMBASSADÖREN INFORMERAT SSSR:s styrande kollektiv OM BETYDELSEN AV ETT SÅDANT UTLÅTANDE AV LEDAMÖTER AV SVERIGES HÖGSTA DOMSTOL!

Därmed har/ också UTSTAKATS DEN VÄG SOM STATSMINISTERN HAR ATT GÅ vid frågans behandling på högsta plan i Moskva:Nämligen DEN VÄG OCH DEN FÖRHANDLINGSMETOD som nyligen använts av NORGES STATSMINISTER Gerhardsen...vid dennes besök i Moskva då han FRAMTVANG sin landsmans - Harjos - befrielse!

Vi hoppas att Sveriges Statsminister vid förhandlingsbordet i Moskva visar SAMMA BETYDIGA OCH ORUBBLIGA MOD OCH BESLUTSAMHET NÄR DET GÄLLER ATT BEFRIA EN SVENSK DIPLOMAT - som vid fullgörande av sin regerings uppdrag tillfångatagits av en vänskapligt sinnad makt - samma MOD OCH BESLUTSAMHET som Gerhardsen visat när det handlat sig om en norskfödd kommunist som FRIVILLIGT begivit sig till SSSR och ställt sig under dess jurisdiktion!

Stockholm den 26 mars 1956

Maj von Dardel Rudolph Philipp Fredrik v.Dardel

Rudolph Philipp

Avskrift.

ÖVERDIREKTÖR FREDRIK VON DARDEL
Djursholm den 27 juni 1956.
Bråvallavägen 10

Till Generalsekreteraren Dag Hammarskjöld.

Undertecknade, mor och styvfar till den av ryska myndigheter fängslade legationssekreteraren Raoul Wallenberg, framförde för ett år sedan genom författaren Rudolph Philipp, som i många år arbetat för denne vår sons befrielse, en vädjan till Eder att såsom generalsekreterare för F.N. verka för samma sak. Till svar härpå meddelade Generalsekreteraren att Ni alltjämt vore beredd att bidraga till försöken att uppnå en lösning av fallet Wallenberg, men att åtgärder av Eder såsom F.N:s generalsekreterare vore uteslutna, om ej F.N. gåve Eder ett formellt uppdrag, vilket Ni ej ville rekommendera. Ni skulle emellertid ha saken i åtanke för att göra vad Ni kunde om tillfälle yppade sig.

Då Generalsekreteraren inom kort reser till Moskva och där kommer att sammanträffa med Sovjets ledande män, skulle vi vara Eder varmt tacksamma om Ni då ville övertyga dem om deras skyldighet att hemsända Raoul.

Vid de underhandlingar, som statsminister Erlander vid sitt Moskvabesök i påskas förde med herrar Bulganin, Krusjtjev och Molotov, lära dessa,enligt vad ambassadör Jarring meddelat oss, ha till en början åberopat den not, som Vysjinsky avgivit i augusti 1947 och vari förklarats, att Raoul icke befunne sig i några läger för krigsfångar eller civilpersoner (obs: fängelser omnämndes icke) inom Sovjetunionen och att man måste antaga att han dödats av fascister i Budapest. Sedan de svenska förhandlarna åberopat det bevismaterial, som de medfört till Moskva och enligt vilket Raoul hållits fängslad i Moskva först under en tid i Ljubjankafängelset och därefter under åratal i Lefortovskajafängelset,

ändrade de så småningom ståndpunkt och gingo med på att mottaga och granska det medförda bevismaterialet samt att anställa efterforskningar efter Raoul. (Krusjtjev hade t.o.m. förklarat, att han skulle kunna bli tjuv, om han därmed kunde lyckas få tag på Raoul.) I den kommuniké, som utfärdades efter förhandlingarna, betecknades emellertid Raoul "såsom den i Budapest försvunne svenske diplomaten". Annars hade, enligt Jarring, ryssarna vägrat att över huvudtaget omnämna Raoul i kommunikén.

Något resultat av de efterforskningar efter Raoul, som ryssarna utlovat i kommunikén, har inte försports. Vid besök i Stockholm av en sovjetisk parlamentsdelegation i maj 1956 har delegationens chef som svar på en intervju förklarat, att det överlämnade bevismaterialet icke vore tillräckligt. U.D. hade några dagar tidigare av ambassadör Rodionov anmodats att lämna kompletterande material, framför allt Raouls fotografi och signalement, vilket U.D. också överlämnade den 12 maj 1956.

De ryska myndigheterna synas sålunda numera knappast vidhålla sin tidigare ståndpunkt att Raoul aldrig hållits fången i Ryssland utan i stället göra gällande att man numera inte vet vart han tagit vägen, vilket enligt vår uppfattning är föga troligt. Det är icke uteslutet att de nuvarande makthavarna kunna skylla på att Raoul försvunnit under den tidigare regimen. Emellertid är det anmärkningsvärt att så sent som år 1955, således efter regimförändringen, uppträtt en rysk agent, som uppenbarligen försökt vilseleda U.D. angående Raouls öde. Omedelbart före Gromykos besök i Stockholm i slutet av februari 1955 ankom till UD genom den förutvarande Budapestministern Danielsson en skrivelse från en greve Kutusov-Tolstoy, som intill tiden för Budapests erövring varit anställd som tolk vid den svenska Budapestlegationen och därefter trätt i sovjetrysk tjänst. I denna skrivelse meddelar Kutusov-Tolstoy att han efter Budapests erövring kvarstannat i staden under fyra år och därunder sökt utreda vad som hänt Raoul. Resultatet av hans noggranna undersökningar hade varit att Raoul antingen dödats av nazister eller pilkorsare i Budapest, innan han kommit i förbindelse med ryska trupper eller vid sammanträffande med ryska trupper varit iförd tysk uniform och därför av misstag dödats av dessa. Det synes knappast hava varit en tillfällighet att denna skrivelse, enligt vilken de ryska myndigheterna skulle befrias från ansvaret

för Raoul, ankommit till U.D. omedelbart före Gromykos besök. Undersökningar i Dublin, där Kutusov-Tolstoy nu är bosatt, hava, enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg förklarat, utvisat att han är i sovjetrysk tjänst allt fortfarande.

Vid ett sammanträffande med Philipp och undertecknad Fredrik von Dardel i maj 1953 sade sig Generalsekreteraren vara villig att taga upp Raouls sak om de svenska myndigheterna begärde Edert bistånd. Enligt vad f.d. kabinettssekreteraren Lundberg, som under sin tjänstgöring i U.D. handlagt Raouls sak och fortfarande följer densamma, meddelat oss, kommer han att vända sig till Eder med en anhållan om Edert bistånd i saken vid det förestående Moskvabesöket. Med instämmande i en sådan hemställan bedja vi Eder att vid detta besök göra allt vad som kan göras för att vår son äntligen får komma hem efter ett mer än elvaårigt lidande.

Vi komma i så fall att alltid vara Eder oändligt tacksamma.

Med vördnad och tillgivenhet.

/u/ Maj von Dardel Fredrik von Dardel

W-g-ahlme

~~XP 48 S~~

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Warszawa

Avsänt den telex 19 kl.

Inkom den 28/6 1956 kl. 2015

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

56

Från Hammarskjöld för Per Lind.

Den specialkontakt Du nämnde för mig per telefon är utomordentligt besvärande och utan annat praktiskt värde än att jag själv skulle få förklara, varför jag icke kan taga upp frågan. Om något skulle läcka, vilket man alltid riskerar med denna grupp, blir läget omöjligt att manövrera utan skadeverkningar för dem eller FN-intressen av större tyngd, Kan saken inte avstyras genom förklaring till vederbörande varför steget är så oklokt?

von Post.

KOPIA KOPIA

Coll.:

Avskrift av chiffertelegram till
Besk.Warszawa den 29.6.56

Nr. 51

Edert 56 Hammarskjöld från Belfrage. Önskar göra följande klarläggande.

Med anledning enträgna framställningar förra veckan från familjen och dess särskilde talesman om sammanträffande med Dig inskränkte vi oss lova framföra önskemålet. I syfte under Ditt besök undvika påtryckningar sådant möte och eliminera uppenbara risker publicitet ansåg vi oss böra föreslå Dig kort samtal med Lundberg, som tidigare alls ej inkopplad och som ju av gruppen anses vara den som bäst behärskar frågan. L. efter Ditt första svar lovat hålla sig beredd, om så ansåges lämpligt. Planen var i så fall diskret sammanträffande med honom min bostad efter ankomsten.

Ovanstående endast för Din information.

Bril. bbr Timmark/Åström 7.8.56, ... W-aktionen

Avskrift.

7 augusti 1956.

Herr Överdirektör,

Jag har icke förrän vid min återkomst nyligen till New York haft tillfälle att erkänna mottagandet av Eder skrivelse den 27 juni angående Raoul Wallenberg.

I egenskap av generalsekreterare i FN avlägger jag sedan ungefär ett år tillbaka officiella besök i de olika medlemsstaterna på inbjudan av regeringarna. Min nyligen företagna resa till Sovjetunionen ingick som ett led i detta officiella reseprogram. Avsikten med besöken är att med de olika regeringarna utbyta synpunkter av politisk och teknisk art rörande arbetet inom FN. Vid de nu i Moskva förda samtalen stod särskilt det spända läget i Mellersta Östern och de särskilda förhandlingsuppgifter inom detta område som anförtrotts mig av FN:s säkerhetsråd i förgrunden.

Jag hade gärna i min personliga egenskap, försökt bidraga till att föra frågan om Raoul Wallenberg framåt. Emellertid måste detta naturligtvis ske utan åsidosättande av mina huvuduppgifter vid besöket som generalsekreterare. Det är med beklagande jag måste konstatera att utvecklingen av diskussionerna, i synnerhet i vad avser Mellanöstern, var sådan att jag icke fann det för saken gagneligt eller förenligt med den speciella karaktären av mina samtal att vid detta tillfälle med de ryska ledarna beröra Raoul Wallenbergs fall.

Jag vill icke fördölja att, helt bortsett från Moskva-besökets speciella karaktär, FN:s begränsade fullmakter beträffande frågor av denna art alltid känts som ett svårt handicap. En utveckling, även om den förmodligen blir långsam, i riktning mot ökade insatser av FN till förmån för enskilda fall, där mänskliga rättigheter blivit

Herr Överdirektören m.m.
Fredrik von Dardel
Bråvallavägen 10
Djursholm

tillbakasatta får emellertid icke uteslutas. Jag kommer, under alla förhållanden, alltid att ha i tankarna önskvärdheten av att, om och när ett tillfälle yppar sig, göra vad jag kan och är berättigad att göra till stöd för Eder aktion.

Med utmärkt högaktning

/u/Dag Hammarskjöld

Avskrift.

RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN
Birgitta de Vylder-Bellander ordf.
Leksandsv. 22, Bromma
Tel. 25 62 03

Bromma den 24 augusti 1956

Till
K o n u n g e n

Raoul Wallenberg-aktionen vädjar genom undertecknade till regeringen, att snarast möjligt inkalla Utrikesnämnden för att behandla frågan om extra ordinära åtgärder för att få Raoul Wallenberg, som sedan mer än elva år är fånge i Sovjetunionen tillbaka till Sverige.

Underdånigst

Rektor Alf Ahlberg
Författarinnan Birgitta de Vylder-Bellander
Kammarherre James Dickson
Byggmästare Olle Engkvist
Kamrer Holger Eriksson
Landshövdingskan Ellen Hagen
Rektor Gillis Hammar
Professor Ingmar Hedenius
Direktör Albin Johansson
Författaren Ejvind Johnson
Direktör Gunnar Josephson
Författarinnan Mia Leche-Löfgren
Professor Lise Meitner
Författare Ture Nerman
Professor Hugo Osvald
Tonsättaren Moses Pergament
Författare Rudolph Philipp
Advokat Yngve Schartau
Direktör Friherre Gordon Stiernstedt
Professor Hugo Theorell
Översättarinnan Elsa Thulin
Professor Hugo Valentin
Med.dr direktör Karl Wistrand
Fil.dr Suzanne Öhman
Generaldirektör Anders Örne

Avskrift.

Stockholm den 28 september 1956

Raoul-Wallenberg-aktionen
hemställer om Utrikesnämndens
sammankallande

2-års-
protokollet

1:o

I skrivelse den 24 augusti 1956 har Raoul Wallenberg-aktionen hemställt, att utrikesnämnden snarast måtte inkallas för att behandla frågan om extra ordinära åtgärder för att få Raoul Wallenberg återförd till Sverige.

Kungl.Maj:t finner skrivelsen icke föranleda någon åtgärd.

Avskrift.

Djursholm, Auravägen 25,
den 10 juli 1959.

Hans Excellens Statsministern Tage Erlander.

Vid ett besök den 4 juni i år bad vi Excellensen att skriva till ministerpresidenten Chrusjtsjov i anledning av dennes blivande besök i Sverige och be honom att före besöket hemsända Raoul Wallenberg, vilket skulle kunna ge Chrusjtsjov en betydande good-will under dennes vistelse här i landet.

Excellensen hade vid vårt besök vänligheten förklara, att man skulle försöka finna en form för den av oss gjorda framställningen.

Då tidpunkten för Chrusjtsjovs besök nu rycker allt närmare, tillåta vi oss att fråga Excellensen om någon framställning av den art, som vi ifrågasatt, blivit avsänd, och, om så ej varit fallet, om eller när en sådan framställning kan komma att göras.

Med största högaktning

/u/ Maj von Dardel F.v.Dardel

(Bläckanteckning:)

16.7.59 Meddelat fru v.Dardel, att statsmin.gärna vill träffa henne 20/7 kl.12./ Å.

20.7. Statsministern träffat fam.v.Dardel /Lfld

H. M. KONUNGENS
HANDSKRIVERARE

Sofiero, Hälsingborg, den 14 juli 1959

Vill du tele,
med mig hörm.
HB

Kabinettssekreterare Hubert de Besche
K. Utrikesdepartementet
S t o c k h o l m.

Broder,

I anslutning till dagens telefonsamtal har jag äran härmed på Nådigt uppdrag till Dig översända inneliggande skrivelse med bilagor, vilken kommit H.M. Konungen tillhanda från Överdirektör och Fru Fredrik von Dardel samt Bankdirektör Jacob Wallenberg.

Hans Majestät emotser tacksamt ett meddelande i saken.

Din tillgivne
C. F. Palmstierna

14 7 59

Till

Hans Majestät Konungen.

Efter samtal med Riksmarskalk Vult von Steyern vända vi oss till Eders Majestät med följande hemställan.

Sedan undertecknad Maj von Dardels son Raoul Wallenberg

år 1945 under tjänstgöring såsom förste sekreterare vid Sveriges Beskickning i Budapest tillfångatagits av sovjetiska myndigheter, fördes han till Sovjetunionen, där han insattes i fängelse. Under en följd av år förnekade Sovjets myndigheter att han befunnit sig i Sovjetunionen. Sedan bevis av motsatsen framlagts, har dock Vice Utrikesminister Gromyko i ett memorandum av den 6 februari 1957 medgivit, att Raoul Wallenberg tillfångatagits, men ansett att man av en påträffad läkarrapport, som det funnes grund att betrakta såsom hänförande sig till Raoul Wallenberg, borde draga den slutsatsen att denne avlidit i juli 1947.

På sätt, som framgår av bifogade handlingar, hava emellertid personer, som senare hemkommit från fångenskap i Sovjetunionen, intygat att Raoul Wallenberg efter år 1947 fortfarande befunnit sig i rysk fångenskap. Då det enligt vår mening icke föreligger något skäl att betvivla dessa personers trovärdighet, har man anledning att räkna med att denna fångenskap fortgått efter år 1947 och sannolikt ännu fortgår.

I samband med det besök som Sovjetunionens Ministerpresident Nikita Chrusjtsjov inom en snar framtid kommer att göra i Sverige, synes det föreligga anledning till en framställning om Raoul Wallenbergs hemsändande, varvid enligt vår uppfattning skulle kunna framhållas, att det svenska folket, som visat stort intresse för Raoul Wallenbergs sak, skulle välkomna Chrusjtsjovs besök med större hjärtlighet, om Raoul Wallenberg före besöket fått återvända till sitt land.

I bifogade artikel införd i dagens nummer av Svenska Dagbladet, meddelas att Sovjetunionens President Vorosjilov vänt sig till Greklands konung med en vädjan till förmån för en grekisk medborgare, som åtalats för samarbete med kommunistspioner.

Det synes oss föreligga minst lika starka skäl för Sveriges Konung att göra en liknande hänvändelse till Sovjetunionens statschef till förmån för en av Sveriges egna medborgare, som fängslats under fullgörande av uppdrag i rikets tjänst.

Under åberopande av vad vi ovan anfört hemställa vi att Eders Majestät ville taga under övervägande att före Ministerpresident Chrusjtsjovs beramade besök göra en framställning till Sovjetsunionens President om Raoul Wallenbergs hemsändande.

Djursholm den 10 juli 1959.

Underdånigst

Gemeldet vom SUCHDIENST DES DEUTSCHEN ROTEN KREUZES
in H A M B U R G am 12. August 1958.

Aussage des Herrn KARL KRAEMER Heimkehrer, wohnhaft in Monsheim, Kreis Worms, Hauptstrasse 43:

"Das Bild von dem Vermissten, RAOUL WALLENBERG, ist mir bekannt aus der Zeit vom Frühjahr 1949 aus dem Abgangsgefängnis BUTYRKA. Wir waren zu DRITT /KRIEGSGEFANGENE/ mit russischen Zivilisten in EINER ZELLE. KARL MILTOTT, der Dritte, und eben der Gesuchte hatten zu der Zeit eine Verurteilung, welche lautete: "TODESSTRAFE". Hinrichtungen gab es zu der Zeit noch keine. Es hiess damals 25 Jahre u.5 Jahre Zwangsarbeit. Ich wurde im April 1949 als einziger Deutscher der Zelle mit russ. Zivilisten nach Sibirien verschickt. Seit dem Abgang nach Sibirien habe ich NUR NOCH NACHRICHT VOM KARL MILTOTT erhalten."

Vom Spätheimkehrer Horst Theodor M u l l e, wohnhaft in NEUSS/Rhein, Graf Landsbergstrasse 3, erfahren wir unter anderem folgendes über den gesuchten Raoul W a l l e n b e r g:

"... Nun zu der Angelegenheit Wallenberg. Als ich im Frühjahr 1956 nach WLADIMIR kam, traf ich auf einer Zelle mit einem Georgier SIMON GOGIBERIDSE zusammen, der seit dem Jahre 1945 im Gefängnis in WLADIMIR sass und ausgezeichnet über alle prominenten Gefangenen orientiert war. Im Laufe unseres Beisammenseins bis zu meiner Entlassung am 21.9.1956 unterhielten wir uns über alle Vorkommisse politischer Art, und darunter befand sich auch de Angelegenheit WALLENBERG. Nach den Behauptungen GOGIBERIDSES hat sich WALLENBERG LÄNGERE ZEIT IM BEFÄNGNIS WLADIMIR befunden, und zwar - soviel ich mich erinnere - nannte G. die Zeit von 1948 - 1953. Dies kann ich jedoch nicht mit Gewissheit sagen. G. befand sich damals zur Behandlung im Gefängnishospital UND DORT WAR WALLENBERG ISOLIERT untergebracht. In WLADIMIR wurden ALLE GEFANGENEN, DIE MAN ISOLIEREN WOLLTE, in einem Trakt IM SPITAL UNTERGEBRACHT. Ob WALLENBERG KRANK WAR oder NUR ISOLIERT, ist natürlich NICHT FESTSTELLBAR. Doch erklärte G., dass er NACH DEM BESUCH DES SCHWEDISCHEN MINISTERPRÄSIDENTEN in MOSKAU bei einer Vernehmung durch den politischen Offizier des Gefängnisses WLADIMIR hörte, dass dieser sich äusserte: "DEN WALLENBERG KÖNNEN SIE LANGE SUCHEN!" G. hatte diese Angelegenheit selbst angeschnitten, da er stets eine Möglichkeit suchte, den Politoffizier anzugreifen. Die Glaubwürdigkeit G:s ziehe ich nicht in Zweifel, da er stets die Wahrheit sprach... G. wurde am 21.9. nach Tiflis entlassen."

Avskrift
Utdrag ur:

Samstag, 22 November 1958

BERNER TAGBLATT

Berner in Sowjetgefangenschaft: das Tor öffnet sich

Bericht von Emil Brugger über das Gefängnis Wladimir und seine Freilassung.

Das Gefängnis Nr. 2 von W l a d i m i r stammt aus der Zarenzeit. Damals machten die Sträflingskolonnen auf ihrem Fussmarsch nach Sibirien hier Station. Das Gefängnisareal ist in vier Blocks eingeteilt, wovon der eine kleine Zellen für höchstens fünf Mann aufweist; der zweite Block dient als Spital und Isolierungsgefängnis für besondere Gefangene. Im dritten Gebäude, wo ich am 22. Mai 1954 eingeliefert wurde, gibt es grössere Zellen, die etwa 16 Mann Raum bieten. Im Parterre des vierten Blocks gibt es 25 Karzer und in der ersten und zweiten Etage wiederum kleine Zellen. Die Badegelegenheiten für die Gefangenen waren höchst primitiv: es gab nur einige Kübel, deren Inhalt man dreimal im Monat über sich ausgiessen konnte. Im Gegensatz zu Berias Zeiten trugen die Häftlinge bei meiner Ankunft nicht mehr die gestreiften Anzüge, sondern schwarze, baumwollene Zivilkleider.

Klopfzeichen an der Wand

In meiner neuen Zelle herrschte nicht mehr die Atmosphäre des Misstrauens unter den Gefangenen wie in Werchne-Uralsk, obschon natürlich auch hier der Spitzel nicht fehlte. Diesmal war es ein ehemaliger Gestapo-Offizier. Ich fand mich in ziemlich prominenter Gesellschaft; denn da waren u.a. der deutsche Generalmajor Hans Rattenhuber, Chef der persönlichen Sicherheit von Hitler; der japanische Generaloberst Hosiko, Sicherheitschef in der Mandschurei, dazu weitere Offiziere und Direktoren. Die Deutschen erhielten damals noch sehr wenig Pakete, während sie nun bei mir regelmässig anlangten, und der Inhalt wurde jedesmal brüderlich geteilt. Offenbar weil unsere Parterre-Zelle der Küche gegenüber lag, wurden wir andauernd von Fliegenschwärmen geplagt. Vielleicht war es darauf zurückzuführen, dass ich im Juli 1954 erblindete. Deshalb wurde ich ins Spital im Block 2 geführt, wo ich einer ordentlich guten Behandlung unterzogen wurde. Mein Zellengenosse war der inzwischen verstorbene, 72-jährige, schwerkranke Feldmarschall von Kleist. Eines Abends vernahm ich Klopfzeichen an der Wand. Obschon er mit grosser Gefahr verbunden und mit schweren Strafen bedroht war, spielte der Befängnis-Telegraph auch in der Sowjetunion immer noch. Manchmal verwendete man die normalen Morsezeichen, die aber durch die Mauern schwer verständlich waren. Häufiger wurde das übrigens "internationale" System angewandt, das etwa folgendermassen funktioniert. Das Alphabet wird dabei in fünf Reihen zu fünf Buchstaben aufgeteilt:

	1	2	3	4	5
1	A	B	C	D	E
2	F	G	H	I	K
3	L	M	N	O	P
4	Q	R	S	T	U
5	V	W	X	Y	Z

Zwei getrennte Klopfzeichen bedeuten: erste Zeile, erster Buchstabe, also A; vorerst drei, dann zwei Klopfzeichen ergeben: dritte Zeile, zweiter Buchstabe, also M.

Lebt Wallenberg noch?

Als ich nun die Klopfzeichen vernahm, war ich natürlich neugierig, obschon ich wusste, dass es immer wieder Provokateure gab. Ich klopfte also meinerseits in deutscher Sprache an die Wand: "Wer ist da?" Dann kam die misstrauische Antwort: "Wer sind sie?" Meine Antwort: "Schweizer." "Schwede", klopfte es zurück. Das war alles an diesem Abend des 3. oder 4. August 1 9 5 4. Am nächsten Tag gab mein "Gesprächspartner" seinen Namen durch: "W a l l e n b e r g, Erster Sekretär der Schwedischen Botschaft Budapest, verschleppt 1945." Meine Antwort: "Brugger, verschleppt 1948 Wien." Damit beendigten wir vorsichtigerweise die Sendung. Aber 24 Stunden später vernahm ich die Klopfzeichen wieder und entzifferte: "A u f t r a g. Wenn Sie frei werden, melden Sie an ein schwedisches Konsulat oder eine Gesandtschaft: ich habe keine Schreiberlaubnis und erhalte auch keine Briefe." Nach einem Memorandum, das am 6. Februar 1957 von Sowjetaussenminister Gromyko dem schwedischen Botschafter in Moskau übergeben wurde, soll Wallenberg im Ljubiankagefängnis in der Nach vom 16./17.Juli 1 9 4 7 an Myocardin infarkt gestorben sein. Soviel ich weiss, wurde nichts bekannt, dass Wallenberg später als 1947 noch am Leben gewesen ist. Freilich habe ich meinen "Gesprächspartner" von Wladimir persönlich nicht gesehen, aber ich zweifle, ob jemand hätte ein Interesse daran haben können, sich als Wallenberg auszugeben, um so mehr, als es sich nicht um einen Provokateur gehandelt hat. Drei Tage später wurde ich wieder in den Block 3 zurückgeführt, aber der Gedanke lässt mich nicht los, ob Wallenberg, um dessetwillen Schweden 24 diplomatische Depeschen unternommen hat, n i c h t t r o t z d e n a n d e r s l a u t e n d e n S o w j e t b e t e u e r u n g e n n o c h a m L e b e n ist. Jedenfalls hat die Sowjetdiplomatie mit dem a n g e g e b e n e n Todesdatum die schwedische Regierung und die Weltöffentlichkeit angelogen. Aber das ist ja nichts Neues. Man merkt es meistens nur viel zu spät."

Rätt avskrivet intyga:

M.Hellman / I.Colling

/M.Hellman/ /I.Colling/

Emil Brugger
Burgerspital
B e r n /Schweiz/

Bern, den 4. Februar 1959

AII/Fl/RK -Di/Lo-

Rekommandiert

Frau Maj von Dardel
D j u r s h o l m 1
Auravägen 25

Sehr geehrte Frau von Dardel,

Entschuldigen Sie, dass ich Ihnen erst heute antworte auf das Schreiben vom 10.Januar 1959, das mir Fürsprecher Rudolf Philipp, Grevturegatan 8B,Stockholm, in Ihrem Auftrag geschnieben hat. Meine ärztliche Behandlung und die Beanspruchung von verschiedenster Seite haben mich so sehr in Anspruch genommen, dass ich Ihnen nicht sofort antworten konnte.

Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R. Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sowjetunion befindet, zu retten.

Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R.Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sovjetunion befindet, zu retten.

Ich beziehe mich auf das oben erwähnte Schreiben von Fürsprecher R.Philipp und den Brief von Guy von Dardel, Troinex/ Genève, v.29.1.59. Ich will nicht wiederholen, was ich im Brief v.7.1.59 bereits ausführlich dargelegt habe. Ich will folgende Feststellungen und Präzisierungen anbringen:

Beim zweiten Gescpräch, das ich in Bern im Bundeshaus in Anwesenheit eines Inspektors der schweizerischen Bundespolizei mit den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums hatte, habe ich nie und nimmer etwas von meinen Aussagen, die im Berner Tagblatt publiziert worden sind, annulliert oder zurückgezogen. Meine Ausfuehrungen im BERNER TAGBLATT über den Fall R.Wallenberg entsprechen der vollen Wahrheit und davon nehme ich auch heute keineswegs etwas zurück. Es ist also ganz und gar falsch, wenn Hr Guy von Dardel in seinem Brief vom 29.1.59 behauptet oder vom Schwedischen Aussenministerium wissen will, ich habe eine Angabe im Artikel vom 22.November 1958 im BERNER TAGBLATT zurückgenommen. Diese Angabe betrifft die Tatsache, dass ich von R.Wallenberg den Auftrag erhielt, mich mit den schwedischen Behörden in Verbindung zu setzen, wenn ich frei werde. Ich persönlich habe natürlich Wallenberg nie persönlich gekannt, hatte aber mit ihm Morseverbindungen durch die Zellenwand anfangs August 1954 im zweiten Block in Wladimir /Spital- und Isolierungszellen/ was ich hiermit ausdrücklich bestätige.

Den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums habe ich beim zweiten Gespräch in Bern erklärt, dass der Fall Wallenberg auch aufgerollt werden muss, selbst wenn Wallenberg seither gestorben sein sollte.

Ein weiterer Punkts muss ebenfalls klargestellt werden. Es sei wiederholt: ich habe nie einen Mitgefangenen namens Tomsen alias Grossheim gekannt oder mit ihm irgendeine Beziehung gehabt.

Ich möchte Ihnen noch den Hinweis geben, für den Fall, dass R. Wallenberg noch am Leben ist. In der Sowjetunion werden diejenigen politischen Gefangenen, die man auf immer insgeheim in die Versenkung bringen will, in das Befängnis von Tabulsk /Ural/ befördert.

Mit diesen Angaben hoffe ich, Ihnen wunschgemäss dienen zu können. Es ist ebenfalls mein sehnlichster Wunsch, dass dem Fall Wallenberg doch noch ein Erfolg beschieden sein wird.

In diesem Sinne begrüesse ich Sie, sehr geehrte Frau von Dardel, mit vorzüglicher Hochachtung.

Emil Brugger

K o p i e geht zur Kenntnisnahme an
- Herrn Guy von Dardel, Chemin Lullin, Troinex/Genève.

Beglaubigung

Die Unterzeichneten bestätigen hiemit, dass Hr Emil Brugger den vorstehenden Brief in allen Teilen als wahrheitsgetreu bestätigt und unterzeichnet hat.

Bern, den 4. Februar 1959

Bernard Robadey,
Redaktor,
Haslerstr.4
Bern

B.-R.Auderset,
Redaktor,
Hodlerstr.16
Bern

Rätt avskrivet intyga:

M. Hellman
/M.Hellman/

I. Colling
/I.Colling/

J'ai reçu hier au soir votre lettre et je me fais un devoir d'y répondre par retour de courrier.

Vous dire mes sentiments à sa lecture, c'est chose inutile et vous le devinez. J'ai reçu depuis ma libération trop de lettres semblables de divers points de France et il faudrait, d'autre part, être tres endurci par ces dix année d'une vie qui fut dure, pour ne pas se sentir prêt à faire le possible et l'impossible.

Hélas le sentiment qui domine tous les autres et d'abord ma bonne volonté, c'est celui de l'impuisance. Je ne sais que très peu sur le cas de votre fils et ce peu que je sais, je le tiens pour la plus grande part de mon ami Émile Brugger - avec qui du reste je suis en relations constante de correspondance.

Au cours de voyages qui en 1949 et 1950, plus tard en 1951 et 53, m' ont amené de l'Autriche à Vladimir, puis de Vladimir à Kiev et à Moskou, j'ai entendu parler de la précence en U.R.S.S. de Raoul Wallenberg. Mais ou et par qui? Je ne puis me souvenir exactement. C'etait des dires de prisonniers et ces prisonniers venus de tous les coins de la Russie d'Europe et d'Asie etaient eux-mêmes de passage et ne faisaient souvent que rapporter ce qu'ils avaient entendu.

C'est à la prison de Wladimir où j'ai séjourné du 5 mars 1950 au 29 septembre 1951 - puis du 13 janvier 1953 au 4 mars 1948 - date de ma libération, que j'ai entendu parler plus explicitement de votre fils. Emile Brugger m'a certifié que durant son séjour à l'hôpital de la prison - en été 1954 - je crois - il était entré en contact avec un prisonnier se disant Raoul Wallenberg - exconsul de Suède à Budapest - arrêté en 1945. Il n'y a aucun raison de douter de la bonne foi de Emile Brugger. D'autre part il est difficile de penser à une provocation de la part de l'administration politique de la prison. En 1954, ce genre de procédé n'était plus de saison. Et puis dans quel but.? Demeure l'hypothèse d'un jeu stupide de quelque prisonnier cherchant à se rendre interessant par passe-temps ou vanité. Mais là encore, comment le mauvais plaisant aurait il pu revêtir de façon si précise l'identité de Mr Wallenberg?

Un témoignage vient encore corroborer les dires de mon ami Brugger, ce sont les affirmations dans le même sens de Mr Simon Goguiberidze, hélas, toujours en captivité à ma connaissance!

Lors de la récente visite à Paris de Mr Leif Leifland, du Ministère des Affaires étrangères de Suède, je me suis fait communiquer le texte de la réponse soviétique à la note du gouvernement de votre pays demandant des éclaircissements sur le sort de Mr Raoul Wallenberg. Je me permets de vous communiquer les quelques reflexions que m'a suggeries la lecture de ce texte.

1/ Il ne fait pas mention <u>explicitement du prénom de votre fils, sous la forme courante en Russie</u> et obligatoire dés qu'il s'agit d'identité: prénom de la personne suivi du prénom du père au génetif - donc dans le cas: Raoul suivi du prénom de

votre 1e mari avec le sufflix "witch".-

2/ Pas de mention également de la date de naissance. Or, toute identé de prisonnier comporte cet élément. Il y a trop de noms homonymes parmi les russes pour qu'il puisse en être autrement. Wog poxcdchun? Année de naissance? - c'est la question qui accompagne toujours une interrogation sur le nom patronymique.

3/ Impression également - autant que je me souvienne du texte de la note - sur le lieu présumé de décès et de sépulture - mais ici pourrait intervenir cette manie du secret, et du secret inutile, qui est une seconde nature chez les sovjétiques.

Néanmoins, il ressort de toutes ces incomplétudes du texte une impression: un prisonnier Wallenberg est décédé mais il y a de fortes chances que de ne soit pas votre cher disparu. Probablement un homonyme. Je suppose que le nom Wallenberg peut se retrouver en Allemagne ou dans les pays de la Baltique. Enfin il ne parait pas possible que le gouvernement sovjétique puisse justifier ce manque de précisions dans le cas donné et de point de vue objectif, le manque de soins qui aurait amené le décès, par le grand nombre des prisonniers enfermés dans les camps et par la cruauté d'un Abakumov. Raoul Wallenberg, diplomate suédois, etait un personnage trop important par luimème - et à leurs jeux - je veux dire dans leurs intentions et leurs calculs, pour qu'il n'ait pas été suivi de très prés dans ses déplacements en U.R.SS - et dans l'évolution de sa santé.

Tout ceci me porte à croire, Madame, qu'il y a encore de l'espoir - beaucoup d'espoir.

J'estimerais indigne de vous et de moi et de celui que vous attendez, de chercher à tromper votre peine par des promesses sans bases et des mots. Mais je crois qu'il y a des raisons sérieuses d'espérer. Nous disons en France: Tant qu'il y a de la vie, il y a de l'espoir. - Or, tout semble indiquer "qu'il y a de la vie". Ainsi vous devez espérer et croire qu'un jour viendra qui vous rendra celui que vous attendez. Je joins mes voeux aux vôtres et mes prières, pour que Dieu hâte ce jour.

De toute façon, je profiterai de la première possibilité pour entrer en contact avec votre parent Mr Etienne de Dardel.

Soyez assurée, Madame, de mes sentiments de très vive sympathie et de la part que je prends à votre peine et à vos ésperances.

Lucien Armand Gouazé

L.A. Gouazé
2 Avenue de la Porte Brancion
Paris 15

Rätt avskrivet intygas:

M. Hellman
/M.Hellman/

I. Colling
/I.Colling/

Om Raoul Wallenberg.

(Föredrag av Fredrik von Dardel i Stockholms Rotterdam den 19 maj 1959)

Det har allt emellanåt publicerats meddelanden om min styvson Raoul Wallenberg den unga sekreterare vid Sveriges legation i Budapest som år 1945 föll i rysk fångenskap. Då dessa meddelanden spritts över en lång följd av år har jag tänkt att en sammanfattning kunde vara av intresse för en sluten krets som den här, men jag ber att den inte kommer till offentligheten genom pressen eller annorledes. Jag skall försöka göra den så kort som möjligt och måste därför utesluta en del detaljer.

Först några ord om förhållandena i Budapest omedelbart före W:s ankomst dit. I mars 1944 hade tyskarna övertagit makten i Ungern och igångsatt en förintelsekampanj mot de ungerska judarna. De neutrala legationerna i Budapest belägrades av skräckslagna människor. För att skydda de hjälpsökande, främst dem som haft förbindelse med Sverige, från att deporteras till förintelselägren utfärdade den svenska legationen provisoriska pass, som skulle utgöra skydd för innehavarna i avbidan på att de kunde flytta över till Sverige. På grund av den våldsamma tillströmningen av hjälpsökande begärde legationen förstärkning av arbetskrafterna. I början av juli 1944, kort tid efter sedan Kung Gustaf V intervenerat hos den ungerska riksföreståndaren Horthy till förmån för de ungerska judarna, förordnades W. till förste sekreterare vid legationen med särskilt uppdrag att försöka hjälpa de förföljda.

Han anställde en stab av medarbetare, som så småningom uppgick till ca 400 personer och lät utfärda en mängd skyddspass. En del av passens innehavare fick bo i särskilda hus, som hyrdes i stadsdelen Pest, de s.k. svenskhusen, där det så småningom samlades tusentals människor. Se'n riksföreståndaren störtats i oktober 1944 och tyskarna insatt pilkorsarnas ledare Szalasi som regeringschef, började en period av terror, som blev allt mer

desperat ju längre sovjettruppernas offensiv mot Budapest fortskred. Medan övriga medlemmar av den svenska legationen uppehöll sig på olika platser i Stadsdelen Buda, förlade W. under denna period sin huvudsakliga verksamhet till Pest, där hans organisation och skyddslingar befann sig. Han försökte i möjligaste mån värja sina skyddslingar mot de många överfall, för vilka de utsattes av pilkorsarna, och han motsåg med en viss grad av förhoppning den dag, då sovjettrupperna skulle ockupera staden.

På nyåret 1945 hade marskalk Malinovskis armé börjat tränga in i Pest. W. beslöt då att försöka ta sig över till den del av staden som intagits av ryssarna. Den 13 januari lyckades han jämte sin chaufför Langfelder ta sig över stridslinjen vid Benzurgatan och presenterade sig för den ryska majoren Demtjinkov, för vilken han visade sin legitimation. Den 17 januari besökte han för sista gången sitt högkvarter vid Tatragatan i Pest samt meddelade att han skulle fara till Debrecen för att få kontakt med Malinovskis högkvarter. W. sa därvid att han inte visste om han for som gäst eller som fånge. Han var vid besöket åtföljd av en rysk officer och Langfelder. Efter att ha lämnat kassören pengar för den fortsatta hjälpverksamheten avreste han under militäreskort i riktning mot Debrecen.

I en skrivelse den 16 januari 1945 meddelade v. utrikeskommissarien Dekanosov den svenska Moskvaministern Söderblom att W. anträffats i den av sovjettrupperna erövrade delen av Budapest och att åtgärder till skydd av W. och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.

En månad senare, någon dag i mitten av februari, uppsökte W:s mor Sovjets ambassadör i Stockholm mme Kollontay, som då förklarade att W. var i Ryssland och befann sig väl. Något senare bad mme Kollontay utrikesminister Günthers fru att framföra samma meddelande till Günther.

Under februari och mars månader anmodade utrikesdepartementet - jag använder i fortsättningen förkortningen UD - upprepade gånger minister Söderblom att inhämta upplysningar om de andra Budapestsvenskarnas öde. I fråga om W. ansåg sig UD den 17 februari kunna meddela konsulatet i Wien att denne vore

i säkerhet sedan en månad tillbaka, men telegraferade den [illegible] till Söderblom att W. var efterlängtad och frågade, när han kunde hitväntas.

Den 12 mars svarade Söderblom att W. enligt meddelande från Bukarest vore försvunnen sedan den 17 januari.

Samma dag den 12 mars kungjordes i den ungerska radion att W., som försvunnit den 17 januari, sannolikt mördats av Gestapoagenter.

Den 15 april 1945 kom hela Budapestlegationen med undantag för W. hem till Stockholm. Sedan min fru och jag kort efteråt uppvaktat Günther, anmodade denne Söderblom att uppsöka Dekanosov och hemställa att vederbörande ryska militärmyndigheter, under vilkas beskydd W. blivit ställd, måtte anmodas att verkställa en noggrann undersökning ang. dennes vidare öde.

Under april-juni gjorde Söderblom åtskilliga påminnelser i saken, men skrev den 6 juli att han hört ett rykte att W. skulle i förklädnad vistas i Budapest och att han därför ansåg sig tills vidare inte böra företaga sig något i saken.

Sedan UD svarat att detta rykte inte borde föranleda till passivitet, skrev Söderblom den 14 augusti att det i dåvarande läge knappast vore lämpligt att bedriva saken från Moskva.

Efter utrikesministerskiftet på sommaren 1945 uppsökte vi i början av september den nya utrikesministern Undén, som förklarade att han inte hade några maktmedel för att tvinga fram något svar från ryssarna. På anmodan av UD överlämnade emellertid Söderblom den 3 november 1945 en not till Sovjets utrikesministerium, vari han hemställde om upplysning ang. resultatet av efterforskningarna efter W. Vid en förnyad förfrågan den 30 november fick han den upplysningen att militärmyndigheterna ånyo beordrats att vidtaga undersökning efter W., men att något besked från dem ännu inte inkommit.

Under första halvåret 1946 gjorde Söderblom en del ytterligare förfrågningar utan resultat. När han i juni 1946 i samband med sin förestående transport från Moskva uppvaktade Stalin, lovade denne att saken skulle uppklaras. Detta löfte infriades inte.

Något tidgare - i maj 1946 - förklarade Ungerns minister i Stockholm, att det nu kunde anses fastslaget att den spårlöst försvunne Budapestattachén W. mördats tillsammans med två ryska officerare på resa från Budapest till Debrecen.

I UD tycks man vid den tiden ha varit benägen att sätta tro till den uppgiften. När vi på sommaren 1946 besökte UD tillsammans med en person, för vilken en ungrare berättat att han efter Budapests erövring suttit som fånge hos N.K.V.D. tillsammans med W., förklarade biträdande kabinettssekreteraren att han för sin del trodde att W. var död.

Vid samma tid uppsöktes vi av en österrikisk författare Philipp, som sökt sig hit till landet och som nu för en tidnings räkning begärde en intervju ang. W. Efter att ha tagit del av de upplysningar vi fått blev han övertygad om att W. hölls fången i Ryssland. Denna uppfattning utvecklade han i en bok och en mängd tidningsartiklar. Härvid blev han utsatt för mycken misstro från folk, som påstod sig veta bättre, men det har se'n visat sig att det var han som hade rätt. Han satte sig i förbindelse med en del av W:s f.d. medarbetare i Budapest och fick av dem höra att de ryska polismyndigheterna där anhållit dem och underkastat dem pressande förhör, varvid polisen framfört anklagelser mot W. för spioneri. Man ansåg allt tal om den svenska legationens och särskilt W:s humanitära verksamhet som osanning och förklarade att W. var spion åt tyskarna. Varför skulle han annars ha arbetat i Budapest. Hela judearbetet hade kommit till för att dölja spioneri för fascisterna.

Emellertid fortgick UD:s något ensidiga korrespondens med Sovjets utrikesministerium. I december 1946 överlämnades en ny not, vari framhölls att under den tid av närmare två år som förflutit, se'n W. togs i beskydd av sovjetiska militärmyndigheter, hade saken väckt uppseende i svensk opinion och den svenska regeringen ansåg sig ha rätt att förvänta ett bestämt besked.

Vid förfrågningar som Söderbloms efterträdare i Moskva Hägglöf och Sohlman gjorde under första halvåret 1947 fick de veta, att man inte funnit något spår efter W., oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

Under hela denna tid befann sig W., enligt vad man nu vet, allt se´n januari 1945 i fångenskap i Moskva.

Då UD:s framställningar hos sovjetmyndigheterna inte syntes leda till något resultat, vände sig W:s mor på sommaren 1947 till föreningen Fred och Frihet med en förfrågan om föreningen kunde göra något åt saken. Föreningens ordförande fru Birgitta de Vylder Bellander blev livligt intresserad och organiserade snabbt en sammanslutning av föreningar med ett sammanlagt medlemsantal av mer än 1.000.000. Det tillsattes ett arbetsutskott kallat Raoul Wallenbergsaktionen med fru Bellander som ordförande. Aktionen avlät nu en skrivelse till den ryska regeringen med krav på W:s hemsändande. Saken tycks ha väckt sovjetmyndigheternas uppmärksamhet ty vid samma tidpunkt hitkom två ungrare, nobelpristagaren Szentgyörgyi och en författare Levai, som utgivit en bok om W. Båda gjorde uttalanden till tidningarna som gick ut på att W. under striderna i Budapest dödats av fascisterna.

Sovjets utrikesministerium, som dittills lämnat U.D:s framställningar obesvarade, kom sent omsider den 18 augusti 1947 med ett svar. I en not undertecknad av v. utrikesminister Vysjinskij, meddelades att det som resultat av noggrann undersökning fastställts att W, icke finns i Sovjetunionen och att han är okänd för oss. Det är riktigt att utrikesministeriet den 14 januari 1945 fick ett meddelande från en officer vid de sovjetiska trupperna i Budapest att W. skulle ha anträffats på Benzurgatan, men noggranna efterforskningar efter honom ha inte lett till resultat och den sovjetiska officer, som lämnat meddelandet, har inte återfunnits. Det återstår endast att förmoda att W. under striderna i Budapest omkommit eller blivit tillfångatagen av Szabasys anhängare.

Den hypotes att W. omkommit i Budapest, som man tidigare låtit framföra huvudsakligen genom ungerska språkrör, upptogs således nu av Sovjets utrikesministerium.

Efter mottagandet av Vysjinskijs not gjorde UD, såvitt jag vet, inte någon démarche i Moskva till förmån för W. under de fyra närmast följande åren.

I slutet av år 1951 fick vi höra att en från Ryssland hemkommen italiensk diplomat vid namn de Mohr sagt sig ha suttit i samma fängelse i Moskva som W. Min son Guy for då ner till Rom och sammanträffade med de Mohr, som berättade att han och W. varit cellgrannar i Lefortovskajafängelset från våren 1945 till våren 1948 och att han under denna tid stått i kontakt med W. genom knackningar i cellväggen. Sedan denna berättelse rapporterats till UD, verkställde Philipp och en kommissarie vid statspolisen, på uppdrag av dåvarande kabinettssekreteraren Arne Lundberg, ytterligare förhör med de Mohr och andra från Ryssland hemkomna italienska diplomater. Därvid bekräftades i huvudsak de Mohrs uppgifter.

När sedan även tyska och österrikiska fångar började komma hem från fångenskapen, förhördes också de genom UD:s försorg och man fick så småningom en bild av vad som hänt W. För en fånge, med vilken W. delade cell i Ljubljanskajafängelset under våren 1945, berättade han att han och hans chaufför Langfelder efter att ha skickats från den ena instansen till den andra i Budapest blivit häktade och per järnväg förts till Moskva, där de insatts i Ljubljanskaja. Där hade W. utan resultat skrivit en inlaga till fängelsedirektören och protesterat mot häktningen samt begärt att få komma i förbindelse med den svenska legationen. Vid ett förhör, som han underkastades i Ljubljanskaja, hade han anklagats för spioneri i Budapest. Förhörsledaren hade bl.a. sagt: "Ni är oss ju bekant. Ni tillhör en storkapitalistisk familj i Sverige." I mitten av maj 1945 överfördes W. till Lefortovskajafängelset. I angränsande celler satt de Mohr och ett antal andra fångar, som efter sin hemkomst berättat om sina knackningskontakter med W. Enligt deras berättelser hade W. under sin vistelse i Lefortovskaja skrivit en inlaga till Stalin med begäran att komma i förbindelse med den svenska legationen, men inlagan hade inte lett till något resultat. Vid ett förhör hade förhörsledaren sagt att W. var ett politiskt fall. Om han var oskyldig var det hans sak att bevisa det. Som det bästa beviset för att han var skyldig angavs att den svenska beskickningen och den svenska regeringen inte hade gjort något åt hans sak. En begäran av W. att få komma i direkt kontakt med den svenska legationen eller Röda Korset hade förhörsledaren avvisat under hän-

visning att ingen människa tog någon notis om honom. Vid ett annat förhör hade W. frågat om han skulle dömas eller inte, vartill förhörsledaren svarat: "Ni kommer av politiska skäl aldrig att dömas."

Hur länge W. satt kvar i Lefortovskaja är inte fullt klarlagt. Hans cellgrannar ha lämnat olika uppgifter härom, växlande från hösten 1946 till våren 1948. I den cell där han satt tycks emellertid andra fångar ha flyttat in omkring den 1 mars 1947, vilket tyder på att W. vid den tiden flyttats till en annan del av Lefortovskaja eller något annat fängelse.

Det bevismaterial om W:s fångenskap i Ryssland, som inkommit till UD, föranledde departementet att år 1952 återupptaga sina démarcher ang. W. I en not den 11 februari 1952 meddelades att det förelåg ett antal utsagor, som styrkte att W. f.o.m. år 1945 befunnit sig i fängsligt förvar i Moskva. Svenska regeringen anhöll att Sovjetunionens regering vidtog de för W:s återförande till Sverige erforderliga åtgärderna.

Sen ryska Stockholmsambassaden den 16 april 1952 svarat att sovjetmyndigheterna inte förfogade över några tilläggsuppgifter utom det som meddelats i Vysjinskijs not, frågade UD i en ny not den 23 maj samma år om Sovjetregeringen - i fall den fick del av de uppgifter om W, som framkommit genom de svenska myndigheternas undersökningar - vore beredd att utföra de undersökningar, vartill dessa undersökningar gav anledning.

Ett år senare - den 5 augusti 1953 - gjorde den sovjetiska ambassadören Rodionov ett besök hos kabinettssekreteraren Lundberg och förklarade att han fått i uppdrag att meddela att det genom noggranna undersökningar av de kompetenta sovjetorganen blivit fastställt att W. inte varit eller inte vore i Sovjetunionen. Rodionov tillade att W. på det mest oblyga sätt utnyttjats för mot Sovjetunionen fientliga ändamål. Med sådana ändamål utbredde några tidningar smädliga uppdiktade artiklar om W, föregivande att de byggde på uppgifter från något slags vittne. Ambassaden var befullmäktigad att meddela att alla försök att förbinda W:s öde med hans förmenta vistelse i Sovjetunionen vore helt grundlösa.

Vid besök i Moskva år 1954 tog Undén upp W:s sak med medlemmar av sovjetregeringen. Från sovjetryskt håll utlovades då att

om W. anträffades skulle han återsändas till Sverige. Detta löfte åberopades i en not, som UD avsände den 10 mars 1956, vari meddelades att ytterligare vittnesmål inkommit. Vid noten var fogat ett intyg av två f.d. justitieråd, Rudolf Eklund och Erik Lind, att det enligt deras mening inte förelåg något tvivel om att W. efter det han år 1945 ställts under effektivt ryskt förvar senare befunnit sig som fånge i Sovjetunionen och att materialet enligt svensk rätt innefattade bindande bevisning därom.

Ryska utrikesministeriet svarade den 19 mars 1956 i samma stil som förut. Vad anginge hänvisningarna till några slags vittnesmål från krigsförbrytare, som i förtid befriats från sina straff, vore det omöjligt att som trovärdiga godtaga dessa vittnesmål, som stred mot fakta framkomna som resultat av en av sovjetiska organ gjord noggrann undersökning. Tidigare meddelade förklaringar att W. icke funnes i Sovjetunionen var uttömmande och slutgiltiga.

Vid statsminister Erlanders och statsrådet Hedlunds besök i Moskva på påsken 1956 tog de upp W:s sak. Vid besöket utfärdades en kommuniké, vari meddelades, att det vittnesmaterial ang. den i Budapest försvunne diplomaten W., som medförts vid besöket, överlämnades till sovjetiska vederbörande för granskning. Samtidigt bekräftades att W. givetvis skulle få hemresa, om han befann sig i Sovjetunionen.

Trots meddelande från rysk sida att man snarast möjligt skulle ge besked om resultatet av Sovjetmyndigheternas undersökningar dröjde det närmare ett år, innan ett sådant besked.

I ett memorandum den 6 februari 1957 från y. utrikesminister Gromyko upprepades de vanliga försäkringarna att man företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering och undersökningsfrågor i syfte att finna upplysningar om W. Likaså hade förhör hållits med många personer, som skulle kunna ha någon förbindelse med saken. Som resultat härav hade man inte påträffat några som helst uppgifter om W:s uppehåll i Sovjetunionen. Ingen av de förhörda kände till W.

I samband därmed hade man vidtagit en prövning sida för sida av arkivdokument från alla biträdesavdelningar vid vissa fängelser. Som resultat av en sådan prövning hade i arkivdokument från sjuk-

vårdstjänsten i Ljubljanskajafängelset påträffats ett dokument som det funnes grund att betrakta såsom hänförande sig till W., nämligen en handskriven, den 17/7 1947 daterad rapport från den numera avlidne chefen för sjukvårdstjänsten vid fängelset Smoltsov till förutvarande ministern för säkerhetstjänsten Abakumov, enligt vilken den för Abakumov bekante fången Walenberg under natten avlidit i cellen, förmodligen till följd av myokardinfarkt. På grund härav borde den slutsatsen dragas att W. avlidit i juli 1947.

I Gromykovs memorandum tillägges att W. tydligen arresterats inom området för sovjetiska truppers krigshandlingar. Samtidigt kunde det anses otvivelaktigt att W:s senare kvarhållande i fängsligt förvar och de oriktiga uppgifter om honom, som vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen under en följd av år lämnat till utrikesministeriet, varit en följd av Abakumovs brottsliga verksamhet. Abakumov hade senare blivit dömd och arkebuserad.

I Gromykovs memorandum erkännes således de oriktiga uppgifter, som tidigare lämnats, men det skylles på säkerhetsorganen d.v.s. N.K.V.D. Det är emellertid att märka att inte bara Abakumov, som år 1947 ännu haft en jämförelsevis underordnad befattning i N.K.V.D, utan också v. utrikesministrarna Dekanosov och Vysjinskij tillhört N.K.V.D. Uppgiften att Sovjets utrikesministerium fått oriktiga uppgifter från N.K.V.D. bör således betraktas med en viss skepsis liksom sovjetmyndigheternas uppgifter i allmänhet.

De uppgifter som lämnats i Smoltsovs rapport är uppenbarligen alltför knapphändiga för att ge en säker identifiering av den för Abakumov bekante fången Walenberg. Denna omständighet samt felstavningen av namnet och den försiktiga formuleringen "att det finnes grund att betrakta rapporten såsom hänförande sig till W.", vilken formulering starkt avviker från Sovjetmyndigheternas tidigare kategoriska uttryckssätt, tycks lämna möjligheten öppen för en framtida förklaring att rapporten avsett någon annan person.

I en svarsnot den 19 februari 1957 sade sig den svenska regeringen ha svårt att tro att all annan dokumentation ang. W:s vistelse i sovjetiska fängelser än den omnämnda rapporten skulle vara helt utplånad. Den svenska regeringen förväntade därför att, om ytterligare material framkomme i Sovjetunionen, som kunde klarlägga vad som hänt W., detta skulle delges Svenska UD. Å andra sidan

förbehöll sig den svenska regeringen att ställa till förfogande det ytterligare material ang. W., som bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

Enligt vad några hemvända fångar berättat tycks det i slutet av juli 1947 ha rått en viss nervositet bland dem som hade hand om W. Fångar som delat cell med W. eller med dennes chaufför Langfelder underkastades då förnyade förhör varvid de utfrågades om vad W. resp. Langfelder berättat för dem och om de meddelat något därom till andra fångar. Efteråt fick de sitta i ensamcell under 1/2 à 1 år. Under sin fortsatta fängelsetid sammanfördes de i grupper på två à tre i samma celler men skilda från andra fångar. Man tycks således vid den tiden ha velat förhindra en vidare spridning av kännedomen om W:s fångenskap. Om myndigheterna var så angelägna att isolera dem som fått kännedom om W., borde de ha ännu större skäl att isolera W. själv. Inom sovjetunionen finns det isoleringsfängelser, där fångar hålls effektivt avspärrade från yttervärlden. Då dessa fångar i allmänhet är sovjetmedborgare, som på något sätt förbrutit sig mot regimen, är det mycket sällan som hemvändande fångar av annan nationalitet haft kontakt med någon av dem. Det finns dock ett antal sådana fångar, som uppgivit att W. placerats i ett isoleringsfängelse.

Sålunda har en hemvänd tysk, som suttit i Vladimirfängelset 10 mil öster om Moskva från våren 1956 till hösten samma år, berättat att han där träffat en sovjetmedborgare, som jag av diskretionsskäl kallar fången Z. Denne hade suttit där se'n 1945 och var utmärkt väl orienterad beträffande fängelsets prominenta fångar. Enligt honom hade W. befunnit sig i Wladimirfängelset under en längre tid i början på 1950-talet (således efter den dag då han skulle ha dött enligt Smoltsovs rapport). Fången Z. hade under någon tid varit intagen i fängelsets sjukavdelning. I en del av denna avdelning satt de fångar, som hölls isolerade, och där fanns också W. Om han var sjuk eller endast isolerad visste Z. inte. Den hemvände tysken tvivlade inte på Z:s trovärdighet, då denne alltid talade sanning.

På hösten 1958 kom en schweizare hem från rysk fångenskap och berättade att han på våren 1954 kom till Vladimirfängelset och att han på sommaren samma år överfördes till fängelsets sjukavdel-

ning. Kort därefter kom han i början av augusti 1954 i knackningskontakt med en fånge som angav sig vara W., 1:e sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest, bortsläpad 1945. Han gav schweizaren i uppdrag att, om denne blev fri, anmäla på ett svenskt konsulat eller legation att W. inte hade tillstånd att skriva och inte heller fick några brev.

Schweizarns berättelse återgavs i Svenska Dagbladet och D.N. i höstas. I samband därmed antyddes att det möjligen kunde föreligga en förväxling med en annan tjänsteman vid den svenska Budapestlegationen. Därmed måste ha avsetts en tysk-rysk tolk, som en tid tjänstgjort på legationens B.avdelning och som mycket riktigt suttit i Vladimirfängelset men som flyttats därifrån i juni 1953. Denne var således inte kvar i Vladimirfängelset, när schweizarn kom dit på våren 1954. Den antydda möjligheten till förväxling kan därför inte godtagas.

Enligt de erhållna upplysningarna har således W. under 1950-talet befunnit sig i Wladimirfängelsets isoleringsavdelning.

W-aktionen

Avskrift av telegram till beskickningen
i Washington, avsänt den 12 augusti 1959.

216. Benäget efterforska och tela följande personers nuvarande adresser: 1) f.d. ambassadören i Stockholm Herschel Johnson; 2) Mr Iver Olsen, år 1944 War Refugee Board Representative i Stockholm; 3) Mr Tehle, president Roosevelts adviser i krigsfångefrågor.

(Bläckanteckn.)
12.8. W:s familj vid telefonsamtal med env.Lundberg i dag hemställt om ovanstående uppgifter. Avsikten vore att animera Herschel Johnson etc. att framföra en vädjan till sovj. vederbörande.

Lfd

17.8. Åström informerad.

Washington

Avskrift av telegram från beskickningen i Washington, inkommet den 17 augusti 1959.

222 Edert 216. Johnsons adress är 322 Hawthorne Lane, Charlotte 4, North Carolina och Olsens adress är 1733 Queens Lane, Arlington, Virginia. Återkommer beträffande Tehle som ännu ej anträffats.

(Bläckanteckn.:)
17.8. Framfört till adv.Nisser (Lfd)

Åström orienterad

W-aktuen

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

P 2 Eu I

Från Washington
Avsänt den TELEX 19 kl.
Inkom den 16/ 9 19 59 kl. 2145
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

32.

Primo. Advokaten J.W.Pehle f.d. director War Refugee Board, Edert enclair 216, uppsökte idag beskickningen och meddelade han av fru Maj von Dardel i skrivelse 24/8 ombetts verka för att Wallenberg-affären upptogs med Chrustjov under dennes besök USA. Pehle i princip beredd hjälpa men tveksam om icke dylik aktion skulle göra mera skada än nytta genom att ge Sovjet intrycket Wallenberg i verkligheten arbetade för amerikansk räkning. Pehle hemställt om beskickningens råd.

Secundo. Vi meddelar Pehle när han återkommer vi icke kunna råda honom denna sak.

Tertio. Personligen anser jag ifrågasatta åtgärden direkt skadlig Wallenbergs sak. Tela.

Järring

KOPIA KOPIA

Coll.:

Avskrift av chiffertelegram till beskickningen
i Washington den 17 september 1959.

Nr. 32

Uppfattningen Edert 32 primo och tertio delas helt av oss.

W-aktionen

EMBASSY OF SWEDEN
WASHINGTON 8, D. C.

Washington den 16 september 1959.

Wallenberg-ärendet. P 2 **Strängt förtroligt.**

1 bil.

aa enl.instr. av pol.chefen

Byrådhefen Siegbahn

Broder,

Förre direktören i den av president Roosevelt på sin tid tillskapade War Refugee Board, Mr. J.W. Pehle, besökte i dag Montan och meddelade, att han mottagit en skrivelse den 24 sistlidne augusti från fru Maj von Dardel (fotostatkopior av skrivelsen jämte bilagor bifogas) med hemställan att han måtte verka för att amerikanarna tog upp Wallenbergs sak med Chrustjov under dennes besök i USA. Pehle betonade att han givetvis gärna ville hjälpa till, även om han numera lämnat statstjänsten och den myndighet, som han under kriget företrädde, War Refugee Board, icke längre existerade. Vad han kunde göra vore att tala med vederbörande i State Department. Han ville emellertid förutskicka, att han personligen hade svårt att inse hur amerikanarna skulle kunna motivera en framställning till tredje makt om en svensk medborgare. Viktigare vore emellertid, att han betvivlade att en dylik framställning skulle leda till något positivt. Risk funnes onekligen för att ryssarna skulle draga den slutsatsen, att Wallenberg i verklig-

./.

se del XXXIII

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet,
S t o c k h o l m .

EMBASSY OF SWEDEN
WASHINGTON, D. C.

heten arbetat för amerikanska intressen, och i så fall hade man sannolikt förvärrat Wallenbergs sak i ryssarnas ögon. Pehle ville nu ha ett råd från beskickningen hur han lämpligen borde förfara.

Vi kommer nu, när Pehle i morgon återkommer, att meddela honom, att vi inte är i stånd att lämna några råd. Som Du väl vet, anser jag personligen, att en aktion av detta slag icke kan annat än skada, men att härifrån direkt avråda vill jag av lättförstådda skäl heller inte. I familjens ögon skulle därigenom ansvaret falla på beskickningen för att brevet icke leder till någon åtgärd.

Gunnar Jarring

P.S. Sedan ovanstående skrivits har Montan haft ett nytt samtal med Pehle, som därvid sade sig helt förstå vår inställning. Han komme nu under hand att informera State Department om brevets innehåll. Han väntade sig icke någon åtgärd från departementets sida.

W-ärenden

EMBASSY OF SWEDEN
WASHINGTON 8, D. C.

Washington den 9 oktober 1959.

P 2 Strängt förtroligt.

Wallenberg-ärendet.

Broder,

I anslutning till mitt handbrev den 16 sistlidna september i Wallenberg-ärendet vill jag nämna, att advokaten Pehle besökte mig i dag för att hålla beskickningen orienterad. Han nämnde, att han under hand diskuterat fru von Dardels framställning med vederbörande i State Department och att alla därvid varit eniga om att Wallenbergs sak skulle skadas, om amerikanska myndigheter officiellt toge befattning med ärendet. Pehle skulle själv skriva härom till fru von Dardel men tillade, att han mycket skulle uppskatta om hon också kunde på lämpligt sätt orienteras genom departementets försorg.

I övrigt hade diskussionen i State Department inte lett till några konkreta resultat. Tydligen hade tanken uppkommit att söka förmå någon känd svensk-amerikansk personlighet att framföra en vädjan till Chrustjov. Idén hade emellertid inte närmare utvecklats, dels därför att även en framstöt av denna art kanske skulle missuppfattas av ryssarna och dels därför att man inte kunnat uppleta någon lämplig person.

Gunnar Jarring

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet,
S t o c k h o l m.

Till

Hans Excellens Statsministern.

Omedelbart innan Eders Excellens anträdde sin resa till Tunisien erfore vi vid förfrågan inom Kungl. Utrikes Departementet att den skrivelse från Eders Excellens, som i början av november 1960 översänts till ambassadör Sohlman i Moskva för att vid lämplig tidpunkt överlämnas till ministerpresidenten Nikita Chrustjev ännu icke överlämnats till denne. Med hänsyn härtill synes det fortfarande föreligga möjlighet att ändra en i skrivelsen förekommande passus, som kan motverka syftet med skrivelsen och därmed giva den en ödesdiger effekt. Ju mera vi under mellantiden tänkt på ifrågavarande passus, desto större anledning till allvarlig oro ha vi funnit.

I skrivelsen framhålles bl.a., att ambassadör Sohlman den 17 juli 1959 överlämnade preciserade uppgifter om det bevismaterial, som låg till grund för den tidigare svenska framställningen den 9 februari 1959 om en undersökning för att fastställa, huruvida Raoul Wallenberg efter år 1947 vistats i Vladimirfängelset. Dessa uppgifter innefattade:

1. schweizaren E.Bruggers berättelse, att han vid månadsskiftet juli / augusti 1954 i fängelsets corpus II haft knackningsförbindelser med Wallenberg;

2. en österrikisk medborgares berättelse att han i början av år 1953 delat cell med Wallenberg i fängelsets corpus II samt att han, när vederbörande fängelseofficer uppmärksammat honom i Wallenbergs cell, omedelbart bortförts ur cellen och därefter anmodats att icke yppa något om sitt sammanträffande med svensken samt 3. tyskarna H.J.Mulles och G.Rehekampffs berättelser, att de av en sovjetisk medfånge i Vladimir erfarit att Wallenberg vistades i fängelsets corpus II i början av 1950-talet.

I skrivelsen meddelas därjämte dels att bevismaterialet granskats av två f.d. justitierad, vilka funnit att utredningen

efter svensk rätt måste anses göra sannolikt, att Wallenberg varit vid liv åtminstone i början av 1950-talet och då befunnit sig i fängelse i Vladimir och dels att såsom redan ambassadör Dahlman framhöll den 17 juli 1959, då han överlämnade närmare uppgifter om bevismaterialet, man måste på svensk sida fästa stor vikt vid utsagor av en så preciserad karaktär, vilka obetingade av varandra talar om att Wallenberg under första hälften av 1950-talet vistats i en viss avdelning av ett visst fängelse.

De båda uttrycksättena "i början av 1950-talet" resp. "under första hälften av 1950-talet" kunna av skrivelsens mottagare uppfattas som om de stå i en viss motsättning till varandra och det är detta, vi finna oroväckande. Mottagaren av skrivelsen skulle således kunna få den uppfattningen att de båda justitieråden icke tagit någon större hänsyn till vittnet Bruggers och den österrikiske medborgaren Schöggls utsagor samt att det av Edens Excellens och tidigare av ambassadör Dahlman gjorda uttalandet om "första hälften av 1950-talet" således icke vinner stöd av justitieråden utredning annat än i fråga om början av detta årtionde. Det skulle i så fall ligga nära till hands att skrivelsen besvaras med en hänvisning till att icke ens de av Edens Excellens åberopade justitieråden funnit sig böra sätta någon tilltro till vittnen, som åberopats av Kungl. Utrikes Departementet i juli 1959. Det kan dessutom ur mottagarens synpunkt vara angeläget att välja detta uttrycksättet "i början av 1950-talet" sålunda att därmed endast kan avses åren 1950 och 1951 samt möjligen 1952 av den anledningen att det då icke längre skulle finnas några bevis för att Wallenberg varit i livet efter Stalins i mars 1953 timade död och Berijas avrättning något senare samma år. Ministerpresidenten Chrustjov skulle därmed få tillfälle att avböda varje ansvar i frågan om Wallenberg från de sovjetiska myndigheter, vilka varit verksamma under den tid han själv varit vid makten.

Vi har begärt att få del av det bevismaterial angående Raoul Wallenberg, som förvaras i Kungl. Utrikesdepartementets och varpå såväl departementschefs not den 17 juli 1959 som de båda justitieråden ställande torde ha grundats. Vi ha därför icke någon fullständig kännedom om detta material. Vid sidan av departementschefs [illegible]

partementet befintliga. Sålunda ha vi fått bevittnade skriftliga uttalanden från Brugger och Schöggl, vari dessa vittnen obercende av varandra intygat att de stått i förbindelse med Raoul i Vladimirfängelsets sjuk- och iseleringsavdelning, den förre i början av augusti 1954 och den senare ett halvt år efteråt i början av år 1955, samt brev från den franska majoren L.A.Gouazé, vilken jämväl vistats i Vladimirfängelset och som intygat dels att Brugger redan under tiden för sin vistelse därstädes försäkrat Gouazé att han år 1954 - troligen på sommaren - haft kontakt med Raoul Wallenberg och dels att det inte finnes någon anledning att tvivla på Bruggers ärlighet. Enligt dessa utsager har således Raoul Wallenberg i mitten av 1950-talet befunnit sig i fängelset i Vladimir. Att Schöggl - utan att ha stått i förbindelse med Brugger - intygat att hans sammanträffande med Raoul i början av år 1955 ägt rum i den avdelning av Vladimirfängelset, där Brugger sagt sig ha haft kontakt med Raoul ett halvår tidigare, kan inte rimligen förklaras på annat sätt än att Raoul vid denna tid verkligen befunnit sig därstädes.

Då det synes oss vara eriktigt att justitierådens utlåtande i ärendet skall grundas enbart på det hos Kungl. Utrikesdepartementet befintliga bevismaterialet, få vi, med bifogande av styrkta avskrifter av dels bevittnade handlingar, vari Brugger och Schöggl bekräftat sanningsenligheten av sina utsager, dels ock brev från Schöggl och Gouazé härmed anhålla, att denna vår skrivelse jämte de därvid fogade handlingarna måtte tillställas de båda justitieråden för att dessa skola få tillfälle att taga del av dessamma och därefter upptaga utlåtandets formulering till förnyad prövning.

För detta ändamål överlämnas samtliga handlingar i tre exemplar.

Stockholm den 31 januari 1961.

Maj von Dardel

F.V. Dardel

H. M. KONUNGENS
HANSSEKRETERARE

Sofiero slott, Hälsingborg, den 16 juli 1959.

20 fr Franz Exc.

Utrikesrådet Sverker Åström
K. Utrikesdepartementet
S t o c k h o l m .

Broder,

I anslutning till dagens telefonsamtal får jag härmed bekräfta, att H.M. Konungen överlämnat den till honom av Överdirektör och Fru Fredrik von Dardel samt Bankdirektör Jacob Wallenberg ställda skrivelsen av den 10 ds jämte bilagor till departementet att behandlas såsom regeringsärende.

Hans Majestät tar gärna emot Excellensen kl. 13.45 måndagen den 27 juli å K. Slottet, alltså en kvart före konseljens början kl. 14. Jag vore Dig tacksam om Du ville underrätta Utrikesministern härom.

Med hjärtlig hälsning
Din tillgivne
C.F. Palmstierna

Samtal o. kontakt med "Familje

W-ad Boman

Kopia.

Moskva den 14 februari 1957.

Kungl. Svenska Beskickningen
ang. sammanträde i Wallenbergsfrågan 3 nov. 1947.

Strängt förtroligt.

Broder,

I Dagens Nyheter för den 12 har jag sett uttalanden av fru Mia Leche Löfgren och advokaten Schartau om ett sammanträde i kanslihuset den 3 november 1947 mellan medlemmar av Wallenbergs-kommittén å ena sidan samt å den andra statsministern, utrikesministern och Sven Grafström.

Eftersom även jag råkade vara närvarande vill jag för ordningens skull meddela, att vad som förekom, såvitt jag nu kan minnas, ingalunda helt svarar mot dessa uttalanden. Utan stöd av mina dagboksanteckningar, som ligga oåtkomliga i Sverige, vill jag inte åta mig att ge en fullständig skildring av sammanträdet. Min minnesbild är dock på vissa punkter, av särskilda skäl, ganska klar.

Sammanträdet hade, sedan statsministern lämnat, väsentligen formen av vad närmast kan betecknas som en rad anklagelser från generaldirektör Örne, Guy von Dardel och fru Hellander mot dels Undén för bristande diplomatisk aktivitet i Wallenbergsfrågan i Moskva, dels UD:s sätt att sköta efterforskningarna. Undén tillbakavisade själv med skärpa och på objektivt övertygande sätt kritiken. Grafström gjorde, i motsats till vad DN hävdar, åtminstone två inlägg. Det enahar jag anledning särskilt minnas, eftersom han till stöd för ett i och för sig riktigt faktum råkade på grund av minnesfel anföra ett icke fullt riktigt men särdeles slagkraftigt argument, som hade en tillfälligt förstummande verkan.

En av anledningarna till att jag så väl erinrar mig

Utrikesrådet Sverker Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

sammanträdet är att det var första och enda gången jag såg Örne. Han var alldeles uppenbart gammal och trött och hans argumentering förvånande verklighetsfrämmande. Det var i anslutning till uttalanden från Örnes sida, som onekligen tydde på att han föreställde sig Sovjetunionen som ett land mer eller mindre lika välorganiserat som Sverige, som Undén frågade honom, om han verkligen trodde att man i Sovjetunionen hade en ordnad folkbokföring. Härpå svarade Örne inte. Undén fortsatte då med att säga att Sovjet inte var det enda land som saknade dylik, även i USA hade så intill nyligen varit fallet. Som exempel på ryssarnas ringa sinne för en enskild människas öde nämnde han därefter att en svåger till Sohlman, som varit så högt som överste i Röda Armén, försvunnit vid fronten utan att man brytt sig om att utreda hur.

Örne yttrade sig sedan inte mera. Fru Bellander förde ordet en god stund. Hon gjorde de mest häpnadsväckande logiska kullerbyttor, allt med en triumferande min. Det var inte att förundra sig över att Undén blev irriterad.

Om Guy von Dardels inlägg minns jag - det ger en indikation om diskussionens nivå - att han anklagade UD för att "ha upphöjt bankiren Engeström i adligt stånd". Därmed förhöll sig så att i statsministerns interpellationssvar några månader tidigare åberopats ett vittnesmål av bemälde E. I det förhandsexemplar av svaret som tillställts fru von Dardel stod verkligen "von Engeström", ett misstag som jag av historiska associationer gjort mig skyldig till. Det rättades emellertid och den text statsministern läste i kammaren hade E. utan von. Dardel anklagade vidare departementet för att inte sätta tilltro till vissa utsagor som gick tillbaka till en ungersk polislöjtnant, vars namn började på H. Denne hade av trovärdiga personer, som vi konsulterat, betecknats som notoriskt ovederhäftig. Veterligen har under senare år intet framkommit som ger anledning ändra detta omdöme.

Det är såvitt jag förstår alldeles orimligt att, såsom Schartau gör, dra en paralell mellan det bevismaterial som Wallenberg-kommittén haft till sitt förfogande den 19 oktober 1947 och det som ligger till grund för de båda justitieråden utlåtande 1955. I vart fall i det material som nu offentliggjorts finns intet

som var bekant för departementet hösten 1947. Vid sammanträdet underströks för övrigt på det tydligaste av såväl Undén som Grafström att Wallenberg-kommittén enständigt vägrat att låta UD få del av något som helst material som den insamlat på egen hand, ett förhållande som icke underlättat UD:s efterforskningar.

Till saken hör att Assarsson på sin tid berättade för mig att han haft besök av advokaten Schartau, en gammal Lundavän, som därvid talat om sammanträdet och tydligt givit tillkänna - relata refero - att inläggen från Wallenberg-kommitténs sida i diskussionen inte varit vad han menat de borde vara. Han hade bl.a. framhållit, att Örne vore slut och att Guy von Dardel, vars uttalanden icke präglats av någon särskild mognad i omdömet, i andra stycken - på det naturvetenskapliga området - vore en sällsynt begåvad ung man.

Lennart Petri.

W-arkivet 8/5

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 6 maj 1957.

Strängt förtroligt.

ang. sammanträde med Wallenbergkommittén 3/11 1947.

Broder,

I brev den 14 februari har jag lämnat några upplysningar ur minnet om det i pressen omskrivna sammanträde med Wallenbergkommittén, som ägde rum på kanslihuset den 3 november 1947. Efter att nu ha läst genom mina tyvärr ganska kortfattade dagboksanteckningar, ber jag få tillägga följande.

Kallelsen till sammanträdet kom för Grafström och mig helt överraskande. Den uppväckte hos oss båda den livligaste tillfredsställelse. Läget var ju nämligen att utrikesförvaltningens efterforskningar, som jag sedan sommaren 1946 närmast hade hand om, hade lett till det resultatet att samtliga de spår, som framkommit antingen kunnat visas vara ohållbara eller icke kunnat följas längre, eftersom man råkat in i återvändsgränd av brist på ytterligare material. Under den tid jag hade ärendet omhand hade överdirektör von Dardel, resp. fru von Dardel regelbundet hållits informerade om gången av efterforskningarna. Trots ständigt upprepade hänvändelser hade utrikesdepartementet emellertid under ifrågavarande tid inte fått någon som helst faktisk uppgift ur eller annan kännedom om det - enligt vad det uppgavs - omfattande och beviskraftiga material sammanträdet vartöver Wallenberg-kommittén förfogade. Inför hoppades Grafström och jag, att överdirektör och fru von Dardels negativa inställning skulle visa sig icke delas av alla medlemmar av Wallenberg-kommittén. Personligen

Utrikesrådet Åström,
Utrikesdepartementet.

fäste jag särskilda förväntningar vid närvaron av advokaten Schartau och f.d. generaldirektör Örne, för vilkens verksamhet jag av särskilda skäl alltsedan skolåren livligt intresserat mig men som jag aldrig träffat.

Sammanträdets förlopp innebar ur ovannämnda synpunkt en stor missräkning. Undéns vädjan till kommittén att ställa sitt material, som även av Schartau och Örne betecknades som övertygande, till departementets förfogande avvisades. Det var förgäves som Undén framhöll, att utrikesdepartementets efte forskningar inte rimligen kunde äga och givetvis icke ägde annat syfte än kommitténs egen verksamhet, nämligen att få klarhet i vad som hänt Raoul Wallenberg, fastställa hans vistelseort och få honom återbördad till Sverige. Utrikesdepartementet hade fått många uppslag från våra beskickningar och från enskilda personer, svenska och utländska, med personlig erfarenhet av krigsslutets omstörtningar med vad det innebar av häktningar, lägervistelse etc. Samtliga spår hade noga, i all den utsträckning som varit möjlig, prövats och undersökts. Materialet vore emellertid genomgående knapphändigt. Utrikesdepartementets livliga önskan vore, att det skulle bli möjligt komplettera de ofullständiga uppgifter, varöver departementet förfogade, med hjälp av det enligt utsago omfattande dokumentmaterial, som kommittén insamlat. Kanske kunde man på så sätt, sade Undén, få fram de felande länkarna i en indiciekedja.

Kommittén avböjde emellertid att lämna några dylika upplysningar eller på annat sätt underlätta utrikesdepartementets efterforskningar. Som grund angavs det för mig personligen helt obegripliga skälet att det skulle "läcka" från utrikesdepartementet till pressen. Här uppstod nu en diskussion mellan Grafström och några kommittéledamöter. Detaljerna minns jag inte, men jag erinrar mig mycket tydligt hur belåten Grafström var, när vi gick tillbaka till utrikesdepartementet, över att så över-

tygande - som han i fåvitsko inbillade sig - ha kunnat tillbakavisa dessa kommitténs förebråelser.

Örnes insats vid mötet var för mig en stor besvikelse. Han varkade gammal och utbränd. Efter det i mitt brev den 14 februari omnämnda meningsutbytet om folkbekföringen i Sovjetunionen, USA och Sverige, satt han hela tiden tyst och tittade ned på bordet.

Advokaten Schartau ställde vissa, från hans utgångspunkter fullt berättigade frågor, som besvarades av Undén, och en verklig diskussion kom igång. Schartau hade emellertid en mycket bristfällig kännedom om det efterforskningsarbete, som utförts inom departementet. Det var uppenbart, att han icke orienterats om de fortlöpande besked som lämnats övardirektör och fru von Bardel. Det var därför mycket lätt för Undén att tillbakavisa den kritik Schartau riktade mot departementet för bristande effektivitet vid följandet av vissa angivna spår. Undén, som var i bästa debattörform, hade ingen som helst svårighet att uppvisa det erimliga i vad Schartau på vissa punkter sagt och gjorde detta med en logisk skärpa, som måste ha känts ganska besvärande för en så framstående advokat som Schartau.

Under sammanträdets gång förekom det vid ett par tillfällen, att statsminister Erlander själv svarade på några av de mera allmänt hållna förebråelserna mot departementet. Till skillnad från utrikesministern kände emellertid statsministern, som naturligt var, inte dossiererna. Han accepterade därför, enligt mina dagboksanteckningar, på ett par punkter, utan att referera till Undén, uppgifter från kommittéledamöternas sida som icke stämde med verkliga förhållandet.

Om det mellan Schartau och Undén förekommit en regelrätt och, med reservation för Schartaus bristfälliga kännedom om det faktiska materialet, rimligt underbyggd diskussion var detta inte längre fallet när fru Bellander kom in i bilden. Hennes inlägg präglades av "kvinnlig logik" i högsta grad. Hon bytte åsikter ständigt och var helt ocmottaglig för argument. Hon retade härigenom upp Undén i hög grad. På mig

verkade det, som om advokaten Schartau varit ganska generad över att ha blivit associerad med dylik argumentering.

Fru Bellander förklarade avslutningsvis, att Wallenbergkommittén övervägde att ordna folkmöten ute i landet "för att därigenom påverka Stalin".

Fru Bellanders s.k. minnesprotokoll från sammanträdet, offentliggjort i Veckojournalen 1957:8, ter sig mot bakgrunden av mina egna anteckningar och minnesbilder som ett ganska förbluffande dokument. Det gör på mig närmast intrycket av att, sedan någon tid förflutit, ha nedskrivits av en person för vilken fru Bellander redogjort för vad som för henne tedde sig som sammanträdets facit.

I ett uttalande för Dagens Nyheter den 12 februari om ifrågavarande sammanträde har Schartau sagt att det bevismaterial varöver Wallenbergkommittén förfogade hösten 1947 legat till grund för ett utlåtande från kommitténs sida som "helt överensstämde" med det som avgetts av justitieråden Eklund och Lind i början av 1956. Om jag rätt förstod vad Lorentzon sade mig nyligen i Stockholm skulle emellertid kommittén icke 1947 ha förfogat över något av det material på vilket de två justitieråden byggde sina slutsatser.

Lennart Petri

W-aktinnen

AMBASSADE ROYALE DE SUÈDE

Moskva den 7 maj ~~1957~~.

Strängt förtroligt.

ang. efterforskningarna
efter Raoul Wallenberg.

Broder,

Såsom ytterligare bidrag till Wallenbergefterforskningarnas historia vill jag, för det intresse det kan hava kan, berätta följande.

Den ursprungliga grundvalen för angreppen från familjen von Dardels sida mot utrikesledningen och departementet för kristande energi o.s.v. i efterforskningarna utgjordo, såvitt jag nu efter mer än tio år kan erinra mig, ett omkring årsskiftet 1945-46 upprättat P.M. av Källander om vad som dittills förekommit i ärendet. I detta ganska utförliga dokument, som finns på dossiern, redovisas bl.a. de upprepade instruktionerna till dåvarande sändebudet Söderblom i Moskva att göra démarcher i sovjetiska utrikesministeriet. Det får nog medges, att denna P.M., som ju var avsedd uteslutande för internt bruk, inte gav ett direkt gott intryck av ärendets handläggning under de första månaderna efter förvinnandet. På begäran lämnade Gråfström någon gång på våren 1946 en avskrift av denna P.M. för personlig kännedom givetvis, till överdirektör eller fru von Dardel. Den utnyttjades sedan i hög grad av Philipp i dennes bok.

Med Philipp var jag aldrig i kontakt, då eller senare. Jag hörde första gången talas om honom på våren 1946, då fil.kand Margareta Bauer, en bekant från studenttiden i Lund, som sedermera varit skrivbiträde i Bukarest under tiden för Raoul Wallenbergs verksamhet

Utrikesrådet
Å s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

och försvinnande, ringde upp mig ganska sent en kväll. Hon var upprörd över en telefonpåringning som hon just haft av en person, som sagt sig vara redaktör Philipp och som på svenska med stark tysk brytning ställt honne diverse frågor om förhållandena vid beskickningen i Budapest. Hon hade svarat, att hon inte ville göra några uttalanden för pressen vilket resulterat i att den frågande blivit ovettig. Philipp nämner detta telefonsamtal i sin bok.

Kort tid senare ringde Philipp några gånger till utrikesdepartementet, där han hänvisades till pressbyrån och begärde upplysningar i Wallenberg-ärendet. Frychius gav, på uppdrag av Grafström, de besked, som kunde ges. Det resulterade bl.a. i att Philipp en gång bad Frychius "hälsa Grafström, att det är bäst han aktar sig för jag är gammal fäktare". Efter detta uttalande, likaom de upplysningar om Philippe person som lämnades av personer som kände honom (bl.a., om jag minns rätt, av nuvarande österrikiske statssekreteraren Kreisky) ansågo vi oss inte böra ta någon särskild notis om denne pressman. Hans ärra förbindelser med familjen von Dardel var oss obekanta intill dess hans bok kom ut. Där fick jag läsa flera meddelanden som jag personligen intelefonerat till överdirektör von Dardel under understrykande, att upplysningarna, i sakens intresse likaväl som i utrikesdepartementets, vore strängt förtroliga.

Det var intetsägande uppdrag att handlägga Wallenbergärendet. Från departementets sida gjorde vi verkligen så gott vi kunde för att få fram nya spår och följa alla uppslag. Familjen von Dardel och Wallenberg-kommittén inte bara inte hjälpte oss, trots att de sade sig ha övertygande bevismaterial till ett förfogande, utan sökte vid alla tillfällen rikta hård kritik, som sedermera visat sig vara oberättigad, mot sättet för efterforskningarnas bedrivande. Jag bortser här från den ovanför min horisont liggande frågan i vilken utsträckning och med vilken skärpa diplomatiska framställningar skulle

göras i Moskva. Av fru von Dardel fick jag vid ibland timslånga samtal höra de häftigaste anklagelser mot tjänstemän inom utrikesförvaltningen. Hon betecknade Gunnar Hägglöf, då sändebud i Moskva och Assarsson, biträdande kabinettsekreterare, som mördare, och gav vid ett tillfälle tydligt tillkänna sin mening att jag var åtminstone en medbrottsling. Oviljan mot Hägglöf grundade sig framför allt, om jag minns rätt, på att han, enligt vad hon påstod, vägrat ta emot henne på Grand Hotel och istället gått på promenad med sin fru inför fru von Dardels ögon. (Detta förhållande föreföll på den tiden spela en stor roll i Wallenberg-kommitténs negativa inställning till departementet). Assarssons brott bestod i att han - enligt vad han själv berättade i de mildaste former - sökt för den stackars modern, vars tragiska belägenhet ju var uppenbar och som vi hela tiden räknade med som en fullt ursäktlig förklaring till hennes uttalanden, förklara att det kanske vore bäst om hon sökte vänja sig vid den fruktansvärda tanken att hennes son trots allt inte var i livet.

Min sista befattning i departementet med Wallenbergsärendet, var en föredragning inför konstitutionsutskottet på senvintern eller våren 1948. Då hade Anger eljest övertagit ärendet i samband med att jag lämnade politiska avdelningen. KU hade bett att få se handlingarna. För att skydda de personer som redan lämnat uppgifter och för att icke i onödan avskräcka andra från att berätta vad de kunde veta, bestämde Excellensen att handlingarna inte skulle överlämnas utan i stället muntligen föredragas. Jag lämnade med dossierna på bordet en timslång redogörelse för vad utrikesdepartementet gjort i frågan med livligt beklagande av att Wallenberg-kommittén vägrat ge departementet del av sitt enligt egen uppgift så innehållsrika material. I anslutning härtill uppstod en diskussion med professor Håstad. Han åberopade olika uttalanden av Philipp, som han högeligen lovordade som en mycket skarpsinnig person. Med understrykande av att jag, lika litet som någon av de andra tjänstemän som sysslad med Wallenbergsärendet i utrikesdepartementet, aldrig haft förmånen att träffa Philipp, som tydligtvis föredrog att gå sina egna vägar, sade jag mig vilja till ytterligare belysning, utöver vad professor Håstad sagt, av Philipps person, berätta om det praktiskt taget ende mellanhavande vi haft med honom. När

jag därefter redogjort för Philipps ovan omtalade hälsning genom Frychius till Grafström och utskottsledamöternas munterhet lagt sig, tillfogade professor Håstad, att det var riktigt, att Philipp vore en originell herre. Han skulle, sade han, kunna för utskottet relatera ännu mera frapperande exempel på dennes originalitet. Jag tillät mig genmäla, att jag förmodade dessa exempel icke skulle vara ägnade att stärka utrikesdepartementets förtroende till Philipps person. Emellertid ville jag begagna tillfället vädja till professor Håstad, som tydligvis väl kände vederbörande, att söka förmå Philipp till samarbete med utrikesdepartementet i efterforskningarnas intresse. Vi skulle med intresse ta emot besök av honom. Professor Håstad sig icke kunna lova något för Philipps del.

Lennart Petri

18.3.57.

P.M.

rörande samtal med Philipp den 18 mars 1951.

Wallenberg for till ryssarna i en bil, som han själv innehade, körd av hans chaufför Langfelder och med en ungrare och en ungersk jude som passagerare. Bilen eskorterades av en motorcykel med sidovagn, på vilken tre ryska militärer åkte. Ett stycke på vägen vinkade en jude till dem, att de skulle stanna, och meddelade juden i bilen, att den del av Buda, där denne hade sina föräldrar, nu var befriad. Juden steg då ur bilen. Ungraren, som numera är kommunistisk statssekreterare, följde med till "tullen". Vart Langfelder sedan tog vägen vet ingen. Wallenberg hade litet toalettsaker med sig.

Wallenberg fördes till ett fängelse (kasern) i Budapests utkant, där han hölls förvarad tre veckor under ideliga förhör. Fyra vittnen, som hörts av en ungersk advokat, har intygat det. Ett femte vittne finns i Salzburg, och Philipp är beredd att med någon kriminalman resa ned och höra detta vittne. Wallenberg fördes vid ett tillfälle till Buda för förhör - ett vittne finns.

Från Budapest fördes Wallenberg enligt kartan i Philipps bok till Bratislava - Pilsen, därifrån i mitten av maj till Focsani. (Vas: Från Focsani i början av april). Flera vittnesmål finns, varibland Hodosis är viktigt. Vittnesmålen stämmer med generalstabens uppgifter om de ryska förbandens rörelse.

Wallenberg var i ett förband med en mängd ukrainska soldater.

Senare finns vittnesmål från olika läger i Ukraina och vid Östersjön av personer, "mest finnar", som delvis gjort utlägg för att kunna vittna. De har härmat hans gång. Ingen

har begärt betalt. Wallenberg användes som arbetsledare och behandlades väl.

Wallenberg har ryska i studentexamen men kan inte tala ryska - har glömt allt. Han hade inga pengar i Budapest och behövde dem inte - fick av rika judar. Däremot hade Joint Distribution Committee, advokat Grünberger(?) satt in pengar i bank i Stockholm. Alla vet, att han hade amerikanska pengar, men det har aldrig publicerats hur mycket.

Att göra ett kuppförsök är vansinne - man vet inte ens om Wallenberg orkar det. Man kommer inte genom poliskedjorna. Note till ryssarna är meningslöst, men Wallenberg-kampanjen tror på det. De måste ha något mål för sin aktion. Enda utvägen är att ta gisslan. Démarchen i Moskva raserade grunden - därför att vi inte sade oss veta att han var hos ryssarna. Ryssarna hade skickat fram Stachowiak. De kommer att göra nya försök att kompromettera svenska myndigheter och åstadkomma eventuella flyktförsök, ty då kan de bli befriade från sitt ansvar.

Wallenbergs mor är den enda, som känner klädedräkten.

Wallenbergs familj är villig ett år hemlighålla Wallenbergs befrielse och i tio år förbinda Wallenberg till tystnad. Intyg från Notarius Publicus kan skaffas.

Philipp erbjöd sig spontant se till, att Widemar tar tillbaka sin interpellation på begäran av Wallenberg-aktionen och frågade mig hur detta tekniskt skulle ordnas. Jag svarade, att om Gärde-Widemar offentligt meddelade, att hon på begäran av Wallenberg-aktionen avstod från svar på interpellationen, så vore detta tillräckligt.

I övrigt förklarade jag i huvudsak, att jag efter 1 mars tar hela ansvaret för vad utrikesdepartementet gör eller underlåter i Wallenberg-affären. Det kommer med hänsyn till mitt tyngande arbete att ta tid för mig att sätta mig in i hela materialet. Ännu längre tid kan gå, innan jag kan finna någon tänkbar handlingslinje. Jag kommer i varje fall att redovisa mina ståndpunkter och ta ansvaret för dem.

Beträffande Philipps ståndpunkt, att en note vore meningslös, förklarade jag, att jag länge förstått, att Philipp vore tillräckligt intelligent att inse detta. "Människohandel", för att använda Philipps uttryck, vore en tänkbar linje, som ju fallet Dahl visade. I detta fall

hade dock danskarna haft ett verkligt värdefullt bytesobjekt.

Huruvida utrikesdepartementet handlat rätt eller icke i det förgångna vore en fråga, som inte intresserade mig, då ju denna "process" mot utrikesdepartementet vore helt betydelselös för huvudproblemet: att göra något för Raoul Wallenbergs befriande.

Stockholm den 19 mars 1951.

(undért.) Arne S. Lundberg.

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 20.3.51
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet (kung. d. 16 dec. 1949 Nr 696)

P.M.

rörande samtal med Philipp och Guy von Dardel den 20 mars 1951.

Philipp hälsade mig med ryggdunk och leende: "Min gamle vän". Sade positiva saker om min karaktär och mitt tidigare intresse för saken och erinrade bl.a., att jag förmedlat hans kontakt med Erlander.

Jag förklarade, att jag gärna tagit denna kontakt med familjen, då ju utrikesdepartementet - om förr eller senare en åtgärd skulle vidtagas - måste göra detta i samförstånd med familjen. Jag slog fast, att jag tar ansvaret för utrikesdepartementets vidare arbete, att jag ämnar ta ståndpunkt och stå för den. Om jag har kritik att framföra mot Wallenberg-aktionen, kommer jag att framlägga den men icke för att söka strid utan för att undanröja missförstånd. Jag framställde inget som helst önskemål om tidningskampanjens inställande och ämnade inte söka påverka familjen i någon riktning..

Philipp talade om, att han hade mycket material för angrepp, Stachowiak och von Engeström som regeringens medhjälpare, två Moskva-lakejer, Erlanders "strykningar i riksdagsprotokollet" i samband med interpellationssvaret, i allt femton färdigskrivna artiklar, som kommer att publiceras, om utrikesdepartementet säger fler dumheter. Philipp sade: jag publicerar detta, om inte utrikesdepartementet förklarar, att Sjöborgs-utredningen inställes, varpå jag svarade, att Sjöborg arbetar med vårt fulla gillande och skall fortsätta sitt arbete oberoende av alla hotelser om publicitet. Jag tar ansvaret även för Sjöborgs-utredningen.

Philipp blev alltmera upprörd. - Philipp sade därpå att jag måste lova, att utrikesdepartementet skulle kräva Wallenbergs utlämnande mot gisslan, vilket jag, enligt Philipp, vid det tidigare samtalet med Philipp sagt vara den enda utvägen. Om jag inte lovade detta, skulle fiendskapen mellan ut-

rikesdepartementet och familjen inte upphöra. Familjen hade upplevat, att så många nya kommit till utrikesdepartementet och lovat driva saken. Jag hade som ny i utrikesdepartementet inte stora möjligheter att göra mina meningar gällande.

Jag svarade, att jag uttryckligen förklarat, att det skulle taga mig lång tid att komma till någon handlingslinje - gisslan vore en tänkbar utväg, men jag hade aldrig lovat att den skulle väljas och kunde inte binda mig med några löften, då ju saken vore mycket komplicerad. Frågan i vad mån jag kunde göra mig gällande i utrikesdepartementet finge Philipp överlämna till mig att besvara. Philipp blev under diskussionen mer och mer upprörd, skrek och gestikulerade. - Då jag ständigt vid sammanträffanden med Philipp väntar mig lynnesutbrott från hans sida, blev jag inte överraskad eller på minsta sätt upprörd. Samtalet varade femton minuter, varvid Philipp större delen av tiden förde ordet. Under hela samtalet lyssnade Guy von Dardel. Han föreföll något besvärad av Philipps utbrott.

Stockholm den 20 mars 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg.

Lundberg/MS

Avskrift.

Stockholm den 26 november 1951.

Strängt förtroligt. 2 bil.

exp. kurir 26/11 M.S.

Broder,

Av bifogade promemoria framgår hur samtalet mellan mig och advokaten Schartau förlöpte. - Några dagar efter vårt samtal fick jag från Schartau ett korrespondenskort, på vilket han kort och gott meddelade, att familjens bevismaterial förvaras av Philipp tvärt emot vad denne till mig uppgav i våras och att utrikesdepartementet torde kunna få tillgång till materialet endast genom en hänvändelse till Wallenberg-aktionen eller Philipp. Senare har jag på omvägar erfarit, att Schartau, då Philipp i "Allt" publicerade ett angrepp mot utrikesdepartementet och särskilt mig på grundval av mitt samtal med Philipp i våras, har ringt upp "Stockholms-Tidningen" och bett dem icke ge vidare publicitet åt saken. Huruvida han också ringt till andra tidningar är mig obekant. Faktum är, att Stockholms-pressen - med undantag för "Aftonbladet" - icke ägnat Philipps skriverier uppmärksamhet. Däremot har det förekommit ett par tre artiklar i landsortspressen.

Schartau föreföll under vårt samtal helt ansluta sig till min bedömning av läget. Frågan är nu hur kontakt med Wallenberg-aktionen skall kunna etableras och framför allt hur utrikesdepartementet skall få tillgång till dess material. Jag bifogar ett utkast till brev till Wallenberg-aktionen som grundval för ytterligare diskussion i denna fråga. Jag hade tänkt mig, att - om Du godkänner detta brev - kalla upp Schartau för att höra, om han anser att brevet bör avsändas. Hans korta bläckmeddelande om var materialet fanns gav mig intrycket, att han måhända känner sig maktlös eller icke önskar arbeta på utrikesdepartementets sida i denna sak. Om man nu sänder ett brev till Wallenberg-aktionen utan att tillfråga honom, kan man riskera att definitivt stöta honom ifrån sig. Därför skulle jag önska utverka hans godkännan-

Hans Excellens Herr Ministern Ö. Undén,
p.t. Paris.

de till brevet, eventuellt med sådana omformuleringar, som han finner vara lämpliga. Jag ämnar också försöka övertala honom att bearbeta de olika medlemmarna i Wallenberg-aktionen och att meddela mig vad utgången blir av dessa samtal eller i varje fall vilken tidpunkt han anser lämplig för brevets avsändande.- Jag vore tacksam för att höra Din reaktion på dessa planer.

Undert. Arne S. Lundberg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

Skr. 26/11 Lundberg - Exc.

Obs: Ej registrerad (redan)

Dr. red.

P.M.

Tisdagen den 13 november 1951 hade undertecknad ett samtal med advokaten Yngve Schartau i Wallenberg-affären. Samtalet började med ett kort replikskifte beträffande det orimliga i att familjen Wallenberg och utrikesdepartementet, som ha samma intresse, inte samarbeta.

Jag underströk, att vårt samtal måste betraktas som strängt förtroligt, varpå jag anförde i stort sett följande.

Under det sista halvåret har spaningarna i affären bedrivits med stor intensitet. Det har inte sparats varken på pengar eller möda. För min del har jag ägnat mera tid åt detta ärende än åt något annat sedan jag kom till utrikesdepartementet. Arbetet bedrives av en liten grupp på tre personer, som har hjälp av en kriminalexpert. Ett enda kvinnligt skrivbiträde har använts. Inga andra inom utrikesdepartementet är helt informerade i det pågående arbetet förutom att självfallet Excellensen givit sitt godkännande av viktigare åtgärder. Det är icke riktigt, som görs gällande i pressen, att Excellensen skulle ställa sig avvisande till fortsatt arbete med frågan.

Anledningen till att utrikesdepartementet icke meddelar någonting om sina förehavanden är egentligen självklar. Det är nödvändigt att anlita privatpersoner, säkerhetspolis i andra länder och andra länders beskickningar. Utrikesdepartementet kan icke taga risken av att sådana detaljer läcker ut. Arbete måste bedrivas bakom järnridån. Det vore att äventyra människoöden, om diskretion icke iakttoges. Redan om det bleve allmänt känt, att utrikesdepartementet bedriver spaningar, skulle bevakningen av våra beskickningar i vissa länder skärpas och arbetet försvåras. Dessa omständigheter borde Schartau icke åberopa annat än i mycket allmänna ordalag vid

sina samtal med familjens medlemmar och ledamöter av Wallenberg-kommittén. Schartau lovade att iakttaga diskretion.

Arbetet har dels givit en allmän bakgrund till Wallenberg-affären genom att klarlägga förhållanden bakom järnridån, andra personers liknande öden etc., dels givit vissa spår i fråga om Wallenberg. Mitt personliga helhetsintryck är, att ingenting motsäger, att Wallenberg tagits till fånga av ryssarna och att han alltjämt kan befinna sig i livet. Å andra sidan finns icke bevis härför, endast vissa indicier.

Det är för utrikesdepartementet möjligt att på grundval av föreliggande material företaga en démarche i Moskva. Endast om familjen önskar det, kan démarchen företagas. Min personliga mening är, att en sådan démarche är utsiktslös och att den kunde stänga vägen för senare, måhända effektfullare démarcher eller åtgärder. Av fru Bellander har offentligen framförts förslaget, att Wallenberg skulle bytas mot någon för ryssarna begärlig person, spion e.dyl. Någon sådan person finns icke i Sverige, och om ett tänkbart bytesobjekt erhålles, måste fallet då prövas på sina meriter. Åtgärden har synnerligen svåröverskådliga konsekvenser och måste noga övervägas.

Vilket handlingsalternativ som en gång väljes, är det av grundläggande betydelse, hur starka indicierna äro för att Wallenberg funnits eller finns hos ryssarna. Argumentationen i förhållande till ryssarna kommer att bero på bevisningens styrka. Men framför allt kan utrikesdepartementet överväga så allvarliga åtgärder som ifrågasatts i en mera positiv anda, om stark bevisning finnes. Det är icke möjligt att i förväg bedöma ett kommande beslut, men det är självklart, att bevisfrågan alltid måste spela en stor roll. Framför allt kan utrikesdepartementet icke grunda sina beslut på försäkringar från utomstående om att bevis finnas. Har utrikesdepartementet att taga ansvaret för en åtgärd, måste utrikesdepartementet ha tillgång till allt material, varpå åtgärden grundas. En utomstående - exempelvis riksmarskalken - kan för övrigt icke utan offrande av en oändlig tid och ett mödosamt kriminaltekniskt arbete sätta sig in det väldiga materialet, sammanställa det och pröva de olika bevisens värde.

Ovanstående framfördes under ett samtal, under vilket advo-

katen Schartau gjorde åtskilliga frågor och inpass. Han opponerade icke mot någon del av mitt resonemang och instämde på de väsentliga punkterna.

Jag framhöll slutligen, att det av angivna skäl var nödvändigt för den arbetsgrupp, som bedriver spaningarna, att få tillgång till familjens material. Det är emellertid omöjligt att förhandla med Philipp i denna sak. Han skulle nämligen - det visar erfarenheten - komma att efter kortare eller längre tid i mer eller mindre förvrängd form publicera alla samtal som förts. Det är icke möjligt att delge utomstående sådant material, berörande tredje part, som måste studeras för att det av utrikesdepartementet bedrivna arbetet skall kunna värderas. Det är därför mycket svårt för utrikesdepartementet att bevisa, att det här bedrivna arbetet förtjänar familjens förtroende.

Hr Schartau förklarade, att han icke stod på bästa fot med hr Philipp, sedan han vägrat skriva under vissa papper, som Philipp önskat använda i kampanjen. Vid detta tillfälle hade det kommit till en sammanstötning. Efter denna hade fru von Dardel förehållit hr Schartau att icke stöta sig med Philipp, som dock vore den ende som verkligen arbetade för Wallenbergs sak. Hr Schartau hade intrycket, att även Guy von Dardel befunne sig under Philipps inflytande. Hr Schartau lovade slutligen att - sedan han tänkt över saken ett par dagar - genom Fredrik von Dardel söka utröna, om det kunde vara möjligt för utrikesdepartementet att få låna dokumenten.

Jag anmärkte på den sistnämnda punkten, att Philipp någon gång i mars för mig uppgivit, att handlingarna befinna sig i ett bankfack eller kassaskåp, som familjen har nyckeln till. Jag sade mig vara övertygad om att Philipp har åtminstone avskrifter av alla handlingar. Han hänvisar emellertid till familjen.

Hr Schartau avslutade samtalet med att uttrycka sin tillfredsställelse över vad han fått höra.

I utrikesdepartementet den 19 november 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Kabinettssekreteraren

Stockholm den november 1951.

Detta original har aldrig expedierats. Brevet underställdes emellertid Exc. för godk. med hbr 26/11 51 från Kab.-sekr. S.E.

Till Wallenberg-aktionen,

Stockholm.

Wallenberg-aktionen har i olika sammanhang yrkat på ytterligare åtgärder från regeringens sida i Wallenberg-affären, varvid framhållits att Wallenberg-aktionen förfogar över ett värdefullt bevismaterial, som skulle motivera sådana åtgärder. Efter samråd med utrikesministern får jag i anledning härav framhålla följande.

Utrikesdepartementet bär ansvaret för beredandet av detta ärende och har att genomföra eventuella åtgärder. Förslag om åtgärder kunna endast grundas på material, som departementet har möjlighet att pröva men icke på allmänna omdömen om sådant material, avgivna av utomstående personer. Därest Wallenberg-aktionens bevismaterial skall kunna påverka utrikesdepartementets handlande, är det sålunda nödvändigt att departementet får tillfälle att ingående granska detta material. Antalet personer, som inom departementet får tillgång till materialet, kan begränsas till det minimum, som erfordras för materialets bearbetning.

Utrikesdepartementet har i denna sak, såsom utrikesministern bl.a. i sitt interpellationssvar den 22 maj i år framhållit, intet annat intresse än att, om möjlighet därtill föreligger, vidtaga de mått och steg, som kunna vara nödvändiga för att bereda Raoul Wallenberg tillfälle att återvända till Sverige. Den grundläggande förutsättningen för insatser från utrikesdepartementets sida är emellertid, att departe-

mentet känner till alla för frågans bedömning betydelsefulla omständigheter. Jag har därför äran anhålla om besked, huruvida Wallenberg-aktionen är villig att ställa sitt material till utrikesdepartementets förfogande.

(Arne S. Lundberg.)

Överl. Till Danielsson, Rpk. 19/12

1 bil.

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 11.12.57.
Kungl. Utrikesdepartementet.
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet jämt. kung. d. 16 dec. 1949 Nr 6[illegible]

P.M.

angående samtal mellan författaren Rudolph Philipp och fru Birgitta Bellander, å ena sidan, kabinettssekreteraren och undertecknad å den andra.

Efter per telefon den 8 december träffad överenskommelse infunno sig hr Rudolph Philipp och fru Bellander idag kl. 10.00 hos kabinettssekreteraren, som anmodat även mig att vara närvarande. Under samtalet, som varade nära två timmar och varunder fru Bellander gjorde noggranna anteckningar, förekom i huvudsak följande:

1. Hr Philipp förklarade, under hänvisning till vad han preliminärt nämnt i sitt telefonsamtal med kabinettssekreteraren, att han och fru Bellander kommit för att, som befullmäktigade av Raoul Wallenbergs anhöriga och som medlemmar av den s.k. Wallenbergs-aktionen, meddela, att de på vissa villkor vore villiga att till kabinettssekreteraren överlämna det material beträffande Raoul Wallenberg, som aktionen insamlat, sammanställt och bearbetat.

Villkoren, vartill hr Philipp företedde ett utkast, diskuterades och utformades i överensstämmelse med närslutna förbindelse. Man enades om att denna förbindelse skulle undertecknas av kabinettssekreteraren och att hr Philipp idag på eftermiddagen skulle till denne överlämna aktionens material.

./.

2. Under det fortsatta samtalet ville hr Philipp göra gällande, att kabinettssekreteraren vid deras inbördes samtal i mars i år förklarat, att en ny svensk démarche (note) till sovjetregeringen om Wallenberg vore meningslös och att andra vägar att få denne fri måste prövas. Kabinettssekreteraren ville bestämt ha fastslaget att vid samtalet ifråga hr Philipp

själv först uttalat den meningen att en officiell diplomatisk démarche hos sovjetregeringen icke kunde tjäna något positivt syfte och betecknat ett sådant förfarande som meningslöst; hr Philipp hade uttryckligen sagt, att man från svensk sida kunde få Wallenberg fri blott genom att taga någon lämplig gisslan och frampressa ett byte. Till detta, underströk kabinettssekreteraren, hade han sagt sig kunna instämma beträffande utsiktslösheten i en diplomatisk démarche; han hade också tillagt att det nog vore riktigt att ett byte av något slag vore mera ägnat att leda till resultat, om nu tillfälle därtill skulle erbjuda sig. Undertecknad intygade att kabinettssekreteraren omedelbart efter ifrågavarande samtal givit ovanstående version av vad som på denna punkt vid tillfället ifråga hade yttrats.

3. Det framgick nu att hr Philipp och fru Bellander, som representanter för Wallenbergsaktionen, ingalunda ville avskriva det ofta framförda yrkandet på en ny diplomatisk démarche, vilken borde ha formen av en formell note med uttrycklig framställning om att sovjetregeringen måtte hemsända Wallenberg. Kabinettssekreteraren och undertecknad anmärkte, att i och för sig varken nu - eller tidigare - något hinder funnes för en ny démarche. Vad som hittills avhållit departementet därifrån hade varit två omständigheter; dels otillräckligheten i den bevisföring, som efter de ryska bestridandena, som departementet skulle önska åberopa sig på i en förnyad framställning i Moskva, dels farhågan för att en direkt diplomatisk démarche blott skulle leda till nya och mera kategoriska bestridanden från sovjetregeringens sida och därmed för all framtid omöjliggöra ytterligare försök att komma till tals med Sovjet. Men, framhöll kabinettssekreteraren, om det förhåller sig så att de anhöriga alltjämt yrka på en förnyad direkt diplomatisk hänvändelse, är utrikesledningen beredd att efterkomma denna önskan, trots de betänkligheter man inom departementet må hysa beträffande effekten av åtgärden för Raoul Wallenberg själv.

Hr Philipp förklarade, att det bevismaterial han nu vore beredd att överlämna vore så övertygande och bindande att inga farhågor behövde hysas för dess effektivitet. Det viktigaste vore att ställa sovjetregeringen inför ett formligt krav på Wallenbergs utlämnande. Endast ett rättframt och modigt uppträdande gjorde intryck på denna regim. Han sade sig ej kunna inse att den omständigheten att ryska re-

geringen kunde tänkas avvisa den påyrkade framställningen, föranledde någon tvekan. Även om ryssarna ånyo skulle förneka all kännedom om Wallenbergs öde, skulle svenska regeringen mycket väl kunna framgent återkomma till och driva sina krav.

Kabinettssekreteraren konstaterade att departementet blott intagit den naturliga ståndpunkten, att ett så allvarligt steg som en ny démarche icke borde företagas utan att Wallenbergs anhöriga helt och fullt önskade en sådan åtgärd. Han ville slå fast att en ny note kommer att utarbetas och överlämnas, om de anhöriga, efter att ingående ha övervägt saken, vidhålla sin önskan därom. För notens utformning måste utrikesdepartementet svara, liksom i sista hand regeringen har hela det politiska och juridiska ansvaret för vad som må komma att göras i saken. Med tanke på den ovisshet som måste råda beträffande démarchens inverkan på Raoul Wallenbergs öde måste emellertid också de anhörigas moraliska ansvar för av dem påyrkade åtgärder stå fullt klart.

Hr Philipp och fru Bellander syntes vilja förbehålla Wallenbergsaktionen (eller de anhöriga) rätt att medverka vid utformningen av en eventuell note. Kabinettssekreteraren ansåg sig icke kunna göra något medgivande på denna punkt. Självfallet skulle dock noten gå ut på Wallenbergs återförande till Sverige.

Hr Philipp, som ånyo hänvisade till det av Wallenbergsaktionen sammanställda materialets utomordentliga bevisvärde, krävde nu att kabinettssekreteraren skulle förplikta utrikesdepartementet att inom en viss bestämd tid efter materialets överlämnande göra démarche i Moskva.

Kabinettssekreteraren förklarade sig icke vara befogad att göra en dylik utfästelse men lovade att, sedan materialet studerats och kontrollerats med hjälp av bästa kriminaltekniska expertis, föreslå utrikesledningen att en ny démarche snarast möjligt måtte göras (detta givetvis under förutsättning att de anhöriga vidhålla sin önskan därom). Sedan bearbetningen av materialet slutförts borde noten kunna överlämnas inom en tidrymd, som kunde räknas i veckor, ej i månader eller år. Kabinettssekreteraren vägrade kategoriskt att fixera en bestämd tidpunkt; hr Philipp hotade då först att

låta hela överenskommelsen om materialets överlämnande falla men gav slutligen vika.

Stockholm den 11 december 1951.

Sven Dahlman.

Avskrift.

Till Författaren Rudolph Philip och Fru Birgitta Bellander,
Raoul Wallenbergs-aktionen,
Stockholm.

I fråga om den framtida behandlingen av det material angående Raoul Wallenberg, som herr Rudolph Philip och fru Birgitta Bellander den 11 december 1951 överlämnat till undertecknad, förbinder jag mig att iakttaga följande:

uppgifter ur materialet komma att av mig endast delgivas den eller de personer, för vilkas pålitlighet och tystlåtenhet jag anser mig kunna ansvara,

om utrikesdepartementet påfordrar kontroll av avgivna vittnesutsagor, skall en av ovannämnda överlämnare utsedd person på statsverkets bekostnad beredas tillfälle närvara,

överlämnarna av materialet skola hållas underrättade om de åtgärder, som på grundval av det överlämnade materialet må komma i fråga; sådana åtgärder skola företagas endast efter medgivande av hr Philip och fru Bellander,

namnuppgifter ur materialet få icke utan överlämnarnas tillstånd delgivas ryska myndigheter.

Stockholm den 11 december 1951.

/undert./ Arne S. Lundberg

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 11.12.51.
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan
särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet
jämk. kung. d. 16 dec. 1949 nr 696.

P.M.

Kl. 15.30 idag infann sig Philipp och överlämnade två dokument undertecknade av den italienske diplomaten Claudio de Mohr. Philipp lovade, att om utrikesdepartementet icke vid närmare undersökning skulle finna bevisen tillräckliga, skulle ytterligare material ställas till förfogande. Jag sade, att det givetvis var omöjligt att fälla något omdöme om värdet av detta nya material innan det hunnit närmare granskas. Jag skulle återkomma beträffande formerna för denna granskning.

Stockholm den 11 december 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg.

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 12-12-51.
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet jämt. kungl. [illegible]

P.M.

Philipp meddelade vid ett telefonsamtal, att de Mohr icke ville bli förhörd och att det därför icke var möjligt att sända ner Danielsson ensam till Italien. Jag uppmanade då Philipp att infinna sig hos mig. Han utvecklade då närmare, att det var nödvändigt att han fick resa med till Italien. Med hänsyn till önskvärdheten att undvika läckor till den svenska pressen och skydda de Mohr överenskoms, att denne icke skulle kallas till Sverige utan Danielsson resa från Bonn till Rom och Philipp från Stockholm till Rom. Överenskommelse träffades rörande resans modaliteter.

Stockholm den 12 december 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg.

Jmfr. Phil. artikel i V.-J. 3 dagar senare!

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 12.12.51.
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan särskilt tillstånd av Utrikesdepartementet (jämf. kung. d. 16 dec. 1949 Nr 696)

P.M.

rörande samtal med Philipp den 12 december 1951.

Philipp berättade, att Wallenberg strax efter tillfångatagandet lyckats fly och taga sig över till Buda, där han "arbetat" i fem veckor. Därpå hade han gripits igen av ryssarna den 7 februari. Denna gång hade det icke varit Malinowskis NKVD utan Tolbuchins, som arresterat Wallenberg. Tre vittnen styrka denna episod. Det finns också ett pålitligt vittne, som styrker, att Wallenberg hölls fängslad tre dagar i Györ. Alla dessa vittnesmål ha emellertid sekundärt intresse och det är ingen mening att nu lägga ner arbete på dem, då de två italienska vittnesmålen äro avgörande och allt som behövs, framhöll Philipp.

Bakgrunden till fru Gärde-Widemars uppgift i interpellationsdebatten i våras, att Wallenberg häktats den 7 februari, har i Philipps berättelse sin förklaring, enligt vad han själv uppgav. Wallenberg-aktionen har sålunda meddelat fru Gärde-Widemar denna uppgift, som Philipp emellertid icke vid sina samtal delgav mig.

Stockholm den 12 december 1951.

(undert.) Arne S. Lundberg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Endakopia

HEMLIG
enligt 3 § sekretesslagen
den 9.2.52.
Kungl. Utrikesdepartementet
Politiska avdelningen
Denna handling må icke utlämnas utan [illegible] av Utrikesdepartemen[illegible] [illegible] 1949 Nr 626

1 bil. (bif. ej)

P.M.

ang. sammanträde hos överdirektör och fru Fredrik von Dardel.

Enligt tidigare under hand träffad överenskommelse ägde ett sammanträde idag rum i Raoul Wallenberg-frågan hos överdirektör och fru von Dardel, Sveavägen 88. Närvarande voro Wallenbergs anhöriga - överdirektör Fredrik von Dardel, fru Maj von Dardel, fru Nina Lagergren, fil.lic. Guy von Dardel - samt författaren Rudolph Philipp och som representant för Wallenberg-aktionen fru Birgitta de Vylder-Bellander; från utrikesdepartementet närvoro kabinettssekretetare Lundberg (L.) och undertecknad.

L. meddelade, att en not med krav på Wallenbergs återsändande till Sverige utarbetats inom utrikesdepartementet. Noten hade föredragits för regeringen vid allmän beredning under gårdagen och godkänts. Avsikten vore att utrikesminister Undén en av de närmaste dagarna skulle överlämna noten till ambassadör Rodionov, dock endast under förutsättning att familjen önskade detta. Anledningen till att man ville ha familjens godkännande vore, att vissa risker givetvis kunde vara förknippade med den planerade aktionen; man tänkte här närmast på åtgärder, som ryska vederbörande kunde komma att vidtaga mot Wallenberg för det fall att man icke ämnade tillmötesgå svenska regeringens begäran om hans återsändande till Sverige. De närvarande förklarade sig önska överlämnandet av noten, trots riskmomenten.

L. läste upp noten och framhöll därefter, att man låtit sig angeläget vara att icke gå i detalj vare sig beträffande de åtgärder, som vidtagits av utrikesdepartementet

för att bringa klarhet i Wallenbergs öde, eller de resultat man kommit till. L. framhöll vidare, att han ville förbehålla sig rätten att eventuellt ytterligare citera Vysjinskis skrivelse den 18 augusti 1947 för att de fortsatta svenska efterforskningarna av Wallenberg skulle få en naturlig förklaring mot bakgrunden av Vysjinskis egna antaganden om Wallenbergs öde. På så sätt kunde man måhända få en mera tilltalande övergång från ett moment till ett annat i noten. Diskussionen på denna punkt gav till resultat, att det måhända vore lämpligt att ytterligare citera Vysjinskis skrivelse på sätt som kabinettssekreteraren antytt. De anhöriga förklarade sig emellertid icke ha något yrkande i detta avseende. Frågan skulle avgöras inom utrikesdepartementet och kontakt tagas med familjen rörande eventuella tillägg eller ändringar.

På förslag av Guy von Dardel skulle övervägas, att istället för orden "under åren 1945-1949" i noten insätta orden "under åren 1945 och därefter intill en tämligen näraliggande tidpunkt".

L. framhöll vikten av att undvika sådan publicitet, som kunde förhindra eller försvåra Raoul Wallenbergs återkomst till Sverige. Han hemställde till de närvarande att medverka till att försöka förhindra dylik publicitet och föreslog, att en förklaring härom skulle avgivas av de anhöriga, Philipp och fru Bellander, vartill dessa samtyckte. Den av dem undertecknade förklaringen bifogas.

Beträffande punkt 1. förklarade Philipp, att familjen - vilket ju utrikesdepartementet kände till - hade mer material om Raoul Wallenbergs öde efter försvinnandet, men detta material, som varit av vikt innan de italienska spåren tillkommo, kunde nu icke längre tillmätas någon avgörande betydelse. Därför vore det riktigt, att något ytterligare "bevismaterial av väsentligt värde för utrikesdepartementets bedömning i nuvarande läge" icke funnes.

Beträffande punkt 2 ville L. särskilt framhålla, att utrikesdepartementets avsikt icke vore att söka förhindra en framtida kritik av utrikesdepartementets åtgärder utan blott sådan publicitet, som kunde vara skadlig med hänsyn till andra i Ryssland fängslade personer.

Även beträffande punkt 3 ville L. understryka, att här icke vore fråga om att söka för framtiden undertrycka den fria kritikrätten mot utrikesdepartementet. Däremot vore det en självklar sak, att veder-

börande förbundo sig att "under inga omständigheter vare sig skriftligen eller muntligen komma att referera vad från utrikesdepartementets sida vid olika förtroliga samtal för oss framhållits rörande lämpligheten eller olämpligheten av det ena eller andra tillvägagångssättet för att uppnå Raoul Wallenbergs återförande till Sverige." Vid eventuella förfrågningar från pressen ämnade man från utrikesdepartementet svara, att utrikesdepartementet icke hade något uttalande att göra i saken. Samtliga närvarande enades om att intaga en liknande attityd.

L. förklarade till sist, att utrikesdepartementets efterforskningar icke vore avslutade. Man skulle nu gå igenom föreliggande material ytterligare en gång och fullfölja de uppslag, som fortfarande kunde finnas.

Stockholm den 8 februari 1952.

S.E.

(Stig Engfeldt.)

Anteckning med blyerts:

Notens definitiva formulering godkänd av Philipp 10/2, varvid han framhöll, att varken han eller familjen önskade kontrollera UD:s arbete i detalj, sedan de numera i UD funnit en positiv inställning.

Philipp meddelades den 12/2 att noten överlämnats.

A.Ä.

Avskrift.

KUNGL.UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

Kabinettssekreteraren.

10/9 Hr. Fahlman-Petri

P.M.

Under de sista fjorton dagarna har Rudolph Philipp vid upprepade telefonsamtal hotat med att sätta i gång ny publicitet i Wallenberg-affären. Anledningen vore det svåra psykiska tryck, under vilket Wallenbergs anhöriga och Philipp befinner sig. För Wallenberg-aktionen intresserade personer frågar ständigt varför Wallenberg-kampanjen avblåsts, och familjen kan icke ge någon förklaring på grund av tystnaden kring vår noteväxling med ryssarna. Philipp själv anser sig diskrediterad på alla tidningsredaktioner, då den sak, som han ägnat flera års arbete, nu förefaller att ha runnit ut i sanden. Detta försvårar för honom att överhuvud taget placera artiklar. Han anser att det nuvarande läget kostar honom hans levebröd. Samtidigt framhåller han att han ingalunda tjänat mycket pengar på vad han skrivit i Wallenberg-affären. Det rör sig om sammanlagt 4 à 5.000 kronor under sju års tid. Det är emellertid nödvändigt - anser hr Philipp - att allmänheten får klart för sig att Wallenberg-aktionen och utrikesdepartementet numera inte är på krigsfot med varandra, varigenom Wallenbergs-aktionen skulle bli rehabiliterad. Philipp lovade dock att hålla den skrivna överenskommelsen rörande vad som under inga omständigheter får publiceras.

Jag har vid dessa samtal utvecklat alla våra skäl mot publicitet och även framhållit att noteväxlingen enligt tryckfrihetsförordningen är av hemlig natur, om icke utrikesdepartementet själv finner det lämpligt att ge den publicitet.

Vid ett av samtalen meddelade Philipp att familjen och han gemensamt beslutat att ta på sig ansvaret för publicering. Någon dag senare ringde han emellertid upp igen och förklarade att familjen beslutat tillsvidare uppskjuta publicitet. Emellertid hade vissa tjänstemän inom utrikesförvaltningen till kända vittnen uppgivit att Wallenberg gjort sig skyldig till tjänstefel som - om han återvände till Sverige - skulle medföra att han komme att åtalas. Dessa beskyllningar hade mycket upprört

de anhöriga och vore även kända för tidningsmän, som kunde tänkas komma att använda dem för ett angrepp mot utrikesdepartementet.

Jag förklarade att jag givetvis, om jag finge veta vilka tjänstemän som spritt dessa uppgifter, skulle kunna uppmana dem att hålla tyst i fortsättningen.

Philipp ansåg att detta inte spelade någon roll. Ryktena vore ju redan i omlopp. Familjen och han hade nu enats om ett förslag att Raoul Wallenberg skulle tilldelas ett utmärkelsetecken. Härigenom skulle han komma att inför opinionen fritas från alla beskyllningar om straffbara handlingar utan att man behövde ta upp en presspolemik i denna fråga.

Jag hade idag bett Fredrik von Dardel och Rhudolph Philipp komma upp för att diskutera läget. Jag framhöll att utrikesdepartementet för sin del ingenting hade att förlora på en publicering av noteväxlingen. Tvärtom skulle utrikesdepartementet genom en sådan publicering komma att stå starkare än vad det nu gör inför de medborgare, som äro intresserade för Wallenberg-affären. Ur utrikesdepartementets egoistiska synpunkt skulle sålunda publicitet vara lämplig. Jag förstod också att det för familjen och Philipp själv skulle innebära en lättnad, om noteväxlingen publicerades. Det skulle emellertid enligt min bestämda mening endast skada våra möjligheter att komma till tals med ryssarna. Ur Raoul Wallenbergs synpunkt vore sålunda publicitet olämplig och denna synpunkt måste bli den avgörande.

Ifråga om utmärkelsen framhöll jag att den ju vore riktad till allmänheten och pressen som ett yttre tecken på Wallenbergs insats. För allmänheten skulle emellertid utmärkelsen framstå som en mystifikation. Man skulle fråga sig vad som nu inträffat - om regeringen därmed avsåge att avsluta affären, om regeringen fått visshet om att Wallenberg befunne sig i livet o.s.v. Vi skulle få över oss hela pressen med frågor och hur vi än besvarade dessa frågor skulle utdelandet av utmärkelsen ge anledning till tidningsskriverier, som låge helt utanför vår kontroll och som kunde skada saken.

Från Philipps och von Dardels sida framfördes följande skäl för att ett utmärkelsetecken skulle utdelas. Om Raoul Wallenberg återvänt, skulle han ha fått en utmärkelse. Man behövde blott hänvisa till statsministerns uttalande i ett interpellationssvar att Raoul Wallenberg utfört berömliga gägningar i humanitetens intresse och i statens tjänst. Man kunde vidare hänvisa till att utrikesministern för länge sedan i ett interpellationssvar sagt att utrikesdepartementet måste utgå ifrån att Raoul Wallenberg kan befinna sig i livet. Medaljens ut-

delning skulle vidare vara den enda möjligheten att avliva de rykten, som spritts av vissa tjänstemän i utrikesförvaltningen. Dessa vore dels ambassadören Westman, förste sekreterare Petri och en person inom departementet som man inte ville namnge. Om utrikesdepartementet icke gick med på förslaget, skulle det bli nödvändigt att publicera ryktesspridningen med begäran om att de skyldiga skulle ställas till ansvar. Om utmärkelsen utdelas, skulle fru von Dardel - utan att gå in på närmare detaljer - förklara för de närmast intresserade att utrikesdepartementet numera är positivt inställd, vilket medfört att kampanjen i pressen mot utrikesdepartementet inställts. Philipp och von Dardel lovade att tillsvidare ingenting publicera i saken men begärde besked inom någon vecka.

Stockholm den 28 augusti 1952.
Undert. Arne S. Lundberg.

Stockholm den 10 september 1952.

Personligt och strängt förtroligt.

Broder,

Kabinettssekreteraren har för kort tid sedan haft ett samtal med överdirektör Fredrik von Dardel (Raoul Wallenbergs styvfar) och Rudolph Philipp. Under samtalets gång framförde de båda herrarna häftiga anklagelser mot "vissa tjänstemän" inom utrikesförvaltningen, som gjort sig skyldiga till spridandet av falska rykten om Raoul Wallenberg. Tjänstemännen skulle ha antytt till tredje person - kända vittnen funnos - att Wallenberg under sin tjänstgöring i Budapest förfarit grovt egenmäktigt och att han t.o.m. skulle ha anledning att draga sig för att komma hem till Sverige av fruktan för efterräkningar. Von Dardel och Philipp voro djupt upprörda över att tjänstemän inom vår förvaltning kunde tillåta sig dylikt tal och hotade med att gå till angrepp i pressen; härvid skulle namnen uttryckligen angivas.

Sedan från kabinettssekreterarens sida argument mot en förnyad publicitet i Wallenberg-ärendet framförts, förklarade von Dardel och Philipp, att de under alla omständigheter fordrade någon form av upprättelse för Wallenberg, då nu förklenande uppgifter om honom satts i omlopp. Man kunde tänka sig en ordensförläning. Därigenom skulle statsmakternas uppskattning av Wallenbergs insatser i Budapest komma till ett otvetydigt uttryck och hans namn rentvås inför offentligheten. Problemet diskuterades grundligt och man kom fram till att en kunglig medalj - exemplevis medaljen För Berömliga Gärningar -

Förste Ambassadsekreterare Petri,
Paris.

bäst skulle motsvara familjens syften. Frågan om att tilldela Wallenberg ett dylikt utmärkelsetecken överväges för närvarande.

Närmare ansatta av kabinettssekreteraren med frågor vilka de tjänstemän voro, som spritt sådana uppseendeväckande uppgifter om Wallenberg, svarades, att Du skulle vara en av dem. Även Westmans namn nämndes.

Jag behöver väl icke säga, att detta nya irritationsmoment i vårt känsliga förhållande till familjen kommer synnerligen olägligt för oss ur mer än en synpunkt och att det under alla förhållanden vore av värde att få veta vad som ligger bakom herrar von Dardels och Philipps uppgifter till kabinettssekreteraren. Jag vore därför tacksam om Du snarast sände mig några rader med Dina kommentarer till ovanstående.

Dahlman.

Avskrift.

P.M.

angående samtal med överdirektör och fru v. Dardel den 28 mars 1953, vari även redaktör Philipp deltog.

1. Sedan överdirektör v. Dardel per telefon hemställt om ett samtal, meddelade jag honom den 27 mars att jag stode till hans förfogande påföljande morgon.

Vid det samtal, som sålunda kom tillstånd i v. Dardels Stockholmsvåning berättade jag, att jag haft en konversation med Vysjinsky den 12 februari i år rörande Raoul Wallenbergs öde. Utrikesministern hade därvid intagit en avvisande attityd och förklarat, att R.W. inte befunne sig i Sovjetunionen. Han hade samtidigt påstått, att vissa krafter inom och utom Sverige strävade efter att försämra de sovjetisk-svenska förbindelserna - därmed uppenbarligen hänsyftande på bl.a. de artiklar som vid ifrågavarande tidpunkt offentliggjorts i Dagens Nyheter. Samtliga mina tre interlokatörer sade sig djupt beklaga sagda publicitet. Jag tillade att de syntes ha bidragit till en hårdnande inställning å sovjetisk sida. Detta komme dock inte att föranleda ett uppgivande av de svenska ansträngningarna att uppnå klarhet rörande R.W:s öde. Dock måste vi förbehålla oss att själva bedöma när och hur nästa framställning borde göras. Härtill genmälde redaktör Philipp - som på sitt vanliga svamliga och självupptagna sätt spillde en massa tid på fullständigt ovidkommande "snack" - att detta skulle innebära ett "återfall" i den taktik Söderblom på sin tid tillämpat. Jag riposterade, att det syntes mig obegripligt vad nytta man skulle kunna göra R.W:s sak genom att gå fram och hämta ett nytt nej, denna gång eventuellt från Molotovs sida. Till svar påstod Philipp sig genom Västtysk radio ha erfarit, att jag personligen nu skulle ha en särskilt god ställning i Kreml - något jag förklarade vara "bosch". Redaktören slog då om och jämrade sig över den minskning som inträtt i hans inkomster till följd av familjens överenskommelse med U.D. om att t.v. inställa tidningskampanjen. Året före densamma träffats hade Philipp deklarerat för över 7.000 kronors inkomst. Ifjol hade detta

belopp nedgått till 1.420 kronor. Han bad mig särskilt nämna detta för utrikesminister Undén. Jag genmälde - något häftigt - att jag inte kommit för att sitta och prata om dylika ovidkommande ting utan om vad som skulle kunna göras för att bistå R.W.

2. I fortsättningen uttalade fru v. Dardel tvivelsmål om ändamålsenligheten av den sedan vid pass ett år tillämpade taktiken. Vore det icke bättre att starta en kampanj, att förmå svenska sportsmän vägra tävla med ryssarna, innan R.W:s öde klarlagts? Jag svarade, att ingem av de av henne anvisade utvägarna syntes mig kunna leda till avsett resultat. Philipp insköt, att Lundberg ifjol vinter skulle ha sagt, att jag betraktade den då mottagna sovjetiska noten som en invit till fortsatt tankeutbyte. Jag förklarade därtill att detta måste bero på ett misstag. Däremot hade jag ansett att man å svensk sida - på grund av notens uppläggning - kunde gå vidare på den av oss inslagna vägen. Härtill uttalade sig Philipp kritiskt och talade om möjligheten av att genom internationella transportarbetarorganisationen föranstalta om en allmän blockad av Sovjetunionen. Hans barocka ordsvall ledde honom faktiskt till det uttalandet att han skulle kunna få tillstånd en dylik aktion. Jag svarade att något sådant antagligen skulle få andra återverkningar på ryssarna än en tidningskampanj, vars effektivitet f.ö. redan minskats till följd av de italienska diplomaternas publicitet, särskilt om Philipp samtidigt kunde förhindra chartrande av utländskt tonnage till Sovjetunionens allierade.

3. Samtalaet avslutades med att jag ånyo förklarade, dels att jag komme att jämlikt instruktioner fortsätta arbetet på att vinna en lösning av R.W.-saken, dels att det syntes mig angeläget, att familjen icke ändrade taktik i frågan om publicitet utan att först taga kontakt med Lundberg.

4. Philipp visade mig ett brev från en Parisertidning, varav syntes mig framgå att han , överenskommelsen med U.D. till trots, offentliggjort en artikel i saken i en tysk tidning och att han varit missnöjd över att den förra använt hans namn utan att erlägga honorar.

5. Philipp kritiserade i ett sammanhang Lundberg under

hävdande att denna skulle ha försummat att i tid underrätta honom, Philipp, om Dagens Nyheter's avsikter att publicera de Mohrs artiklar. Hade Philipp fått underrättelse därom på förhand, skulle han - med stöd av ett löfte om Dagens Nyheter's Romkorrespondent, Agne Hamrin, i legationsrådet Bergenstråhles närvaro, givit, ha kunnat stoppa offentliggörandet.

(Rold Sohlman)

Lundberg/DS

fam. dos

Strängt förtroligt.

P.M.

Fru von Dardel, överdirektör von Dardel och hr Philipp infann sig i dag på min begäran. Jag meddelade dem följande:

Den 16 juli hade ryske ambassadören framfört ett muntligt meddelande, att efterforskningar efter R.W. företagits och att denne icke befunnit sig och icke befinner sig i Sovjetunionen. Jag hade intrycket, att man från rysk sida velat sätta punkt för meningsutbytet i denna fråga, ehuru det något försvagade den ryska démarchen, att den framförts muntligen. Svaret kunde i och för sig antagas bero på att W. avlidit, att man inte funnit honom, att det ryska utrikesministeriet fått detta besked från säkerhetspolisen eller att man nekade mot bättre vetande, vilket man bevisligen gjort i ett stort antal liknande fall.

Jag erinrade om att jag tidigare vid ett par tillfällen ifrågasatt, om det var klokt att gå fram så hårt, att man riskerade provocera ett ryskt nej, och att efter ved som nu inträffat det vore tydligt, att vi bort hålla oss mera avvaktande. UD och familjen hade dock varit ense om taktiken, och den motiverades ju bl.a. med att man efter regimskiftet i Sovjetunionen möjligen kunde tänka sig ett positivt resultat.

Sedan svaret erhållits, hade vi fortsatt spaningarna genom att söka få uppgifter från nu hemvändande fångar. Detta kräver emellertid försiktighet, då en del av dessa fångar kunna förmodas vara ryska agenter.

Oberoende härav har vi kommit i kontakt med en man - vars nationalitet och vistelseort jag icke avslöjade - som säger sig i ett östfängelse ha träffat en person, som varit Wallenbergs medfånge i ett ryskt läger och som sade sig av Wallenberg ha fått i uppdrag att hälsa till svenska myndigheter, om tillfälle uppkom. Wallenberg skulle enligt sagesmannen behandlas väl. Jag framhöll, att spårets trovärdighet ännu icke kunnat fastställas och att vår källa knappast sitter inne med sådana detaljerade upplysningar, som vore

önskvärda för en ny démarche. Uppgiften blev nu att söka komma i kontakt med den fånge, som träffat Wallenberg, eventuellt befria honom. Det rörde sig här om arbete bakom järnridån, och vi söker etablera förbindelse genom personer, som redan lyckats befria vår sagesman. Den närmaste uppgiften blir nu att följa spåret så långt över huvud taget någon möjlighet gives. Åtgärder får man senare diskutera.

Jag nämnde, att utrikesnämnden kommer att få en redogörelse för vad som förevarit under de senaste två åren men att inga som helst detaljer komma att nämnas om det nya spåret. I fråga om publicitet framhöll jag, att publicitet av samma art som under det senaste året knappast kunde skada men att man självfallet icke bör i någon form antyda, att något nytt spår föreligger.

Familjens representanter lovade spontant att icke yppa något om det senaste brevet. De höll med om att noteväxlingen icke borde publiceras. Philipp uttalade farhågor, att vi skulle använda "vanliga tjänstemän" i spaningarna, varpå jag gick i god för att all försiktighet skall iakttagas. Philipp gjorde gällande, att ryssarna aldrig komma att lämna ut W. så länge svenska regeringen intar en alltigenom vänlig hållning mot Sovjetunionen och icke är beredd att skärpa sin hållning. Familjen hyser planer på att förmå idrottsorganisationer att vägra tävla i Ryssland, så länge W. icke återsänts.

Stockholm den 10 augusti 1953.

Arne S. Lundberg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal mellan överdirektören och fru von Dardel, fru de Vylder-Bellander och herr Rudolph Philipp samt utrikesrådet Jarring den 13.4.56 i Djursholm. Anteckningarna ha förts av sekreteraren Lorentzon.

Samtalet inleddes med att utrikesrådet Jarring i korthet sammanfattade vad som förevarit i Wallenberg-affären under den svenska regeringsdelegationens besök i Moskva. Herr Jarring framhöll, att statsministern inlagt den allra största energi på att få Wallenberg-affären upptagen vid förhandlingarna. Därefter redogjordes i stora drag för gången i det första plenarsammanträdet fredagen den 30 mars, varvid Jarring betonade att Wallenberg-frågan upptagits på ett tidigt stadium. Därvid hade herrar Hrusjtjov, Bulganin och Molotov intagit en helt avvisande hållning, men efter det att statsministern - samt även statsrådet Hedlund - vid upprepade tillfällen återkommit till ämnet, hade de tre sovjetledarna efter interna överläggningar vid förhandlingsbordet beslutat emottaga det material, som statsministern erbjöd dem för granskning. Herr Jarring framhöll, att det varit mycket sega förhandlingar innan statsminister Erlander och inrikesminister Hedlund kunde övertyga sovjetledarna om att detta ärende i Sverige tillmättes den största vikt. Härvid underströks även den roll herr Hedlund spelat för förhandlingsresultatet.

Därefter redogjorde herr Jarring för det första sammanträdet mellan utrikesminister Molotov och inrikesminis-

ter Hedlund, varvid han framhöll den seriösa och "kalla ämbetsmannastämning", som rått vid förhandlingarna med sovjetledarna. Det framhölls dock att vid det andra sammanträdet med utrikesminister Molotov den 3 april stämningen varit något mera lättad, och att de svenska förhandlarna fått intrycket, att ryssarna verkligen tagit fasta på det material som överlämnats, och att de skulle göra de mest minutiösa undersökningar.

Fru von Dardel tackade för redogörelsen och sade därefter, att hon och familjen blivit ytterst besvikna, då de tagit del av kommunikén efter förhandlingarna den 3 april.

Herr Jarring genmälde häremot, att förhandlingsläget vid kommunikéns avfattande varit sådant, att man på svensk sida bedömt det som viktigast att det i kommunikén över huvud taget kom med en punkt om Raoul Wallenberg. Han sade att ryssarna av prestigeskäl aldrig kunnat acceptera att i kommunikén omtala, att Wallenberg omhändertagits av sovjetiska trupper i Ungern. Formuleringen "den försvunne diplomaten" hade däremot varit acceptabel. Huvudsaken vore att punkten om Wallenberg verkligen kommit med. Förhandlingarna hade varit sådana att, då herr Jarring sammanträdde med vice utrikesminister Semjonov för redigering av kommunikén, den senare hade yrkat på att få se det svenska förslaget till kommuniké i sin helhet. Herr Jarring hade då sagt sig icke kunna diskutera kommunikén, innan han visste om sovjetryska vederbörande i princip vore beredda att intaga en punkt om Raoul Wallenberg. Först sedan Semjonov som sin personliga mening förklarat, att han ansåge det möjligt att en punkt om Wallenberg komme med, hade Jarring visat det svenska formuleringsförslaget om Wallenberg. Herr Jarring sade, att han, i händelse av ett avvisande av denna punkt, skulle ha sett sig nödsakad lämna sammanträdet. Härefter hade en detaljdiskussion om rena formuleringssynpunkter vidtagit. Herr Jarring framhöll återigen, att det väsentliga vore att Wallenberg kommit med i kommunikén. Som motivering för denna synpunkt betonades att utrikesdepartementet kände till att Pravda och Izvestija samt dessa tidningars lokala motsvarigheter i republikerna och delrepublikerna ansloges och lästes i samtliga fängelser och fångläger i Sovjetunionen. Det vore därför troligt att om Wallenberg befunne sig i något läger skulle han få del utav den svensk-ryska kommunikén, och då denna klart utsade, att därest Wallenberg skulle påträffas i Sovjet-

unionen han skulle hemsändas, så skulle icke Wallenberg tveka att ge sig till känna. Alla lägerchefer och fängelsepersonal skulle likaledes få veta, att en man vid namn Wallenberg vore fri att resa hem. Häremot genmälde herr Philipp med förbigående av herr Jarrings yttrande om att de ryska tidningarna lästes i fängelser och fångläger, att därest Wallenberg levde som en fri man i Sovjetunionen, så skulle han för länge sedan i likhet med vad andra frigivna och rymda fångar gjort ha kunnat taga kontakt med den svenska beskickningen i Moskva.

Härefter utspann sig en ganska livlig diskussion mellan herr Philipp och fru von Dardel angående sannolikheten av att Wallenberg befunne sig i frihet i Sovjetunionen. Såväl herr Philipps som fru von Dardels något förvirrade argumentering går knappast att återgiva.

Herr Jarring framhöll, att fältet för teoretiska spekulationer om Wallenbergs öde i Sovjetunionen vore ganska stort, men att det från den svenska regeringsdelegationens sida bedömts vara av yttersta vikt, att punkten om Wallenberg kommit med i den officiella kommunikén.

Häri instämde slutligen samtliga närvarande, varvid herr Philipp uttryckligen betonade, att det icke vore herr Jarring som haft ansvaret för förberedelserna i Wallenbergärendet vid Moskva-resan utan att han endast haft funktioner att fylla härutinnan under förhandlingarna i Moskva. Vad som tidigare förevarit i ärendet i Stockholm hade förre kabinettssekreteraren Lundberg ansvaret för.

Fru von Dardel uttalade som sin mening, att hon ansåge resultatet tämligen klent av förhandlingarna, och att hon själv trott att hennes son skulle återkommit samtidigt som regeringsdelegationen från Sovjetunionen. Fru von Dardel sade sig icke kunna förstå, att detta icke varit möjligt, då det enligt hennes mening funnes bevis för Raoul Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen genom de ryska provokationer som förekommit.

Härefter upptog herr Philipp denna tråd och redogjorde i förvirrade ordalag för fallet Tolstoy samt sade, att detta

utgjorde "full bevisning" om Wallenbergs vistelse i rysk fångenskap. Philipp antydde ävenledes, att den svenske ministern i Wien för kabinettssekreteraren Lundberg på "heder och samvete" sagt sig vara övertygad om vissa andra ryska provokationer. Men allt detta kunde ju inte herr Jarring känna till, det var Lundberg som skött ärendet från utrikesdepartementets sida och Jarring hade endast blivit störd av förfrågningar på dagen och även nattetid av herr Philipp, då Lundberg icke varit närvarande. Härefter kom herr Philipp in på att det funnes ytterligare en provokatör, nämligen Thomsen (alias Grosheim-Krisko). Ett vilt orerande om "agenten Grosheim-Krisko" föranledde Jarring till en skärpt replik om att herr Philipp på sin tid varmt förordat att Thomsen skulle tagas på allvar och souslageras för sina bemödanden. Sin vana trogen undvek Philipp att ingå närmare härpå utan gick - även sin vana trogen - återigen till ett förvirrat angrepp. Hade icke herr Jarring begått den utomordentliga dumheten att utlåna en bok med utrikesdepartementets stämpel till herr Thomsen? Denna bok hade Thomsen triumferande visat för herr Philipp och framhållit, att detta vore bevis för hans goda förbindelser med utrikesdepartementet. Herr Jarring genmälde en aning sarkastiskt, att det stämde helt och fullt att han till Thomsen utlånat ett ryskt lexikon, då herr Thomsen sagt sig ha behov av detta vid uppteckningen av sin utsaga. Herr Philipp for ut temperamentsfullt med en replik riktad till de tacksamma åhörarna överdirektören och fru von Dardel samt fru Bellander om att det vore ett ryskt lexikon, som herr Jarring haft oförsiktigheten att utlåna till herr Thomsen. Herr Jarring återförde samtalet till förnuftiga banor genom att avfärda herr Philipps uttalanden som nonsens. Vad de ryska eventuella provokationsavsikterna beträffade sade herr Jarring, att han icke kommit för att diskutera dessa utan för att redogöra för vad som förevarit i Moskva.

Herr Philipp instämde häruti och framhöll, att det var givetvis alldeles riktigt vad herr Jarring sade och uttryckte sin tacksamhet för Jarring insats i Moskva, men "var det inte i alla fall så, att herr Thomsen också hade velat låna en rysk skrivmaskin i utrikesdepartementet". Herr Jarring avbröt vidare samtal på denna bog med att avväpnande säga, att utrikesdepartementet inte hade någon rysk skrivmaskin att utlåna, och att det ryska lexikonet återställts av herr Thomsen dagen efter utlånandet. Herr Philipp tillskrev sig helt förtjänsten över denna "seger" över Thomsen, därför att det var

han - herr Philipp - som hade förmått herr Thomsen att återlämna lexikonet.

Efter herr Philipps något förvirrade inlägg sade fru Bellander, att detta samtalsämne knappast nu hörde till saken utan ville hon endast framhålla, att man vore tacksam för vad som gjorts i saken i Moskva. Av hennes yttrande framgick, att hon inte var helt tillfreds med herr Philipps irrelevanta argumentation.

Herr Philipp gav sig emellertid icke utan inledde en ny attack med att säga, att det var helt emot det "gentlemen's agreement", som ingåtts mellan familjen och dess representanter och utrikesdepartementet, att det vid förhandlingarna i Moskva överlämnats material till ryska vederbörande. Detta vore en "åsnespark" åt familjen och utrikesdepartementet vore ansvarigt för om överlämnandet av detta material, som ju innebure uppgifter om den senaste tidpunkt då vi hade kännedom om Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen, skulle leda till att en dödsattest komme att överlämnas. Ansvaret fölle visserligen inte på herr Jarring utan på herr Lundberg, som herr Philipp sade uttryckligen hade lovat, att materialet icke skulle komma att överlämnas till ryska myndigheterna. Herr Lundberg hade under flera år använt denna argumentation om dödsattesten som motivering för att icke överlämna material till ryssarna, och nu hade detta ändå skett. Detta vore en åsnespark åt familjen, återupprepade herr Philipp, som samtidigt vilt orerade om att Lundberg ävenledes lovat att vid överlämnandet av den svenska noten den 9 mars utrikesminister Undén muntligen skulle framhålla för herr Rodionov, att därest icke Wallenberg-frågan finge en positiv lösning, en vitbok skulle komma att publiceras. Hade detta skett? Herr Philipp uttryckte sina farhågor för att detta icke skett. Materialet hade ju överlämnats trots att herr Lundberg utfäst sig att så icke skulle ske. Herr Jarring genmälde, att han icke kände till vad som i detta avseende förevarit tidigare, varvid herr Philipp återigen betonade, att det icke vore Jarring som hade ansvaret för vad som skett tidigare i ärendet och icke heller för vad som förevarit i Moskva, där herr Jarring ju endast spelat rådgivarens roll och statsministern haft ansvaret.

Under samtalets gång framhöll herr Jarring vid ett till-

fälle på en fråga av fru von Dardel, om han vid samtalen i Moskva fått den uppfattningen att de ryska ledarna kände till fallet Raoul Wallenberg, att han vore helt övertygad om att så vore fallet. Han ville emellertid betona, att han icke kunde bedöma om denna kunskap om Wallenberg endast hänförde sig till de samtal som tidigare ägt rum på högsta plan mellan svenska och ryska ledande personer. Det undandroge sig hans bedömande hur långt ned efterforskningarna efter Wallenberg skett inom den sovjetryska hierarkien. Härvid framhöll herr Jarring, att man icke finge bortse från att Sovjetunionen vore ett stort land med mer än 200 miljoner invånare och Sverige ett med 7 miljoner. Det var kanske icke så underligt om en svensk framstöt i Wallenberg-saken icke trängde igenom alla den sovjetryska förvaltningens skikt. Härpå svarade herr Philipp instämmande men genmälde, att det vore konstigt att icke de tidigare gjorda hemställningarna om undersökningar lett till något resultat. I det memorandum, som överlämnades den 29 september 1954 hade även visst bevismaterial överlämnats, bl.a. hade cellnumret så och så i Lefortovskaja-fängelset omnämnts. Fru von Dardel uttryckte sin förvåning över att denna undersökning icke lett till något resultat. Herr Philipp genmälde mot fru von Dardel, att det icke förvånade honom att det icke lett till något resultat, då man icke kunde vänta sig från en totalitär stat att den skulle utlämna något värdefullt, därest den icke finge någonting i gengäld därför. En orientalisk handlare ger icke bort någonting utan att få någonting i gengäld. Herr Jarring svarade härpå, att läget numera måhända vore annorlunda; ryssarna vore ju nu angelägnare om internationell goodwill - och Sverige vore i särskilt hög grad objekt för den ryska välviljan.

Slutligen sade herr Jarring, att han nu relaterat vad som förevarit i Moskva och detta vore ju anledningen till hans besök hos fru von Dardel. Han avslutade samtalet med att säga, att han gärna vore beredd att svara på eventuella frågor. Det visade sig emellertid att icke några frågor ställdes, men fru von Dardel framhöll, att nu måste man verkligen från svensk sida vidtaga någon rationell åtgärd för att påskynda den ryska reaktionen på det svenska materialet. Herr Philipp sade, att det alltid fanns möjligheter att skriva, varpå herr Jarring genmälde att opinionen vore fri. Fru von

Dardel sade därefter, att hon högst kunde tänka sig vänta fyra veckor efter kommunikéns utfärdande den 3 april, innan hon måste taga till orda. Hittills hade hon avvisat samtliga journalister och fotografer som velat tränga sig på henne för att få upplysningar. Mer än fyra veckor kunde hon icke tänka sig. Någonting måste göras.

Herr Jarring svarade, att han skulle framföra detta hennes önskemål till utrikesministern. Herr Philipp understödde fru von Dardel och framhöll samtidigt, att herr Jarring ju endast i detta fall vore en budbärare till utrikesministern och statsministern, samt att det vore på detta plan som eventuella åtgärder och beslut om tidsfristen skulle beslutas. Stats- och utrikesministrarna hade ansvaret.

Samtalet avslutades med att överdirektören och fru von Dardel tackade för att herr Jarring velat komma ut och lämna denna redogörelse.

Stockholm den 13 april 1956.

(Gunnar Lorentzon)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med herrar v. Dardel och Philipp.

Överdirektören von Dardel hade begärt att idag få besöka chefen för politiska avdelningen tillsammans med författaren Rudolf Philipp. Syftet med besöket var tydligtvis att under hot om publicering av det utredningsmaterial, som finnes i familjens hand, förmå myndigheterna att ställa ett ultimatum till sovjetiska vederbörande. Under samtalet berördes följande frågor av särskilt intresse:

1. Tamvelius.

a) Philipp sökte erfara genom vilken beskickning i Moskva budskapen från Tamvelius framförts till svenska ambassaden samt budbärarens nationalitet. Av kända skäl lämnades icke denna uppgift.

b) Philipp efterlyste resultat av kriminaltekniska anstaltens analys av skriften i Tamvelii brev jämförd med tidigare skriftprov från honom.

c) Philipp hävdade, att Tamvelii brev vore en typisk början till en klumpig provokation från MVD's sida. Som exempel på tidigare provokationer av liknande slag i Wallenberg-affären drog Philipp upp greve Tolstojs vittnesmål från Irland 1954, i vilket på grund av klumpighet och slarv data för händelserna i Budapest blivit helt orimliga.

2. Överdirektör von Dardel erinrade om att från regeringens och myndigheternas sida löfte lämnats (särskilt

1569

nämndes ett föregivet uttalande av envoyén Lundberg till Philipp "i tre vittnens närvaro") om att en vitbok skulle publiceras av UD om inte ett tillfredsställande svar erhölles av ryssarna.

Familjen ansåge nu, att sovjetiska vederbörande borde haft tillräcklig tid på sig för genomgång av fängelseregister och annat material och önskade, att man från de svenska myndigheternas sida framställde krav om besked. Om besked ej inkommit inom 14 dagar, vore det familjens avsikt att publicera det utredningsmaterial (sammandrag av vitboken), som den disponerade över. Philipp tillade för sin del att publiceringen skulle ske "med kommentarer".

Stockholm den 24 maj 1956.

(K. Hammarskjöld)

P.M.

Tillämpliga lagrum synas kunna vara:

1) a) TF 7 kap. 5 § första stycket + 41 § sekretesslagen (därest handlingen är hemlig och avtryckes in extenso eller i avskrift) och/eller

b) TF 7 kap. 5 § andra stycket + TF 7 kap. 4 § + 8 kap. SL (därest handlingen avtryckande in extenso eller i avskrift eller återgivande av uppgifter om handlingen utgör brott mot rikets säkerhet).

2) 41 § sekretesslagen (Därest förbehåll gjorts vid handlingens utlämnande);

Straffet är vid 1 a) och 2) dagsböter eller om t.ex. 3 § sekretesslagen tillämplig, fängelse.

Stockholm den 11 juni 1956.

Kg/sr

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Efter samråd med kabinettssekreteraren Belfrage, envoyén Arne Lundberg samt Konungens handsekreterare baron Palmstjerna har idag utrikesrådet Åström per telefon meddelat herr Philipp följande: Åström hade diskuterat Wallenberg-fallet med generalsekreteraren Hammarskjöld vid dennes besök i Stockholm. Hammarskjöld hade härvid bekräftat, att han från överdirektören von Dardel erhållit ett brev i denna fråga. Vidare hade Hammarskjöld meddelat, att baron Palmstjerna per telefon informerat honom om herr Philipps framställning till Konungen.

Hammarskjöldsreaktion inför de olika framställningarna att vid sitt stundande besök i Moskva med de sovjetryska ledarna upptaga Wallenberg-frågan var, att han måste betona, att han reste icke såsom privatperson eller i svenskt uppdrag utan såsom internationell tjänsteman. I denna sin egenskap hade Hammarskjöld från olika håll emottagit framställningar i liknande ärenden och kunde det redan av detta skäl bli svårt för honom att motivera varför han med ryska vederbörande just skulle upptaga fallet Wallenberg. Hammarskjöld ansåg det alltså utomordentligt svårt och osannolikt, att han skulle få tillfälle att upptaga denna fråga under Moskva-besöket.

Herr Philipp noterade utan kommentarer Åströms meddelande och övergick i stället till att meddela följande:

Herr Philipp och den wallenbergska familjen ansåg att den av förre kabinettssekreteraren Lundberg gjorda förpliktelsen av den 11 december 1951 hade brutits i och

med att det svenska materialet hade överlämnats till sovjetryska myndigheter vid statsministerns besök i Moskva i mars/april.

Herr Philip frågade sig även, hur utrikesdepartementet kunde stå till svars med att till ryssarna överlämna Hilles vittnesmål, "då denne har två barn i tyska Östzonen".

Utrikesdepartementets förpliktelse av den 11 december 1951 bifogas. ./.

Stockholm den 4 juli 1956.

W-9

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

över samtal med envoyén Lundberg hos kabinettssekreteraren den 5 juli 1956. Närvarande var även utrikesrådet Åström och sekreterare Lorentzon.

Herr Åström orienterade envoyén Lundberg om vad han meddelat Philipp med anledning av Hammarskjölds Stockholms-besök och förestående besök i Moskva (se P.M. 4.7.56). Vid diskussion om den av Lundberg undertecknade förpliktelsen gentemot familjen den 11 december 1951 meddelade Lundberg, att det klart och tydligt av denna förpliktelse framginge, att den endast avsåge det material som den 11 december 1951 ställdes till hans förfogande av familjen. Förpliktelsen hade gjorts innan detta material mottagits. Det visade sig, då det kom till kritan, att familjen icke förfogade över något nämnvärt material. De namn som Philipp såsom familjens ombud nämnt vore tidigare kända för utrikesdepartementet, främst genom redaktören af Sandebergs utsaga, varför förpliktelsen icke innebure att UD:s handlingsfrihet vore bunden.

Stockholm den 5 juli 1956.

VV-9

Avskrift.

Stockholm den 19 juli 1956.

Förtroligt. 1 bil.

Bästa Fru von Dardel,

Genom herr Rudolph Philipp har jag erfarit, att Fru von Dardel gärna skulle vilja få del av den bandupptagning, som gjorts av Gustav Richter om den tid han var tillsammans med Raoul i fängelset i Moskva och som innehåller en hälsning till Eder själv och Raouls övriga anhöriga. Vi förstå väl denna Fru von Dardels önskan, och vi ha funderat på hur vi bäst skulle kunna tillmötesgå den. Som vi flera gånger sagt till herr Philipp, som själv hört bandet, ha vi naturligtvis alltid varit beredda att spela upp bandet för Eder själv och Edra anhöriga. När det gäller frågan om att utlämna kopia av bandet ha vi med tanke på sekretessbestämmelserna varit mycket tveksamma. Emellertid ha vi efter noggrant övervägande bestämt oss för att till Fru von Dardel personligen överlämna en kopia av bandet. Vi förutsätta då, att innehållet icke delgives andra än förutom Eder själv Edra anhöriga.

Jag vore tacksam, om Fru von Dardel benäget ville meddela mig, när detta brev och paketet med bandet kommit fram.

Bandet är avsett att spelas på en Grundig bandspelare av typ "Stenorette".

Sverker Åström

Fru Maj von Dardel,
Bråvallavägen 10,
DJURSHOLM I.

Stockholm den 7 februari 1957.
Bil.

Till Överdirektör och Fru von Dardel, Djursholm.
Auravägen 25,

./. Härmed har jag äran översända den idag offentliggjorda dokumentationen om Raoul Wallenberg.

/Sverker Åström/
Utrikesråd

W. arkivet

Stockholm den 20 februari 1957.
1 bil.

Herr Överdirektör och Fru von Dardel,
D j u r s h o l m .

./. Härmed har jag äran överlämna texten till den note, som ambassadören Sohlman i Moskva igår eftermiddag på svenska regeringens vägnar överlämnade till det ryska utrikesministeriet, och som utgör svar på Sovjetregeringens memorandum av den 6 februari 1957 angående Raoul Wallenberg.

/Sverker Åström/

W-aktiven

CHIFFERTELEGRAM

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

P 2 Ea I

Från Moskva
Avsänt den 2/6 19 58 kl. 13.00
Inkom den 2/6 19 58 kl. 14.40
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 3

218

Från Sohlman. Rodionov 30 maj sagt sig fått uppdrag framföra att Chrustjov, som erhållit brev med vanlig post från fru von Dardel med hemställan besked sonens öde, ville hemställa att innehållet fjolårets officiella svar i saken måtte, om så ej redan skett, delgivas henne. Jag så mig utgå från att så redan skett, så vitt jag kunde erinra mig av utrikesministern, varjämte texten offentliggjorts, samt tro att hon nu agerat utan kontakt med UD. Jag komme dock att vidarebefordra Rodionovs uttalanden.

Petri

KOPIA KOPIA

Coll.:

W-ströms

Avskrift av telegram i chiffer
till beskickningen i Moskva, avsänt
den 4 juni 1958.

Nr. 138

Primo Edert 218. Ni bör muntligen till Rodionov eller ställföreträdare bekräfta att fru von Dardel underrättad redan före offentliggörandet samt konstatera att hennes brev till Hrusjtjov avsänts utan kännedom svenska myndigheter. Ni bör tillägga att vi eftersom sovjetiska memorandum Wallenbergs öde bragts i erinran önska erinra om vårt svar därpå.

Secundo Då vi önska vidarebefordra Hrusjtjovs svar fru von Dardel närmaste dagarna bör uttalandet enligt primo helst göras snarast möjligt. Telegrafera.

W-aktören

7.6.58

Avskrift.

Bästa fru von Dardel,

Härmed har jag äran meddela, att sovjetiska utrikesministeriet underrättat beskickningen i Moskva om att ministerpreisdenten Chrusjtjov med vanlig post mottagit ett brev från Eder med hemställan om besked om Eder sons öde. Ministerpresidenten önskade hemställa, att innehållet i fjolårets officiella sovjetiska note måtte, om så ej redan skett, delgivas Eder. Beskickningen har bekräftat, att Ni erhållet kännedom om noten.

/u/ Sverker Åström

Fru Maj von Dardel,
Djursholm.

IV-aktionen

~~30.6.58 rem. Moskva /80/~~

Hbr Schlman

Avskrift.

Djursholm, 18.6.58
Auravägen 25.

Bästa Utrikesrådet Åström,

Med tack för Edert brev den 7 juni angående ett meddelande från sovjetiska utrikesministeriet i anledning av ett brev till ministerpresidenten Chrusjtjov, vari jag skulle hava begärt "besked om min sons öde", får jag meddela att jag i detta brev icke begärt något sådant besked utan anhållit att Chrusjtjov skulle "hjälpa mig att få återse min älskade son och sända honom åter till Sverige".

I all sin korthet innefattar således meddelandet en missvisande uppgift om innehållet i min framställning.

Med utmärkt högaktning
/u/ Maj von Dardel

W-arkivet

4/10

a + b f.str.f.k. till
Thulin
/u/Siegbahn

Avskrift av strängt förtroligt handbrev från ambassadrådet Göransson till bitr.avd.chefen Hichens-Bergström, dagtecknat Bonn den 3 oktober 1958.

I anslutning till mitt handbrev den 21 sistlidna augusti ber jag få meddela, att jag nyligen blev uppsökt av hovrättsrådet Gunnar Lagergren, som för närvarande är ledamot av en tysk-allierad skiljedomskommission i Koblenz, i Wallenberg-ärendet. Lagergren, vars fru är född von Dardel och så vitt jag vet halvsyster till Raoul Wallenberg, hade jämte den i mitt ovanciterade handbrev omnämnde amerikanske generalkonsuln Cunningham haft ett samtal med ministerialdirigenten Middelmann i flyktingministeriet, som därvid överlämnat en uppteckning rörande vissa utsagor om Wallenberg av hemkomna f.d. fångar.

Enligt Lagergren innehölle dessa utsagor uppseendeväckande nya uppgifter beträffande den försvunne, och han var ytterst angelägen att alla erforderliga åtgärder skulle vidtagas för att fullfölja de nya spåren. Han framkastade t.o.m. tanken att han själv skulle taga kontakt med härvarande sovjetiska ambassad och begära förnyade undersökningar genom de sovjetiska myndigheterna, vilket jag avrådde honom från att göra.

Jag har bett herr Middelmann att få en kopia av uppteckningen, vilken numera kommit mig tillhanda och vilken jag ber att få närsluta i avskrift. Såvitt vi kunnat konstatera vid jämförelse med vårt dossiermaterial innehåller den just intet nytt med undantag möjligen för den ganska oklara utsagan av Karl Kraemer.

Vi vore tacksamma för anvisningar huruvida några åtgärder äro påkallade från beskickningens sida och

framför allt om vad vi bör svara Lagergren, som ivrigt väntar på meddelanden om beskickningens respektive departementets åtgärder och som tydligen lever i den uppfattningen, att Middelmanns uppteckning innehåller väsentliga nyheter. I vilken utsträckning kan Lagergren orienteras om efterforskningarna här i Tyskland ?

Avskrift.

Auszugsweise Abschrift eines Schreibens des Deutschen Roten Kreuzes-Suchdienst Hamburg -, Hamburg-Osdorf, Blompamp 51, Abteilung II (Zivilgefangene in der UdSSR) vom 12. August 1958

- -

.....

Unsere Befragung von Heimkehrern erstreckte sich insbesondere auf die Gefängnisse Butyrka und Wladimir. Das Gefängnis Wladimir ist uns als Haftort für prominente Persönlichkeiten bekannt und erschien uns deshalb für eine Befragung von Heimkehrern notwendig.

Nachfolgend nennen wir Ihnen einige Heimkehrer, deren Aussagen uns für die Nachforschung nach Herrn Raoul W a l l e n b e r g interessant erscheinen und ausserdem gewisse Anhaltspunkte für seinen Verbleib nach der Gefangennahme geben.

Der Heimkehrer Albrecht S c h w i e d e r , wohnhaft in Frankfurt/M., Neuenhainerstr. 24, sagt u.a. folgendes aus:

"Auf Ihre Anfrage teile ich Ihnen mit, dass ich den Obengenannten nicht mit Bestimmtheit kenne. Ich glaube, ihn in der Butyrka gesehen zu haben ..."

Herr Karl K r a e m e r , Heimkehrer, wohnhaft in Monsheim Krs. Worms, Hauptstr. 43, berichtet uns folgendes:

"Das Bild von dem Vermissten, Raoul Wallenberg, ist mir bekannt aus der Zeit vom Frühjahr 1949 aus dem Abgangs-Gefängnis Butyrka. Wir waren zu Dritt, (Kriegsgefangene) mit russ. Zivilisten in einer Zelle. Karl Miltott, der Dritte, u. eben der Gesuchte, hatten zu der Zeit eine Verurteilung, die lautete: "Todesstrafe". Hinrichtungen gab es zu der Zeit noch keine. Es hiess damals 25 Jahre und 5 Jahre Zwangsarbeit. Ich wurde im April 49 als einziger Deutsche der Zelle mit russ. Zivilisten nach Sibirien verschickt. Seit dem Abgang nach Sibirien habe ich nur noch Nachricht von Karl Miltott erhalten."

Der Ende 1955 aus der UdSSR heimgekehrte Herr Ernst W a l l e n s t e i n , wohnhaft in Frankfurt/M.-Süd, Danneckerstr., berichtet dem Sohn des damals noch inhaftierten Herrn Willy R ö d e l nachstehendes:

"... Bis im Jahre 1948 ist mein Vater im Lefortowkaja-Gefängnis gewesen. Dort lebte er mit dem schwedischen Diplomaten W a l l e n b e r g in einer Zelle zusammen. Auch Herr Wallenstein war bis 1948 in jenem Gefängnis eingesperrt. Nach 1948 wurde er nach Sibirien in ein Zwangslager gebracht und alle Dinge, die er von diesem Zeitpunkt an bis zu seiner Entlassung von meinem Vater gehört hat sind Gerüchte, die sehr zweifelhaft sind. Mein Vater soll nach 1948 in Wladimir gesehen worden sein; andere behaupteten sie hätten gehört, er sei inzwischen in Wladimir gestorben. Das sind aber alles Gerüchte und somit fehlen mir seit der Zellengemeinschaft mit Herrn Wallenberg jegliche genaue Nach-

weise über den Verbleib meines Vaters..."

Vom Spätheimkehrer Horst Theodor M u l l e , wohnhaft in Neuss/Rhein, Graf Landsbergstr. 3, erfahren wir u.a. folgendes über den gesuchten Raoul W a l l e n b e r g :

"... Nun zu der Angelegenheit Wallenberg. Als ich im Februar 1956 nach Wladimir kam, traf ich auf einer Zelle mit einem Georgier Simon Gogiberidse zusammen, der seit dem Jahre 1945 im Gefängnis in Wladimir sass und ausgezeichnet über alle prominenten Gefangenen orientiert war. Im Laufe unseres Beisammenseins bis zu seiner Entlassung am 21.9.1956 unterhielten wir uns über alle Vorkommisse politischer Art, und darunter befand sich auch die Angelegenheit Wallenberg. Nach den Behauptungen Gogiberidses hat sich Wallenberg längere Zeit im Gefängnis Wladimir befunden und zwar soviel ich mich erinnere, nannte G. die Zeit von 1948 - 1953. Dies kann ich jedoch nicht mit Gewissheit sagen. G. befand sich damals zur Behandlung im Gefängnisspital und dort war Wallenberg isoliert untergebracht. In Wladimir wurden alle Gefangenen, die man isolieren wollte, in einem Trakt des Spitals untergebracht. Ob Wallenberg krank war, oder nur isoliert, ist natürlich nicht feststellbar, doch erklärte G., dass er nach dem Besuch des schwedischen Ministerpräsidenten in Moskau, bei einer Vernehmung durch den politischen Offizier des Gefängnisses Wladimir hörte, dass dieser sich äusserte: "Den Wallenberg können sie langesuchen." G. hatte diese Angelegenheit selbst angeschnitten, da er stets eine Möglichkeit suchte, den Politoffizier anzugreifen. Die Glaubwürdigkeit Gogiberidses ziehe ich nicht in Zweifel, da er stets die Wahrheit sprach. G. war ebenfalls mit vielen Gefangenen, besonders Deutschen zusammen. G. wurde am 21.9. nach Tiflis entlassen ....."

.....

N-arkivet

Avskrift.

Stockholm den 9 oktober 1958.
1 bil.

Bästa fru von Dardel,

Av kommissarie Danielson vid statspolisen har vi erfarit, att herr Rudolf Philipp förfrågat sig rörande vissa av tyska myndigheter till hovrättsassessor Gunnar Lagergren lämnade uppgifter, som har avseende på Eder sons öde. Vi utgår ifrån att det rör sig om en skrivelse den 12 augusti 1958 från tyska efterforskningscentralen Suchdienst till vederbörande tyska myndigheter, vari redovisas förhör med vissa från Sovjetunionen återvända tyskar. Detta brev, som här närslutes i avskrift, har enligt gällande praxis även ställts till utrikesdepartementets förfogande. Beträffande uppgifterna där vill jag meddela följande.

Den i skrivelsen nämnde Horst Theodor Mulle, vilken återkom till Tyskland på hösten 1956, hördes vid två tillfällen år 1957 av en representant för utrikesdepartementet. De uppgifter, som Mulle då lämnade, överensstämmer med dem, som återfinns i Suchdiensts skrivelse. De har närmare undersökts av departementet genom utfrågning av ett stort antal andra f.d. Vladimir-fångar. Vid dessa undersökningar har emellertid intet framkommit, som bekräftat uppgiften, att Raoul Wallenberg skulle ha vistats i Wladimir. Undersökningarna kommer att fortsättas i den mån departementet får möjlighet att vinna kontakt med ytterligare f.d. fångar i Vladimir.

Ernst Wallenstein lämnade i februari 1956 departementet en skriftlig redogörelse för sin vistelse i Lefortovskaja-fängelset och för sina knackningsförbindelser med Raoul

Fru Maj von Dardel,
Auravägen 25,
D j u r s h o l m l.

Wallenberg. En redogörelse härför har lämnats i departementets vitbok sid. 79 f.

Beträffande de övriga i skrivelsen nämnda personer, Albrecht Schwieder, Karl Kraemer och Karl Miltott, har departementet inlett undersökningar. Jag skall be att få återkomma därtill, så snart resultatet föreligger.

/u/ Sverker Åström

Avskrift.

Stockholm den 4 november 1958.

Bästa Fru von Dardel,

I mitt brev den 9 nästlidne oktober - vilket jag hoppas kommit Eder tillhanda - omtalade jag, att utrikesdepartementet inlett undersökningar beträffande tre av de i Suchdienst's skrivelse den 12 augusti 1958 omnämnda personerna, Albrecht Schwieder, Karl Kraemer och Karl Milott, Jag ber nu få meddela, att en representant för departementet haft samtal med Schwieder och Kraemer. Milott har icke kunnat påträffas och skall enligt uppgift av Kraemer ha avlidit i fångenskapen.

Vad avser Schwieder har denne förklarat, att han under vistelsen i Sovjetunionen icke sammanträffat med någon svensk eller hört talas om någon sådan i sovjetisk fångenskap.

Kraemer har förklarat, att han i mitten av december 1946 från e tt läger i landsorten förflyttats till Lubljanskajafängelset i Moskva. Han skulle där ha placerats i en cell tillsammans med en annan tysk samt Raoul Wallenberg. Jag citerar UD-tjänstemannens redogörelse:

> "Kraemer beskrev Wallenberg som en 33 à 35 års man, ivrig rökare, tunnhårig (-detta var synbart fastän alla fångarna i fängelset voro snaggade-), ganska tystlåten, stolt, språkkunnig (talade bl.a. tyska och ungerska), av god familj "aber trotzdem nicht verhätschelt". Kraemer ville minnas, att Wallenberg sagt att han varit gift. Wallenberg hade berättat om Budapest och förhållandena i Ungern samt förklarat att han vore officer och diplomat. Kraemer hade uppfattat Wallenberg såsom ungrare.
>
> Sedan Kraemer beskrivit Wallenberg, lade jag för honom 7 kort och frågade om han kände igen någon av de personer, som dessa visade. Han utpekade då omedelbart de 2 kort som föreställde Wallenberg, men tillade beträffande det ena av dessa att "så mycket hår hade han inte kvar under den tid vi var tillsammans."
>
> Kraemer säger sig ha delat cell med Wallenberg och

Fru Maj von Dardel,
Djursholm 1.

tysken under 8 - 10 veckor till någon av de första dagarna i mars 1947. Wallenberg hade varit fysiskt starkt försvagad, bl.a. till följd av hungerstrejk. Någon av de första dagarna i mars 1947 hade Wallenberg utan förvarning förts ur cellen. Kraemer förefölle övertygad om att "Wallenberg kort efter det han fördes bort ur cellen måste ha avlidit till följd av fysisk svaghet och psykisk apati!"

Kraemer har slutligen förklarat, att han intill helt nyligen levat i föreställningen, att Raoul Wallenberg varit ungrare.

Vi har inlett försök att komma i kontakt med den tysk, som enligt Kraemer skulle ha delat cell med honom och Raoul Wallenberg i Lubljanskaja-fängelset. Om detta lyckas, skall jag återkomma med redogörelse för vad han kan ha att berätta.

/u/ Sverker Åström

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

Advokaten Nisser ringde i dag för att tacka för den hjälp som U.D. lämnat i ett nyligen avgjort mål gällande förlängning av fristen för Raoul Wallenberg att mottaga arv ("Lex Wallenberg"; SFS 1958 nr. 52).

I anslutning därtill talade han om fallet Brugger. Jag sade mig icke kunna för närvarande kommentera vad denne meddelat oss. Nisser framförde en hemställan från fru von Dardel att få ta del av de uppteckningar, som kunde föreligga om våra samtal med Brugger.

Jag lovade honom svar på denna hemställan.

Stockholm den 8 december 1958.

(Sverker Åström)

"Lex Wallenberg."

Enligt tidigare gällande regler preskriberades bortovarandes rätt till arv fem år efter det att kungörelse utfärdats om arvet. Efter framställning från R. Wallenbergs moder och hennes make framlades med prop. nr. 25/1958 förslag om möjlighet för domstol att, om skäl föreligger därtill, på ansökan förlänga preskriptionstiden med högst fem år i sådana fall då arvingen är till namnet känd men hans vistelseort okänd.

Lag av denna innebörd (lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente) trädde i kraft den 7 mars 1958; SFS 1958/52.

Stockholm den 9 december 1958.

(Leif Leifland)

Stockholm den 6 februari 1959.

Strängt förtroligt. 1 bil.

Herr Advokat,

I anslutning till samtal häromdagen ber jag få meddela, att ambassadören Sohlman numera instruerats att till det sovjetiska utrikesministeriet avlämna en note av
./. den lydelse, som framgår av närslutna text.

Utrikesministern är angelägen, att framställningen icke kommer till offentligheten.

(Sverker Åström)

Advokaten G. Nisser,
S t o c k h o l m .

Avskrift.

I sin note till sovjetregeringen den 19 februari 1957 förbehöll sig svenska regeringen att till sovjetregeringens förfogande ställa det ytterligare material rörande legationssekreteraren Raoul Wallenberg, född den 4 augusti 1912, som av regeringen bedömdes vara av betydelse för fortsatta undersökningar i Sovjetunionen.

De svenska myndigheterna har fortsatt att noggrant pröva alla spår, som har avseende på Wallenbergs vistelse i Sovjetunionen. Därvid har till deras kännedom kommit ett flertal utsagor av från sovjetisk fångenskap återvända personer av innebörd, att Wallenberg efter år 1947 överförts till fängelset i Vladimir och där vistats i sjuk- och isoleringsavdelningen (Corpus II). Dessa av varandra oberoende utsagor har alla erhållits vid direkt kontakt mellan vederbörande och representanter för svenska myndigheter.

Svenska regeringen får anhålla, att sovjetregeringen företar en skyndsam undersökning i syfte att fastställa om Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset.

W-[illegible]

Avskrift.

Stockholm den 9 mars 1959.
Strängt förtroligt. 1 bil.

Bil. i utrikesrådet Åström
22/5 /Lfer

Herr Advokat,

I anslutning till min skrivelse den 4 februari ber jag få meddela, att sovjetiska utrikesministeriet den 6 mars till svenska beskickningen i Moskva överlämnat här i avskrift närslutna svar på beskickningens framställning angående Raoul Wallenberg.

(Sverker Åström)

Advokaten G.Nisser,
Stockholm.
(Hamng. 1 A.)

Koncept. Leifland/BR 12/3

P.M.

Över samtal med överdirektör och fru von Dardel.

På överdirektör och fru von Dardels begäran mottogs de i dag av utrikesrådet Åström. I samtalet deltog även sekreterare Leifland.

Utrikesrådet Åström inledde med att förklara, att det sovjetiska svaret av den 6 mars på vår sista note icke var så avvisande, som man kanske måst frukta. Åström pekade på skillnaden i formuleringarna mellan å ena sidan detta ryska svar och å andra sidan det svar, som på sin tid mottogs med anledning av den svenska noten om den försvunna besättningen på den år 1952 över Östersjön nedskjutna DC-3:an. I den sistnämnda noten hade ryssarna förklarat, att dessa flygare icke endast icke befunne sig i Norilsk utan överhuvudtaget aldrig befunnit sig i Sovjetunionen, under det att det sista ryska svaret i Wallenbergärendet meddelade, att en förnyad undersökning, som företagits i

enlighet med den svenska regeringens önskemål, icke bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och visat, att de i den svenska noten omnämnda informationerna om Raoul Wallenbergs vistelse i Wladimir icke bekräftats. På Åströms fråga vad familjen i nuvarande läge önskade svarade fru von Dardel, att det enda vore att så snart som möjligt tillställa ryssarna en ny note, hållen i så starka ordalag som möjligt. Åström förklarade i anslutning härtill, att det ju vore tveksamt hur en sådan note skulle vara formulerad. Det bevismaterial, som tidigare framlagts för ryssarna, hade varit så hållfast, att den svenska regeringen kunnat sätta sin auktoritet bakom påståendet, att Wallenberg bevisligen vistats i Ryssland. Det material, som pekade på att Wallenberg vistats i Wladimir, kunde däremot icke sägas ha denna hållfasthet. Man finge komma ihåg, att ingen av vittnena någonsin personligen träffat Wallenberg; ett vittne - Brugger - har uppgivit, att han varit i knackningsförbindelse med Wallenberg, och ett annat vittne - Mulle - bygger sin utsage på uppgifter, som han mottagit från en tredje person. Åström betonade, att det givetvis vore svenska regeringens sak, att ta ställning till om den vågade anse dessa upp-

gifter som så fullvärdiga, att den ville framlägga dem för ryssarna såsom icke blott en indikation på att Wallenberg vistats i Wladimir utan såsom fullt bevis därpå. Åström sade sig för sin del tolka stämningen inom regeringen så, att man där icke vore beredd att anse Wladimir-vittnesmålen såsom fullt bevis.

Överdirektör och fru von Dardel hyste på denna punkt en annan uppfattning och åberopade som stöd härför bl.a. att Middelmann i tyska flyktingministeriet för herr Lagergren uppgivit, att han för sin del ansåg Mulles vittnesmål vara tillräcklig grund för en förnyad démarche. Överhuvudtaget hade överdirektör och fru von Dardel tyckt sig förmärka en tendens hos utrikesdepartementet att söka jäva de vittnesmål, som kommit till dess kännedom. Man hade exempelvis av Brugger i februari månad mottagit ett brev, i vilket denne förklarade sig icke ta tillbaka någonting av vad han skrivit i Berner Tageblatt om sin kontakt med Raoul Wallenberg. Brugger hade samtidigt meddelat, att vid det förhör, som hållits med utrikesdepartementets representant, icke något förhörsprotokoll undertecknats. (Vid överdirektör von Dardels och advokat Nissers besök hos

Åström i december månad nämnde Åström, att Brugger vid Lorentzons och Leiflands samtal med honom icke längre var så säker på att han, såsom han skrivit i sin artikel i Berner Tageblatt, erhållit i uppdrag vid knackningsförbindelserna att underrätta en svensk myndighet om sin kontakt med Wallenberg. Härefter har familjen tydligen tillskrivit Brugger för att förhöra sig på denna punkt. Till Brugger förmån talade ju också att han, redan innan han lämnade Sovjetunionen, sagt till Goizé, att han varit i knackningsförbindelse med Wladimir. Familjen hade tillskrivit Goizé och överdirektör von Dardel upplästa ett avsnitt ur det svar han fått från denne.

Fru von Dardel meddelade i detta sammanhang, att den tjänsteman som förhört Krämer till denne ställt följande fråga: "Vet Ni om Wallenberg led av någon last? Vet Ni inte, att han var kedjerökare?" Fru von Dardel fann det anmärkningsvärt, att en representant för utrikesdepartementet hade kunnat ställa en fråga av denna karaktär.

Överdirektör och fru von Dardel ville vidare som exempel på utrikesdepartementets påstådda tendens att söka

jäva de inkommande vittnesmålen nämna, att det enligt deras förmenande vore fullkomligt meningslöst och orimligt att - såsom man visste hade skett i ett flertal fall - nedvärdera vittnesmål från sådana personer, som kunde antas ha hört talas om Wallenberg före fångenskapen. När Brugger gjorde gällande, att han haft knackningsförbindelse med Wallenberg och detta hans påstående stöddes av att han informerat Goizé härom redan före sin frigivning och när dessutom Mulles vittnesmål förelåg, fanns det enligt familjens åsikt ingen som helst tvekan om att Wallenberg vistats i Wladimir. Vad skulle fångarna i Wladimir haft för anledning att tala om Wallenberg? (Fru von Dardel:"Om jag sitter och pratar med någon, inte talar jag väl då om någon människa i Serbien.")

På familjens fråga vilka efterforskningar utrikesdepartementet för närvarande bedreve svarade Åström, att man noggrant prövade varje spår; det vore naturligt att man därvid på senare tid särskilt inriktat sig på Wladimir. Sammanlagt hade ett femtiotal personer som vistats i Wladimir hörts. Då familjen frågade vad utrikesdepartementet skulle göra, om inga nya spår framkomme - antalet fångar

som återkommer från Sovjetunionen blir ju naturligt nog allt färre och färre -, svarade Åström, att detta vore ett sprösmål, som mycket hade diskuterats inom utrikesdepartementet men beträffande vilket man icke kommit till något slutgiltigt svar. Han vore för sin del icke beredd att för dagen söka formulera svar på frågan.

Samtalet kom vidare in på frågan om de uppgifter, som Wulff lämnat i sin bok om Raoul Wallenberg. Åström lämnade en redogörelse för ansträngningarna att söka komma i kontakt med Wulffs källa, varvid läget för dagen vore att Wulff lovat att ta kontakt med sin uppgiftslämnare för att förmå denne att ställa sig till de svenska myndigheternas disposition. Det framgick av samtalet att familjen vore mycket kritiskt inställd till Wulff och att Filip sökt förhindra publiceringen av Wulffs bok. Då familjen erbjöd sig att ställa korrespondensen mellan Filip och Wulff till departementets disposition såsom lån, svarade Åström, att det givetvis vore av värde för bedömingen av vittnesmålen i detta sammanhang, om man finge studera denna brevväxling. Mot samtalets slut diskuterades åter vilka åtgärder, som nu borde vidtagas. Familjen underströk upp-

repade gånger med skärpa, att det nödvändigt - så snart som möjligt - helst före ambassadör Sohlmans avresa till Moskva den 16 dennes - formulera en ny note till ryssarna. I denna note kunde man exempelvis anknyta till det svenska svaret av den 19 februari 1957, i vilket det heter, att svenska regeringen förväntar att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta ställes till det svenska utrikesdepartementes förfogande. Man kunde alltså fråga ryssarna, om sådant material framkommit och därefter understryka, att den belastning för de svensk-sovjetiska förbindelserna, som Wallenbergaffären utgjorde, kunde bringas att upphöra blott om Wallenbergfrågan löstes (fru von Dardel: "Den svenska regeringen och utrikesrådet vet ju att Wallenberg finns i Ryssland." Åström:"Det är vår arbetshypotes att han gör det.") Det vore felaktigt att vänta med att ta upp frågan till dess Chrustjov kommer till Sverige; han skulle då blott säga att han skulle undersöka frågan, när han komme hem till Moskva och det hela skulle rinna ut i sanden. Det vore <u>ansvarslöst</u> att nu släppa frågan. Åström svarade, att eftersom det material, som pekade på Wladimir, vore så sprött, finge en sådan

förfrågan en annan karaktär än de hittillsvarande noterna. I stället för att som hittills ta upp frågan med ryssarna, då man hade bevismaterial som pekade i en viss riktning, skulle man nu ta upp frågan på politisk basis. Fru von Dardel framhöll, att det vore orimligt att, som man hittills gjort, göra en framställning blott i de fall, då man hade konkret bevismaterial som pekade i en viss riktning. "Det är orimligt att begära att man skall komma till fångvaktaren och tala om var en viss fånge finns".

Åström lovade att framföra för utrikesministern de synpunkter, som överdirektöre och fru von Dardel framlagt för honom.

Strängt förtroligt.

P.M.

över samtal med överdirektör och fru von Dardel.

Sedan överdirektör och fru von Dardel begärt att få träffa utrikesrådet Åström, mottogs de i dag på eftermiddagen i departementet. Vid samtalet närvar även sekreterare Leifland.

Herr Åström förklarade inledningsvis, att det sovjetiska svaret av den 6 mars icke var helt avvisande. Herr Åström pekade på skillnaden i formuleringarna mellan å ena sidan detta ryska svar och å andra sidan det svar, som på sin tid mottogs med anledning av den svenska noten om den förevunna besättningen på den år 1952 över Österssjön nedskjutna DC-3:an. I den sistnämnda noten hade ryssarna kategoriskt förklarat, att dessa flygare icke ens ens icke befunnit sig i Norilsk utan överhuvudtaget aldrig befunnit sig i Sovjetunionen; det första ryska svaret i Wallenbergärendet innehöll blott att en förnyad undersökning, som företagits i enlighet med den svenska regeringens önskemål, icke

bringat i dagen några nya uppgifter i denna fråga och visat, att de i den svenska noten omnämnda informationerna om Raoul Wallenbergs vistelse i Wladimir icke bekräftats. På herr Åströms fråga, vad familjen för sin del i nuvarande läge önskade, att departementet skulle företaga, svarade fru von Dardel, att hon ansåge det självklart, att man så snart som möjligt tillställde ryssarna en ny note, hållen i så starka ordalag som möjligt. Herr Åström förklarade i anslutning härtill, att det syntes tveksamt hur en sådan förnyad framställning skulle formuleras. Det bevismaterial, som tidigare framlagts för ryssarna, hade varit så hållfast, att den svenska regeringen ansett sig kunna sätta sin auktoritet bakom en förklaring, att Wallenberg bevisligen vistats i Ryssland. Det material, som pekade på att Wallenberg vistats i Wladimir, kunde däremot icke sägas ha denna hållfasthet. Man finge komma ihåg, att intet av vittnena någonsin personligen träffat Wallenberg. Ett vittne - Brugger - hade uppgivit, att han varit i knackningsförbindelse med Wallenberg; ett annat vittne - Mulle - byggde sin utsaga på uppgifter, som han mottagit från en tredje person. Herr Åström betonade, att det givetvis

vore svenska regeringens [illegible]

den kunde anse dessa uppgifter så [illegible], att den

ville framlägga dem för ryssarna såsom icke blott en

indikation på att Wallenberg vistats i [illegible] [illegible]

såsom fullt bevis därpå. Herr Åström [illegible] [illegible] sin

del ha tolkat stämningen inom regeringen så, att man där

icke vore beredd att anse Wladimir-vittnesmålen såsom

fullt bevis.

Överdirektör och fru von Dardel hyste [illegible]

en annan uppfattning och åberopade som stöd härför bland

annat, att herr Middelmann i tyska flyktingsministeriet

för herr Lagergren uppgivit, att han för sin del ansåge

enbart Mulles vittnesmål vara tillräcklig grund för en

förnyad démarche. Om en fackman som Middelmann ansåg

existensen av ett vittnesmål tillräcklig grundval för

en förnyad démarche, hur kunde då utrikesdepartementet

avvisa tanken på en ny framställning, när man [illegible] förfo-

gade över ytterligare beviematerial, som pekade i samma

riktning? Överhuvudtaget hade herr och fru von Dardel

tyckt sig förmärka en tendens hos utrikesdepartementets

tjänstemän att söka jäva de positiva vittnetmål, som kom-

mit till dess kännedom. Man hade exempelvis av Brugger i

februari månad mottagit ett brev, i vilket [illegible] [illegible]

de sig icke vilja ta tillbaka något som [illegible]

[illegible] meddelat, att han
[illegible] något förhörsprotokoll avseende det
samtal som han haft med representanter för utrikesdepar-
tementet. (Vid herr von Dardels och advokat Nissers besök
hos herr Åström i december 1958 nämnde herr Åström, att
Brugger vid Lorentzons och Leiflands samtal med honom
icke längre var så säker på att han, såsom han uppgivit
i Berner Tageblatt, erhållit i uppdrag vid knackningsför-
bindelserna att underrätta svensk myndighet om sin
kontakt med Wallenberg. Härefter har familjen tydligen
tillskrivit Brugger för att förhöra sig på denna punkt.)
Till Bruggers förmån talade ju också, härdade herr von
Dardel vidare, att han, redan innan hon lämnade Sovjet-
unionen, meddelat Golzé, att han varit i knackningsför-
bindelse med Wallenberg. Familjen hade tillskrivit Golzé,
och herr von Dardel uppläste ett avskrift ur det svar han
fått från denne.

Fru von Dardel meddelade i detta sammanhang, att den
tjänsteman, som förhört Krämer, till denne ställt följande
fråga: "Vet Ni om Wallenberg led av någon last? Vet Ni
inte, att han var kedjerökare?" Fru von Dardel fann det
anmärkningsvärt, att en representant för utrikesdeparte-
mentet hade kunnat ställa en fråga av denna karaktär.

Herr och fru von Dardel ville vidare som exempel på utrikesdepartementets påstådda tendens att söka åstad de inkommande vittnesmålen nämna, att det enligt deras förmenande vore fullkomligt meningslöst och orimligt att - såsom man visste hade skett i ett flertal fall - nedvärdera vittnesmål från sådana personer, som kunde antas ha hört talas om Wallenberg före fångenskapen. När Brugger gjorde gällande, att han haft kännedom om förbindelse med Wallenberg, och detta hans påstående styrktes av att han informerat Goiré härom redan före vår frigivning och när dessutom Mulles vittnesmål förelåg, fanns det enligt familjens åsikt ingen som helst tvekan om att detta förelåg absolut bindande bevisning att Wallenberg vistats i Wladimir. Vad skulle fångarna i Wladimir haft för anledning att tala om Wallenberg därest det inte vore så, att Wallenberg verkligen vistats i dessa fängelser? (Fru von Dardel: "Om jag sitter och pratar med någon, inte talar jag väl då om någon människa i Serbien.") Familjen hade diskuterat bevismaterialet med framstående jurister, och även dessa hade funnit det existerande materialet vara av den karaktär, att det kunde anses bevisa, att Wallenberg vistats i Wladimir.

På en fråga, vilka efterforskningar utrikesdepartementet för närvarande bedreve, svarade herr Åström, att man självklart med yttersta noggrannhet prövade alla spår; det vore naturligt, att man därvid på senare tid särskilt inriktat sig på Wladimir. Sammanlagt hade ett femtiotal personer, som vistats i Wladimir, hörts. Som svar på en fråga, vad utrikesdepartementet skulle göra, om inga nya spår framkomme - antalet fångar som återkommer från Sovjetunionen, blir ju naturligt nog allt mindre och mindre - , yttrade herr Åström, att detta vore ett spörsmål, som mycket diskuterats inom utrikesdepartementet men beträffande vilket man icke kommit till något slutgiltigt svar. Herr Åström vore för sin del icke beredd att för dagen söka formulera svar på frågan.

Samtalet kom vidare in på frågan om de uppgifter, som Wulf lämnat i sin bok om Raoul Wallenberg. Herr Åström lämnade en redogörelse för försöken att komma i kontakt med Wulfs källa, varvid läget för dagen vore att Wulf, som under edlig förpliktelse förbundit sig att icke yppa sin sagesmans identitet, lovat generalkonsulatet i Berlin att ta kontakt med sin uppgiftslämnare för att söka förmå denne att ställa sig till de svenska myndigheternas disposition för ett samtal.

Det framgick av samtalet, att familjen vore mycket kritiskt inställd till Wulf och att Philipp sökt förhindra publiceringen av Wulfs bok. Då familjen erbjöd sig att ställa korrespondensen mellan Philipp och Wulf till departementets disposition såsom lån, svarade herr Åström, att det givetvis vore av värde för bedömningen av vittnesmålen i detta sammanhang, om man finge studera denna brevväxling.

Mot samtalets slut diskuterades ånyo vilka åtgärder, som nu borde vidtagas. Herr och fru von Dardel underströk upprepade gånger med skärpa, att det vore nödvändigt att så snart som möjligt - helst före ambassadör Sohlmans avresa till Moskva den 16 dennes - formulera en ny note till ryssarna. Enligt fru von Dardel hade ambassadör Sohlman vid ett samtal några dagar tidigare meddelat familjen, att även han ansåg en förnyad démarche motiverad.

I denna note kunde man exempelvis anknyta till det svenska svaret av den 19 februari 1957, i vilket det heter, att svenska regeringen förväntar att, om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta ställes till det svenska utrikesdepartementets förfogande. Man kunde alltså fråga ryssarna, om sådant material framkommit, och därefter understryka, att den belastning för de svensk-sovjetiska förbindelserna, som Wallenberg-affären utgjorde, icke kunde bringas ur världen förrän Wallenberg återsändes. Det vore felaktigt att ta upp frågan först när Chrustjov kommer till Sverige; han skulle då blott säga, att han skulle undersöka frågan, när han komme hem till Moskva, och det hele skulle rinna ut i sanden. ~~Det vore ansvarslöst att nu släppa frågan.~~ En förnyad note finge dessutom inte vara så uddlöst formulerad som den senaste svenska: om man, såsom vore fallet med denna, blott hemställde, att sovjetregeringen skulle undersöka huruvida Wallenberg finnes i Sovjet, visade man att man

tementet för sin del vore fullkomligt övertygade om att Wallenberg fortfarande vistas i Sovjet? I stället för en nedtonad framställning av denna karaktär vore det nödvändigt att med skärpa och fasthet kröva Wallenbergs utlämnande, exempelvis i den form, som ovan skisserats. Man måste med ryssarna tala ett språk, som de förstår. Schweizarna hade fått tillbaka två i Sovjet kvarhållna diplomater genom att vägra utreseriam för en rysk handelsdelegation. Sverige hade haft ett utmärkt tillfälle när det för några år sedan uppdagades, att en sovjetisk tjänsteman i Stockholm utan diplomatisk immunitet gjort sig skyldig till spioneri. Varför hade man i detta fall icke kvarhållit vederbörande och begärt Wallenbergs utlämnande för hans frigivande? ~~Man hade i stället utvisat honom ur Sverige.~~

Herr Åström genmälde, att en framställning av ~~denna art~~ vore av en helt annan karaktär än de hittills varande noterna. I stället för att som hittills ta upp frågan med ryssarna, då man hade bevismaterial, som pekade i en viss riktning, skulle man nu ta upp frågan på politisk basis. Fru von Bardel framhöll att det (oavsett alltså, att familjen vore övertygad om att Wladimir-bevismaterialet vore hundra [illegible]

[illegible] den ast, som familjen skisserade,

man hittills gjort, göra en framställning blott i det fall, då man hade konkret bevismaterial, som pekade i en viss riktning. "Det är orimligt att begära, att man skall komma till fångvaktaren och tala om, var den viss finge finnes". Familjen hade, redan då den svenska noten formulerades, framhållit, att den för sin del hade föredragit, att förfrågan givits en allmännare karaktär och icke koncentrerades till Stockholm under samtalets gång/

Vid flera tillfällen riktade herr och fru von Dardel kritik mot handläggningen av Wallenbergärendet i utrikesdepartementet under tidigare år.

Herr Åström lovade avslutningsvis att till utrikesministern framföra de synpunkter, som överdirektör och fru von Dardel framlagt för honom.

Stockholm den 12 mars 1959.

Överdirektör von Dardels föredrag om Raoul Wallenberg
inför Stockholms Rotary Klubb den 19 maj 1959

Se kron.doss. nr XXXII

Wallenberg

D 1/6

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Från Moskva
Avsänt den TELEX 19 kl.
Inkom den 27/6 1959 kl. 1910
Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

142.

Primo. Rodionov den 27 juni gjort följande muntliga förklaring som i hans på stående fot lämnade översättning lät:

"Le ministre m'a chargé de vous donner la communication suivante à propos de M. Raoul Wallenberg. Fin mai 1959 presse suédoise a publié articles contenant l'information que le citoyen suédois Raoul Wallenberg se trouverait jusqu'à maintenant en URSS. Dans ces articles on se référait aux soit disant témoins qui aurait vu M. Raoul Wallenberg en URSS après 1947. En connection avec ses informations suédoises je crois qu'il est nécessaire de vous dire ce qui suit. MID dans son mémorandum six février 1957 a communiqué comme résultat d'une enquête approfondie et complète faite conformement à la démende du gouvernment suédois en 1957 qu'il était établi que M. Raoul Wallenberg mourut en 1947 auxquels se réfèrent certains journaux suédois sont inventés de fond en comble. MID prie de faire savoir ce que je viens de dire à Mme von Dardel la Mère de M. Raoul Wallenberg qui s'est addressée au président du conseil Chrustjov en le démandant le sort de son fils. En même temps le côté soviétique exprime l'éspoir que le côté suédois prendre dans la question de Raoul Wallenberg une telle attitude qui ne permettrait pas à certains élément d'utiliser dans le futur cette question dans le but d'envenimer les rélations soviéto - suédoises.

Secundo. Med förbehåll återkomma enligt instruktion sade jag mig komma vidarebefordra. Beträffande sakliga innehållet sade jag mig preliminärt fått intrycket MID nu ginge längre än tidigare i sitt påstående R.W. vore död, varvid jag hänvisade till uppläggningen uttalanden 1957 års sovjetmemorandum. Rodionov förnekade detta. Beträffande slutfrasen sade jag svenska regeringens ställning var klar sedan den angivits i vårt svar sagda memorandum samt vår fråga helt nyligen. Jag utginge från man här visste svenska myndigheterna helt främmande för sådana syften varför vissa element nu potentiellt beskylldes. Rodionov bekräftade detta. Personligen underströk han ånyo R.W. död och att de s.k. vittnena ingåve fru von Dardel för vars känslor man hade full förståelse falska förhoppningar och därför beredde henne oberättigat ytterligare lidande

b Les témoins

Coll.:

samtidigt som de skadade våra relationer. I samband med en min fråga sade han sig ej behöva konstatera att om R.W., vilket ej vore fallet, funnes här skulle han givetvis hemsändas.

Sohlman

10.7. Per tel. sagt överdir. von Dardel, att Besk. Moskva från MID mottagit ett muntligt meddelande, vari till svar på ett brev, som fru von Dardel skrivit till Chrustjov, hänvisas till det sovjetiska beskedet från februari 1957

Åström

W-aktinnen

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.
1 bil.

Vidit:
Åström
Siegbahn
Belfrage

8.9. Föredraget för Exc., som ej anser framställningen föranleda någon åtgärd
A.L.

P.M.

angående telefonsamtal med advokaten Nisser.

Advokaten Nisser rigde mig idag och meddelade, att han uppmärksammat en artikel i Svenska Dagbladet den 6 september 1959, enligt vilken utrikesrådet Åström inom kort kommer att hålla ett föredrag i Moskva om den svenska neutralitetspolitiken och därvid sammanträffa med professor Nikolai Semenov, vilken enligt Svenska Dagbladet "tydligen gripits av ett bestående intresse för Sverige och nu är en av de ledande inom en förening för främjande av vänskapliga förbindelser mellan de båda länderna". (Artikeln närslutes i avskrift.) Advokat Nisser ansåg, att Åströms sammanträffande med Semenov erbjöde ett osökt tillfälle att ta upp frågan om Wallenberg. Kunde man inte tänka sig att Semenov med sitt Sverige-intresse kunde förmås att få den ryska statsledningen att förstå att så länge Wallenbergs-frågan icke lösts, kunde ett gott förhållande mellan Sverige och Sovjet icke uppnås? Om man inom den svenska utrikesledningen ansåge, att Åströms resa till Moskva kunde användas till en direkt kontakt med den ryska regeringen, vore det naturligtvis ännu bättre, men i varje fall borde Åström enligt släktingarna instrueras att ta upp frågan med Semenov.

./.

Herr Nisser meddelade vidare, att familjen numera tillskrivit "Wallenbergs amerikanska uppdragsgivare" (se telegram till beskickningen i Washington nr 216 den

12 augusti 1959) med hemställan att göra en hänvändelse till den ryska regeringen i Wallenbergs-frågan. Något svar från USA hade man emellertid ännu icke erhållit.

Stockholm den 8 september 1959.

(Leif Leifland)

P.S. Vid besök hos stats- och utrikesministrarna den 9 september tog överdirektör och fru v.Dardel och advokaten Nisser upp ovannämnda hemställan. Släktingarna hemställde vidare dels att statsminister Erlander skulle tillställa Chrustjov en personlig skrivelse i ärendet, dels att utrikesministern skulle ta upp Wallenberg-ärendet med Chrustjov vid FN:s förestående generalförsamling. Enligt vad sekr.Carlsson, Statsrådsberedningen, idag meddelat mig, ställde stats- och utrikesministrarna sig skeptiska till värdet av någon aktion av det slag som familjen hemställt om, och ansåg sig icke kunna ställa någon dylik åtgärd i utsikt.

10.9.59 Lfld

SVENSKA DAGBLADET

6.9.1959

Utrikesrådet Sverker Åström, chef för UD:s politiska avdelning, står i begrepp att ge sig ut på en två veckors resa till Wien och Moskva. I staden vid Donau skall han tillsammans med sin kollega på motsvarande post i österrikiska UD ägna sig åt en genomgång av de frågor som kommer upp vid FN:s förestående session, speciellt sådana som är av gemensamt intresse för de utanför världsblocken stående staterna Sverige och Österrike. En liknande genomgång ägde rum också förra året, men då i Stockholm.

Neutraliteten - eller vi kanske rätteligen bör säga neutralismen - kommer att spela en viss roll även under resans andra etapp, vilket kan te sig något egendomligt eftersom visiten i Moskva görs på inbjudan av professor Nikolai Semenov, nobelpristagare i kemi 1956. Den ryske vetenskapsmannen har tydligen gripits av ett bestående intresse för Sverige och är nu en av de ledande inom en förening för främjande av vänskapliga förbindelser mellan de båda länderna. Vid ett möte med denna förening kommer utrikesrådet Åström att hålla ett kort föredrag om den svenska neutralitetspolitiken. Han bör kunna överraska sina åhörare med att tala på deras eget språk. Han var under åren 1940-43 stationerad i Moskva och till hans många färdigheter hör goda kunskaper i ryska.

Philipp

Avskrift.

Kungl.
Utrikesdepartementet.

Politiska avdelningen
Avdelningschefen.

P.M.

Med anledning av närslutna, ur "Dagens Nyheter" hämtade, i flera Stockholmstidningar för den 1 december 1946 återgivna notis, enligt vilken hr Rudolph Philipp meddelat T.T., att man på regeringshåll genomgått hans material i Wallenbergsfrågan och "på lördagen återställt det till författaren med förklaring, att man funnit det styrka riktigheten av hans påstående", hade jag på söndagen ett samtal med redaktör Beckman i T.T. Jag gjorde därvid hr Beckman uppmärksam på att hr Philipps uttalande innebar, att man på regeringshåll funnit riktigheten styrkt av Philipps påstående, att Raoul Wallenberg alltjämt vore i livet. Jag frågade hr Beckman, om T.T. med anledning härav kontrollerat hr Philipps uttalanden hos statsministern. Hr Beckman svarade, att man varit i kontakt med statsministern, som för sin del endast velat stå för notisens första del, innebärande, att regeringen tagit del av materialet. Jag uttalade min förvåning över att T.T. under sådana förhållanden utan reservation återgivit Philipps kommuniké och förde saken vid ett senare telefonsamtal på tal med direktör Reuterswärd. Denne förklarade, att han ansåg, att Beckman handlat emot T.T:s principer, och komme att upptaga frågan med sin efterträdare.

Statsministern bekräftade vid samtal, att han varit i förbindelse med T.T. och att han därvid endast godkänt kommunikéns första del. Vid ett samtal, som T.T. haft med hr Tunborg, skulle denne hava sökt förmå vederbörande att över huvud taget icke intaga Philipps meddelande. Måhända utgör Tunborgs mörkläggningsförsök förklaringen till att Beckman handlat såsom han gjort.

Stockholm den 2 december 1946.
(undert.) Grafström.

Avskrift.

"DAGENS NYHETER" Söndagen den 1 december 1946.

MATERIAL OM WALLENBERG GRANSKAT AV REGERINGEN

Författaren Rudolph Philipp överlämnade fredagen den 22 november till regeringen det material med stöd av vilket det i hans bok om Raoul Wallenberg påstås att denne alltjämt är i livet.

Sedan en representant för regeringen tagit del av materialet återställdes det på lördagen till författaren.

Hr Rudolph Philipp har meddelat TT att "man på regeringshåll genomgått materialet och på lördagen återställt det till författaren med förklaring att man funnit det styrka riktigheten av hans påstående."

Allt Nr 1 1951

Spec. 23

N.1.

SANNINGEN

om fallet

RAOUL WALLENBERG

av

RUDOLPH PHILIPP

Den 17 januari 1951 var det sex år sedan den svenske legationssekreteraren Raoul Wallenberg eskorterades av en militärpatrull från Budapest till marskalk Malinovskis högkvarter i Debrecen. Sedan dess befinner sig svensken, som räddade Budapests judar från deportering och gaskammare, i rysk fångenskap.

Författaren till denna artikel kan knappast presenteras bättre än med professor Elis Håstads ord i riksdagens 2:a kammare: »Jag anser mig oförhindrad att från denna talarstol förklara, att Rudolph Philipp, som jag sedan flera år lärt känna och skatta högt i andra sammanhang, genom sin bok (om Wallenberg) har gjort sig förtjänt av allt erkännande. Han har av rent ideella skäl satt in sin ovanliga intelligens, sina enastående kunskaper om Centraleuropa och sin outsläckliga mänsklighetslidelse för att medverka till detta mysteriums uppklarande . . .»

Så löd högerledaren Håstads omdöme om en f. d. österrikisk socialistisk författare, som numera är svensk medborgare och medlem av Sveriges socialdemokratiska parti.

Detta hände i Budapest.

Sedan oktober 1944 var Pest inneslutet av Malinovskis armé, och området öster därom befann sig fast i ryska händer. Broarna över Donau, som skilter Pest och Buda åt, var underminerade av nazisterna för att sprängas vid lägligt tillfälle.

Den 23 december flydde den tyska armens generaler och ledare för Gestapo och för de ungerska nazisterna, (pilkorsmännen) per flyg till Sopron på österrikisk-ungerska gränsen. Budapest överläts åt avskummet bland pilkorsarna. Mord och terror hörde till ordningen för dagen, judarnas ghetto skulle sprängas i luften. Hundratals kvinna och barn drevs dagligen ner till Donau där de sköts och slängdes i vattnet.

Himmlers representanter ville också tvinga de svenska diplomaterna att fly med dem till Sopron. Men legationssekreterarna Per Anger och Raoul Wallenberg, attachén Lars Berg och kanslisten Göte Carlsson förklarade inför sin minister Danielsson, att de vilka stanna kvar och trotsa nazisterna ultimatum.

Raoul Wallenberg for tillbaka över Donau till Pest. Från denna dag var han ensam neutral diplomat mitt bland banditerna och försvarade så gott han kunde Sveriges skyddslingar.

På julafton blev den svenska legationen i Buda överfallen av pilkorsmän och från denna dag levde minister Danielsson och den övriga legationspersonalen som fågelfria och måste gömma sig i källarna hos sina vänner.

I början av januari lät Raoul med en dödsföraktande bud meddela minister Danielsson att Röda armén närmade sig ghettot och att han — som varje dygn måste övernatta i ett nytt hus — hade för avsikt att förlägga sin legationsavdelning närmare ryska fronten. Den svenske ministern gav sitt tillstånd. Raoul hade för avsikt att snabbast möjligt som det neutrala Sveriges diplomatiska representant intervenera hos marskalk Malinovski och hos den provisoriska ungerska regeringen, som tillsammans med Stalins guvernör Vorosjilov hade sitt säte i Debrecen. Han önskade säkra förplägnaden åt de överlevande cirka 150.000 judarna och se till att de från det överfyllda ghettot, som mera liknade en kloak, fick tillstånd komma tillbaka till sina beslagtagna våningar.

Genom sina judiska spejare fick Raoul reda på, att de ryska pionjärsoldaterna genom källarna närmade sig Benczurgatan, vid vilken det Internationella Röda Korset hade ett hus. I detta befann sig en camouflerad judisk motståndsgrupp, som — eggad av de fyra legationssvenskarnas exempel — under dessa veckor av kaos lyckats klara hundratals judar.

Den 10 januari uppsattes svenska legationens skylt med de tre kronorna på Benczurgatan 16. Den 13 januari klev en rysk ingenjörsavdelning fram ur grannhusens källare. Raoul var nu den ende utländske diplomaten på av ryssarna befriat ungerskt område. Mellan Pest och Debrecen befann sig inga varken tyska eller ungerska soldater, eftersom området rensats fullständigt under de senaste månaderna. Inte ett enda tyskt flygplan siktades vid denna tidpunkt i luftrummet öster om Pest; Hitlers *Luftwaffe* behövdes på andra ställen.

Raoul visade den ryske sergeanten sina papper som diplomatisk representant för Sverige, som tillika var skyddsmakt för de ryska krigsfångarna i Ungern. Kommendanten i Pest, general Tjernysjev, erkände omedelbart Raoul som Sveriges chargé d'affaires och förklarade hans legationshus för exterritoriellt. Han sände också en major Demtsjinko och några soldater dit som skyddsvakt.

Marskalk Malinovskis stabschef, som av general Tjernysjev telegrafiskt underrättades om Raouls anmälan, vidarebefordrade denna till Moskva och

utbad sig order om hur man skulle förfara med svensken. Och från den 15 januari var Raoul fånge hos Malinovskis militärpolis, en avdelning av den fruktade NKVD. Han fick en rysk kalfaktor, blev förplägad som officer, måste tillbringa nätterna i ett NKVD tillhörigt hus och fick besöka ghettot och sin legation endast under eskort bestående av 1 officer och 2 meniga.

Ungerska vittnen såg under dessa dagar Raoul i ghettot, där han häftigt diskuterade med officerare ur NKVD. Tusentals utsvultna judar kördes av ryssarna direkt från ghettot som tvångsarbetare österut. Hundratals utmärglade och i trasor klädda flickor blev våldtagna, och det lilla som judarna hade räddat med sig i ryggsäckarna, stal de asiatiska soldaterna. Kirgiser och basjkirer gjorde ingen skillnad mellan vänner och fiender.

Att Raoul, som med fara för eget liv försvarat sina skyddslingar mot nazister och pilkorsare, nu även reagerade mot de plundrande sovjetsoldaternas övergrepp, är självklart. Han vägrade också att för ryssarna avslöja de depåer, i vilka judarna lämnat sina värdeföremål i svenska legationens beskydd.

ERLANDER

Den 17 januari 1945 for Raoul under bevakning av tre NKVD-funktionärer — deras namn är kända av svenska UD! — till sitt huvudkontor på Tatragatan 6, som nu också låg i den av ryssarna »befriade» stadsdelen. Han fick inte gå upp i huset, men den judiske vaktposten utanför fick tillåtelse att ropa ner hans kontorschef Müller på gatan. Under bevakning av NKVD:s officer talade de båda männen med varandra. Raoul berättade för Müller, att han tillsammans med sina ryska »följeslagare» skulle bila till marskalk [illegible] linovskis högkvarter i Debrecen [illegible] mil öster om Pest.

— Om det blir som gäst eller [illegible] vet jag inte, tillade han.

Raoul for därefter tillbaka til[illegible] legation för att hämta några va[illegible] som han behövde för resan. Han [illegible] räknade denna skulle vara i 8 d[illegible]

Det har lyckats mig att med vitt[illegible] hjälp bevisa, att Raoul inte eskort[illegible] des till marskalken i Debrecen [illegible] fördes till NKVD:s fängelse, först[illegible] ungersk mark, sedan inom tjeck[illegible] område och slutligen via Rumänien [illegible] Sovjetunionen.

Varför ryssarna ville låta den er[illegible] antinazistiska svenske diplomaten [illegible] svinna framstod tydligt redan i [illegible] tember 1946. Vid en mottagning [illegible] ryssarna i Stockholm förklarade [illegible] medlem av sovjetbeskickningen i r[illegible] militärattachéns närvaro: »Raoul W[illegible] lenberg lever och har det bra. Ha[illegible] inte direkt häktad, men man m[illegible] omhänderta honom, eftersom han g[illegible] de några dumheter efter Budap[illegible] befrielse. Det skrivs så mycket sm[illegible] om honom, och det försvårar lösn[illegible] en av problemet. Håller man [illegible] tyst, kommer han en vacker dag [illegible] dyka upp i Stockholm.»

Detta sades i närvaro av perso[illegible] som ryssarna visste skulle vidar[illegible] fordra det sagda till Raouls familjs[illegible] författarens kännedom.

»Dumheterna» som Raoul gjorde [illegible] ter Pests befrielse bestod i att han [illegible] gade försvara Sveriges skyddsli[illegible] även mot ryska övergrepp.

2. Två ryska kvitton på en svensk[illegible]

Terrordåd av den art som R[illegible] Wallenberg vid hemkomsten sk[illegible] kunna ha berättat om upplevde e[illegible] lertid också de svenska legati[illegible] tjänstemännen i Buda — och d[illegible] rapporter har inte, lika litet som n[illegible] detaljskildringar av de fruktansv[illegible] upplevelser som de kvinnliga sve[illegible] kanslisterna hade, någonsin utläm[illegible]

till allmänheten. Jag är därför övertygad om att ryssarna skulle ha givit Wallenberg fri, om UD och framför allt Sveriges minister i Moskva visat dem att Raouls befrielse var en förutsättning för ett sant vänskapligt förhållande mellan Sovjet och Sverige.

ERIK THUNBORG

Och detta hade kunnat ske — då Sovjet på flera sätt bekräftade att Wallenberg var i deras våld: Samma dag som han sattes i det första NKVD-fängelset, *den 17 januari 1945, meddelade biträdande utrikesminister Dekanosov i en officiell not till moskvaministern Staffan Söderblom, att Sovjetunionen övertagit ansvaret för Raoul Wallenbergs liv och egendom.*

Några månader senare meddelade Madame Kollontay, Moskvas stockholmsambassadör, Raouls mor, fru Maj von Dardel, att sonen var vid full hälsa och under sovjetryskt beskydd. Och år 1948 fick vi erfara, att madame Kollontay, även underrättat dåvarande utrikesminister Günther om att Wallenberg befann sig i ryssarnas händer, och ju mindre väsen man gjorde av saken, desto förr skulle han få friheten.

Trots att Sovjetunionen således lämnat *»dubbelt kvitto»* på mottagandet av Raoul Wallenberg, har det svenska utrikesdepartementet ännu inte kunnat förmås att fordra hans återlämnande.

Det finns ett parallellfall från Schweiz, som också är ett under kriget litet neutralt land. Ungefär samtidigt med Wallenberg råkade två schweiziska diplomater i Buda i NKVD:s fångenskap. Sovjetunionen vägrade länge att besvara varje förfrågan angående dem, men när det schweiziska parlamentet tog sig an frågan på allvar, såg sig Schweiz' utrikesministerium nödsakat att göra något positivt för att rädda sina diplomaters liv.

Efter några dagar släpptes de också fria av ryssarna.

Det påstås, att Schweiz använt en del baltiska flyktingar som bytesobjekt. En sådan väg får Sverige naturligtvis inte välja för att befria Raoul Wallenberg. Men under dessa sex år har det funnits många andra möjligheter att göra ett byte — bara UD och regeringen haft den rätta viljan! Jag behöver bara påminna om den sovjetryske marinattachén, som så ingående intresserade sig för vårt kust- och skärgårdsförsvar, och om de två sovjetryska »chaufförerna», som plockade svamp under viktiga militära övningar. Men det har aldrig fallit UD eller svenska regeringen in, att vid sådana tillfällen fordra sin legationssekreterares återsändande. Inte heller begärde man i samband med det svensk-ryska handelsavtalet och miljardkrediten, att ryssarna skulle lämna klart besked om på vilka grunder Wallenberg hålls i rysk fångenskap.

3. Envoyén Söderblom — ett mönster av undfallenhet.

Tsartidens siste svenske minister i Ryssland var generalen Brändström. Den tsaristiske föregångaren till NKVD, den s. k. OCHRANAN, hade en gång supit några svenskar under bordet och sedan fört bort dem. Sveriges förhållande till den mäktige grannen i öster var inte mindre ömtåligt då än nu. Och de ryska myndigheterna försökte då liksom i fallet Wallenberg att slå dövörat till. Men Brändström trängde sig fram till tsarens utrikesminister och förklarade att han inte lämnade rummet, förrän de svenska medborgarna blivit befriade. Efter några timmar blev också svenskarna, om vilkas vistelseort ryssarna strax dessförinnan inte sagt sig

ha en aning, överlämnade till Brändström.

Staffan Söderblom är inte en man av Brändströms typ. Ingen vill förebrå honom för att han vid intervjuer med svenska journalister alltid underströk att han ville betraktas som rysssvän. Men frågan är om han inte förväxlat vänskap med undfallenhet.

Långt innan ryssarna själva spritt det aldrig bekräftade ryktet, att Raoul inte var NKVD:s fånge utan blivit dödad på vägen till Debrecen, skrev Söderblom hem till UD att Raoul och hans NKVD-följeslagare mycket väl skulle kunnat ha mördats av tyska nazister eller ungerska pilkorsmän eller ha träffats av en tysk flygbomb eller ha omkommit vid en bilolycka innan de nådde fram till marskalkens högkvarter. När ungerska kommunister via vår legation i Bern spred ut ryktet om att Wallenberg hade undflytt sin ryska eskort och höll sig dold, maskerad med helskägg, skrev Söderblom till UD, att han var rädd för att råka i en mycket obehaglig situation, om det visade sig att Wallenberg rymt från de ryska officerare som »avdelats till hans skydd». Han hade därför uppskjutit alla efterforskningar. Han vägrade till och med att lämna de ryska myndigheterna fotografier av Raoul som sänts till honom för att ryssarna lättare skulle kunna finna Raoul i ett fängelse.

UD sökte lugna sin uppjagade moskvaminister med att han säkert skulle kunna övertyga ryssarna om, att varken han själv eller UD stod bakom Wallenbergs eventuella flyktförsök...

Utrikesminister Günther fordrade aldrig av Söderblom, att han klart och bestämt skulle begära *Raouls återlämnande* av ryssarna. Men Söderblom vägrade till och med att med stöd av Dekanosovs not anmoda ryssarna *att efterforska Raoul och hans eskort.* Slutligen förlorade t. o. m. Günther tålamodet och sände Söderblom en »ny definitiv instruktion», i »skarp form». Först då lämnade Söderblom Dekanosov »en redogörelse för Wallenbergs humanitära insatser».

4. Vem tjänade UD:s taktik?

UD anser sig måhända ha varit »opartiskt» i sin utredning av fallet Wallenberg. Men vi måste avfärda myten om denna utrikesledningens opartiskhet — vilket i detta sammanhang betyder neutralitet i kampen för en svensk diplomats frihet och liv. Vi måste inse, att vad än UD företar sig — eller underlåter att företa sig — blir det medvetet eller omedvetet, agnat att tillgodose önskningarna hos någon person eller grupp. Den fråga jag måste ställa, när jag nu efter en tre års väntan och tystnad åter tar till orda i fallet Wallenberg, är denna: Vems önskningar har UD:s taktik tillgodosett i det förflutna? Och vems skall det bli i framtiden?

Det är nämligen, hur fantastiskt det än kan låta, så att vissa personer har de ekonomiska intressen av att legenden om Raoul Wallenbergs »försvinnande» fick växa sig stark och av detta ej alltför mycket gjordes för att han skulle återkomma. En del av dessa förtomdsfria affärsmän är av ungersk nationalitet, men det finns också svenskar bland dem. Offentligen och i smyg har dessa krafter arbetat på att skapa dimbildning kring Raouls öde. Namnen på dessa män är välbekanta för den svenska säkerhetspolisen i detta sammanhang. De har utnyttjat UD:s och regeringens hämningar att begära klart besked av ryssarna, de har t. o. m. finansierat publikationer på ungerska och svenska språket. I dessa har de förhärligat Raouls humanitära insatser, för att sedan på illojlömsk troskyldighet kunna överraska först hans hundratusentals beundrare i Budapest och sedan den svenska opinionen om att han bragts om livet under sin färd till Debrecen. Dessa herrar förklarade, när min bok om Raoul Wallenberg kom ut 1946, att

skrivelse till UD och regeringen, att de lojalt ställde sig bakom UD i allt vad angick Wallenberg och att de finansierat en motskrift till UD:s förgyllar.

En av dessa finansiärer avslöjade sig tre år senare som rysskollaboratör i samband med en kommunistisk ungersk ministers illegala stockholmsresa. Våren 1946 hade samme man när han fick reda på att jag skulle bevis för att Raoul befann sig i rysk fångenskap — erbjudit mig en femsiffrig penningsumma, om jag tot min då bara planerade Wallenbergbok sluta med den 17 januari och lät frågan om vad som hänt Raoul efter detta datum stå öppen.

Dagen efter det min bok kommit ut försökte denne herre återigen att muta mig. Per telefon gratulerade han mig till de första gynnsamma recensionerna och upprepade det anbud han givit mig innan boken kom ut. När jag förklarade att jag inte behövde hans pengar, sade han: »Soldater behöver mat och ammunition också efter den första drabbningen!»

Raouls halvbror, tekn. lic. Guy von Dardel, befann sig hos mig just då och hörde samtalet. När »finansiären» innig att jag var obesticklig, gav han en stor huvudstadstidning en intervju, som bildade ett första led i en kampanj mot min bok och mot beviskraften hos mina dokument. Han försäkrade också genom en mellanhand regeringen sin »lojalitet». Och tillsammans med den ungerske stockholmsministern Vilmos Böhm forcerade han publiceringen av först en ungersk och sedan en svensk upplaga av en folkdemokratisk Wallenberg-bok. När vi lyckats övertyga förlaget, Sakon & Lindström, om att författaren arbetat på uppdrag av den kommunistiska propagandan, drog förläggaren in boken — som fått en nedgörande kritik i den svenska pressen. Han bröt också alla förbindelser med författaren, den ungerske kommunisten Jenö Lévai.

5. Jag lägger papperen på bordet.

Styrkt av den missvisande intervjuen och av finansiärernas lojalitetsförklaring satte UD igång en presskampanj mot min bok — och t. o. m. mot Wallenberg själv. Så sände UD till tidningarna följande notis, som vittnade om det dåliga samvetet hos Raouls kolleger i Arvfurstens palats: »Raoul Wallenberg hade inte efter det han övergivit den av nazisterna behärskade stadsdelen och begivit sig in i det av Röda armén befriade området varken av sin överordnade, legationschefen Danielsson, eller av UD i Stockholm begärt eller erhållit fullmåkt att upprätta en svensk legation för det av ryssarna befriade området och att i egenskap av chargé d'affaires förhandla med Sovjet eller med den tillförordnade ungerska regeringen. Har Wallenberg verkligen handlat så har han gjort sig skyldig till egenmäktigt förfarande.»

UD hade sedan december 1944 ingen telefon-, telegraf- eller annan förbindelse med sin budapestlegation och fick heller inga underrättelser därifrån förrän i april 1945, när legationspersonalen återvände. Och Raoul hade på Benczurgatan inte längre någon förbindelse med minister Danielsson, som höll sig gömd i olika källare på andra sidan den breda Donau-floden.

Danielsson hade dessutom i Per Angers närvaro förklarat, att så snart ryssarna befriat Pest, måste Svenska röda korsets delegat, *lektor Valdemar Langlet*, eller om han vore förhindrad, den belgiske medborgaren *greve Tolstoj*, överta Sveriges representation hos ryssarna. Ingen räknade vid denna tidpunkt med att Raoul skulle våga sitt liv och stanna i Pest. Men när Raoul återvände dit, var Per Anger och attaché Berg liksom Raoul själv överens om tolkningen av Danielssons order, nämligen att Raoul som svensk diplomat automatiskt skulle överta Sveriges representation och tillvarata de svenska diplomatiska och humanitära intressena.

Jag förklarade i pressen att UD:s angrepp mot den fångne hjälten var struntprat och att jag var beredd att överlämna mitt bevismaterial till regeringen för prövning. Jag föreslog att en kommission bestående av Arne S. Lundberg, Folke Thunborg och statssekreterare Per Nyström i detalj skulle granska mitt bevismaterial. Efter några dagar fick jag samtal om att statsministern var beredd att motta mig, och klockan 8.45 den 22 november 1946 anlände jag tillsammans med Guy von Dardel till Kanslihuset.

Erlander tog omedelbart emot mig. Han var mycket vänlig, och sedan han gått igenom de viktigaste bevisdokumenten, sammanfattade han sin ståndpunkt i orden:

»Jag tänker låta mina politiska rådgivare ta del av detta material och sedan göra allt som är nödvändigt och möjligt för att få en positiv lösning på detta viktiga problem.»

Klockan 17 samma dag blev jag per telefon kallad till statsrådsberedningen. De flesta regeringsmedlemmarna var närvarande liksom statssekreterare Per Nyström, den nuvarande landshövdingen i Göteborg. Erlander presenterade mig för statsråden och bad mig framlägga bevismaterialet. Efter min föredragning, som varade cirka 45 minuter, gick dokumenten runt bland ministrarna. Hrr Quensel och Mossberg ställde många frågor till mig, som jag har intryck av att jag besvarade till deras belåtenhet. Slutligen reste sig Erlander och sade, att han ansåg att problemet var tillräckligt klarlagt. Han bad mig formulera vilken konkret hjälp Raouls familj väntade sig av den svenska regeringen.

»Regeringen bör i klara ordalag begära av Sovjetunionen, att Raoul Wallenberg med det snaraste sändes hem till Sverige!» sade jag.

Erlander vände sig omedelbart till justitieminister Zetterberg och sade:

»Eftersom Undén inte är här, ger jag dig i uppdrag att formulera en not med det av Philipp proponerade [illegible] hållet.»

Så vände han sig till Quensel [illegible]

»Jag har ett viktigt möte, men [illegible] kan ju diskutera vidare med Ph[illegible] Ta hand om ordförandeskapet!»

Under Quensels ledning satt [illegible] ytterligare tjugu minuter. Sedan [illegible] slutat sade ett av statsråden [illegible] samt, att jag borde lägga denna [illegible] på minnet som ett historiskt tillfälle, [illegible] för endast en enda gång tidigare [illegible] en utlänning hållit huvudanförande inför en för detta ändamål sammankallad statsrådsberedning, och det var Norges statsminister Gerhardsen. Och Per Nyström, som jag vid detta tillfälle träffade personligen för första gången, sade till mig:

»Kära kamrat, vänta på mig [illegible] måste få tala med dig!»

Han tog mig under armen, [illegible] några vänliga ord om mina insatser [illegible] fackföreningsrörelsens kamp mot [illegible] ropas Ford, skokungen Bata i Tje[illegible] slovakien, och frågade mig i sin [illegible] skap av »ämbetsman i polisväsendet» om jag kände mig hotad till liv [illegible] behövde personligt skydd från [illegible] nalpolisen.

»Vill man mörda mig så hjälper [illegible] lisskydd inte långt!» svarade jag. [illegible] vill du skaffa mig en licens på [illegible] volver så är jag nöjd.»

»Du ska få din vapenlicens om [illegible] dar», lovade Nyström, men ännu [illegible] har jag inte sett skymten av den. [illegible] att jag påmint Nyström om det [illegible] gånger — och lika lite blev det [illegible] statsministern utlovade noten till Sovjetunionen avsänd.

Klockan 9 dagen efter statsrådsberedningen blev jag uppringd av [illegible] ministern Mossberg, som förklarade [illegible] statssekreterare Folke Thunborg [illegible] utsedd av regeringen som utredare [illegible] man i fallet Wallenberg. Han bad [illegible] komma till kanslihuset för att tillsammans med Thunborg gå igenom [illegible] materialet bit för bit.

När vi gick igenom UD:s [illegible] respondens blev Thunborg mer [illegible]

men uppbragt och sade bland annat om en viss diplomat: I hans kläder skulle jag ha begärt avsked. Thunborg tröstade mig också en PM, som UD sänt till statsministern. I riksdagens andra kammare hade nämligen professor Elis Hägg riktat en interpellation till regeringen: »Vad har UD gjort för Wallenbergs räddning?»

»Var inte orolig, Rudolph. Efter mitt referat kommer Tage aldrig att läsa upp det här», lugnade mig Thunborg, när jag uttryckte min oro för att detta utsvisande dokument skulle läggas till grund för Erlanders interpellationssvar.

UD:s svarsförslag gick fram på två linjer:

1) *försökte utrikesdepartementet ge sken av att ha visat oerhörd energi och stort intresse för Wallenbergs sak.*

Det är ett faktum att UD avsänt många brev och depescher i fallet Wallenberg — vilket stundom varit till skada för befrielseaktionen. I stället för en enda klar order till beskickningen i Moskva, vilket skulle ha varit nog, producerade man en hel rad av handbrev, depescher och interventioner hos myndigheter och privatpersoner. När t. ex. Günther till följd av förfrågningar från Raouls familj gav Söderblom order att begära ett svar av Dekanosov på de talrika obesvarade demarcherna, då svarade moskvaministern att det vore bättre att vända sig till Raouls släkting, Jacob Wallenberg. Denne skulle be madame Kollontay att intervenera hos Dekanosov.

När UD en annan gång gav Söderblom samma order, skrev han att det vore lämpligt hänvända sig till USA:s ambassadör i Stockholm.

Så utväxlades interventioner och depescher mellan UD och amerikanska Stockholmsambassaden, mellan denna och Moskva, depescher från USA-ambassaden i Moskva till Stockholm, och från Stockholm till State Departement i Washington. Detta gav ett sken av effektivitet åt UD:s handlingar — men vad hade Sverige egentligen sin minister i Moskva till?

Slutligen resignerade UD och gav i stället biträdande militärattachén, major Bennedich, den order som Söderblom varit så ohågad att utföra.

Men majoren måste som militärattaché vända sig till det ryska krigskommissariatet — och blev avvisad där. Detta kunde då såväl UD som Söderblom ha anat! Ty med all rätt motiverade krigskommissariatet avslaget med att frågan beträffande en svensk diplomat icke föll under dess kompetensområde utan under utrikeskommissariatets.

Vände sig nu Söderblom äntligen till Dekanosov? Nej, han hade mage att skriva till UD, att han »hoppades» att hans militärattachés »framstöt» skulle rapporteras till de överordnade, så att man skulle få någon framgång på den militära sidan!

2) *Försökte UD bevisa att alla spår var falska och alla våra vittnen och dokument (som UD vid tiden för PM:s avfattande inte alls kände till), var värdelösa.*

Ett exempel: vi hävdade — och jag framlade ifrågavarande dokument på statsministerns, statsrådsberedningens och sedan statssekreterare Thunborgs bord — att Raoul bl. a. en tid vistats i ett rumänskt jättekoncentrationsläger. Genom detta läger gick hundratusentals NKVD-fångar, däribland tusentals ungerska judar, som man häktade under vilka förevändningar som helst för att kunna utnyttja dem som tvångsarbetare. Sveriges legation i Bukarest hade rumänska medarbetare, som *inofficiellt* kunde införskaffa rapporter från detta läger. Ty de rumänska judarna fick en gång i veckan gå till fångarna med mat och kläder.

Men vad gjorde UD? Man gav bukarestministern order att göra efterforskningar. Men denne försökte inte att göra det så diskret och effektivt som möjligt, utan tillställde sovjetmyndigheterna en officiell förfrågan,

om legationssekreterare Wallenberg fanns eller funnits i lägret. Efter lång väntan meddelade NKVD:s ledning för lägret att de inte kunde fastställa detta. Att en sådan officiell förfrågan är ett klavertramp, måste även en icke yrkesdiplomat inse. Ty vad gör NKVD, när det genom en intervention som denna framgår, att ett och annat läcker ut ur ett läger? Man underrättar NKVD-centralen i Moskva, och denna ger order om att ifrågavarande fånge omedelbart skall förflyttas samt att kommunikationerna mellan lägret och yttervärlden ytterligare skall försvåras.

Men UD går ett steg längre. Man kunde inte finna Wallenberg i ett visst koncentrationsläger, men man lyckades hitta en del »vittnen» som *inte* sett honom där. Och vid dylika vittnesmål fäste man avseende — trots att det är tämligen självfallet att ryssarna håller en statsfånge av Raouls betydenhet avskiljd från de tiotusentals vanliga fångarna. UD framhöll faktiskt i sin PM till statsministern ett för oss obekant »vittne», som sade sig ha varit inspärrad en tid i detta fångläger, *där han inte kunnat upptäcka Raoul!* Varje domstol skulle avfärda åberopande av dylika negativa vittnesmål som ovidkommande.

När UD vidare genom oss erfor att ett ungerskt vittne kommit med uppgifter gav man *telegrafisk order* till budapestlegationen att undersöka saken. Om den hemliga ungerska polisen inte genom detta telegram fick reda på våra vittnens namn, så sörjde budapestlegationen för den saken. Ty antingen anmodade man vittnena per brev att infinna sig på legationen, eller också besökte en legationstjänsteman dem helt öppet på deras arbetsplatser! På så sätt råkade två viktiga vittnen, en f. d. riksbanksdirektör och en löjtnant vid gränspolisen, illa ut.

Bevismaterial för allt detta förelade jag regeringen. I åtta dagar låg mitt bevismaterial i kanslihuset. Mossberg meddelade mig, att Thunborg om så skulle behövas, kunde få sakkunnig hjälp från kriminalpolisen. Regeringen hade alltså alla möjligheter att undersöka vem som hade rätt — UD eller vi. Om så ansågs nödvändigt kunde vi ordna att vissa vittnen förhördes av regeringens förtroende[illegible] antingen här eller i Ungern. Men [illegible] förklarade Thunborg vara onödigt [illegible] dan han gått igenom bevismaterialet. Så övertygad var han om riktigheten av mina påståenden.

När vi sent på kvällen den 2[illegible] november — det var en lördag — [illegible] färdiga med arbetet kom vi överens om att besöka Raouls familj. Raouls far hade avlidit tre månader före sonens födelse, och överdirektör [illegible]rik von Dardel uppfostrade som [illegible] far den postumt födde. Raouls [illegible] syskon Nina och Guy var mina [illegible] offervilliga medarbetare när det [illegible] de att anskaffa bevismaterial.

När vi kom hem till Raouls [illegible] förklarade Thunborg, att de [illegible] känna sig fullständigt lugna. Ty [illegible] hade regeringen tagit Raouls sak [illegible] händer, och i egenskap av regeringens ombud var han övertygad om att [illegible] kunde och måste rädda Raoul. Fr[illegible] Dardel sade då:

»Nu kan Philipp äntligen vila [illegible] ter många månaders arbete, för [illegible] befrielse ligger nu i goda händer [illegible] vår nye vän Thunborg.»

Folke Thunborg lade bort [illegible] med Guy och skildes från Raouls [illegible] milj som god vän.

6. Bittra besvikelser.

Jag litade på Thunborgs [illegible] ringar och blev som förlamad, när [illegible] ringde upp mig mitt i natten [illegible] den 26 och 27 november. Med [illegible] rösten läste han upp några cita[illegible] statsministerns interpellationssvar [illegible] är kutym att ministrarna före [illegible] randet av en interpellation tillställer interpellanten en kopia av svaret. [illegible] sent på kvällen hade professor [illegible] stad erhållit statsministerns [illegible] Utan hänsynstagande till vårt [illegible]

material hade Erlander begagnat sig av UD:s PM som grundval för sitt svar. Några kände mig förd bakom ljuset av människor, som jag räknat som mina vänner. Eftersom statsministern redan klockan 10.30 skulle läsa upp svaret i riksdagen, ringde jag halv åtta på morgonen upp Folke Thunborg. Han bad mig ha tålamod, för än var inte allt förlorat. Interpellationssvaret var ju en parlamentarisk-politisk fråga, befriandet av Raoul en helt annan. Erlander skulle helt säkert stå vid sitt ord och avsända den utlovade noten till Moskva.

»Men ring upp min chef Mossberg!» föreslog Thunborg. »Han vet säkerligen mera i den här saken.»

Jag fick Mossberg på tråden. Han verkade mycket nedstämd.

»Tyvärr kan jag inte göra något åt saken. Det är Erlander som är chef, och han fattar besluten.»

Då ringde jag till statsministern, och sade till honom, att han inte gärna kunde läsa upp dessa påståenden i riksdagen, då såväl han själv som hans ministrar och regeringens ombud måste vara övertygade om deras orikтighet. Han gick inte in på någon argumentering, han hade bråttom och måste genast bege sig till kanslihuset och därefter till riksdagen.

Vilket skulle tillsättandet av en regeringens utredningsman tjäna till, när statsministern a priori hade beslutat sig för att använda UD:s försvarsskrift som interpellationssvar och därmed låta hela svenska folket upphöja den till objektiv sanning? Eller hade UD i sista ögonblicket mobiliserat Undén per telefon i New York och denne appellerat till Erlanders *»lojalitet»*?

Säger oss, som kämpar för den mans frihet, som tiotusentals mödrar tackar för sina barns liv, och som tiotusentals barn tackar för sina mödrars, att för oss har *lojalitet* en vidare, djupare och mänskligare betydelse.

Lördagen den 30 november kallade Thunborg mig till kanslihuset för att ge mig bevismaterialet tillbaka. Guy och jag träffade honom i hans ämbetsrum, och om igen förklarade han:

»Var bara lugna, vi skall hålla vårt ord!»

Han ledde oss in i Per Nyströms ämbetsrum och brände där de anteckningar, som han gjort vid granskningen av bevismaterialet för att referera för statsministern.

»Jag vill inte att namn och adress på era vittnen skall komma i era motståndares händer», förklarade han.

Samma kväll lästes en av Raouls advokat formulerad notis upp i svenska radion, vari vi — med anledning av regeringspressens fortsatta angrepp — omtalade att vårt material granskats av regeringen och att denna funnit det trovärdigt. Notisen hade på vår begäran före publiceringen lästs upp av TT:s redaktör för Folke Thunborg, som sade sig ej ha något att invända. Regeringen dementerade heller inte våra uppgifter — men statsminister Erlander passade på tillfället att vid ett sammanträde i Publicistklubben, där han höll föredrag om »Pressen och ansvaret», starkt kritiserade TT:s närvarande chef för att denne låtit publicera uppgifter från vår sida.

Under debatten frågade en publicist vad statsministern hade att invända »mot sanningshalten i Philipps bok». Han svarade då: »Mot boken har jag ingenting att invända, men publiciteten kring boken är skadlig.»

Man frågar sig: Skadlig för vem och vad?

Och vad blir av yttrande- och pressfrihet om TT reserveras för UD:s och regeringens meddelanden — som i detta fall var klart felaktig?

Efter detta träffade jag Thunborg ofta personligen, och många gånger talades vi vid i telefon. Några veckor senare sade han till mig:

»Nu har regeringen kallat den nya moskvaministern Hägglöf till Stockholm, och helt säkert har han den där noten som Erlander lovade dig med sig tillbaka.» Men detta var inte fallet.

7. Ryssarna svarar.

Då Sovjet även i fortsättningen lämnade alla officiella svenska noter obesvarade, sammanslöt sig mer än en miljon svenska män och kvinnor genom sina organisationer till en räddningsaktion och avsände en skrivelse till Stalin * med begäran om Wallenbergs återsändande.

Den 22 augusti 1947 meddelade vice utrikesminister Vysjinski, att Raoul Wallenberg icke kunnat återfinnas på rysk mark, och att man icke heller kunnat finna den officer (kommenderande generalen i Pest, Tjernysjev. Förf:s anm.) vars rapport legat till grund för den officiella sovjetnoten av den 17 januari 1945.

Redan på sommaren 1947 hade de organisationer, som slutit sig samman för att arbeta för Raouls befrielse, utlyst ett möte, där också representanter för UD och den svenska pressen var närvarande. På förslag av Dagens Nyheters representant beslöt mötet att tillsätta en kommitté, som skulle pröva det bevismaterial jag samlat och det strängt konfidentiella materialet från utrikesdepartementet.

På anhållan av Räddningsaktionens ordförande, fru Birgitta de Vylder-Bellander gav kabinettssekreteraren, friherre Beck-Friis, tillstånd åt kommittén att ta del av de konfidentiella dokumenten. Villkoret var dock, att kommittén skulle ha så få medlemmar som möjligt, vilka måste förbinda sig att hemlighålla UD:s material.

Denna kommitté offentliggjorde resultatet av sitt arbete i en skrivelse, där man förklarade följande:

Hos den stora allmänheten har det rått ovisshet om legationssekreterare Raoul Wallenbergs öde sedan två och ett halvt år, och tvivel ha till slut uppstå[illegible] han verkligen vid Budapests be[illegible] omhändertogs av ryska myndighete[illegible] sedan dess stått under ryskt bes[illegible] Med anledning härav ha de org[illegible]tioner som anslutit sig till aktion[illegible] Raoul Wallenbergs hemsändande u[illegible]git åt undertecknade att undersök[illegible] intills för allmänheten icke tillg[illegible] material i ämnet.

Till vårt förfogande har ställts [illegible] konfidentiellt aktmaterial från [illegible] Utrikesdepartementet som de hand[illegible] i saken, vilka innehavas av förfa[illegible] Rudolph Philipp.

Efter att ha genomgått och öve[illegible] det föreliggande materialet få vi [illegible] följande:

Det är klarlagt, att Raoul Wallen[illegible] från den 13 januari 1945 stått und[illegible]fektivt beskydd av sovjetrysk [illegible] myndighet, i enlighet med vad som [illegible] så meddelats från Sovjetunionen[illegible] rikesministerium; vidare är det öv[illegible]gande utrett, att han efter nämnd[illegible] punkt — och i varje fall intill tä[illegible] nära tid — befunnit sig i livet i [illegible] förvar på skilda platser såväl inom [illegible] utom sovjetryskt område.

Uttalandet var undertecknat [illegible] generaldirektören *Anders Örne*, [illegible]fessor *Lise Meitner*, författarinnan [illegible] *Leche-Löfgren* och Raouls ad[illegible] *Yngve Schartau.*

8. Men Undén litar på Vysjinski.

När statsministern fått detta ut[illegible] de bad han skriftligen kom[illegible] komma till Kanslihuset för ett [illegible]manträffande. När från vår sid[illegible] visades att Vysjinskis not menin[illegible] mening inte var något annat än [illegible]danflykter, blev utrikesminister [illegible]dén, som också var närvarande, [illegible]rörd: »Menar ni verkligen att V[illegible]sky ljuger?»

»Ja, det menar jag», svarade [illegible] Bellander. »Vi har större orsa[illegible] lita på en utredning av ved[illegible]tiga svenska män och kvinnor [illegible] vaga påståenden av en diktatur[illegible] representant.»

Vi har lagt fram otvetydiga [illegible] för att Sovjetunionen helt och [illegible] står i ansvar för Raouls liv. D[illegible] utan vikt för frågan att genom [illegible]ligare vittnen fastställa, till vilka [illegible]

---

* Anledningen till att Stalin stod som adressat var att svenska beskickningen i Moskva av de ryska myndigheterna fått veta att de »icke längre kunde sysselsätta sig med frågan Wallenberg, eftersom Stalin själv tagit hand om den. De anser sig icke heller kunna påminna Stalins kansli om saken».

fängelser som ryssarna släpat Raoul under sista tiden. Det är Sovjetunionen som har redovisningsskyldighet och det är Sveriges sak att äntligen avkräva Ryssland denna redovisning! Trots att vi måste hålla på denna princip har Guy von Dardel och räddningsaktionens ordförande naturligtvis meddelat UD så snart nya vittnen och indicier kommit till vår kännedom. Och båda är övertygade om, att de män, som numera handhar Raouls sak i UD, har en gynnsam inställning till vår aktion.

Vi vill förlåta det som varit. Vår avsikt är inte att retas med UD och regeringen, vi önskar ett samarbete mellan regeringen, riksdagen och Raouls familj och vänner. Mén vi kan inte sitta med armarna i kors och låta Raoul Wallenberg vänta ännu längre, han som utan att tveka åtog sig svenska regeringens livsfarliga uppdrag och fullföljde det.

Raouls sak är inte utagerad.

Måtte alla de, som hittills stått utanför, förena sig med Sveriges statsmakter och oss för att befria Raoul Wallenberg. Det rör sig inte endast om en enda mans öde utan om kampen för mänskliga rättigheter.

f. v. v. till sekreterare Engfeldt

Ur den hemliga Wallenberg-dossiern:

DET NYA VITTNET

Av

RUDOLPH PHILIPP

SÄRTRYCK UR ALLT NR 11 • 1951

ALLT

Ur den hemliga Wallenberg-dossiern:

Det nya vittnet

Vi måste kunna peka på något bestämt faktum, som tyder på att Wallenberg funnits i livet på någon viss ort vid någon viss tidpunkt efter omhändertagandet.»

(Utrikesminister Östen Undén den 22 maj 1951 i svar på interpellation ang. forskningarna efter Raoul Wallenberg.)

Här offentliggörs för första gången ett vittnesmål av en person, som har träffat Raoul Wallenberg »efter omhändertagandet». Kommer utrikesdepartementet äntligen att göra något?

ALLT fortsätter med denna artikel sin uppmärksammade serie hemliga dokument i fallet Raoul Wallenberg.

Av Rudolph Philipp

En kvart före nio på morgonen, söndagen den 18 mars 1951, ringde den nye kabinettssekreteraren Arne Lundberg på min dörr. Dagen innan hade de flesta morgontidningarna publicerat utförliga citat ur min artikel i ALLT:s nyutkomna marsnummer (Rudolph Philipp: Avslöjande UD-dokument skänker klarhet i fallet Wallenberg).

I fyra och en halv timme satt Arne Lundberg och jag och talade om Raoul Wallenberg.

— En sak skall du komma ihåg, sade kabinettssekreteraren. Jag struntar i allt som har hänt i UD före min tid. Jag började mitt arbete där först för några dagar sen och jag har bara hunnit titta på Wallenberg-akterna.

Sedan bad han mig att i korta drag berätta om Raoul Wallenbergs öde sedan han omhändertogs av ryssarna och redogöra för vilka tidpunkter som vi hade bevismaterial. De frågor han ställde visade hur noggrant den nye kabinettssekreteraren redan »hunnit titta på» UD-dossiern.

Verkligt förvånad blev jag när han frågade:

— Är du med på att Béla Alexander (fingerat namn) förhörs av regeringens ombud?

Béla Alexander är en f. d. ungersk medborgare, som f. n. är bosatt i en mellaneuropeisk stad. Sommaren 1950 fick en svensk dam — till yrket kurator — i uppdrag av oss att besöka Alexander. Denne hade varit ganska förtegen och tydligen misstänksam mot henne, men på grundval av de uppgifter hon fick av honom skrev Raouls halvbror, tekn. lic. Guy von Dardel, en promemoria som omedelbart sändes till utrikesdepartementet. Det var på det sättet som Lundberg hade fått reda på Alexanders existens.

Vi ansåg inte att Alexanders vittnesmål skulle ha någon större betydelse för vår beviskedja, eftersom vi redan hade tillräckligt med vittnen både före och efter den tidpunkt som Alexander hade träffat Raoul. Jag frågade därför Lundberg varför han var speciellt intresserad av att Alexander skulle höras.

— Han intresserar mig just därför att han aldrig förhörts riktigt, sade Lundberg. På det sättet blir han ju ett nytt vittne, och jag vill visa dem (regeringen) nytt material.

Vi kom överens om att ifall detta förhör skulle bli av, så skulle antingen jag själv eller Guy von Dardel följa med som representant för Raouls familj.

När Lundberg gått kände jag mig mycket optimistisk då jag såg en chans att gemensamt med UD arbeta för Raoul Wallenbergs hemkomst.

Men som så många gånger tidigare skulle det visa sig att de ansvariga svek sitt löfte.

Lördagen den 31 mars ringde Lundberg upp mig sent på eftermiddagen.

— På måndag eftermiddag flyger regeringens ombud till utlandet och skulle i anslutning därtill kunna uppsöka Alexander, sade han.

Jag förklarade att antingen Guy eller jag kunde vara resklara på måndagen bara han ville hjälpa oss med snabbvisering.

Jag kom senare överens med regeringsombudet att jag skulle få hans utlandsadress för att möta honom på Alexanders vistelseort. Men först efter två veckor, då regeringens ombud återvänt från sin resa, fick jag veta att han hade väntat telegrambesked från mig, då han hade lämnat sin utlandsadress till kabinettssekreteraren. Han kunde inte begripa, varför Lundberg inte hade lämnat den vidare till mig.

Då jag frågade Lundberg hur jag skulle tolka detta hemlighetsmakeri, fick jag till svar:

— Jag skall ordna med er resa så snart som möjligt, håll dej beredd att åka.

Men till den dag som i dag är har jag inte hört något ytterligare om denna resa ...

Jag var inte längre säker på UD:s nya giv i fallet Wallenberg. Jag kunde inte finna någon annan förklaring till Lundbergs beteende i fråga om förhöret med Alexander, än att han ursprungligen verkligen trott sig kunna gagna Raouls befrielse genom att skaffa fram »nytt material». Mycket snart ansattes han emellertid av eftertankens kranka blekhet. Om vittnet verkligen visade sig så betydelsefullt som han — men inte jag — antog, så skulle ett positivt resultat av förhöret ha tvingat honom att genomdriva en ny politik inom UD i Wallenbergsaken. Svåra friktioner mellan honom och Undén kunde ha uppstått, och den risken vågade han tydligen inte ta.

För att i varje fall ta reda på vad den ungerska flyktingen Béla Alexander kunde vittna om bad vi en ung svensk akademiker att uppsöka honom. Hans ankomst aviserades av Raouls mor som legitimerade honom som sitt ombud. Genom att ungraren var orienterad i förväg, var han denna gång öppenhjärtig och meddelsam och gick med på att låta protokollföra sitt vittnesmål med vidimering hos notarius publicus.

Med anledning av att hänsyn måste tas till vittnets personliga säkerhet har alla orts- och namnuppgifter — utom det fingerade namnet Béla Alexander — borttagits ur nedanstående utdrag av hans protokoll.

Protokoll:

Jag, Béla Alexander, f. d. ungersk medborgare, numera bosatt i X, förklarar härmed på heder och samvete följande angående kungliga svenska legationssekreteraren Raoul Wallenbergs öde ...

... Jag och min vän, dr AZ, såg den 7 febr. 1945 *) Raoul Wallenberg eskorterad av en rysk patrull i Budapest ...

För att möjliggöra en intervention började jag också forska efter vart ryssarna hade fört Wallenberg. Slutligen lyckades jag genom att muta en

*) W. »försvann» den 17 jan. 1945.

tolk fastställa att han var fängslad i ett visst NKVD-fängelse. Efter tre försök att närma mig byggnaden blev jag själv anhållen och insatt i samma byggnad. Här träffade jag i början av mars 1945 den tillfångatagne svenske legationssekreteraren tillsammans med en vakt i en korridor... Det fanns inget tvivel om hans identitet... Senare släpptes jag utan förhör...

Eftersom det redan då började cirkulera rykten att Raoul Wallenberg hade skjutits av nazisterna satte vi två vittnen den 17 mars 1945 upp ett protokoll i vilket vi fastställde vad vi hade sett och vad jag hade upplevt.

I februari 1947 blev jag åter anhållen av NKDV på gatan... De förhörde mig dag och natt om vad jag visste om Wallenberg och rörande mina släktingar i utlandet.

Vid dessa förhör ville man tvinga mig att erkänna att Raoul Wallenberg var amerikansk spion och spekulant, som använt den humanitära aktionen som camouflage... Jag hade det bestämda intrycket att NKDV samlade material för en process mot Wallenberg. Vid sista förhöret, den 13 mars 1947, såg jag en mycket omfångsrik dossier med vittnesmål rörande Wallenberg... Vid detta tillfälle ville NKDV som ett alternativ pressa fram ett vittnesmål av mig att jag hade sett hur Wallenberg hade blivit skjuten av gestapoagenter.

Då man inte hade några bevis mot mig släppte NKDV mig...

Detta protokoll står uteslutande till förfogande för den fångne legationssekreterarens Raoul Wallenbergs familj, så länge jag är bosatt i X, där jag inte känner mig säker.

X den 7 maj 1951.

Genomläst, uppfattat och befunnet riktigt.

Béla Alexander

Stämpel av Notarius Publicus i X.

Detta är alltså det vittnesmål som kabinettssekreterare Arne S. Lundberg efterlyste den 18 mars i år. Och utrikesminister Östen Undén, som i interpellationssvaret den 22 maj gjorde UD:s aktivitet bercende av *»att kunna peka på något bestämt faktum, som tyder på att Wallenberg funnits i livet efter omhändertagandet»*, har nu i Béla Alexanders vittnesmål fått ett sådant faktum.

Vad kommer utrikesdepartementet att göra?

Varför överlämnar jag då inte detta protokoll direkt till UD?

Tyvärr har vi hittills upprepade gånger fått uppleva att våra vittnen och deras anhöriga bakom järnridån råkat illa ut. Vi kom underfund med att UD tillämpade så valhänta metoder som att i *standardtelegram* meddela våra vittnens identitet till våra beskickningar i Moskva och Budapest. — Resultatet kunde ju bara bli att dessa förskrämda människor »ändrade» eller t. o. m. återkallade sina tidigare uppgifter. Så kunde UD »med gott samvete» genom statsministern och utrikesexcellensen i tre interpellationssvar informera riksdagen om att UD gjort allt som stod i mänsklig makt, men att tyvärr »alla spår hittills visat sig som värdelösa».

Därför föreslog jag i somras för Arne S. Lundberg att vi skulle lägga fram allt av UD ännu inte diskrediterat bevismaterial inför en högt kvalificerad jurist, till vars objektivitet och obetingade diskretion både regeringen och vi kunde ha fullt förtroende, nämligen riksmarskalken *Birger Ekeberg*, f. presidenten för Svea hovrätt. Detta förslag, på vilket jag aldrig fått något svar, gäller alltjämt. Endast på detta sätt kan vi få Béla Alexander att avstå från det förbehåll i slutet på protokollet, som bottnar i hans fruktan för sin och sin familjs säkerhet.

ÅHLÉN & ÅKERLUNDS BOKTRYCKERI STOCKHOLM 1951

W-g-akt

Stockholm den 24 juli 1956.
Strängt förtroligt.

Broder,

Kriminalkommissarie Danielsson har hos justitiedepartementet studerat herr Rudolph Philipps naturalisationshandlingar. Av dessa framgår att Philipp är född den 15 september 1895 i Baden bei Wien. Han är son till snickarmästaren Julius Philipp, född 1856, död 1952, och till Lydia Philipp, född Breiner, född 1858, död 1942. Philipp avlade studentexamen 1913 och började studera juridik vid Wiens universitet 1914. Vid krigsutbrottet anmälde han sig frivilligt i armén och deltog i kriget till dess slut. Philipp synes därefter ha vistats i Tjeckoslovakien och under en tid även ha föreläst vid tekniska högskolan i Moskva om rationaliseringsproblem. Han är konfessionslös.

Det vore intressant om Du med ledning av dessa uppgifter kunde erfara något om Philipps antecedentia i Österrike.

/Sverker Åström/

Envoyén A l l a r d ,
Wien.

Wallenberg-aktionen
(vol 2!)

Wien den 12 september 1956.

HP 1. **Strängt förtroligt.**

ang. Wallenbergs-
affären.

Broder,

Då jag i slutet av augusti avlade ett besök vid den av Österreichisches College organiserade s.k. internationella högskolekursen i Alpbach, sammanträffade jag bl.a. med tvenne bemärkta ryssländskännare, som båda tillbragt en längre tid i sovjetryska fängelser och arbetsläger. Den ene av dessa var författaren till de nu klassiska boken "Conspiracy of Silence" (Hexensabbat). Dr.Alexander Weissberg-Cybulski, vilken suttit i olika sovjetryska fängelser under tiden 1937-40, tills han av de sovjetryska myndigheterna utlämnades till Gestapo. Den andra var en yngre österrikisk jurist och nationalekonom, Dr.Raphael Spann, vilken i juni föregående år återkom till hemlandet efter tio års sovjetrysk fångenskap.

Vid ett av mina många samtal med dessa synnerligen begåvade och intressanta personligheter fördes Wallenberg-affären på tal, vilken båda av olika skäl väl kände till. Dr. Weissberg, som är av judisk börd, var sålunda för närvarande sysselsatt med författandet av en bok om judeförföljelserna i Ungern under kriget, i vilken Wallenbergs insats skulle komma att beröras. Dr.Spann hade under sin vistelse i Sovjetunionen delat cell med en person, som i sin tur sammanträffat med Wallenberg eller denne s chaufför.

Då jag under samtalet erhöll sistnämnda upplysning frågade jag Dr.Spann, om han blivit av någon svensk representant förhörd om sin kännedom om Wallenberg, då jag icke kunde erinra mig, att jag sett något vittnesmål av honom. Min sagesman svarade, att han

Utrikesrådet i s t r ö m,
Utrikesdepartementet.

1570

kort efter hemkomsten, då han vårdades på ett sjukhus för en under fångenskapen ådragen lungtuberkulos, uppsökts av en person som uppgivit sig representera det svenska utrikesdepartementet men uppträtt på ett så egendomligt och misstänkt sätt, att Dr. Spann ansett det klokast att icke berätta allt som han visste. Han hade därför inskränkt sig till att förklara, att han själv under fångenskapen i Sovjetunionen icke sammanträffat med några svenskar men däremot förtegat, att han råkat en annan person som sagt sig väl känna Wallenberg. Närmare upplysningar om denna ville Spann för tillfället icke lämna, då han synbarligen räknade med att risk förelåge att utomstående skulle kunna åhöra samtalet. Han erbjöd sig emellertid att efter sin återkomst till Wien, där han nu är fast bosatt, uppsöka mig och därvid lämna en fullständig redogörelse för de uppgifter han satt inne med.

Efter min återkomst från Alpbach frågade jag Braunerhielm, om han kunde erinra sig vem som besökt Dr. Spann på sjukhuset. Braunerhielm, som berättade att detta varit Dr. Philipp, hade själv varit närvarande men på grund av Philipps egendomliga och taktlösa uppträdande så mycket som möjligt hållit sig i bakgrunden.

Under mitt i det föregående återgivna samtal med Dr. Weissberg och Dr. Spann bad jag dessa meddela, huruvida de med ledning av sina erfarenheter ansåg det möjligt att de centrala polismyndigheterna i Moskva skulle kunna förlora spåret på någon fånge av betydelse och sålunda vore i god tro, om de meddelade att de icke kunnat återfinna Wallenberg och saknade varje kännedom om huruvida denne befunnes sig i Sovjetunionen eller icke. I detta sammanhang omnämnde jag, att några från Sovjetunionen hemkomna österrikare berättat, att registreringen av fångarna i de lokala arbetslägren ofta var så slarvigt förd, att internerna utan större svårighet kunde dölja sin identitet, byta namn och nationalitet etc. Å andra sidan hade samtliga förutvarande österrikiska fångar, som jag personligen förhört, försäkrat mig, att registreringen hos de centrala myndigheterna i Moskva, var så väl organiserad, att dessa i motsats till lägerledningarna hade fullständig kännedom om var viktigare fångar befunno sig.

Båda mina sagesmän förklarade enstämmigt och kategoriskt, att det vore fullständigt uteslutet, att polismyndigheterna i Sovjet-

unionen kunde förlora spåret av någon viktigare fånge. Detta gällde enligt mina interlokutörers uppfattning såväl vad beträffar den centrala förvaltningen i Moskva som för de lokala lägerledningarnas vidkommande. Om några hemkomna fångar uppgivit, att de eller deras kamrater i arbetslägren kunnat dölja sin identitet, byta namn och nationalitet etc., hade ett dylikt bedrägeri utsikt att lyckas endast om det gällde att föra andra fångar bakom ljuset. Registreringen hos lägerledningarna var ingalunda slarvig utan tvärtom förd med stor omsorg och noggrannhet.

Då jag anhöll om närmare belägg för denna uppfattning, meddelade Dr. Spann, att varje gång en fånge överfördes från ett fängelse till ett annat eller från ett fängelse till ett läger eller vice versa, ett förhör anställdes med honom om hans antecedentia med utgångspunkt från de biografiska uppgifter, som varje fånge var skyldig att lämna, då han [illegible] av MVD eller MGB. Dessa förhör, som hade till syfte att förhindra att en fånge skulle kunna dölja sin rätta identitet, voro så ingående och noggranna, att ingen i längden skulle kunna vidhålla en uppdiktad levnadshistoria. Över varje förhör upprättades ett protokoll i tvenne exemplar, varav det ena sändes till den centrala myndigheten i Moskva och det andra till det fängelse eller läger dit fången skulle förflyttas. En fullständig dokumentation om varje fånge fanns sålunda såväl hos den centrala myndigheten i Moskva som i varje fängelse eller läger, där vederbörande fånge vistats. Det vore därför fullständigt otänkbart - underströk Dr. Spann - att en fånge i Sovjetunionen skulle kunna försvinna, utan att MVD hade möjlighet att fastställa var han vid varje tidpunkt under sin vistelse i Sovjetunionen befunnit sig. Dr. Weissberg sade sig helt dela Dr Spanns uppfattning och bekräftade, att det av denne skildrade systemet med förhörsprotokoll tillämpades redan under den tid han själv suttit i sovjetryska fängelser.

Under fortsättningen av samtalet nämnde jag bl.a., att det alltid förvånat mig, att de sovjetryska myndigheterna samtidigt som de icke ville medgiva, att Wallenberg befunne sig i Sovjetunionen, icke desto mindre under de senaste åren frigivit många fångar, som delat cell med denne eller på grund av andra omständigheter varit i stånd att lämna autentiska uppgifter om hans fängelse-

vistelse. Såväl Spann som Weissberg sade sig utan svårighet kunna förklara denna enligt deras uppfattning blott skenbara motsägelse i de sovjetryska myndigheternas beteende.

De tyska och österrikiska fångar, som återvänt till sina hem, hade frigivits på grundval av de allmänna utfästelser som från sovjetrysk sida gjorts till Knab och Adenauer vid de båda regeringschefernas besök i Moskva. Under hänvisning till de överenskommelser, som därvid träffats, hade MVD, av allt att döma, givit generella instruktioner till samtliga fängelse- och lägerledningar i Sovjetunionen att vissa kategorier fångar av österrikisk och tysk nationalitet skulle frigivas och återsändas till hemlandet. Även om de lokala fängelse- och lägerchefera hade sig bekant, att vissa fångar, som tillhörde dessa kategorier, sutto inne med betydelsefulla upplysningar om andra fångar, som kvarhölles, skulle fängelsecheferna aldrig våga fråga på högsta håll i Moskva, huruvida de allmänna instruktionerna skulle tillämpas jämväl med avseende å dessa. Instruktionerna följdes alltid efter bokstaven, underströk såväl Dr. Spann som Dr. Weissberg. De vittnesmål om Wallenberg, som man från svensk sida erhållit av olika hemkomna tyska och österrikiska fångar, hade därför, framhöllo dina båda sagesmän, säkerligen kommit såsom en obehaglig överraskning för såväl den sovjetryska regeringen som för MVD.

(Sven Allard)

Stockholm den 25 oktober 1956.
Strängt förtroligt.

Broder,

I handbrev till Dig den 24 juli 1956 meddelades vissa upplysningar angående Rudolph Philipps personalia. Det vore intressant att få erfara, om österrikarna kunnat komma med några upplysningar om honom.

/S. Åström/

Ambassadören A l l a r d ,
Wien.

W-aktstycken

Avskrift av strängt förtroligt handbrev från Förste Sekreteraren Braunerhielm, till Sekreteraren Lorentzon, dagtecknat Wien den 20 november 1956.

Åberopande Åströms handbrev till Allard den 25 oktober ber jag få meddela, att jag ett par gånger påmint Peterlunger i ärendet Philipp. Han syntes, då jag talade med honom förra veckan, helt hava glömt av saken men lovade att taga itu med undersökning omedelbart.

Hela polisen här har för närvarande så mycket med flyktingproblemet att göra, att det är svårt att få några andra tjänster från dem. Vi vill därför icke driva på alltför hårt.

W-aktionen

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från förste Sekreteraren Braunerhielm
till sekreteraren Lorentzon, dagtecknat
Wien den 20 december 1956.

Peterlunger har nu meddelat mig, att man trots intensiva efterforskningar icke kunnat erhålla några som helst upplysningar rörande Rudolf Philipp i tillgängliga arkiv.

Stockholm den 1 mars 1957.

Broder,

Vid vårt senaste samtal meddelade Du, att Du är sysselsatt med fortsättningen av den "rödbok" i Wallenberg-ärendet, som Du börjat publicera, och att flera utländska förlag är intresserade för den. Du framhöll, att ehuru jag själv anser mig ha "rent samvete" i Wallenberg-ärendet, så kunde jag inte ställa mig likgiltig till publicitet, emedan jag hade begått vissa fel. Du antydde Dig kunna belysa detta tack vare att Du har alla telefonsamtal i ärendet sedan några år tillbaka inspelade på grammofonskivor, som deponerats i utlandet. Du ställde i utsikt att inställa publicerandet av rödboken, om det var möjligt att för Dig i egenskap av förtroendeman för Raoul Wallenbergs anhöriga uppnå samarbete med UD på av Dig angivna villkor. Dessa innebar, att Du skulle överlämna vissa spår i ärendet, att en tjänsteman, som för närvarande handlägger Wallenberg-ärendet, icke finge delta i undersökningen av dessa spår, och att spåren skulle undersökas av någon annan UD-man, en polisman och Dig. Om samarbete inte kunde uppnås på dessa villkor, skulle Du anse Dig "tvingad" fortsätta publiciteten. Du bad mig undersöka, huruvida UD är villigt samarbeta på av Dig angivna villkor, varvid Du samtidigt sade Dig icke ha för avsikt att ta upp frågan med UD, om jag ställer mig negativ.

Med anledning härav vill jag erinra om att ifråga om publiciteten föreligger en skriftlig överenskommelse mellan UD å ena sidan och Dig och familjen å den andra

Herr Rudolph Philipp,
Grev Turegatan 8,
Stockholm Ö.

Exp. gm Hr Lundberg

rörande vissa ömtåliga avsnitt av ärendet. Denna överenskommelse har Du visserligen i vissa hänseenden brutit, men den föreligger alltjämt. I övrigt ligger det i sakens natur, att varken UD eller jag har någon rätt att utöva inflytande på Din journalistiska verksamhet och icke heller kommer att försöka göra det. Jag kan icke utifrån söka påverka arbetsfördelningen inom utrikesdepartementet. Jag har för övrigt absolut odelat förtroende till den tjänsteman på vilken Du anmärker. Vad Du i övrigt anförde vid vårt senaste samtal gör att jag icke kan tillstyrka UD samarbete i fortsättningen på av Dig angivna villkor. Hur skulle man kunna samarbeta med en person, som i hemlighet inspelar telefonsamtal och hotar att publicera dem i syfte att tvinga sin vilja igenom beträffande en statlig myndighets arbetssätt?

Det är emellertid, som jag förut sagt Dig, självfallet, att om Du överlämnar uppslag till undersökningar i Wallenberg-ärendet till UD, så kommer UD att företaga nogrann utredning.

/Arne Lundberg/

VV-arkiven

Wien den 4 mars 1957.
Strängt förtroligt och personligt

Broder,

Återkommande till Edra förfrågningar om Rudolf Philipp vill jag meddela, att - såsom beskickningen redan tidigare inrapporterat - vederbörande österrikiska säkerhetsorgan, trots synbarligen mycket noggranna undersökningar, icke kunnat finna några spår av honom i arkiven. Jag vill emellertid erinra om att Philipp enligt egen utsago lämnade Österrike redan omedelbart efter första världskriget och att det därför kanske i och för sig icke är anmärkningsvärt, att upplysningar om honom saknas här.

Jag har även talat med Kreisky, som kände Philipp under sin Sverige-tid. Kreisky kände dock endast till vad Philipp berättat om sig själv och varav framgick, att denne tydligen under 1920- och 1930-talen fört en ganska orolig tillvaro i Tyskland och Tjeckoslovakien. Han uppgav sig vidare på 1930-talet en tid ha varit föreläsare i Moskva och skröt med att då ha givit ryssarna idén till Stachanov-systemet.

Kreisky hade för egen del funnit att Philipp vore psykopat och hade på grund härav och hans uppträdande i övrigt avbrutit alla förbindelser med honom.

Herr Utrikesrådet S. Åström,
Utrikesdepartementet.

Sven Allard

W-aktionen

DAGSTIDNINGEN 6/4 april 1957

CODEAVSLÖJANDET NU ANMÄLT FÖR JO

Författaren Rudolph Philipp har fäst JO:s uppmärksamhet på den indiskretion inom UD, varigenom hemligt code i Wallenberg-saken kom till utomståendes (Moskvas) kännedom.

W-aktionen

Avskrift av strängt förtroligt och personligt handbrev från ambassadören Allard till bitr.avdelningschefen Hichens Bergström, dagtecknat Wien den 10 april 1957.

Ministerialrådet Pammer i det österrikiska inrikesministeriet omtalade i dag i strängaste förtroende för oss att Rudolf Philipp nyligen hade skrivit ett brev till chefen för ministeriets byrå för Interpol-angelägenheter, greve Walterskirchen, och meddelat, att han önskade begiva sig till Österrike för att där i samarbete med den österrikiska polisen undersöka vissa spår i Wallenberg-ärendet. Philipp hade i sammanhanget nämnt Frank Olmody-Posh's namn och tydligen även uttalat tvivel om de svenska myndigheternas förmåga att bedriva efterforskningarna.

I samråd med Pammer hade Walterskirchen svarat, att ett dylikt ärende icke fölle inom hans kompetens och frågat om Philipp hade något att invända mot att hans brev överlämnades till Dr Pammer.

Den enda reaktionen hittills på detta brev hade varit att Pammer i går med posten erhållit några av Philipps artiklar i Vecko-Journalen jämte ett visitkort från Philipp med påteckningen: "Tack för all hjälp". Pammer trodde, att Philipp på detta sätt sökte förbereda marken för en direkt hänvändelse till honom. Skulle en sådan komma, ämnade Pammer kort och gott meddela, att han icke insåge, att ett besök av Philipp kunde vara av någon nytta och att inrikesministeriet i varje fall blott kunde samarbeta med den som hade ett officiellt uppdrag från svenska myndigheter eller svenska ambassaden i Wien, med vilken senare, såsom Philipp väl visste, ministeriet stod i fortlöpande kontakt. Pammer lovade vidare att

underrätta oss om Philipp på nytt skulle låta höra av sig.

Skulle Philipp infinna sig på ambassaden, komma vi givetvis att taga emot honom som varje annan svensk medborgare men icke lämna honom några som helst upplysningar eller något bistånd, därest ej departementet ger oss instruktioner i motsatt riktning.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Bonn den 18 april 1957.

Förtroligt.

Broder,

På hemställan av legationsrådet Maenss i Auswärtiges Amts andra politiska avdelning ("Länderabteilung") besökte jag i morse Maenss, som bad att få orientera mig i följande angelägenhet.

Auswärtiges Amt hade mottagit en skrivelse från tyska ambassaden i Stockholm om att Rudolf Philipp bett ambassaden vidarebefordra ett av Philipp författat bemötande av en nyligen i den illustrerade veckotidningen Der Stern publicerad artikel om fallet Wallenberg (artikeln insänd med handbrev Jödahl-Backlund 10.4.57). Maenss visade mig Philipps fyra sidor långa inlaga, vars sista stycke "Diese Analyse schrieb ich auf Anregung der Stockholmer Botschaft der Deutschen Bundesrepublik," efter samråd med Philipp överstrukits med bläck i det till Auswärtiges Amt insända exemplaret.

I ambassadens missiv bestrides att ambassaden på något som helst sätt uppmuntrat till ("angeregt") en sådan "analys" av artikeln. Vidare sages i missivet, att det sedermera framkommit att Philipp, tyvärr utan att härom informera ambassaden, skickat ett genomslag av sin exposé direkt till Der Sterns chefredaktör Henri Nannen utan att ha strukit sista stycket.

Ambassaden säger sig ej ha velat underlåta att efterkomma Philipps begäran om vidarebefordran av bemötandet

Herr Byråchefen B a c k l u n d ,
Stockholm.

ehuru - vilket man också sagt ~~Philipp~~ förutsatt - "den riktiga vägen" hade varit att gå via svenska ambassaden i Bonn, vilket Philipp emellertid icke velat, varav tyska ambassaden drager slutsatsen, att Philipp befarat att "dort auf Zurückhaltung zu stossen".

Slutligen fäster ambassaden Auswärtiges Amts uppmärksamhet på att Philipp vid upprepade tillfällen uttalat sig mycket kritiskt om fallet Wallenbergs behandling från officiellt svenskt håll, vadan ambassaden tillråder Auswärtiges Amt att ej vidtaga någon åtgärd i detta ärende utan att i förväg ha tagit kontakt med oss.

Härtill har jag endast att tillägga, att Haenss yttrade att Auswärtiges Amt förmodligen komme att taga kontakt med redaktionen av Der Stern för att underrätta denna om att sista stycket i Philipps inlaga ej vore riktigt och att denna passus i samförstånd med Philipp varit struken i det till Auswärtiges Amt inkomna exemplaret. Jag inskränkte mig till att taga detta meddelande ad notam.

Då man ju får räkna med eventualiteten, att Philipp, därest hans inlaga ej blir återgiven i Der Stern såsom han önskar, kommer att fullfölja sin polemik mot tidskriftens artikel, har jag ej velat underlåta att informera Dig om vad som förekommit.

u/ K.A. Damgren

Avskrift.

RAOUL WALLENBERG-AKTIONEN

Herr Redaktör!

I dag den 24 april 1957 ringde UD:s avdelningschef Bergström och meddelade Raoul Wallenbergs mor, fru Maj von Dardel, att Moskva har svarat på noten som överlämnades den 19 februari 1957 av ambassadör Sohlmann till vice utrikesminister Zacharov, i vilken svenska regeringen uttryckte sin förväntan, att "om ytterligare material framkommer i Sovjetunionen, som kan klarlägga vad som hänt Wallenberg, detta delgives det svenska utrikesdepartementet."

Detta nya ryska svar är enligt Bergström negativt. Han förklarade, att detta måste UD också meddela svenska pressen. På Raoul Wallenbergs mors förfrågan, om UD inte har fått ytterligare material rörande hennes son svarade Bergström, att om detta vet han ingenting då denna sak sköts av andra UD-funktionärer.

Därtill har vi följande att anföra:

Moskva nya not betyder ju de facto ingenting annat än ett upprepande av deras noter sedan tolv år tillbaka. Vi beklagar, att UD tillskriver detta svar sådant nyhetsvärde att man måste uppröra Raoul Wallenbergs mor och informera opinionen. Men när Moskva tio dagar före statsminister Erlanders statsbesök i en not den 19 mars 1956 tillkännagav, att "en av vederbörande sovjetiska organ verkställd noggrann undersökning" har visat, att Wallenberg icke finns på Sovjetunionens territorium och att detta svar är "uttömmande och slutgiltigt, så hade denna not enligt UD så litet nyhetsvärde, att såväl Raoul Wallenbergs familj som svenska opinionen först den 7 februari 1957 genom vitboken (sid. 63) fick kännedom om noten. Det ligger nära till hands att anta, att UD:s olika värderingar av ryska noternas nyhetsvärde har inrikespolitiska motiv. Ty noten av den 19 mars 1956 skulle ju berövat statsbesöket dess moraliska legitimering som räddningsaktion för Raoul Wallenberg. Nu däremot är tydligen en not av samma innehåll enligt UD av stor bety-

delse. Samtidigt hemligstämplar man t.ex. försök av en provokatör, som uppträdde hos en av våra beskickningar och erbjöd sig som vittne för att Raoul levt efter 17 juli 1947 (Raouls dödsdag enligt en handskriven lapp som slumpvis "hittades" i arkivet). "Vittnet" fordrade i gengäld att bli antagen som svensk spion mot Sovjetunionen. Detta skedde några veckor före Moskvas påhitt, att Sverige hade uppbyggt en antirysk spionageorganisation på sovjetryskt territorium.

Sådana fakta blir hemligstämplade och icke använda i notväxlingen med SSSR, trots att Rudolph Philipp genom sina ombud kände till "vittnet" och omedelbart meddelade detta såväl till statsministern som till regeringens kriminalexpert.

För Raoul Wallenberg-aktionen

Birgitta de Vylder-Bellander

Som ledare för utredningen

Rudolph Philipp

Stockholm den 24 april 1957.

Kopia

Kungl.Svenska
Generalkonsulatet

Berlin den 25 april 1957.
R 18 4 bil.
Förtroligt.

Heinrich-Stahl-priset
till Raoul Wallenberg

Broder,

För kännedom ber jag få överlämna en av Ewerlöf uppgjord promemoria över högtidligheten den 18 april, då Heinrich-Stahlpriset förlänades Raoul Wallenberg. Två pressklipp ur respektive "Tagesspiegel" och "Der Tag" närslutas jämväl ävensom en resumé från senatens Pressedienst av anförande av senator Lipschitz, vari bl.a. skarpt kritiseras alltjämt förekommande nazistiska företeelser i Tyskland.

./.
./.
./.

(Hugo Tamm)

Bitr. Avdelningschefen R. Hichens-Bergström,
Utrikesdepartementet.

Förtroligt GK. BERLIN
skr. nr. ..... den 25.4.57
P.M. Hbr Tamm - Bergström

På fjortonde årsdagen av resningen i Warszawas ghetto, den 18 april, förlänade Jüdische Gemeinde i Berlin vid en högtidlighet i Ernst Reuter-Saal, det s.k. Heinrich-Stahl-priset till Raoul Wallenberg. Priset, som är uppkallat efter en i koncentrationslägret Theresienstadt avliden församlingsföreståndare i Berlin, mottogs av familjen Wallenbergs representant, författaren Rudolph Philipp. Bland de cirka 300 närvarande märktes framlidne regerande borgmästaren Ernst Reuters änka.

Högtidligheten inleddes med ett musikstycke, varefter församlingens ordförande Heinz Galinski höll ett längre anförande och överräckte priset till herr Philipp. Denne höll helt utanför programmet ett tacktal, vilket väckte ett visst uppseende. Han anklagade sålunda i upprörda ordalag internationella judeorganisationerna och judarna överhuvud för deras likgiltighet inför Wallenbergs öde. I samband härmed riktade han även ett "j'accuse" mot svenska regeringen, vilken enligt herr Philipp visat passivitet och undfallenhet gentemot ryssarna. Han namngav härvid statsminister Per Albin Hansson - den man som skickat Wallenberg till Budapest. Ej förrän de senaste åren hade regeringen ställt sig bakom Wallenbergaktionen, vilken omfattar över 1 miljon människor. Den ryska svarsnoten hade enligt herr Philipp utformats på ett sätt som möjliggjorde en tvärvändning. Han förklarade att Heinrich-Stahl-priset visserligen vore obetydligt i jämförelse med andra hedersbevisningar, som kommit Wallenberg till del, men att man uppskattade att det överlämnats spontant och icke nödtvunget. Detta var även anledningen till att han rest särskilt till Berlin.

Herr Galinski var ytterst generad över Philipps framträdande och försäkrade mig flera gånger, att det var helt oväntat, och att han ej kunnat förhindra det. Även senator Lipschitz, som tidigare själv erhållit priset och avslutningsvis höll ett tal utan anknytning till Wallenberg,

hade enligt herr Galinski tagit illa upp. Herr Philipp själv föreföll örolig över att han sagt något olämpligt och frågade flera gånger både min fru och mig, om han icke varit "snäll".

Berlin den 23 april 1957.

(Hans V. Ewerlöf)

W-aktionen 16/5

Avskrift av handbrev från ambassadören Jödahl till utrikesrådet Åström, dagtecknat Bonn den 14 maj 1957.

Som generalkonsulatet i Berlin torde ha inrapporterat, höll Rudolf Philipp ett anförande i Berlin den 18 april i samband med förlänandet av Heinrich-Stahl-priset till Raoul Wallenberg. En av de ledande judiska tidskrifterna i Tyskland, "Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland"(Düsseldorf), publicerade den 3 dennes ett referat av Philipps tal, som jag ber få närsluta i urklipp och fotostatkopia.

Philipp yttrade enligt tidskriften att icke mindre än en million svenska män och kvinnor anslutit sig till Wallenberg-kommittén och underströk att det funnes anledning anta att Wallenberg fortfarande vore i livet och icke avlidit i fängelse. Under det att han gav uttryck för sin uppskattning över den spontanitet och generositet med vilka den judiska församlingen i Berlin föreslagit Wallenberg till Heinrich-Stahl-priset, framförde han "förebråelser mot judarna i Sverige och framför allt sionisterna vilka icke eller blott otillräckligt identifierat sig med aktionen för Wallenbergs räddande". När talaren - fortsätter referatet - angrep israeliska myndigheter, som nu ärar Wallenbergs namn genom att uppkalla en gata i Tel Aviv efter denne, tänkte han väl inte på att dessa ärebetygelser skedde på grund av underrättelsen om Wallenbergs död och inte hade - och heller inte finge ha - något samband med de erkännansvärda aktionerna för Wallenbergs räddning. "Det antecknades allmänt, och framför allt av de icke-judiska deltagarna vid festligheten, att kvällen för några minuter stördes av den svenska gästens icke alltför objektiva yttranden."

Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland 3. 5. 1957

Die Unvergessenen

Feier der Jüdischen Gemeinde zum Gedenken an den Warschauer Ghetto-Aufstand

Eine Elite des Berliner öffentlichen Lebens hatte sich mit zahlreichen Mitgliedern der Jüdischen Gemeinde zu Berlin und vielen nichtjüdischen Freunden in dem würdig geschmückten Ernst-Reuter-Saal eingefunden, um den 14. Jahrestag des Aufstandes im Warschauer Ghetto zu begehen. Dies war, wie jeder der Anwesenden empfand, die erhebendste Feier, die bisher an diesem Trauertag, dem 18. April, stattgefunden hatte. Wenn etwas den tiefen Eindruck der Feier schmälern könnte, so wäre es nur ein Gefühl der Beschämung darüber," daß bei diesem Anlaß der Saal nicht bis auf den letzten Platz gefüllt war. Denn den Opfern und heldenmütigen Kämpfern des Warschauer Ghettos einmal im Jahr Reverenz zu erweisen und dadurch der ganzen Welt eindringlich zu zeigen, daß wir Juden die Tragödie der Vergangenheit nicht vergessen haben und niemals vergessen werden, sollte allen Verpflichtung bleiben. Besonders hervorzuheben ist, daß unter denen, die uns Juden in dieser Feierstunde durch ihre Anwesenheit ihre innere Teilnahme bekunden wollten, sich Persönlichkeiten wie Frau Hanni Reuter befanden, ferner der schwedische Generalkonsul mit seiner Gattin, Senator Joachim Lipschitz, Rudolf Phillipp, der Generalsekretär des Wallenberg-Hilfskomitees aus Stockholm, und Vertreter des Deutschen Bundestages, des Berliner Abgeordnetenhauses, des Rundfunks, der Presse, der Jugendverbände und der Studentenschaft. Namens der Jüdischen Gemeinde zu Berlin begrüßte Heinz Galinski die Gäste.

Nicht mehr aktuell?

In seiner Gedenkrede warf Heinz Galinski die Frage auf, ob menschliche Tragik wirklich nur zeitgebunden sei und ob Geschichten aus den Konzentrationslagern heute, 14 Jahre nach dem Aufstand im Warschauer Ghetto, nicht mehr „aktuell" wären. Gewiß, das Leben gehe seinen natürlichen Gang, führte er aus, und von der Gegenwart verdrängt und abgeschwächt, verliere Warschau, Inbegriff jüdischer Tragik, an Interesse. Man versuche schon, diese historische Schreckenstat der Nazizeit als einen bloßen Akt der Kriegsführung hinzustellen; man wage, die unsagbaren Leiden der im Warschauer Ghetto Eingeschlossenen mit dem Elend der Ausgebombten oder anderer Kriegsbetroffenen zu vergleichen. Was aber ihr Schicksal von dem jeder anderen Gruppe von Menschen unterscheide, sei das seelische Erlebnis von Grauen und Angst, das der Außenstehende unmöglich nachzuempfinden vermöge. Aber ebenso, wie wir aus menschlichem Mitgefühl heraus der Opfer gedenken würden, sollten wir mit einem Gefühl von Stolz und Bewunderung uns an ihr Heldentum erinnern. Heinz Galinski verglich mit Recht die Leistungen jener, die die Geschichte zu Helden erhoben hat und die doch nichts anderes als ehrgeizige Eroberer waren, mit diesen namenlosen Helden des Warschauer Ghettos, die den aussichtslosen Kampf gegen die Uebermacht der Hitlerschen Militärmaschine gewagt hatten. Sie wußten, daß sie untergehen würden. Aber ihr verzweifelter Mut war, wie einst der der Makkabäer, nicht umsonst. Die wenigen Ueberlebenden des Warschauer Ghettos, die heute in Israel leben, hätten 1948 den Jischuw zu ihrem Befreiungskampf angefeuert!

Heinz Galinski warnte davor, daß wir uns selbst unter anderen erlauben, diese Vergangenheit zu vergessen. Noch bedürfen die Opfer der Nazizeit des Schutzes und der Unterstützung in ihrem Ringen um Wiedereinfügung in das bürgerliche Leben. Treffend formulierte er: „Die Vergangenheit scheint immer mehr zu verblassen, und doch hat es bei uns vor zwölf Jahren eine Zeit gegeben, die uns alle, trotz der wirtschaftlichen Not, hoffnungsvoll stimmte. Damals brannte noch die Scham und flammte die Hoffnung. Da waren die Toten uns noch gegenwärtig. Da schworen wir, ein ‚nie wieder'. Aber dann wurde diese Hoffnung eingetauscht gegen die Bequemlichkeit. Man begnügte sich damit, das Mögliche zu tun, nicht aber das Notwendige. Unter der aktiven oder passiven Beihilfe führender Persönlichkeiten wurde der Weg des geringsten Widerstandes beschritten. Die Demokraten sind müde geworden. Im Lager der ehemals Verfolgten und unter aufrechten Demokraten herrschen Verbitterung und Resignation."

Galinski erhob dann seine warnende Stimme und wies auf die Gefahr des wiedererwachenden Antisemitismus hin. Nicht nur Bosheit, auch Dummheit seien am Werk, um die Erinnerung an die Vergangenheit auszulöschen. Auch auf dem Gebiet der Entschädigungsleistungen gäbe es noch viele Beschwerden. Es müsse endlich erreicht werden, daß die Entschädigungsberechtigten ihre Wiedergutmachung noch erlebten und nicht hinsterben, bevor sie ihr Recht erhielten. Heinz Galinski dankte dem Berliner Senat und vor allem dem für die Wiedergutmachung verantwortlichen Senator Lipschitz dafür, daß sie mit großem Verständnis und durchaus unbürokratischen Methoden die Durchführung der Wiedergutmachung in Berlin gehandhabt haben.

Symbol der Menschlichkeit: Raoul Wallenberg

Die Erinnerung an die Schreckenstage sollte uns aber nicht mit einem Gefühl der Verzweiflung belasten. Wie wunderbar hat doch das jüdische Mädchen Anne Frank, kurz bevor sie in Bergen-Belsen ermordet wurde, erklärt: „Und dennoch glaube ich an das Gute im Menschen!" Und in der Tat, immer wieder vernehmen wir, wie einzelne Menschen während des Nationalsozialismus ungeachtet der eigenen Gefahr ihren jüdischen Schwestern und Brüdern halfen. Die Jüdische Gemeinde hat erst kürzlich einer dieser Retterinnen, Dr. Elisabeth Abegg, ihren Dank ausgesprochen. Für alle diese zahlreichen Helfer in der Not steht aber ein Mann als ein leuchtendes Symbol: Raoul Wallenberg, der junge schwedische Diplomat, der in Ungarn tausende jüdischer Menschen vom Vernichtungstod rettete. „Es ist bemerkenswert", rief Galinski aus, „daß hier nicht ein Mitglied eines Volkes anderen seines Volkes, daß nicht ein Jude anderen Juden Hilfe brachte, und dafür sein Leben aufs Spiel setzte, sondern ein Schwede und Nichtjude, den nichts anderes bewegte als der Geist der Menschlichkeit." Diesen Mann zu ehren und ihn der Dankbarkeit jedes einzelnen Juden zu versichern, habe der Vorstand der Jüdischen Gemeinde beschlossen, ihm die höchste Auszeichnung zuteil werden zu lassen, die wir zu vergeben haben: Den Heinrich-Stahl-Preis 1957. Unter dem Beifall der Versammlung überreichte dann Heinz Galinski das Pergament, das die Verleihung des Heinrich-Stahl-Preises an Raoul Wallenberg dokumentiert, dem Beauftragten der Familie Wallenberg, Rudolf Phillipp, der der Generalsekretär des Wallenberg-Hilfskomitees in Schweden ist.

Rudolf Phillipp dankte namens der Familie Raoul Wallenbergs, die ihn als Repräsentanten zur Entgegennahme des Preises nach Berlin sandte, für diese Ehrung. Er teilte mit, daß nicht weniger als eine Million schwedischer Männer und Frauen dem Komitee beigetreten seien, das seit Jahren dafür arbeitet, die Freilassung Raoul Wallenbergs aus sowjetrussischer Haft zu erwirken. Er betonte, daß Gründe zu der Annahme bestünden, daß Raoul Wallenberg am Leben sei, und nicht, wie berichtet wurde, im Gefängnis gestorben ist. Während Rudolf Phillipp der Spontaneität und Generosität Ausdruck gab,

mit der die Jüdische Gemeinde zu Berlin diese Ehrung Wallenbergs vorgeschlagen habe, erhob er Vorwürfe gegen Juden in Schweden und vor allem die Zionisten, die sich nicht oder nicht genügend mit der Aktion zur Rettung Wallenbergs identifiziert hätten. Als der Redner die israelischen Stellen angriff, die jetzt Wallenberg durch Benennung eines Hafnes oder einer Straße in Tel Aviv ehrten, bedachte er wohl nicht, daß diese Ehrungen auf Grund der Nachricht vom Ableben Wallenbergs erfolgten und nichts mit den anerkennenswerten Aktionen zur Rettung des „Engels von Budapest" zu tun haben sollten oder gar zu tun haben dürften. Es wurde allgemein, und vor allem auch von den nichtjüdischen Beobachtern bei der Feier vermerkt, daß der festliche Abend durch die nicht allzu objektiven Bedenken des schwedischen Gastes für einige Minuten gestört wurde.

Appell an das Gewissen

Stürmisch begrüßt wurde Senator Lipschitz, als er das Podium betrat. Warschau, sagte er, sei eine Hypothek, die auf dem deutschen Volke laste und die nicht so leicht abgetragen werden könne. Wir alle, und vor allem die Jugend, müßten der Geschichte klar entgegenblicken, um aus ihr endlich zu lernen. Warschau sei nicht eine mehr und mehr verbitternde Gedenkstätte der Vergangenheit, sondern ein Mahnmal, an dem wir nicht vorübergehen können. Senator Lipschitz richtete deshalb ein offenes Wort an alle. Wiederum mehrten sich die Zeichen, daß der Nazigeist noch nicht ganz tot sei. Obwohl er diese Zeichen nicht überschätzen wolle, wolle er doch mit Nachdruck sagen, Toleranz darf nicht in Naivität ausarten, der Rechtsstaat dürfe nicht durch Nachgeben um jeden Preis, wie vor 14 Jahren, sich selber zerstören. Wenn das Blut der Märtyrer nicht umsonst geflossen sein soll, dann müsse jeder einzelne dafür Sorge tragen, daß das letzte Erbe des Nationalsozialismus verschwinde. Unter großem Beifall rief Senator Lipschitz zur Gründung einer Republikanischen Selbstschutzorganisation auf, in der sich alle Menschen guten Willens und alle politisch Sauberen zur Verteidigung zusammenschließen sollten.

Leo Nadelmanns Werk

Der Vorstand der Jüdischen Gemeinde hatte der diesjährigen Feier einen künstlerischen Rahmen gegeben, der besondere Beachtung verdient. Es ist ein schöner Gedanke, bei solchem Anlaß nicht nur mit dem mahnenden Wort des Redners zu den Versammelten zu sprechen, sondern sie durch künstlerische Darbietungen von Rang zu erheben. Dies geschah nicht nur durch den vollendeten Vortrag des RIAS-Kammerchors unter Leitung von Günther Arndt, der ein hebräisches Lied und den Gefangenen-Chor aus Nabucco zu Gehör brachte. Vielmehr wurde an diesem Abend Musikgeschichte gemacht: Das Werk eines hervorragenden jüdischen Komponisten — die Chassidische Suite von Leo Nadelmann — erlebte ihre Uraufführung durch das Berliner Orchester unter Leitung von Leo Stein. Der Schweizer Komponist hatte selber den Klavierpart in seiner Suite für Streichorchester, Klavier und Pauke, übernommen. Das durchaus moderne Werk, des als Komponisten und Pianisten vor allem in Amerika und der Schweiz bereits sehr geschätzten jungen jüdischen Musikers, wurde mit großem Beifall aufgenommen. Auch der Laie konnte empfinden, daß hier wahrhafte jüdische Musik, aus dem Geiste des Chassidismus zu ihm klang und daß ein großes und ernstes neues Opus der reichen zeitgenössischen Literatur an jüdischer Musik zugefügt wurde. So schloß diese ergreifende Feier, die den Toten von Warschau gewidmet war, mit einem Bekenntnis zum schöpferischen Genius des jüdischen Volkes.

W-aktinnen

Avskrift av strängt förtroligt och
personligt handbrev från förste sekreteraren
Braunerhielm till Utrikesrådet Hichens
Bergström, dagtecknat Wien den 20 juni 1957.

För ordningens skull vill jag inberätta, att Rudolf Philipp i går eftermiddag uppsökte mig på beskickningen. Frånsett den sedvanliga långa inledningen av skvaller och förtal uppträdde han relativt anständigt. Han sade sig av formella skäl vilja anmäla sig på beskickningen men avsåge icke att bedja mig om hjälp eller informationer. Syftet med hans besök i Wien tycktes vara att forska i Frank Olmody Posh´ antecedentia. Han hade klart för sig att denne var en bedragare och misstänkte honom för att ha handlat på sovjetryskt uppdrag.

P.s. den 26.6.57.
Philipp har sedermera icke låtit sig avhöra.

U-cabinen

Avskrift av chiffertelegram till
sekreteraren Lorentzon, p.t. Bern,
avsänt den 24.11.1958.

Nr. 16

För Lorentzon. Philipps igår ännu här.

Idag bortrest vi vet icke vart.

Cabinet.

W-aktionen

Utdrag

Strängt förtroligt.

P.M.

angående samtal med Horst Theodor Mulle den 15 december 1958.

På en fråga huruvida Mulle på senare tid kontaktats av någon annan svensk beträffande sin vistelse i Sovjetunionen svarade Mulle att han för "några månader sedan" fått ett brev från en viss herr Philipp i Stockholm. Denne hade skrivit att han vore tacksam om Mulle kunde lämna upplysningar om vad han försport om Wallenberg i Vladimir-fängelset. Syftet hade enligt Philipp varit att "övertyga svenska UD om att Wallenberg ännu lever". Mulle hade svarat Philipp att han i princip icke lämnade privatpersoner uppgifter om vad han upplevat i Ryssland och att han hade starka skäl härför. Han hänvisade Philipp till att själv taga kontakt med svenska utrikesdepartementet, till vilket han vid flera tillfällen lämnat uppgifter om sin vistelse i Vladimir.

Stockholm den 20 december 1958.

/u/Leif Leifland

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Ytterst förtroligt.

P.M.

angående samtal med H. Grosheim-Krisko på generalkonsulatet i Hamburg den 17 december 1958.

Grosheim-Krisko berättade inledningsvis, att han icke haft någon kontakt med familjen Wallenberg eller med Philipp sedan han från denne mottagit ett brev den 18 juli 1954, i vilket han beskylldes för att ha sökt mot fru von Dardels önskan behålla ett till låns erhållet armbandsur. Grosheim-Krisko hade sänt en avskrift av brevet till tyska utrikesministeriet, emedan han ansåg, att brevet innehållit "otäcka hotelser" mot honom. Om han hade fått ett liknande brev i dag, skulle han ha reagerat mycket skarpare, eventuellt genom att stämma Philipp för ärekränkning, men på sommaren 1954 hade han fortfarande varit så deprimerad efter sin vistelse i Sovjetunionen, att han inte besvarat brevet. I en bok, som han planerade att skriva om sin ryska fångenskap, skulle han emellertid ta upp "Philipps Verleumdung" och ge denne svar på tal.

Grosheim-Krisko sade sig ofta ha funderat över varför Philipp uppträtt så obalanserat och hetiskt mot honom och skrivit ett så oförskämt brev. Vid en middag hos fru von Dardel i februari 1954 hade Grosheim-Krisko sagt, att - såvitt han förstode - den enda utvägen att få Raoul Wallenberg hem vore att fru von Dardel personligen reste till Moskva och bad, att han skulle släppas fri. Philipp hade då brusat upp och hätskt frågat Grosheim-Krisko, hur han kunde framställa ett sådant förslag. Grosheim-Krisko kunde icke förstå, sade han nu, hur Philipp hade kunnat ta illa upp att ett sådant förslag hade framställts, och detta i bästa avsikt "av en man som under drygt nio år vistats i ryska fängelser och där fått en god inblick i den ryska mentaliteten".

Grosheim-Krisko berättade därefter en del om sin

vistelse i Budapest. Han uppgav bl.a. att han för en tid sedan sammanträffat med den officer i ungerska inrikesministeriet, Batisfalvy, som förmedlat hans anställning vid svenska beskickningen. Batisfalvy, som nu vore bosatt i Sydamerika, hade därvid uppgivit att det ungerska inrikesministeriet haft indicier på att en man vid namn Kugler, som var anställd vid svenska beskickningen i Budapest för att göra press- och radioöversikter, hade varit i tysk tjänst. Grosheim-Krisko knöt härtill den reflektionen att, om detta kommit till ryssarnas kännedom, skulle de häri ha sett ytterligare ett bevis på att svenska Budapest-beskickningen samarbetade med tyskarna.

Grosheim-Krisko inskött nu helt spontant: "Ja, den Wallenberg, warum such man ihn nicht in Wladimir?" Han hänvisade till att han redan vid sitt besök i Stockholm i februari 1954 sagt Jarring, att han vore övertygad om att Wallenberg, därest han befunne sig i livet, vore inspärrad i Vladimir-fängelset. Då jag frågade honom, om han ville närmare redogöra för sin egen vistelse i Vladimir-fängelset, svarade han att han icke vore säker på om han nu kunde erinra sig så många detaljer härom. Omedelbart efter återkomsten från Ryssland hade han ju lämnat en utförlig skriftlig redogörelse till departementet, och då hade han haft vistelsen i Sovjetunionen i friskt minne. Sedan dess hade emellertan fem år gått och mycket hade hänt, som kommit minnesbilderna att blekna. Han ville därför gärna göra en reservation för exaktheten i de uppgifter som han idag lämnade.

Grosheim-Krisko hade anlänt till Vladimir i mars 1952 och lämnat fängelset den 19 juni 1953. Vid sin ankomst hade han införts i en hörncell i andra våningen i Corpus II, och där hade han sedan vistats ända till några dagar före frigivningen, då han i en annan cell i Corpus III sammanförts med 25 tyskar, som alla skulle få återvända till hemlandet. Då jag frågade honom, vilket nummer hörncellen i Corpus II hade, svarade han att han hade ett svagt minne av att den var nummer 81.

Under första tiden - Grosheim-Krisko minns ej hur länge - hade han delat denna cell med den i hans uppteckning från år 1954 nämnde tyske officeren Heinz Schumacher. Ungefär tre månader efter ankomsten hade en ungrare vid namn Szokacz intagit Schumachers plats och med denne Szokacz hade han sedan delat cell intill den tidpunkt, då han sammanförts med de tyska repatrianderna på sommaren 1953.

På en fråga om han kunde erinra sig fångarna i grannecellerna, svarade Grosheim-Krisko, att han erinrade sig, att han haft knack-

ningsförbindelser med systern till Stalins första fru; denna vistades en tid i cellen rakt ovanför hans egen. I grann-cellen i andra våningen hade till stor del ryska medborgare varit inspärrade, men Grosheim-Krisko kunde icke längre erinra sig några namn. Han betonade i detta sammanhang, att det i Vladimir varit svårt att ha några knackningsförbindelser till följd av den starka kontrollen från vakternas sida och att därför fångarna i Vladimir-fängelset inte kunnat skaffa sig samma kännedom om sina medfångar som fallet varit i exempelvis Lefortovskaja. Grosheim-Krisko hade knackat på tyska och ryska, däremot icke på engelska eller franska, vilka två språk han också talar.

Då jag frågade honom vad han brukade kalla sig under dessa knackningsförbindelser, svarade han att han nog oftast presenterade sig som "Thomsen från svenska beskickningen i Budapest". (Som framgår av Grosheim-Kriskos uppteckning från 1954 uppträdde han fram till hösten 1951 som Thomsen gentemot de ryska myndigheterna; även senare hade han vid umgänget med medfångarna kallat sig själv och av dessa kallats Thomsen.)

Grosheim-Krisko kan icke längre erinra sig, att han någonsin under sina knackningsförbindelser i Vladimir-fängelset själv nämnt Wallenbergs namn eller att han hört någon annan fånge knacka om denne.

Under sin vistelse i Vladimir var Grosheim-Krisko, såvitt han nu kan erinra sig, icke svårt sjuk vid något tillfälle. Han kunde därför icke tro, att han skulle ha knackat till andra fångar, att han vore allvarligt sjuk.

Då jag frågade om Grosheim-Krisko kände till Uibel, svarade han, att så bestämt icke var fallet. Då jag berättade att Uibel skrivit ett brev till svenska beskickningen i Wien och däri uppgivit, att han i Vladimir haft kontakt med Grosheim-Krisko, skakade denne på huvudet och sade: "Vissa personer ha verkligen gott minne. Jag kan i varje fall inte erinra mig någon Uibel, men mina minnesbilder börjar ju att bli en smula suddiga." Ej heller sade sig Grosheim-Krisko ha något som helst minne av Turyn.

Att Langfelder skulle ha vistats i Vladimir hade Grosheim-Krisko aldrig hört talas om. Någon person med namnet Schulgin kände han icke till.

Stockholm den 18 december 1958.

(Leif Leifland)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Strängt förtroligt.

P.M.

över telefonsamtal med författaren R.Philipp lördagen den 20 december 1958.

Herr Philipp ringde mig idag på morgonen för första gången, sedan jag inkopplades på Wallenberg-ärendet, för att diskutera en fråga, som var uppe redan vid överdirektör v.Dardels och advokaten Nissers samtal med utrikesrådet Åström fredagen den 19 december 1958.

Philipp sade, att Wulfs bok "Raoul Wallenberg", som nyligen utkommit i Tyskland, vimlade av felaktigheter. Bl.a. hade Richters i vitboken publicerade utsaga förvanskats, påståenden framförts om att Wallenberg utsatts för tredje gradens tortyr etc.etc. Philipp sade att han hade sökt få infört ett beriktigande i den av förbundsregeringen utgivna veckotidskriften "Das Parlament", vari Wulfs bok publicerats såsom särtryck, men han hade fått till svar att i den mån i utrikesdepartementets vitbok lämnade uppgifter förvanskats i Wulfs bok, vore det enligt tysk lag utrikesdepartementet och icke Philipp eller Raoul Wallenbergs släktingar, som hade rätt att få ett beriktigande infört. Philipp ansåg att det nu vore utrikesdepartementets sak att distansera sig från uppgifterna i boken, exempelvis genom att begära att "Das Parlament" införde en notis om att departementet icke stod bakom boken och genom att låta sprida notisen i Deutsche Presseagentur. Genom uppgifter

av den karaktär, som publicerats av Wulf, "skadades saken, man retar bara ryssarna genom publiciteten".

Philipp sade sig gärna vilja ställa den korrespondens han haft med det tyska bokförlaget och redaktionen för "Das Parlament" till departementets förfogande, så att departementet hade kännedom om Philipps tidigare åtgärder, "när departementet gör sin plikt och dementerar dessa uppgifter".

Från förlagets håll hade man uppgivit, att det hade varit tolken vid den svenska representationen i Berlin, som hade verkställt översättningarna från vitboken. Därest så verkligen vore fallet, vilket Philipp betvivlade, vore denne översättare icke blott en slarver utan även en förfalskare.

Philipp berättade vidare, att det tyska förlaget vänt sig till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen för att få en förläggare till en svensk översättning av boken, men att detta förlag avstått från att publicera boken på svenska, sedan Philipp gjort föreställningar däremot.

Philipp meddelade vidare, att han av överdirektör von Dardel fått intrycket att man på utrikesdepartementet trott, att Philipp stode bakom boken. Om man beskyllde honom för detta, kände man icke hans kampmetoder. "Jag faller inte i ryggen. Jag vänder mig till statsministern."

Jag fann ej anledning kommentera eller besvara Philipps uttalanden utom på den sista punkten, beträffande vilken jag yttrade att ett missförstånd måste föreligga: utrikesdepartementet hade icke uttalat någon förmodan om att Philipp stode bakom boken; däremot hade jag vid von Dardels och Nissers besök i departementet den 19 december sagt, att ~~boken vore~~ Wulf skrivit brevet så försåtligt ~~skriven~~, att den som läste den utan närmare kännedom om förhållandena lätt kunde bibringas den uppfattningen, att Wulf fått vissa uppgifter av Philipp.

I övrigt sade jag att den av honom väckta frågan om ett bemötande ju varit uppe vid samtalet den 19 december, men att jag givetvis skulle föreläggа Philipps i telefon framställda begäran för utrikesrådet Åström.

Stockholm den 20 december 1958.

(Leif Leifland)

24/1 W-aktin

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från vicekonsuln Petri till sekreteraren
Leifland, dagtecknat Berlin den 22 januari 1959.

Åberopande vårt samtal i Stockholm och ovanciterade handbrev får jag meddela, att någon översättning av Wallenberg-material ej gjorts av generalkonsulatet tillhörig personal. Ej heller har generalkonsulatet någon särskild översättare. Philipps uppgifter i dessa hänseenden stämma alltså ej.

Wulf befinner sig på resande fot i Förbundsrepubliken men torde inträffa i Berlin i början på februari. Generalkonsulatet återkommer därefter i ärendet.

Wallenberg 14/2

Utdrag ur strängt förtroligt handbrev
från vicekonsuln Petri till sekreteraren
Leifland, dagtecknat Berlin den 13 feb-
ruari 1959.

ang. Wulfs bok om Wallenberg.

Wulf nämnde slutligen, att Philipp besökt såväl hans förläggare i Berlin som vederbörande "Bundesstelle", vilket publicerat hans bok i "Das Parlament", och hos bägge krävt att samtliga exemplar av hans arbete om Wallenberg skulle brännas, under motiveringen att endast Philipp ägde att med ensamrätt skriva om Wallenberg. Philipp hade enligt Wulf jämväl lyckats hindra en svensk förläggare att publicera Wulfs arbete i svensk översättning. Mot denna bakgrund synes mig den av Dig omnämnda, av Philipp gjorda kritiken av översättningen till tyska av vissa avsnitt av Wallenbergdokumentationen i Wulfs bok erhålla en viss förklaring.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

R. Wallenberg

Bonn den 24 mars 1959.
Strängt förtroligt.

Broder,

Åberopande Ditt handbrev till mig den 7 innevarande mars övensom Jödahls handbrev till Dig den 17 dennes ber jag få meddela, att jag i dag fick tillfälle till ett samtal med dr Wagner i Tyska Röda Korsets Suchdienst-Leitstelle i Bonn. Det framgick därvid, att bakgrunden till dr Nethers skrivelse den 20 januari 1959 till baron De Geer i Svenska Röda Korset var ett par besök, som Rudolph Philipp i mitten av november 1958 avlagt hos Wagner. Philipp, som kommit oanmäld och företett en rekommendationsskrivelse av typen "to whom it may concern" från Henrik Beer, hade bl.a. uttalat sin förvåning över att vissa uppgifter, som begärts genom Ministerialdirigent Middelmann i flyktingministeriet, ännu ej erhållits samt hemställt, att i fortsättningen Suchdienst skulle ställa material till Philipps förfogande. Wagner hade intagit en reserverad hållning mot Philipp och vägrat att avge något löfte om att förse honom med material. Han hade vidare klargjort, att Tyska Röda Korset vore en helt oberoende institution, som inte stode i något lydnadsförhållande till flyktingministeriet.

Det var tydligt, att samtalen med Philipp och vissa uppgifter, som kommit honom tillhanda om utfrågningar av Heimkehrer genom familjens försorg gjort Wagner betänksam och

Herr Utrikesrådet S. Å s t r ö m,
Stockholm.

gett honom ett intryck av någon förvirring i det från svensk sida bedrivna efterforskningsarbetet. Därav hans önskan att hålla sig till en enda svensk instans, varvid det givetvis låg nära till hands för honom att tänka på Svenska Röda Korset som motpart, vilket ju också kom till uttryck i Nethers ovannämnda brev till De Geer.

Jag framhöll nu å min sida synpunkterna i Ditt handbrev den 7 dennes, och Wagner förklarade efter att ha lyssnat till desamma att han icke hade någon erinran mot att för framtiden i första hand hålla kontakt med utrikesdepartementet via beskickningen i Bonn och tillställa oss allt nytt material. Jag påpekade, att våra önskemål framfördes i samförstånd med Svenska Röda Korset, och berörde även förhållandet till familjen i enlighet med riktlinjerna i Ditt handbrev, därvid också i korthet omnämnande Philipps roll.

Det framgick, att Wagner helst skulle se att i den mån utfrågningar av Heimkehrer från svensk sida i fortsättningen bleve aktuella dessa skedde efter närmare samråd och kontakt med Suchdienst. Han ifrågasatte t.o.m. ett direkt samarbete med Suchdienst's experter på området. Det verkade som om Wagner fått informationer om att i vissa fall svenska utfrågningar skett på ett mindre lämpligt sätt, vilket framkallat en viss undran och oro bland Heimkehrer och vilket, antydde Wagner, rent av kunde ofördelaktigt inverka på Tyska Röda Korsets egna kontakter med dessa kretsar. Så vitt jag förstod, syftade Wagner på utfrågningar genom familjens försorg.

Ett mer detaljbetonat spörsmål, som Wagner kom in på, var huruvida R.W., rörande vilken hittills endast efterforskningar enligt speciella direktiv gjorts, skulle göras till föremål för rutinförfrågningar genom att införas i Suchdiensts väldiga förteckningar över saknade personer - hittills 60 à 70 band utgivna - vilka distribueras till

lokala Röda Kors-organ och på basis av vilka ständiga kollationeringar och utfrågningar äga rum. Jag föreslog, att Leifland närmare skulle få sätta sig in i detta system vid sitt besök i Hamburg - se nedan.

Vad beträffar de i slutet av Ditt handbrev nämnda aktuella frågorna fick jag bekräftat, att Suchdiensts arkiv i Hamburg är den absolut viktigaste källan till upplysningar. Wagner förklarade sig genast beredd att låta Leifland besöka arkivet i veckan efter påsk och ta del av dess material på de punkter som intressera oss. Jag har i dag på e.m. telefonledes underrättat Leifland därom och även antydningsvis nämnt för honom det i föregående stycke berörda spörsmålet.

Wagner, som intog en mycket välvillig och förståelsefull hållning, sade till sist att han personligen tyvärr måst komma till den konklusionen, att R.W. ej längre vore i livet. Han menade, att denne eljest skulle utgöra praktiskt taget det enda exemplet på en prominent civilfånge, kring vilken sekretessen icke kunnat genombrytas. Enligt Wagner hade ryssarna 1954 företagit en generalinventering av läger och fängelser etc. och efter denna hade upplysningar framkommit rörande så gott som alla saknade fångar av motsvarande kategorier. Avsaknaden av uppgifter om R.W. i detta sammanhang vore ett dåligt tecken.

u/ Tord Görensson

Anteckningar om samtal med Dr.Nether
vid Suchdienst/Hamburg den 3.4.1959.

Sedan minister Göransson av Dr.Wagner i Tyska Röda Korsets Suchdienst, Leitstelle Bonn, utverkat tillstånd för en tjänsteman från utrikesförvaltningen att besöka Dr. Nether vid Suchdienst/Hamburg för att ta del av uppgifter av intresse för efterforskningarna efter R.W-g, hade jag idag ett längre samtal med Dr.Nether. I de under 2. refererade delarna av samtalen deltog även herr Milte vid Suchdienst/Hamburg.

1. Av samtalet - liksom av ett samtal med Herr Ohlsen, chef för Suchdienst/Hamburg, den 1 april 1959,- framgick, att det knappast finnes någon möjlighet för en utomstående att få tillstånd att på egen hand forska i Suchdienst arkiv. Detta anses vara av strängt förtrolig natur och innehåller en rad utsagor, som - om de komme i en obehörigs hand - skulle kunna skada uppgiftslämnarna. (Däremot vore man villig att, i mån av möjlighet, lämna svenska regeringen uppgifter, som kunde tänkas vara av intresse för dennas efterforskningar efter försvunna svenskar, liksom man hade ett intimt samarbete med andra regeringar och utländska Röda Kors-organisationer.

Dr.Nether förklarade inledningsvis, att han för några dagar sedan fått del av en uppteckning av Dr.Wagner om dennes samtal med minister Göransson den 24 mars.)

2. Tillsammans med herr Milte genomgick vi därefter de olika punkterna i Dr.Nethers brev till baron de Geer den 20 januari 1959. Det framgick, att detta brev bygger på utsagor, som är kända för departementet.

3. Herr Milte förklarade, att han den 2 april - dagen förut - hade haft besök av Rudolf Philipp. Denne hade överlämnat en tresidig promemoria, ur vilken Nether uppläste ett stycke med konkreta frågor. Dessa vore:

a) Har Suchdienst några uppgifter om fängelset Tobolsk? (Anledningen till frågan är troligen, att Brugger nämnt för Philipp, att prominenta politiska fångar numera förvaras i Tobolsk. Brugger har lämnat samma uppgift till oss, jfr P.M. den 3.11.58 över Leiflands samtal med honom. Såväl dr.Nether som Milte förklarade, att de icke tidigare hört talas om Tobolsk.

b) Förfogade Suchdienst över ytterligare utsagor av Horst Theodor Mulle, som kan ställas till familjens disposition? (Familjen har fått del av Mulles första, till Tyska Röda Korset i januari 1956 avgivna utsaga, vilken överlämnats av min.dir.Middelmann till hovrättsrådet Lagergren (amb.rådet Göransson) (hbr. Göransson-Hichens Bergström 3.10.58). Enligt uppgift av Mulle den 15 december 1958 har Philipp tillskrivit Mulle för att få kompletterande upplysningar, varvid Mulle hänvisat honom till svenska utrikesdepartementet (Jfr P.M.20.12.58).

c. Kunde Suchdienst lämna Philipp en lista på i Vladimir förvarade tyskar, som repatrierats under de senaste två åren? (Såvitt både Nether och Milte kunde erinra sig, vore Mulle den siste tyske medborgare, som lämnat Vladimir; denne hade anlänt till Västtyskland i november 1956 (?).

Milte förklarade vidare, att Philipp visat honom texten till en artikel om Wallenberg-frågans nuvarande läge, vilken komme att publiceras inom den närmaste tiden i "en av Sveriges mest kända tidskrifter" (~~[illegible]~~) Milte kunde icke erinra sig tidskriftens namn, men av Philipps till honom lämnade uppgifter synes det icke osannolikt, att det rör sig om Vecko-Journalen. Artikeln skulle illustreras med fotografier av bl.a.Brugger.

Såväl Nether som Milte gjorde i detta sammanhang uttalanden, som tydde på att man på Suchdiensts sida synes vara bekymrad över det sätt, varpå Philipp bedriver sina efterforskningar. Som ett typexempel på ett opsykologiskt och olyckligt tillvägagångssätt nämnde Milte Philipps samtal med Kraemer, som syntes ha blivit så "chockad" av Philipps frågor, att han invecklat sig i motsägelser och uppenbara felaktigheter i olika avseenden.

Vid sitt samtal med Milte hade Philipp uppträtt på ett

rätt
fordrande sätt" och sagt, att Milte borde förstå, att Suchdienst nu måste skaffa fram ytterligare uppgifter, som styrkte, att Wallenberg vistats i Vladimir. Philipp hade vidare förklarat, att hans arbete med ärendet icke föranleddes av något missnöje med det sätt varpå svenska utrikesdepartementet handlade W-berg-ärendet. Han hade goda kontakter med UD i Stockholm och vore bl.a. "du" med en av dess högsta tjänstemän. Men UD värderade materialet annorlunda, än vad familjen och Philipp själv gjorde.

Jag förklarade, att vi skulle vara tacksamma att få del av de uppgifter, som Suchdienst skulle komma att lämna Philipp som svar på dennes frågor, detta i överensstämmelse med Wagners löfte till Göransson. Däremot ville vi icke uttrycka några synpunkter på familjens undersökningar. Nether sade sig förstå denna vår inställning - men uttryckte sig i ordalag, som lät framskymta, att man hos Suchdienst gärna skulle vilja finna en orsak att avbryta allt samarbet med Philipp ("Om Philipp exempelvis låter publicera uppgifter, som han fått från oss och som är av den natur, att de bort hemlighållas, måste vi givetvis ta frågan om vårt samarbete med honom under omprövning").

4. Frågelista.

5. Under vårt samtal gjorde Nether och Milte några kommentarer och uttalanden av allmän natur, vilka kan erbjuda intresse.

Om Wallenberg fortfarande är i livet, vore det enligt Nether naturligt, att han vistades i något strängt isolerat fängelse. Sådana finnes säkerligen. Det vore exempelvis trolit, att den till organisationen Freiheitliche(?) Jurister i Västberlin knutne Dr. Walter Linze, som för några år sedan bortrövades från Västberlin, vore inspärrad i ett sådant fängelse. Man hade sålunda icke haft någon kontakt med honom under de senaste åren. Men dessa fall vore sällsynta. De allra flesta tyskar, som återvänt den senaste tiden hade kommit från arbetsläger och öppna arbetskolonier. Man hade också intrycket, att det numera icke erbjöde några större svårigheter att komma i kontakt med(dessa).

~~Herr Leifland~~

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Förtroligt.

2 bil.

P.M.

Kriminalkommissarie Danielsson, Statspolisen, meddelade den 4 dennes, att han uppringts av författaren R.Philipp, som därvid upplyst att han uppmärksammat uppgifter i tysk press att Röda Kors-tjänstemannen von Rosen, som nyligen fått en svensk orden, vore en f.d. SS-man vid namn Garwinski. Herr Philipp hade uttryckt sin förtrytelse över att man på svenskt håll kunnat dekorera en man med detta förflutna; Philipp själv, som hade nedlagt så mycket arbete och tid i efterforskningsarbetet i Wallenberg-affären, hade blott mötts med kyla från svenska UD. Herr Philipp ville gärna veta vem som föreslagit att von Rosen skulle dekoreras. Herr Danielsson hade härtill svarat, att om Philipp vore intresserad av denna fråga, borde han lämpligen ta kontakt med protokollet på UD. Herr Philipp hade genmält, att Wallenbergs familj komme att ta upp frågan på ett högre plan och antytt att man skulle begära företräde hos statsministern efter dennes återkomst till Sverige.

./. De i den västtyska pressen publicerade uppgifterna - vilka ännu icke synas ha uppmärksammats i svensk press - närslutas.

Stockholm den 7 januari 1960.

den 31.12.59/
Avskrift av telegram/från beskickningen
i Bonn, inkommet till utrikesdepartementet
den 2 januari 1960.

264 Eder 1403/1953 Orden Hugo von Rosen.
Enligt DPA-meddelande dagens press har vederbörande vars verkliga identitet är SS-Untersturmführer Hugo Garwinski under tio år gått under namnet von Rosen. Orden överlämnad efter sedvanlig förfrågan. Vi avse på eventuella pressfrågor upplysa utmärkelsen föranledd vederbörande varit tjänsteman tyska röda korsets Suchdienst, som lämnat hjälp vid efterforskning svenska medborgare, bland annat Wallenberg. Underrätta svenska röda korset.

Avskrift av telegram den 4.1.1960
från beskickningen i Bonn, inkommet
till utrikesdepartementet den 5.1.1960.

1 Vårt 264 för Leifland från Cornell.
264 föranlett av notis i Neue Rhein Zeitung nr 1/1960:
"DRK-Leiter war SS-Führer Göttingen. DPA. Der Leiter des Lager DRK-Suchdienstes im Durchgangslager Friedlan der sich zehn Jahre lang Hugo von Rosen nannte, heisst Hugo Garwinski und war SS-Untersturmführer. Das erklärte die Staatsanwaltschaft. "Von Rosen" hatte erst kürzlich einen hohen schwedischen Orden erhalten."

Följande notis stod i Die Welt 2 januari:
"Suchdienstleiter lebte unter falschem Namen Göttingen 1 Januar. Unter dem Namen von Rosen hat der ehemalige SS-Untersturmführer Garwinski zehn Jahre lang in Friedland gelebt. Er war 1949 vom deutschen roten Kreuz mit der Leitung des Suchdienstes im Grenzdurchgangslager Friedland beauftragt worden und seither in dieser Funktion tätig. Garwinski hatte kürzlich gegen sich selbst Anzeige wegen falscher Namensführung erstattet. Es wird angenommen, dass der Suchdienst-Leiter wegen seiner früheren Zugehörigkeit zur Waffen-SS den Namenswechsel vorgenommen hatte. Die Ermittlungen in diesem Fall dauern noch an."

Utöver dessa två notiser synes fallet ej ha uppmärksammats i tysk press. Inga förfrågningar har ingått. Vi har under hand begärt upplysningar i utrikesministeriet.

"Hedersbetygelser" etc.

Engfeldt/DS

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

STOCKHOLM, den 6/11 .1952		
N:o	2-årsprotokollet. BIL.	
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

ang. tilldelande av medaljen "Illis Quorum Meruere Labores" åt legationssekreteraren Raoul Gustaf Wallenberg.

:o)

Kungl. Maj:t finner gott

dels besluta, på framställning av Ministern för utrikes ärendena, att legationssekreteraren Raoul Gustaf Wallenberg skall tilldelas medaljen i guld av 8 storleken med inskrift "Illis Quorum Meruere Labores" såsom uttryck för Sitt Nådiga välbehag med den uppoffrande och framgångsrika verksamhet, som han under synnerligen svåra förhållanden åren 1944 och början av 1945 utövat till förmån för förföljda judar i Ungern,

dels anbefalla Mynt- och Justeringsverket att prägla ifrågavarande medalj och anskaffa därtill hörande band, och att därefter till utrikesdepartementet överlämna medaljen,

dels ock föreskriva, att kostnaderna för medaljen med tillhörande band måtte bestridas från anslaget III C 13. extra utgifter.

Stockholm den 11 november 1952.

a
Sohlman, p.t. New York
Hichens Bergström, Moskva.

Till Fru Maj von Dardel, Stockholm.

Härmed har jag äran meddela, att Kungl. Maj:ts såsom uttryck för Sitt Nådiga välbehag med den uppoffrande och framgångsrika verksamhet som Eder och Raoul Wallenberg i egenskap av legationssekreterare vid svenska beskickningen i Budapest under synnerligen svåra förhållanden åren 1944 och början av 1945 utövat till förmån för förföljda judar, behagat tilldela honom medaljen i guld av 8 storleken med inskrift "Illis Quorum Meruere Labores".

Jag skall tillåta mig att inom kort återkomma angående tidpunkten för medaljens överlämnande.

(Ove Ramel)
Protokollchef.

Pressmeddelande.

Utrikesdepartementets pressbyrå upplyser på förfrågan, att medaljen Illis Quorum tilldelats legationssekreteraren Raoul Wallenberg i anledning av under hand framfört förslag om en utmärkelse för hans humanitära insatser i Budapest 1944 och 1945. Övriga svenskar på den dåvarande Budapest-beskickningen, som deltogo i räddningsaktionen för de förföljda judarna, ha vid olika tidpunkter tidigare tilldelats utmärkelser.

Redan den 27 november 1946 uttalade statsministern i ett interpellationssvar rörande Wallenberg "regeringens stora uppskattning av det uppoffrande och framgångsrika arbete i humanitetens tjänst, som en svensk man utfört under svåra och farliga förhållanden".

I ett [illegible] interpellationssvar den 22 maj 1951 har utrikesministern funnit anledning uttala, att hittills inga bevis företeets för att Wallenberg skulle vara död och att utrikesdepartementet arbetar med hypotesen att Wallenberg kan vara i livet.

Engfeldt/DS

6/10 52

Chiffer

ang. Sjöborgsutredningen.

Swedeleg
New York

För Excellensen från kabinettssekreteraren. Tacksam för meddelande huruvida Du personligen efter återkomsten Stockholm ~~önskar~~ vill överlämna medaljen till modern

Cabinet

P 2 Ex I

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från New York /FN/

Avsänt den 7 / 11 19 52 kl. 1224

Inkom den 7 / 11 19 52 kl. 1945

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr

Kalischer, H-skjöld, Janning } sent

56.

Edert chiffer 58. Om något vinnes därmed, är jag beredd personligen överlämna den.

Thorsing

medaljen

KOPIA KOPIA

Coll.:

W - ärenden

Avskrift av telegram från beskickningen i
Tel Aviv, inkommet utrikesdepartementet
den 8 februari 1957.

3 Morgontidningarna återge Reuter-meddelandet sovjet-
svaret Wallenberg förstasidesnytt vissa fall tilläggande
skildring insatsen Budapest. Generalsekreteraren
utrikesministeriet brevledes framfört israeliska veder-
börandes djupa deltagande med svenska regeringen, folket
och familjen samt uttryck oförgänglig tacksamhet hans
gärning.

W-aktinen

P.M.

Israels minister besökte mig idag för att på uppdrag av sin regering framföra uttrycken för dess "deep concern" över innehållet i Sovjetryska regeringens not om Wallenberg. Det hade "deeply shocked" Israels regering och folk, varom hela landets press vittnade. I lördags den 9 tillägnades sabbaten i synagogorna Wallenbergs minne. Vidare hade en kommitté omedelbart bildats med uppgift att framlägga förslag om lämpliga former för hugfästandet av Wallenbergs räddningsaktioner. Herr Yahil erinrade på denna punkt om att ett initiativ i samma riktning tagits för några år sedan, men då t.v. skrinlagts på begäran av Wallenbergs familj. Ministern hade i brev direkt till fru von Dardel orienterat henne om det nya initiativet och avvaktade nu hennes svar därpå.

På min därom framställda förfrågan svarade ministern, att hinder icke mötte för departementet att orientera pressen om innehållet i hans meddelande (dock borde av formuleringen framgå, att Israels regering för sin del icke ville godtaga ~~rapporten~~ hypotesen om Wallenbergs död.)

Stockholm den 11 februari 1957.

S. Bondy

Stockholm den 15 februari 1957.

Herr Överdirektör och Fru von Dardel,
D j u r s h o l m .

Härmed har jag äran meddela, att Israels minister vid besök i utrikesdepartementet på uppdrag av sin regering framfört, att det ryska svaret om Raoul Wallenberg hade djupt skakat Israels regering och folk, varom hela landets press vittnade. Den 9 dennes tillägnades sabbaten i synagogorna Raoul Wallenbergs minne. Minister Yahil meddelade vidare, att en kommitté bildats med uppgift att framlägga förslag om lämpliga former för hugfästandet av minnet av Wallenbergs gärning i Budapest, och han erinrade i anslutning härtill om att initiativ i samma riktning tagits för några år sedan, men att detta då icke fullföljts på begäran av Raoul Wallenbergs familj.

Vidare meddelade minister Yahil, att intet hinder mötte att ovannämnda meddelande delgavs pressen. Skulle Ni önska, att detta sker genom utrikesdepartementets försorg, emotser jag benäget meddelande därom.

Från den svenska beskickningen i Tel Aviv har även-ledes till utrikesdepartementet ingått ett telegrafiskt meddelande, att generalsekreteraren i Israels utrikesministerium med anledning av det ryska svaret framfört den israeliska regeringens djupa deltagande med den svenska regeringen, folket och familjen, samt uttryck för dess oförgängliga tacksamhet för Raoul Wallenbergs gärning.

/Sverker Åström/

Bil. t. Besk.Wash. n:r 206

Avskrift av tel.19.2.1957 från Mr.Nahum Goldmann, President of World Jewish Congress, New York, till Ambassadören Boheman.

Behalf executive meeting World Jewish Congress representing Jewish community organisations in more than 60 countries beg Your Excellency accept expression our deep distress on disclosure death of Raoul Wallenberg and convey our sincere and respectful condolences to Swedish Government and his family. In his sacrificial devotion to highest ideals humanity and his invincible courage he deserved well of his country whose noblest traditions he honored with the gift of his life and of mankind in whose service he made the supreme sacrifice. Jews everywhere and always will remember him with reverence and gratitude.

UD-arkivet 23/2

Avskrift. Washington den 21 febr.1957.
Nr. 206 1 bil.
P 2

ang.Raoul
Wallenberg

Till Hans Excellens Herr Ministern för
Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt meddela, att jag denna dag från World Jewish Congress i New York mottagit i avskrift bilagda telegram.

Jag har i dag avlåtit följande svarstelegram:

"Please accept my sincere thanks your expression sympathy fate Raoul Wallenberg."

För Ministern
/u/Carl Douglas

Tel Aviv den 25 februari 1957.

Raoul Wallenberg
51 B.18.2.57

Nr. 54 2 bil. i tre ex.
R 18

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Fru Vera Weizmann, änka efter staten Israels förste president, Dr. Chaim Weizmann, har med här i avskrift närslutna handbrev den 19 denna månad anhållit, att uttrycken för hennes djupa medkänsla måtte framföras till Raoul Wallenbergs moder.

./.

Jag tillåter mig vördsamt nämna, att fru Weizmann alltjämt intager en särskild position i det israeliska samhället och att hon är ordförande i den israeliska motsvarigheten till kristna länders rödakorsorganisation, "Röda Davidsstjärnan".

./.

Som framgår av här bifogade översättning av en notis ur tidningen "Haaretz" den 22 denna månad, har staden Haifa beslutat plantera en park på Karmelberget och uppkalla denna efter Raoul Wallenberg.

Östen Lundborg

Bil. 1 till Beskis i Tel Aviv
skr. nr. 54 den 25/2 57

Avskrift

Weizmann House
Rehovot, Israel.

19th February, 1957.

His Excellency
Mr. Östen Lundborg,
Minister for Sweden,
Tel Aviv.

Dear Mr. Lundborg,

I was deeply shocked at the news of the death of Mr. Raoul Wallenberg, and moved by the tributes to his great humanitarian work of selfsacrifice.

These tributes called back to memory again what Mr. Wallenberg has done for thousands of Jews, many of them now in this country, and the ingenuity, devotion, and warmth through which he turned his indefatigable efforts into a success. The heart finds it difficult to accept that the man who saved the lives of so many, should, in doing so, have found his untimely death in tragic circumstances.

I keep thinking of Mr. Wallenberg's mother, and I wish you would convey to her, in my behalf, how deeply I sympathize with those feelings of both pride and deepest sorrow which will now be her share. I wish that pride, to which she is so fully entitled, to help her bear that grief which only a mother can feel.

Yours very sincerely,

u/ Vera Weizmann

Bil. 2 till Beskis i Tel Aviv
skr. nr 54 der 25/2 57
P 2 Eu I

Översättning från hebreiskan

"Haaretz" den 22.2.57

EN PARK I HAIFA PLANTERAD OCH UPPKALLAD EFTER RAOUL WALLENBERG

Staden Haifa beslöt att hedra svenske diplomaten Raoul Wallenberg, som räddade många judar i Ungern under nzistregimen, genom att plantera en park på Karmel-berget i Haifa och uppkalla den efter honom.

Enligt uppgift bodde Raoul Wallenberg i Haifa under 1936, då han av sin familj skickades för vidare utbildning i bankrörelse till olika länder. Han var anställd vid "Holland Union Bank" och bodde på pensionatet "Ravitz" på Hadar Hacarmel.

W-aktionen

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

18.3.57
kl. Tel Aviv

P. M.

Jag tog idag emot ett för kabinettssekreteraren avsett meddelande från hr Philipp av följande innehåll:

Wallenberg-aktionen hade erfarit att "minnet av Raoul Wallenberg" den 21 mars skulle firas i Tel Aviv under medverkan av svenske ministern där. Mot detta ville hr Philipp å egna och släktens vägnar framföra en protest med hänsyn till att man icke från svensk officiell sida borde medverka att hylla en död; Wallenberg vore i livet och endast den levande Wallenberg kunde därför hyllas. Hr Philipp önskade alltså att envoyén Lundborg instruerades utebli från den planerade manifestationen.

Stockholm den 18 mars 1957.

Lorentzon/AVS

W-arkivet

18.3.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

Nr. 10

P 2 Eu I

Svensk
Tel Aviv

Primo För fattaren Philipp idag framfört sin och familjens protest mot att "minnet av Raoul Wallenberg skulle firas i Tel Aviv den 21 mars, varvid den svenske ministern där skulle medverka." "Då Wallenberg vore i livet kunde endast en levande Wallenberg hyllas." Slutligen hemställde Philipp att Ni skulle instrueras utebli.
Secundo Tacksam telegrafisk orientering om eventuella manifestationens art och vad som skall firas.
Tertio För Eder information. Minister Yahil framförde till UD den 11 februari sin regerings deep concern över innehållet i den ryska noten om Wallenberg. Av Yahils formulering framgick, att Israels regering för sin del icke ville godtaga hypotesen om Wallenbergs död.

Cabinet

P 2 Eu 1
Wallenberg

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från TEL AVIV

Avsänt den 19 / 3 1957 kl. 1810

Inkom den 20 / 3 1957 kl. 0735

Utskrivet i 4 ex. Detta är ex. nr 2

18.

Edert chiffer 10.

Israel executive av World Jewish Congress avsett hylla Wallenberg och hans gärning jämför exempelvis mina 51 och 54. Då manifestationen i nu utsänd inbjudan betecknas som memorial meeting for the late Raoul Wallenberg och även israeliska pressen återgett tvivelsmålen riktigheten sovjetiska beskedet, överväger man uppskjuta manifestationen för att/vid tillfälle återkomma under annan rubrik.

Lundborg

KOPIA KOPIA KOPIA

Coll.:

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Tel Aviv
Avsänt den 20 / 3 19 57 kl. 1732
Inkom den 20 / 3 19 57 kl. 1515
Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

P2 Ex I
W. aktionen

BRÅDSKANDE.

~~19~~

Mitt chiffer 18.

Om svårt uppskjuta mötet föreslås jag anger uet ... ? ... mon med inledningsanförande enligt följande:

Svensk uppskattning av initiativet intresset hylla Wallenberg. Familjens förvissning att Wallenberg ännu i livet, regeringens uppfattning enligt noten den 19 februari. Vad här skall hyllas är gärningen.

Telegrafera huruvida ändock föredrages att jag ej deltar.

Lundborg

KOPIA KOPIA

Coll.: h

Lorentzon/AVS

20.3.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

Nr. 11

P 2 Eu I

Svensk

Tel Aviv

Edra 18 och 19. Då Wallenbergs släktingar utomordentligt angelägna att manifestationer av art som kan tolkas som ett accepterande av att Wallenberg skulle vara död undvikas, bör Ni benäget till arrangörerna framhålla detta. Därest det absolut entydigt av inbjudan, programmet och uppläggningen av manifestationen framgår att det är Wallenbergs gärning och endast denna som skall hyllas ~~bör Ni närvara enligt förslaget edert chiffer 19. Därest så icke fallet~~ bör Ni icke deltaga.

Cabinet

P 2 E:1

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från **Tel Aviv**

Avsänt den 20/3 19 57 kl. 18.35

Inkom den 20/3 19 57 kl. 20.15

Utskrivet i 2 ex. Detta är ex. nr 2

21.

Mitt chiffer 19. På familjens genom Yahil till World Yewish Congress framförda begäran uppskjutes manifestationen.

Lundborg

KOPIA KOPIA

Coll.: h

Wahlström

Dagens Nyheter, 22.3.57

SVERIGES MINISTER i Tel Aviv, Östen Lundborg, förmedlade på torsdagen ett budskap till World Jewish Congress från anförvanter till Raoul Wallenberg med begäran att den minneshögtidlighet som skulle ha ägt rum i Tel Aviv på torsdagskvällen måtte uppskjutas. Framställningen motiverades med att "det alltjämt finns hopp om att den försvunne diplomaten är vid liv i något sovjetryskt fängelse".

Lorentzon/AVS

22.3.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

P 2 Eu[I]

Svensk
Moskva

Primo I dagens nummer av Dagens Nyheter finnes kort notis om att Lundborg den 21 i Tel Aviv till World Jewish Congress förmedlat ett budskap från Raoul Wallenbergs anförvanter med begäran att en minneshögtidlighet i Tel Aviv måtte uppskjutas. Framställningen motiverades med att "det alltjämt finns hopp om att den försvunne diplomaten är vid liv i något sovjetryskt fängelse."
Secundo En utredning har givit vid handen att familjen genom Israels minister här framfört en begäran till World Jewish Congress att uppskjuta manifestationen vilket arrangörerna gjort. Detta offentliggjordes igår i Tel Aviv och sändes av en nyhetsbyrå till Sverige.
Tertio Parallellt med familjens framställning via Israels beskickning gjordes en analog till utrikesdepartementet. Lundborg instruerades till arrangörerna framhålla attWallenbergs släktingar ~~utomordentligt~~ angelägna att manifestationer av art som kan tolkas som ett accepterande av att Wallenberg skulle vara död undvikas.
Quarto Då notisen primo fått en formulering som möjligen kan tolkas som det in fine citerade stycket vore den svenska regeringens ståndpunkt har vi icke velat underlåta som orientering underrätta Eder att notisen tydligen utgör en sammanblandning av de båda parallella framställningarna.

Cabinet

P 2 Ei

Tel Aviv den 22 mars 1957.

Raoul Wallenberg
67 B.5.3.57

Nr. 87
R 18

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt i översättning insända en i tidningen Davar för den 17 denna månad införd artikel av tidningens stockholmskorrespondent Zwi Rotem angående Raoul Wallenberg. Tidningen äges av fackföreningsrörelsen och representerar det av premiärminister Ben-Gurion ledda socialdemokratiska Mapai-partiets politik.

./. I artikeln nämnes svenska regeringens begäran om ytterligare upplysningar från sovjetisk sida rörande Wallenberg samt familjens och Wallenbergskommitténs uppfattning, att Wallenberg ännu är i livet. I artikeln framhålles slutligen, att under dessa omständigheter hyllningar för Wallenberg icke böra givas sådan form, att uppgifter om Wallenbergs död därmed utan vidare erkännas som riktiga.

Torsdagen den 21 denna månad hade israeliska avdelningen av Judiska Världskongressen avsett ordna en hyllning för Wallenberg, vid vilken jag skulle vara närvarande. Med anledning av ovannämnda tidningsartikel förfrågade sig styrelsen hos mig, huruvida omständigheterna gåve anledning till ändring i programmet. Då de mig samtidigt förelagda, redan utsända inbjudningarna till mötet angivit detta som "Memorial Meeting for the late Mr. Raoul Wallenberg, föreslog jag, att mötet skulle uppskjutas och senare avhållas under annan rubrik eller, om det vore svårt att nu inställa mötet, att jag skulle inleda detsamma med ett anförande, varav framginge familjens övertygelse, att Wallenberg alltjämt är i livet, samt svenska regeringens svar på det sovjetiska beskedet beträffande denne för att dymedelst länka in högtidligheten på ett firande av Wallenbergs gärning.

Sedan en direkt begäran från Wallenbergs familjs sida,

att mötet icke skulle äga rum under den form det utlysts, ingått till Judiska Världskongressen via israeliska beskickningen i Stockholm och israeliska utrikesministeriet, beslöto arrangörerna sig för att uppskjuta mötet.

Uppskjutandet av mötet och motivet härför har allmänt uppmärksammats i härvarande press.

Östen Lundborg

U-arkivet

P 61 Ca

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från Berlin

Avsänt den Telex 19 kl.

Inkom den 2/4 19 57 kl. 1710

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

5

Ordföranden i Berlins judiska församling Galinski har vid besök å generalkonsulatet meddelat, att denna önskade att vid regelbundet högtidlighållna årsdagen av ghettoupproret Warszawa den 19 april förläna Wallenberg det s.k. Heinrich Stahlpriset uppkallat efter en i koncentrationsläger avliden f.d. judisk församlingsföreståndare för dennes humanitära insatser i Ungern. Vid högtidligheten senator Lipschytz, som tidigare själv erhållit priset, huvudtalare. Galinski betonade uttryckligen atthedersutmärkelsen för Wallenberg intet politiskt syfte och att inga politiska uttalanden av något slag kommer att göras. Det föreslås att priset jämte diplom överlämnas till representant för generalkonsulatet eller för Wallenbergs familj. Tacksam telegrafiskt meddelande snarast möjligt Eder inställning särskilt rörande frågan om lämpligt att representant för generalkonsulatet mottager priset. Skulle man möjligen kunna tänka sig vice presidenten för internationella domstolen i Koblenz, Lagergren som uppges vara svåger till Wallenberg reser hit i detta syfte.

Tamm

KOPIA

Coll.: 1

W-aktionen

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Stockholm den 8 april 1957.

Herr Överdirektör och Fru von Dardel.

Från generalkonsulatet i Berlin har inberättats att ordföranden i Berlins judiska församling Galinski besökt generalkonsulatet och meddelat, att församlingen vid den regelbundet högtidlighållna årsdagen av ghettoupproret i Warszawa den 19 april önskade förläna Raoul Wallenberg det s.k. Heinrich Stahl-priset, vilket uppkallats efter en i koncentrationsläger avliden f.d. judisk församlingsföreståndare för dennes humanitära insatser i Ungern. Vid högtidligheten skall senator Lipschytz, vilken tidigare själv erhållit priset, vara huvudtalare. Herr Galinski betonade uttryckligen, att hedersutmärkelsen för Raoul Wallenberg icke har något politiskt syfte och att inga politiska uttalanden av något slag kommer att göras. Det har föreslagits, att priset jämte diplom skall överlämnas till en representant för generalkonsulatet eller för Raoul Wallenbergs familj.

Med anledning härav får utrikesdepartementet hemställa, att få del av Eder inställning till denna fråga. Det har under hand föreslagits, därest Raoul Wallenbergs släktingar så önska, att priset skulle kunna mottagas av vice presidenten för internationella domstolen i Koblenz Lagergren.

(Leif Belfrage)

W-aktionen

Avskrift.

Dursholm den 10 april 1957

Herr Kabinettssekreteraren Leif Belfrage,

Med tacksamt erkännande av Edert brev den 8 dennes ber jag att få meddela att varken jag eller min fru hava något att invända mot den hedersbevisning, som Berlins judiska församling önskar ge Raoul Wallenberg genom att vid en högtidlighet den 19 april förläna honom Heinrich Stahlpriset, under förutsättning att det vid högtidligheten inte görs några uttalanden av politisk innebörd och ej heller några uttalanden, som kunna uttolkas såsom minnesord över en avliden person. Vi be Eder framföra dessa våra önskemål.

Priset synes lämpligen kunna överlämnas till en representant för det svenska generalkonsulatet i Berlin. Vicepresidenten Lagergren kommer att den 19 april vistas hos sin familj i Djursholm och är därför liksom övriga medlemmar av Raoul Wallenbergs familj förhindrad att närvara vid högtidligheten.

Med utmärkt högaktning
/u/ F.v.Dardel

11/4 v Dardel meddelat att förf. Philipp, som kommer att befinna sig på resa till östervike, avser passera Berlin och därför av familjen ukedes att som dess representant mottaga priset.

[illegible]

Lorentzon/AVS

11.4.57

CHIFFER

sjöborgsutredningen

Nr 6.

P 2 Eu I

Svensk
B e r l i n

Edert chiffer 5
Primo Familjen idag meddelat, att den icke har något emot att Raoul Wallenberg förlänas Heinrich Stahl-priset vid högtidligheten den 19 april under förutsättning att det vid högtidligheten icke göras några uttalanden av politisk innebörd och ej heller några uttalanden som kunna uttolkas såsom minnesord över en avliden person och att utmärkelsen således icke har posthum karaktär.
Secundo Benäget tela om arrangörerna äro helt införstådda härmed, varefter vi återkomma om vem som skall mottaga priset. Möjligen kan vicepresidenten Lagergren, som för närvarande på hemresa, vid återresan Tyskland deltaga högtidligheten jämte representant för generalkonsulatet.

Cabinet

W-aktionen
P 2 Eu I

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD.)

Från Berlin
Avsänt den telex/ 19 kl.
Inkom den 12 / 4 19 57 kl. 1215
Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

7.

Edert chiffer 6.
Arrangörerna d'accord. Högtidligheten 18 april ej 19.

Tamm.

Philipp Jan's repr. j.h. Deene

Philipp
Pol
Partn.

KOPIA KOPIA

Hur dags 20.00
- Lokal Ernst Reutersaal

Coll.: h

KOPIA
KUNGL. SVENSKA
AMBASSADEN

Paris den 11 april 1957.
Nr 270 I 1 bil.
P 2

med texten till resolution ang. Raoul Wallenberg

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt i avskrift jämte bilaga
./. insända en skrivelse från le Conseil Représentatif des Juifs de France med texten till en av nämnda organisation fattad resolution rörande Raoul Wallenberg. Såsom av skrivelsen framgår hemställer vederbörande att ett exemplar av resolutionen måtte tillställas Raoul Wallenbergs mor.

R. Kumlin

Par 11.4.57. 270/1

Avskrift

Bil.t.besk:s i Paris skr. nr 270
den 11.4.57.

P 2 Ea I

CONSEIL REPRESENTATIF
DES JUIFS DE FRANCE
(C.R.I.F.) MM/mb 1495

45, Rue La Bruyère
Paris-9e

Paris, le 9 avril 1957.

Monsieur l'Ambassadeur,

Nous avons l'honneur de vous remettre ci-joint le texte de la Résolution que le Conseil Représentatif des Juifs de France a adopté, lors de son Assemblée plénière du 4 avril 1957, pour rendre hommage à la mémoire de Raoul WALLENBERG et recommander qu'ait lieu un supplément d'enquête, "afin de connaître la vérité sur cette tragique affaire et le retrouver, dans le cas où il resterait une chance quelconque à cet égard."

Nous vous serions très reconnaissants, d'autre part, de bien vouloir transmettre à Madame WALLENBERG un exemplaire de cette résolution.

Veuillez agréer, Monsieur l'Ambassadeur, l'expression de notre considération la plus distinguée.

Le Président.
Dr. V. MODIANO

A Monsieur l'Ambassadeur de Suède,
58, avenue Marceau
PARIS VIII.

Bil. t. Besk:ens i Paris rem.
nr 270 den 11 april 1957.

Avskrift.

C.R.I.F
45, rue La Bruyère
Paris IX

MM/mb - 9/4/57

R E S O L U T I O N

adoptée par l'Assemblée plénière du C.R.I.F.

lors de sa séance du 4 avril 1957.

Le Conseil Représentatif des Juifs de France.

Profondément ému par l'annonce récent du décès de Raoul WALLENBERG, survenu en 1947, dans une prison soviétique;

Rend hommage à la mémoire du diplomate suédois, dont l'attitude héroïque, permit, durant la période de l'occupation nazie, d'assurer, d'une manière efficace, la protection des Israélites hongrois et d'autres victimes désignées de la persécution hitlérienne;

Adresse à sa famille l'expression de sa profonde affliction et, à cette occasion, évoque avec émotion la magnifique carrière de l'une des plus nobles figures de notre temps, d'un héros qui, au péril de sa vie, alors qu'il était Premier Secrétaire de la Légation de Suède à Budapest, parvint à sauver des griffes de la Gestapo, des camps de concentration et des fours crématoires, des dizaines de milliers d'innocentes victimes vouées inocérablement à la mort.

Recommande enfin - certains témoignages dignes de foi, indiquant que WALLENBERG serait encore en vie - qu'ait lieu un supplément d'enquête, afin de connaître la vérité sur cette tragique affaire et retrouver WALLENBERG, dans le cas où il resterait une chance quelconque à cet égard.

KOPIA
KUNGL SVENSKA
BESKICKNINGEN

förslag att uppkalla gata efter Raoul Wallenberg.

Tel Aviv den 12 juni 1958.
R 18.
Förtroligt.

Broder,

Israeliska Jerusalems gatunamnskommitté har för municipalrådet framlagt ett förslag, att en mindre men centralt belägen gata, vid vilken amerikanska generalkonsulatet är beläget, skall uppkallas efter Raoul Wallenberg.

Enligt pressreferaten har härvid erinrats om att Wallenberg skulle ha avlidit år 1947, ehuru hans död först kungjorts förlidet år. Det framhålles även i notiserna, att kommittén har för princip att icke uppkalla gata efter ännu levande personer, varför förslag i dylik riktning avvisats.

Med hänsyn till familjens önskemål att undvika varje manifestation ägnad att ge intrycket, att Wallenberg icke längre vore i livet, har jag icke velat underlåta inberätta ovanstående och får hemställa om den instruktion, som må befinnas påkallad.

Östen Lundborg

Utrikesrådet Åström,
S t o c k h o l m.

Avskrift av handbrev från utrikesrådet Åström till fru M.von Dardel, dagtecknat Stockholm den 3 juli 1958.

Ambassadör Lundborg i Tel Aviv har meddelat, att en gatunamnskommitté i Jerusalem framlagt förslag om att en centralt belägen gata i staden skulle uppkallas efter Raoul Wallenberg. Enligt referat i den israeliska pressen skulle kommittén följa principen att icke uppkalla gator efter levande personer.

Med anledning härav har jag äran hemställa om uppgift, huruvida Ni anser önskvärt, att någon åtgärd vidtages från UD:s sida i anledning av detta meddelande. Jag vill erinra om att departementet vid ett tillfälle år 1957 - frågan gällde då en av Israel Executive of World Jewish Congress ifrågasatt minneshögtidlighet avseende Raoul Wallenberg - genom beskickningen i Tel Aviv för vederbörande israeliska myndigheter framhöll, att man på svensk sida var angelägen om att sådana manifestationer måtte undvikas, som kunde tolkas som ett accepterande av att Raoul Wallenberg icke längre skulle vara i livet. Departementet är berett att, om Ni så skulle önska, även i det nu aktuella fallet låta beskickningen framföra samma synpunkter.

Leifland/AVS

W-aktionen

5.7.58

CHIFFER

sjöborgsutredningen

P 2 Eu[1]

Svensk
Tel Aviv.

N. 21 Hbr Lundborg/Åström 12 juni ang. Wallenberg. Vi kontaktat W:s familj och återkomma.

Cabinet

W-aktmen

Avskrift av telegram i chiffer till beskickningen i Tel Aviv, avsänt den 8 juli 1958.

Nr. 23. Vårt 21. Wallenbergs släktingar utomordentligt angelägna alla manifestationer undvikas som kunde tolkas som accepterande Wallenberg icke längre skulle vara i livet. Benäget framför detta lämplig form israeliska vederbörande.

W-aktionen

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Tel Aviv

Från 9 7 58 2035

Avsänt den 10/ 7 19 58 kl. 0745

Inkom den 3 / 19 kl.

Utskrivet i ex. Detta är ex. nr 2

P 2 Em I

20/7 ~~10/7~~ ch. Tel Aviv.

31.

Edert chiffer 23. Lundborg i handbrev till Åström 7 juli med dagens kurir föreslår familjen Wallenbergs ev. betänkligheter på grund ärendets privata natur framföras via Israels ambassad i Stockholm. Avvaktar därför vidare instruktioner.

Lagerfelt

KOPIA

Coll.:

W-aktionen

I 1 A A 10/7

ev. Wallenberg-gata

Tel Aviv den 7 juli 1958.
R 18

Förtroligt.

20/7 14/7 - 58 cc Tel Aviv.

Broder,

Mitt handbrev den 12 sistlidna juni och Ditt senare meddelande angående en eventuell Wallenberg-gata i Jerusalem åberopas.

Därest familjen skulle önska erinra mot det välvilliga förslaget, tillåter jag mig föreslå att den i så fall hänvisas att framföra sina betänkligheter genom israeliska beskickningen i Stockholm. Den vägen har ju tillgripits förut och torde ur flera synpunkter vara den lämpligaste i en dylik angelägenhet som dock är familjens privatsak.

(Östen Lundbøng)

Utrikesrådet Å s t r ö m
Stockholm.

Avskrift av telegram i chiffer till
beskickningen i Tel Aviv, avsänt den
20 juli 1958.

Nr. 24. Hbr Lundborg-Åström 7 dennes. Vi tacksamma Ni muntligen framför synpunkterna vårt chiffer 23 vederbörande instans Jerusalems stadsstyrelse.

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Från	Tel Aviv					
Avsänt den	24 /	7	19	58	kl.	2045
Inkom den	25 /	7	19	58	kl.	0750
Utskrivet i	3 /		19		kl.	
	ex.	Detta är ex. nr	2			

P 2 Eu-I

34.

~~Edert chiffer~~ 24.

Synpunkterna Edert chiffer 23 muntligen framförda Jerusalems borgmästare som uttryckligen lovat omedelbart instruera gatukommissionen efterkomma familjen Wallenbergs önskemål.

Lagerfelt.

KOPIA

Coll.: JE

W-aktionen

Stockholm den 15 augusti 1958.

I anslutning till mitt handbrev den 3 juli 1958 angående eventuellt uppkallande av en gata i Jerusalem efter Eder son Raoul Wallenberg och Edra i telefon uttryckta önskemål, har jag äran härmed meddela, att Edra synpunkter, att alla manifestationer som kunde tolkas som ett accepterande av att Raoul Wallenberg icke längre skulle vara i livet måtte undvikas, framförts till Jerusalems borgmästare, vilken uttryckligen lovat omedelbart instruera gatukommissionen att efterkomma denna Eder önskan.

/Sverker Åström/

Fru Maj von Dardel,
D j u r s h o l m .

W-ab-tomen
I 1 AA

uppkallande av gata
efter R.Wallenberg

Tel Aviv den 29 juni 1959.
Nr. 145
P 50

10/7 Åstrom orienterat
överdir. o. Dardel

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Härmed får jag vördsamt anmäla, att sekreteraren i staden Tel Aviv-Jaffas gatunamnskommitté meddelat, att avsikten vore att uppkalla en gata i staden efter Raoul Wallenberg som ett bevis om erkänsla för hans insatser för ungerska judar. Samtidigt upplystes, att enligt gällande bestämmelser en gata i staden icke kan uppkallas efter enskild person tidigare än två år efter vederbörandes bortgång.

Under dessa omständigheter har jag enligt tidigare instruktioner meddelat kommittén, att Wallenberg enligt svensk uppfattning alltjämt befinner sig i livet och att i varje fall hans frånfälle icke kunnat konstateras samt föreslagit, att kommittén med hänsyn härtill icke borde fullfölja tanken.

Östen Lundborg

Diverse (Lex. W-berg)

Wien den 10 november 1956.

möjligheterna att sända gåvopaket till fångar i Sovjetunionen

Nr 720.

R 18.

708 B 6.11.1956

Strängt förtroligt.

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

Under det samtal med dr. Raphael Spann den 3 november, varom jag tidigare inberättat, framhöll denne, att det bästa sättet att utröna, om Wallenberg verkligen befunne sig i Wladimirfängelset, vore att successivt skicka ett flertal till honom adresserade gåvopaket dit. Det vore visserligen sannolikt, att ryssarna, om de alltjämt vore angelägna om att hålla Wallenberg gömd och icke ville erkänna att denne satt fängslad i Sovjetunionen, komme att stoppa försändelserna, men det kunde också väl hända, att något av paketen av ett rent förbiseende komme att utlämnas till adressaten. I detta senare fall skulle man få ett definitivt bevis för att Wallenberg befunne sig där. Avsändaren av ett paket måste nämligen, enligt av ryssarna utfärdade och iakttagna bestämmelser, tillställas antingen en avis om att adressaten vore okänd och att paketet därför icke kunnat framlämnas eller ett mottagningskvitto, undertecknat av adressaten själv. I

1571

det senare fallet skulle man alltså erhålla ett av Wallenberg personligen undertecknat kvitto.

Det vore oundgängligen nödvändigt, att paketen avsändes av en anhörig till Wallenberg. Därest den anhörige icke själv bure namnet Wallenberg, måste släktskapsförhållandet angivas på adresskortet. Adressuppgifterna på paketen och adresskortet skola jämväl avfattas på ryska språket.

Ett livsmedelspaket, som på detta sätt på försök avsändes, borde icke vara påfallande stort, utan väga högst fyra kg, gärna mindre. För att ic e giva fängelseledningen någon förevändning att stoppa försändelserna borde dessa blott innehålla enklast tänkbara livsmedelsprodukter, nämligen socker, fett och vitaminer såsom citroner. Spann föreslog att en serie paket med jämna mellanrum - exempelvis en à två veckor - skulle sändas av olika i Sverige boende släktingar. Efter en eller annan månad kunde givetvis samma avsändare ånyo skicka paket.

Vid förfrågan hos det österrikiska Röda Korsets "Suchdienst" har meddelats, att gåvopaket till civilfångar i Sovjetunionen enligt gällande bestämmelser få väga högst 10 kg. Några restriktioner i avseende på innehållet skulle icke finnas. Man bekräftade emellertid, att ett s.k. försökspaket icke borde väga mer än 3 à 4 kg samt att det borde innehålla blott enklare livsförnödenheter, såsom sockervaror. Vederbörande i "Suchdienst" antydde, att det vid några tillfällen varit möjligt att genom avsändande av försökspaket få definitiva besked för var fångar i Sovjetunionen befunne sig.

Paketet skall i övre högra hörnet märkas "Gefangenenpaket". Adressen och uppgifterna om avsändare skola vara avfattade på

ryska språket men kunna åtminstone vad beträffar försändelser från Österrike, kompletteras på tyska. Det är av yttersta vikt att försändelsen icke innehåller något som helst skriftligt meddelande. Paketet skall beledsagas av tulldeklaration i tre exemplar enligt formulär som kunna erhållas hos postverken i alla länder.

Adressen till Wladimirfängelset är enligt österrikiska Röda Korsets Suchdienst: Postfack 5110/49, Moskva. Det är av utomordentlig vikt att endast sistnämnda adress användes. Skulle avsändaren av misstag tillfoga exempelvis orden "Wladimir" eller "Wladimirfängelset" bli ryssarna genast misstänksamma och hela aktionen omintetgöres.

Med hänsyn till det österrikiska Röda Korsets uppgift att avsändandet på försök av gåvopaket lett till positivt resultat vill jag för egen del förorda, att denna möjlighet att eventuellt få bevis för var Wallenberg befinner sig begagnas av hans släktingar.

Sven Allard

Lorentzon/AVS

6.12.56

CHIFFER

sjöborgsutredningen

69

P 2 Eu I

Svensk
Budapest.

Fru von Dardel uppringdes kl. 08.35 från Budapest av en ungersk person. Då hon icke fattade vad denne sade lät hon samtalet överföras till Philipp, ~~vilken fick samtalet~~. Personen som talade blandad ungerska och tyska och vars namn Philipp icke kunde uppfatta sade sig telefonera från telefonnummer 22 92 01 i Budapest. Personen hemställde att tillsammans med sina två barn bli inbjuden till Sverige. Vederbörande uppgav även att han vid ett tidigare tillfälle komponerat ett musikstycke till Raoul Wallenbergs ära, vilket skulle ha framförts såväl i Stockholm som Budapest. Av intresse för oss att veta är om personen varit i kontakt med beskickningen eller om det med ledning av telefonnumret kan fastställas vem vederbörande är. Kan vem som helst numera telefonera från Budapest till Stockholm?

Cabinet

P 2 Eu I

KUNGL. UTRIKES DEPARTEMENTET

Chiffertelegram (BUD)

Från BUDAPEST

Avsänt den 10/12 1956 kl. 1400

Inkom den 12/12 1956 kl. 1325

Utskrivet i 3 ex. Detta är ex. nr 2

77.

Nummerregister finns icke. Budapest 229 201 Edert chiffer 69 hittills icke svarat vid våra påringningar. Personen såvitt veterligt icke kontaktat oss. Vem som helst kan beställa Stockholm.

Rynell

KOPIA KOPIA KOPIA

Coll.: 6

SVENSK FÖRFATTNINGSSAMLING

1958 · Nr 52 och 53

Utkom från trycket den 6 mars 1958

Nr 52

Lag

om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente;

given Stockholms slott den 28 februari 1958.

Vi GUSTAF ADOLF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen[1], funnit förordna som följer.

Tid, inom vilken arvinge eller testamentstagare efter kungörelse enligt 9 kap. 1 eller 2 § lagen om arv eller 8 kap. 1 § lagen om testamente har att göra sin rätt gällande, må, om skäl äro därtill, av rätten förlängas med högst fem år, såframt ansökan därom, innan preskription inträtt, göres av den som har att bevaka arvingens eller testamentstagarens rätt i boet. Övriga dödsbodelägare skola genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall kungörelse om beslutet genom rättens försorg intagas i allmänna tidningarna.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 28 februari 1958.

GUSTAF ADOLF

(L. S.)

(Justitiedepartementet) INGVAR LINDELL

---

[1] Prop. 1958: 25; L[1]U 8; Rskr 71.

Nr 53

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

given Stockholms slott den 28 februari 1958.

Vi GUSTAF ADOLF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, göra veterligt: att Vi, med riksdagen[1], funnit gott förordna, att lagen den 29 november 1946 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret[2], vilken lag enligt lag den 18 februari 1955 (nr 60) gäller till och med den 31 december 1958, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1961.

Det alla som vederbör hava sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hava Vi detta med egen hand underskrivit och med Vårt kungl. sigill bekräfta låtit.

Stockholms slott den 28 februari 1958.

GUSTAF ADOLF

(L. S.)

(Justitiedepartementet) INGVAR LINDELL

[1] Prop. 1958: 18; L:U 7; Rskr 77.
[2] Senaste lydelse av 2 och 4 §§, se 1952: 78.

Nr 52 och 53 1/4 ark. Stockholm 1958. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner

Nr 25

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente; given Stockholms slott den 20 december 1957.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

GUSTAF ADOLF

Ingvar Lindell

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att domstol skall, om skäl föreligger därtill, kunna med högst fem år förlänga den tid inom vilken arvinge eller testamentstagare efter kungörelse enligt 9 kap. 1 eller 2 § lagen om arv eller 8 kap. 1 § lagen om testamente har att göra sin rätt gällande.

Förslag

till

Lag

om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente

Härigenom förordnas som följer.

Tid, inom vilken arvinge eller testamentstagare efter kungörelse enligt 9 kap. 1 eller 2 § lagen om arv eller 8 kap. 1 § lagen om testamente har att göra sin rätt gällande, må, om skäl äro därtill, av rätten förlängas med högst fem år, såframt ansökan därom, innan preskription inträtt, göres av den som har att bevaka arvingens eller testamentstagarens rätt i boet. Övriga dödsbodelägare skola genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall kungörelse om beslutet genom rättens försorg intagas i allmänna tidningarna.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 december 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, fråga om *förlängning av tid för arvspreskription* samt anför därvid följande.

Enligt nu gällande regler om arvspreskription preskriberas bortovarande arvinges rätt fem år efter utfärdad kungörelse om arvet. Under de extraordinära förhållanden som skapats genom det senaste världskriget och efterverkningarna därav kan fall förekomma, då en bortovarande arvinge utan egen förskyllan är förhindrad att bevaka sin rätt inom preskriptionstiden. Genom en framställning av legationssekreteraren Raoul Wallenbergs moder och hennes make har aktualiserats frågan om legislativa åtgärders vidtagande till skydd för bortovarandes arvsrätt.

Jag anhåller nu att få upptaga denna fråga till behandling.

Gällande bestämmelser m. m. Reglerna om preskription av bortovarande arvinges rätt till arv är upptagna i 9 kap. lagen den 8 juni 1928 om arv.

Vistas en till namnet känd arvinge å okänd ort, skall detta av den som har boet i sin vård anmälas till rätten, som har att införa kungörelse i Post- och Inrikes tidningar med anmaning till arvingen att inom fem år göra sin rätt till arvet gällande (1 §). Samma förfarande skall tillämpas om det vid bouppteckning ej kan utrönas, huruvida den döde efterlämnat arvinge, som före allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arvet; det skall också tillämpas när kännedom finnes om arvinge efter den döde men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort (2 §). Arvinge, som ej enligt det nu sagda har att göra sin rätt gällande inom särskilt förelagd tid, skall göra det inom en yttersta preskriptionstid av tio år från arvlåtarens död (3 §). Har arvinge icke inom den tid som gäller för hans fall tillträtt arvet eller anmält anspråk därpå i viss ordning, har han förlorat sin arvsrätt (6 §). Arvet tillfaller i stället dem som skulle ha erhållit detta, om han dött före arvlåtaren (7 §).

Medan preskriptionstid löper behandlas bortovarande arvinge som om han vore i livet. Normalt avsättes det en lott för honom som förvaltas av särskilt förordnad god man (18 kap. 4 § föräldrabalken). Mot preskription äger bortovarande icke åberopa att han varit hindrad att bevaka sin rätt. God man, som förordnats för den bortovarande, äger icke vidtaga åtgärd för avbrytande av preskription.

Vad angår *förarbetena* till de nuvarande preskriptionsreglerna må nämnas att lagberedningen i det förslag som ligger till grund för arvslagen anförde, att man vid utarbetandet av de nya reglerna bibehållit grunderna för de dittills gällande bestämmelserna härom i 15 kap. ärvdabalken i 1734 års lag. Dessa grunder finge nämligen anses stå i god överensstämmelse med vad som enligt beredningens uppfattning utgjorde underlaget för själva arvsrätten, nämligen den ekonomiska och sociala samhörigheten mellan arvlåtare och arvinge. Arvinges rätt till arv borde icke ovillkorligen upprätthållas. Hade arvinge blivit så främmande för arvlåtaren, att han icke inom rimlig tid förskaffat sig kännedom, huruvida denne vore i livet eller icke, eller hade han efter vunnen kännedom om dödsfallet icke visat intresse för den arvfallna egendomen, borde han icke äga taga arv.

Rörande reglerna om preskription av arv till känd arvinge å okänd ort framhöll beredningen bl. a., att dessa vore av särskild betydelse med hänsyn till den omfattande emigration som ägde rum från vårt land. I fråga om preskriptionstidens längd i detta fall anfördes, att en förkortning till fem år av den enligt 15 kap. 5 § ärvdabalken — enligt lagrummets lydelse efter en år 1835 genomförd ändring — gällande tioårstiden utan olägenhet syntes kunna äga rum i betraktande av den ökade möjligheten till förbindelse såväl mellan olika platser inom landet som med utlandet, vilken efter tillkomsten av 1734 års lag blivit en följd av kommunikationsväsendets utveckling.

I frågan huruvida laga förfall borde kunna åberopas mot preskription anfördes, att rätt härtill i regel förelåge enligt bestämmelserna i ärvdabalken. I lagberedningens förslag hade något stadgande därom ej upptagits. Av grunden för preskriptionsbestämmelserna följde, att okunnighet om arvlåtarens död icke borde kunna åberopas såsom laga förfall. Övriga omständigheter, som kunde medföra hinder mot arvsrättens bevakande, syntes, såvitt erfarenheten gåve vid handen, ej vara av någon praktisk betydelse.

Beträffande lagstiftningen på hithörande område i *andra länder* må nämnas, att denna i allmänhet ger bortovarande arvinge ett bättre skydd än de svenska reglerna. Vad angår de nordiska länderna regleras i Finland bortovarande arvinges rätt till arv alltjämt i princip genom de ursprungliga bestämmelserna därom i ärvdabalken i 1734 års lag. I fråga om arv till känd arvinge å okänd ort innebär detta att preskriptionstiden är så lång som 20 år och att dessutom laga förfall kan åberopas. I Danmark och Norge är

främst av intresse vissa hithörande regler i lagstiftningen om försvunna personer. Enligt dessa skiljer man, såvitt nu är i fråga, mellan bortovarande arvinge, om vilken det är känt att han är i livet, och sådan arvinge, om vilken det är ovisst hur härmed förhåller sig. I det förstnämnda fallet inträder ej preskription; den bortovarandes lott avsättes i vanlig ordning och behandlas enligt reglerna om bortovarandes egendom. I det senare fallet preskriberas den bortovarandes rätt viss tid efter arvlåtarens död, 10 år enligt dansk och 20 år enligt norsk lag.

Departementschefen. De regler som för närvarande gäller beträffande preskription av bortovarande arvinges rätt till arv bygger på uppfattningen att arvinge, som försummat att upprätthålla kontakt med den avlidne och de hemmavarande, icke bör äga taga arv. Reglerna gäller emellertid för samtliga fall och sålunda även då för bortovarande arvinge förelegat faktiskt hinder att låta sig avhöra; laga förfall kan ej åberopas. Vid reglernas tillkomst ansåg man sig ej behöva räkna med att sådant hinder skulle kunna bestå under många år i följd.

Under normala förhållanden torde en relativt kort preskriptionstid för arv vara välmotiverad. Men under de extraordinära förhållanden som skapats genom det senaste världskriget och efterverkningarna därav kan det förekomma fall, då det verkar synnerligen obilligt att en bortovarande arvinge, som utan egen förskyllan varit oförmögen att bevaka sin rätt, går denna förlustig efter en så kort preskriptionstid som fem år. Ehuru Sverige icke varit indraget i kriget kan även i vårt land sådana fall inträffa. Svenska medborgare kan ha vistats i ett land som varit krigsskådeplats och råkat i fångenskap eller eljest bortförts och saknat möjlighet att få kännedom om utfärdad kungörelse eller att sätta sig i förbindelse med anhöriga eller myndigheter i hemlandet inom den stadgade tiden. Även andra liknande fall kan förekomma då den bortovarande haft giltig ursäkt för sin uraktlåtenhet att bevaka sin rätt men enligt gällande lag icke kan stödja arvsanspråk härpå sedan femårstiden utlupit.

Det föreligger enligt min mening anledning att för nu åsyftade fall genomföra en ordning som håller möjligheten öppen till arvsrättens bevarande längre tid än den i arvslagen föreskrivna. Därvid kan olika lösningar tänkas. Vid sidan av en förlängning av preskriptionstiden kan sålunda övervägas att, i överensstämmelse med vad som gäller i åtskilliga utländska lagar, införa särskilda undantagsregler för det fall att man vet eller kan antaga att bortovarande arvinge är i livet. En annan lösning vore att införa möjlighet att mot preskription åberopa laga förfall. För att bedöma vilken av olika tänkbara utvägar som är den lämpligaste torde en närmare utredning vara erforderlig.

Med hänsyn till omständigheterna i fall, som kan tänkas komma att aktualiseras som en följd av händelser under och efter det andra världskriget, är det emellertid angeläget, att omedelbara åtgärder vidtagas för att till-

skapa skydd för arvinge, som kan antagas vara ur stånd att bevaka sin rätt inom nu gällande preskriptionstid. Såsom ett provisorium i avbidan på en definitiv lösning torde möjlighet böra beredas för domstol att, om skäl föreligger därtill, på ansökan förlänga preskriptionstiden med högst fem år beträffande sådana fall då arvingen är till namnet känd men hans vistelseort okänd. Ansökan bör göras före tidens utgång av den som har att bevaka den bortovarandes rätt i boet, d. v. s. i regel den som jämlikt 18 kap. 4 § föräldrabalken förordnats till god man för den bortovarande. Över ansökningen bör övriga dödsbodelägare genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig. Föreskrift bör meddelas om att rätten, sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall låta kungöra beslutet i Post- och Inrikes tidningar.

Har preskriptionstiden förlängts med kortare tid än fem år, bör hinder icke föreligga att rätten senare på ansökan före förlängningstidens utgång beslutar om ytterligare förlängning, dock icke med längre tid än att den sammanlagda förlängningstiden blir högst fem år. Det torde icke vara erforderligt att upptaga särskilt stadgande härom.

Enligt 9 kap. 6 § lagen om arv förlorar arvinge sin arvsrätt, om han icke före preskriptionstidens utgång tillträtt arvet eller framställt anspråk därpå. Har ansökan gjorts om förlängning av preskriptionstid men har beslut om förlängning ej meddelats före preskriptionstidens utgång, torde den bortovarande utan hinder av nyssnämnda stadgande vara bibehållen vid sin rätt intill dess lagakraftvunnet beslut föreligger. Något särskilt stadgande härom torde icke erfordras.

Eftersom den föreslagna lagstiftningen är avsedd som ett provisorium, synes det mindre lämpligt att inarbeta bestämmelserna i lagen om arv, utan en särskild lag i ämnet torde böra utfärdas.

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet genom utdrag av protokollet inhämtas över det härvid fogade, i enlighet med det anförda upprättade förslaget till *lag om förlängning av tid för arvspreskription.*

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Olle Hellberg

Förslag
till
Lag
om förlängning av tid för arvspreskription

Härigenom förordnas som följer.

Tid som bortovarande arvinge jämlikt kungörelse, utfärdad enligt 9 kap. 1 § lagen om arv, har att iakttaga för att göra sin rätt till arvet gällande må, om skäl därtill äro, av rätten förlängas med högst fem år, såframt ansökan därom göres före tidens utgång av den som har att bevaka den bortovarandes rätt i boet. Övriga dödsbodelägare skola genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall kungörelse om beslutet genom rättens försorg intagas i allmänna tidningarna.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 18 december 1957.

Närvarande:

justitieråden WÄLIN,
SJÖWALL,
HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG.

Enligt lagrådet den 17 december 1957 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 13 december 1957, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om förlängning av tid för arvspreskription.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet Sten Rudholm.

Lagrådet yttrade:

Enligt förslaget må preskriptionstid som stadgas i 9 kap. 1 § arvslagen förlängas. Någon motsvarande möjlighet ges ej för de fall som avses i 9 kap. 2 § samma lag, ej heller när kungörelse om testamente utfärdats enligt 8 kap. 1 § testamentslagen. Detta sammanhänger naturligen med att förslaget i själva verket åsyftar ett bestämt, i remissprotokollet berört fall. Om motsvarande behov skulle yppas i något fall som omfattas av 9 kap. 2 § arvslagen eller 8 kap. 1 § testamentslagen, skulle det emellertid framstå som en uppenbar orättvisa att lagen begränsats på sätt som föreslagits. På grund härav och då en utvidgning av förslaget till att omfatta jämväl tid som avses i sistnämnda båda lagrum icke kan medföra några särskilda olägenheter hemställer lagrådet, att en sådan utvidgning måtte äga rum. Iakttages detta, bör även rubriken till lagförslaget jämkas.

Ur protokollet:
Clas Amilon

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 20 december 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, KJELLIN, JOHANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, lagrådets den 18 december 1957 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 13 december 1957 remitterade förslaget till *lag om förlängning av tid för arvpreskription.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden följande.

Med anledning av vad lagrådet anfört torde den föreslagna möjligheten till förlängning av preskriptionstid som avses i 9 kap. 1 § lagen om arv böra utsträckas att gälla även de fall som avses i 9 kap. 2 § lagen om arv och 8 kap. 1 § lagen om testamente. I anslutning härtill bör lagens rubrik ändras. Förslaget torde jämväl få något jämkas i redaktionellt avseende.

Föredraganden hemställer, att Kungl. Maj:t måtte jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga sålunda ändrat förslag till *lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnar Berg

Stockholm 1958. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner
571926

Nr 7

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 18, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret

Härigenom förordnas, att lagen den 29 november 1946 med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret[1], vilken lag enligt lag den 18 februari 1955 (nr 60) gäller till och med den 31 december 1958, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1961.

Sedan 1946 års riksdag bifallit av Kungl. Maj:t framlagt förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret, utfärdade Kungl. Maj:t den 29 november 1946 lag i ämnet (nr 722), i det följande benämnd försvarsuppfinningslagen. I lagen, som ursprungligen gällde till och med den 31 december 1949 men vars giltighetstid senast genom lag den 18 februari 1955 (nr 60) förlängts till och med den 31 december 1958, har vissa ändringar vidtagits genom lag den 29 februari 1952 (nr 78).

Lagen innehåller bestämmelser om förbud mot uppfinnings offentliggörande (1—6 §§), om expropriation (7 §), om hemliga patent (8 och 9 §§) och om ersättning (10 §). Därjämte innehåller lagen i 11—14 §§ vissa bestämmelser om tystnadsplikt, straff för överträdelse av föreskrifterna i lagen m. m.

I lagens 2 § stadgas, att patentansökningar och därtill hörande handlingar skall av patentmyndigheten för granskning beträffande uppfinningarnas betydelse för rikets försvar hållas tillgängliga för myndighet som Konungen bestämmer (granskningsmyndigheten). Enligt kungörelse den 6 december 1946 (nr 764) skall en särskild nämnd (granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.) vara granskningsmyndighet enligt lagen.

I skrivelse den 31 oktober 1957 har *granskningsnämnden* lämnat följande

[1] Senaste lydelse av 2 och 4 §§, se SFS 1952:78.

upplysningar om nämndens verksamhet under tiden den 1 juli 1954—den 30 juni 1957:

Antalet granskade ärenden utgör 689. Ingivna framställningar om tillstånd till yppande av uppfinning, vilka uppgått till 5, ha samtliga bifallits. I 29 fall har nämnden funnit anledning att besluta om uppfinnings hemlighållande och i 35 fall tillstyrkt framställning från vederbörande statsmyndighet, att 7 § förordningen angående patent ej måtte tillämpas å ifrågavarande patentansökningar, d. v. s. att ansökningarna icke skulle kungöras. Under nämnda tid ha patentansökningar, som ingivits eller övertagits av statsmyndighet, resulterat i beviljandet av 31 hemliga patent. I 3 fall har nämnden funnit hemlighållandet av sådant patent ej längre erforderligt och underställt frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Granskningsnämnden har i sin skrivelse därjämte anfört, att nämnden för sin del finner de skäl, som föranlett lagens utfärdande, alltjämt äga giltighet och nämnden har därför föreslagit, att lagen måtte givas giltighet under en ny treårsperiod.

Yttranden över granskningsnämndens skrivelse har efter remiss avgivits av överbefälhavaren, försvarets civilförvaltning — som i ärendet samrått med armétygförvaltningen, marinförvaltningen, flygförvaltningen, fortifikationsförvaltningen och försvarets forskningsanstalt — patent- och registreringsverket samt Sveriges industriförbund. I samtliga yttranden tillstyrkes granskningsnämndens förslag om förlängning av försvarsuppfinningslagen. *Överbefälhavaren* anför att de skäl, som föranlett lagens utfärdande, alltjämt äger giltighet med avseende på den materiella krigsberedskapen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Lindell, har vid lagrådsremissen anfört: »Av granskningsnämndens skrivelse och yttrandena i ärendet framgår, att det föreligger behov av att förlänga försvarsuppfinningslagen. På grund härav vill jag förorda, att lagens giltighetstid förlänges med tre år.»

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran.

Utskottet. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 18, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 5 februari 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lindblom, Lodenius, Birke, Magnusson, Mogård och Alexanderson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Hedqvist, Gezelius, fru Johansson, herr Gustafsson i Borås, fru Boman och herr Onsjö.

Nr 8

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag titll lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 25, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente

Härigenom förordnas som följer.

Tid, inom vilken arvinge eller testamentstagare efter kungörelse enligt 9 kap. 1 eller 2 § lagen om arv eller 8 kap. 1 § lagen om testamente har att göra sin rätt gällande, må, om skäl äro därtill, av rätten förlängas med högst fem år, såframt ansökan därom, innan preskription inträtt, göres av den som har att bevaka arvingens eller testamentstagarens rätt i boet. Övriga dödsbodelägare skola genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig över ansökningen.

Sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall kungörelse om beslutet genom rättens försorg intagas i allmänna tidningarna.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt däråå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt nu gällande regler om arvspreskription preskriberas bortovarande arvinges rätt fem år efter utfärdad kungörelse om arvet. Under de extraordinära förhållanden som skapats genom det senaste världskriget och efterverkningarna därav kan fall förekomma, då en bortovarande arvinge utan egen förskyllan är förhindrad att bevaka sin rätt inom preskriptionstiden. Genom en framställning av legationssekreteraren Raoul Wallenbergs moder och hennes make har aktualiserats frågan om legislativa åtgärders vidtagande till skydd för bortovarandes arvsrätt.

Reglerna om preskription av bortovarande arvinges rätt till arv är upptagna i 9 kap. lagen den 8 juni 1928 om arv.

Vistas en till namnet känd arvinge å okänd ort, skall detta av den som har boet i sin vård anmälas till rätten, som har att införa kungörelse i Post- och Inrikes tidningar med anmaning till arvingen att inom fem år göra sin rätt till arvet gällande (1 §). Samma förfarande skall tillämpas om det vid bouppteckning ej kan utrönas, huruvida den döde efterlämnat arvinge, som före allmänna arvsfonden eller före eller jämte annan känd arvinge är berättigad till arvet; det skall också tillämpas när kännedom finnes om arvinge efter den döde men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort (2 §). Arvinge, som ej enligt det nu sagda har att göra sin rätt gällande inom särskilt förelagd tid, skall göra det inom en yttersta preskriptionstid av tio år från arvlåtarens död (3 §). Har arvinge icke inom den tid som gäller för hans fall tillträtt arvet eller anmält anspråk därpå i viss ordning, har han förlorat sin arvsrätt (6 §). Arvet tillfaller i stället dem som skulle ha erhållit detta, om han dött före arvlåtaren (7 §).

I 8 kap. lagen om testamente regleras frågan om okänd eller på okänd ort varande testamentstagares rätt till testamente på motsvarande sätt.

Medan preskriptionstid löper behandlas bortovarande arvinge eller testamentstagare som om han vore i livet. Normalt avsättes det en lott för honom som förvaltas av särskilt förordnad god man (18 kap. 4 § föräldrabalken). Mot preskription äger bortovarande icke åberopa att han varit hindrad att bevaka sin rätt. God man, som förordnats för den bortovarande, äger icke vidtaga åtgärd för avbrytande av preskription.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Lindell, har vid lagrådsremissen anfört följande:

De regler som för närvarande gäller beträffande preskription av bortovarande arvinges rätt till arv bygger på uppfattningen att arvinge, som försummat att upprätthålla kontakt med den avlidne och de hemmavarande, icke bör äga taga arv. Reglerna gäller emellertid för samtliga fall och sålunda även då för bortovarande arvinge förelegat faktiskt hinder att låta sig avhöra; laga förfall kan ej åberopas. Vid reglernas tillkomst ansåg man sig ej behöva räkna med att sådant hinder skulle kunna bestå under många år i följd.

Under normala förhållanden torde en relativt kort preskriptionstid för arv vara välmotiverad. Men under de extraordinära förhållanden som skapats genom det senaste världskriget och efterverkningarna därav kan det förekomma fall, då det verkar synnerligen obilligt att en bortovarande arvinge, som utan egen förskyllan varit oförmögen att bevaka sin rätt, går denna förlustig efter en så kort preskriptionstid som fem år. Ehuru Sverige icke varit indraget i kriget kan även i vårt land sådana fall inträffa. Sven-

ska medborgare kan ha vistats i ett land som varit krigsskådeplats och råkat i fångenskap eller eljest bortförts och saknat möjlighet att få kännedom om utfärdad kungörelse eller att sätta sig i förbindelse med anhöriga eller myndigheter i hemlandet inom den stadgade tiden. Även andra liknande fall kan förekomma då den bortovarande haft giltig ursäkt för sin uraktlåtenhet att bevaka sin rätt men enligt gällande lag icke kan stödja arvsanspråk härpå sedan femårstiden utlupit.

Det föreligger enligt min mening anledning att för nu åsyftade fall genomföra en ordning som håller möjligheten öppen till arvsrättens bevarande längre tid än den i arvslagen föreskrivna. Därvid kan olika lösningar tänkas. Vid sidan av en förlängning av preskriptionstiden kan sålunda övervägas att, i överensstämmelse med vad som gäller i åtskilliga utländska lagar, införa särskilda undantagsregler för det fall att man vet eller kan antaga att bortovarande arvinge är i livet. En annan lösning vore att införa möjlighet att mot preskription åberopa laga förfall. För att bedöma vilken av olika tänkbara utvägar som är den lämpligaste torde en närmare utredning vara erforderlig.

Med hänsyn till omständigheterna i fall, som kan tänkas komma att aktualiseras som en följd av händelser under och efter det andra världskriget, är det emellertid angeläget, att omedelbara åtgärder vidtagas för att tillskapa skydd för arvinge, som kan antagas vara ur stånd att bevaka sin rätt inom nu gällande preskriptionstid. Såsom ett provisorium i avbidan på en definitiv lösning torde möjlighet böra beredas för domstol att, om skäl föreligger därtill, på ansökan förlänga preskriptionstiden med högst fem år beträffande sådana fall då arvingen är till namnet känd men hans vistelseort okänd. Ansökan bör göras före tidens utgång av den som har att bevaka den bortovarandes rätt i boet, d. v. s. i regel den som jämlikt 18 kap. 4 § föräldrabalken förordnats till god man för den bortovarande. Över ansökningen bör övriga dödsbodelägare genom särskilda meddelanden av rätten erhålla tillfälle att yttra sig. Föreskrift bör meddelas om att rätten, sedan beslut om förlängning vunnit laga kraft, skall låta kungöra beslutet i Post- och Inrikes tidningar.

Har preskriptionstiden förlängts med kortare tid än fem år, bör hinder icke föreligga att rätten senare på ansökan före förlängningstidens utgång beslutar om ytterligare förlängning, dock icke med längre tid än att den sammanlagda förlängningstiden blir högst fem år. Det torde icke vara erforderligt att upptaga särskilt stadgande härom.

Enligt 9 kap. 6 § lagen om arv förlorar arvinge sin arvsrätt, om han icke före preskriptionstidens utgång tillträtt arvet eller framställt anspråk därpå. Har ansökan gjorts om förlängning av preskriptionstid men har beslut om förlängning ej meddelats före preskriptionstidens utgång, torde den bortovarande utan hinder av nyssnämnda stadgande vara bibehållen vid sin rätt intill dess lagakraftvunnet beslut föreligger. Något särskilt stadgande härom torde icke erfordras.

Eftersom den föreslagna lagstiftningen är avsedd som ett provisorium, synes det mindre lämpligt att inarbeta bestämmelserna i lagen om arv, utan en särskild lag i ämnet torde böra utfärdas.

Lagrådet

Vid ärendets behandling i lagrådet anmärktes att det remitterade förslaget, som avsåg möjlighet till förlängning av tid för preskription endast såvitt gällde till namnet känd, på okänd ort varande arvinges rätt till arv, icke gåve motsvarande möjlighet till förlängning i fall som avsåges i 9 kap. 2 § lagen om arv och ej heller i fråga om okänd eller på okänd ort varande testamentstagares rätt till testamente. Lagrådet uttalade att det, om behov av förlängning skulle yppas i något fall som omfattades av 9 kap. 2 § arvslagen eller 8 kap. 1 § testamentslagen, skulle framstå som en uppenbar orättvisa att lagen begränsats på sätt som föreslagits. På grund härav och då en utvidgning av förslaget till att omfatta jämväl tid, som avsåges i sistnämnda båda lagrum, icke kunde medföra några särskilda olägenheter hemställde lagrådet, att en sådan utvidgning måtte äga rum.

Lagrådets hemställan har vunnit beaktande i propositionen.

Utskottet

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 25, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 31 januari 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Lindblom, Lodenius, Birke, Erik Svedberg och Alexanderson;

från a n d r a kammaren: herr Rylander, fru Johansson, fru Boman, herr Fröding, fru Löfqvist, herrar Lundqvist och Eliasson i Stockholm.

580277 Stockholm 1958. Isaac Marcus Boktryckeri Aktiebolag

Sid. 12.

Nr 50

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt tullfrihet i vissa fall för Rädda barnens riksförbund för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 1)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts den 6 december 1957 dagtecknade proposition nr 4, medgivit, att tullfrihet må under tiden den 1 maj 1958—den 30 april 1960 åtnjutas för kläder, beklädnadsmateriel och livsförnödenheter, som från utlandet inkommer till Rädda barnens riksförbund såsom gåva.

Stockholm den 11 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 51

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 2)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen bifallit Eders Kungl. Maj:ts den 3 januari 1958 dagtecknade proposition nr 15 angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter.

Stockholm den 11 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 52

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om visst undantag från stämpelplikt enligt förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 3)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts den 20 december 1957 dagtecknade proposition nr 21, bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att — i överensstämmelse med i propositionen angivna grunder — förordna om visst undantag från stämpelplikt enligt förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften och förordningen den 6 november 1908 (nr 129 s. 1) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Stockholm den 11 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 53

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till höjd indirekt beskattning.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 10)

Till Konungen

Under åberopande av bevillningsutskottets betänkande nr 10, varav ett tryckt exemplar härvid fogas, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i omförmälda betänkande hemställt.

Stockholm den 11 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 54

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 2)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av jordbruksutskottets utlåtande nr 2 i anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 2 angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, såvitt propositionen avser jordbruksärenden, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet hemställt i utlåtandet.

Stockholm den 11 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 55

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 15)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 1) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 56

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 17)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 3 och 12) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m. får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 57

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 18)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 4, 10 och 13) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 58

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 20)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 6) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 59

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 22)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 9 och 16) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 60

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1958/59.

(Statsutskottets utlåtande nr 23)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 23 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen (bil. 21) gjorda framställning angående stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1958/59 får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 61

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag.

(Statsutskottets utlåtande nr 24)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 16, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 3 januari 1958, framlagda förslag medgivit, att Kungl. Maj:t jämväl under budgetåret 1958/59 må förfoga över dels det på riksstaten för budgetåret 1953/54 under statens utlåningsfonder uppförda investeringsanslaget till Vattenkraftslånefonden, dels det på riksstaten för sistnämnda budgetår under statens utlåningsfonder anvisade investeringsanslaget till Luftfartslånefonden, dels ock det på riksstaten för budgetåret 1946/47 under fonden för låneunderstöd anvisade investeringsanslaget till Lån till Aktiebolaget Stadsholmen.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 62

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av vissa, kronan tillhöriga fastigheter, m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 25)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 31) angående överlåtelse av vissa, kronan tillhöriga fastigheter, m. m. får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 63

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan m. m.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 3)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av jordbruksutskottets utlåtande nr 3 i anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 12 angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan m. m. får riksdagen anmäla, att riksdagen bifallit vad utskottet hemställt i utlåtandet.

Stockholm den 14 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 64

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlagsinteckning i vissa oljelager m. m.

(Första lagutskottets utlåtande nr 1)

Till Konungen

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad proposition, nr 26, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) lag om förlagsinteckning i vissa oljelager;
samt
2) förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 31 maj 1957 (nr 343) om oljelagring m. m.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 18 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 65

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december 1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

(Första lagutskottets utlåtande nr 2)

Till Konungen

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad proposition, nr 10, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 21 december

1949 (nr 655) med särskilda bestämmelser om utskrivning från sinnessjukhus.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 18 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 66

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

(Första lagutskottets utlåtande nr 3)

Till Konungen

Genom en den 13 december 1957 dagtecknad proposition, nr 6, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 18 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 67

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 39 § förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

(Tredje lagutskottets utlåtande nr 1)

Till Konungen

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad proposition, nr 8, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 39 § förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 19 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 68

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

(Tredje lagutskottets utlåtande nr 2)

Till Konungen

Genom en den 17 januari 1958 dagtecknad proposition, nr 37, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden föreslagit riksdagen att besluta, att kyrkofonden skall för år 1957 ersätta domänverkets fond kostnader för övertalig personal vid domänverket med 468 331 kronor 56 öre.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 19 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 69

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

(Tredje lagutskottets utlåtande nr 3)

Till Konungen

Genom en den 10 januari 1958 dagtecknad proposition, nr 33, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 4 § vattenlagen.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 19 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 70

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 19)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av statsutskottets utlåtande nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 2, bil. 5 och 14) angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Stockholm den 19 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 71

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

(Första lagutskottets utlåtande nr 8)

Till Konungen

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad proposition, nr 25, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om förlängning av tid för preskription av rätt till arv eller testamente.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 72

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58 gjorda framställning beträffande gottgörelse till jordbruket för av dess utövare erlagd energiskatt för motorbrännolja till traktorer.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 4)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av jordbruksutskottets utlåtande nr 4 i anledning av Eders Kungl. Maj:ts i propositionen nr 2 angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58 gjorda framställning beträffande gottgörelse till jordbruket för av dess utövare erlagd energiskatt för motorbrännolja till traktorer får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet hemställt i utlåtandet.

Stockholm den 25 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 73

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, i vad motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 5)

Till Konungen

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av jordbruksutskottets utlåtande nr 5 i anledning av de inom riksdagen väckta motionerna I: 291 och II: 377 om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten, i vad motionerna hänvisats till jordbruksutskottet, får riksdagen anmäla, att riksdagen fattat beslut i överensstämmelse med vad utskottet hemställt i utlåtandet.

Stockholm den 25 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 74

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 14, med förslag till förordning om ändring i kyrkomötesförordningen den 22 april 1949 (nr 174).

(Konstitutionsutskottets utlåtande nr 1)

Till Konungen

Genom en den 13 december 1957 dagtecknad proposition, nr 14, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri omförmälda skrivelser, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat av kyrkomötet för dess del godkänt förslag till förordning om ändring i kyrkomötesförordningen den 22 april 1949 (nr 174).

I ärendet har konstitutionsutskottet avgivit utlåtande, nr 1, som av riksdagen godkänts.

Riksdagen har bifallit Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition, vilket riksdagen härmed får för Eders Kungl. Maj:t anmäla.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 75

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pälsvaror fogade förteckningen över pälsskinn.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 4)

Till Konungen

Under åberopande av bevillningsutskottets av riksdagen godkända betänkande nr 4, varav ett tryckt exemplar härvid fogas, får riksdagen anmäla, att riksdagen, med bifall till Eders Kungl. Maj:ts den 13 december 1957 dagtecknade proposition nr 13, antagit det vid propositionen fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av den vid förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pälsvaror fogade förteckningen över pälsskinn.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 76

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.

(Första lagutskottets utlåtande nr 6)

Till Konungen

Genom en den 6 december 1957 dagtecknad proposition, nr 3, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 27 november 1925 (nr 463) om utsträckt tillämpning av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin; samt

3) lag om fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1935 (nr 234) med tillägg till gällande bestämmelser rörande införsel av spritdrycker och vin till svenskt territorialvatten.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 77

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

(Första lagutskottets utlåtande nr 7)

Till Konungen

Genom en den 20 december 1957 dagtecknad proposition, nr 18, har Eders Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Riksdagen får härmed anmäla, att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition bifallits av riksdagen.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 78

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader.

(Statsutskottets utlåtande nr 26)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 19, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 20 december 1957, framställda förslag medgivit, att det i riksstaten uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter må i den omfattning som i förberörda statsrådsprotokoll angivits jämlikt Kungl. Maj:ts bestämmande tagas i anspråk under budgetåret 1958/59 för att täcka uppkommande haverikostnader, avseende marinens fartyg.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

Nr 79

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag avseende handelsdepartementets verksamhetsområde.

(Statsutskottets utlåtande nr 27)

Till Konungen

Riksdagen får anmäla, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 36, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 10 januari 1958, framställda förslag medgivit, att det senast å riksstaten för budgetåret 1953/54 anvisade reservationsanslaget till Statsbidrag till åtgärder för krigsförsörjningen må disponeras jämväl under budgetåret 1958/59.

Stockholm den 21 februari 1958

Med undersåtlig vördnad

AB. Trycksaker — Norrköping 1958

Gonazé
Brugger
W. Attinen

Avskrift av originalet
lånad av v. Daidel v. Bandberg
maj 59.

Avskrift.av avskrift. Paris le 13 Janvier 1959.

Madame, (Frù m. Daidel)

J'ai reçu hier au soir votre lettre et je me fait un devoir d'y répondre par retour de courier.

Vous dire mes sentiments à sa lecture c'est chose inutile et vous le devinez. J'ai reçu depuis ma libération trôp de lettres semblables de divers points de France et il faudrait, d'autre part, être tres endurci par ces dix années d'une vie qui fut dure, pour ne pas se sentir prêt à faire le possible et l'impossible.

Hélas, le sentiment qui domine tous les autres et d'abord ma bonne volonté, c'est celui de l'impuissance. Je ne sais que très peu sur le cas de votre fils et ce peu que je sais, je le tiens pour la plus grande part de mon ami Emile Brugger - avec qui du rest je suis en relations courantes de correspondance.

Au cours de voyages qui en 1949 et 1950, plus tard en 1951 et 53, m'ont amené de l'Autriche à Vladimir, puis de Vladimir à Kiev et à Moscou, j'ai entendu parler de la présence en U.R.S.S. de Raoul Wallenberg. Mais ou et par qui? Je ne puis me souvenir exactement. C'était des dires de prisonniers et ces prisonniers venus de toutes coins de la Russie d'Europe et d'Asie étaient eux-mêmes de paisage et ne faisaient souvent que rapporter c'qu'ils avaient entendu.

C'est à la prison de Vladimir ou j'ai séjourné du 5 mars 1950 au 29 Septembre 1951 - puis du 13 Janvier 1953 au 4 mars 1958 - date de ma liberation, que j'ai entendu parler plus explicitement de votre fils. Emile Brugger m'a certifié que durant son séjour à l'hopital de la prison en été 1954 - je crois - il était entré en contact avec un prisonnier se disant Raoul Wallenberg - exconsul de Suède à Budapest - arreté en 1945. Il n'y a aucune raison de

douter de la bonne foi de Emile Brugger. D'autre part il est difficile de penser à une provocation de la part de l'administration politique de la prison. En 1954, ce genre de procédé n'était déjà plus de saison. Et puis dans quel but? Demeure l'hypothèse d'un jeu stupide de quelque prisonnier cherchant à se rendre intéressant par passe-temps ou vanité. Mais la encore, comment le mauvais plaisant aurait-il pu revêtir de façon si précise l'identité de Mr. Wallenberg? Un témoignage vient encore corroborer les dires de mon ami Brugger, ce sont les affirmations dans le même sens de Mr Simon Gorguiberidze, hélas, toujours en captivité à ma connaissance.

Lors de la récente visite à Paris de Mr Leif Leifland, du Ministère des Affaires étrangères de Suède, je me suis communiquer le texte de la réponse soviétique à la note du gouvernement de votre pays demandant des éclaircissements sur le sort de mr Raoul Wallenberg. Je me permets de vous communiquer les quelques reflections que m'a suggérée la lecture de ce texte.

1) Il ne fait pas mention explicitement du prénom de votre fils, sous la forme courante en Russie et obligatoire dès qu'il s'agit d' identité: prénom de la personne suivi du prénom du père au génitif - donc dans le cas: Raoul suivi du prénom de votre l mari avec le suffixe "witch"-

2) Pas de mention également de la date de naissance. Or toute identité de prisonnier comporte cet élément. Il y a trôp de noms homonymes parmi les Russes pour qu'il puisse en être autrement. Ivanovitch? - Année de naissance? - c'est la question qui accompagne toujours une interrogation sur le nom patronymique.

3) Imprécision également - autant que je me souviens du texte de la note - sur le lieu présumé de décès et de sépulture. - Mais ici pourrait intervenir cette manie du secret, et du secret inutile, qui est une seconde nature chez les soviétiques.

Néanmoins, il ressort de toutes ces incomplétudes du texte une impression: un prisonnier Wallenberg est décédé mais il y a de fortes chances que ce ne soit pas votre cher disparu. Probablement un homonyme. Je suppose que le nom Wallenberg peut se retrouver en Allemagne ou dans les pays de la Baltique. Enfin, il ne me parait pas possible que le Gouvernement soviétique puisse justifier ce manque de précisions dans le cas donné - et du point de vue objectif, le manque de soins qui aurait amené le décès, par le grand nombre des prisonniers enfermés dans les camps et par la cruauté d'un Abakumov. Raoul Wallenberg, diplomate suédois, était un personnage trôp

important par lui-même - et à leurs yeux - je veux dire dans leurs intentions et leurs calculs, pour qu'il n'ait pas été suivi de très près dans ses déplacements en U.R.S.S. - et dans l'évolution de sa santé.

Tout ceci me porte à croire, Madame, qu'il y a encore de l'éspoir - beaucoup d'éspoir.

J'estimerai indigne de vous et de moi et de celui que vous attendez, de chercher à tromper votre peine par des promesses sans bases et des mots. Mais je crois qu'il y a des raisons sérieuses d'espérer. Nous disons en France: Tant qu'il y a de la vie, il y a de l'éspoir. Or tout semble indiquer "qu'il y a de la vie". Ainsi vous devez espérer et croire qu'un jour viendra qui vous rendra celui que vous attendez. Je joins mes voeux aux votres et mes prières que Dieu hâte ce jour.

De toute façon, je profiterai de la première possibilité pour entrer en contact avec votre parent Mr Etienne de Dardel.

Soyez assurée, Madame, de mes sentiments de très vive sympathie et de la part que je prends à votre peine et à vos espérances.

Lucien Armand Gouazé

2 Avenue de la Porte Brancion
Paris 15.

Wahlfinder

Utdrag ur bläckbrev från M.L.Gouazé
till sekr. Leifland, dagtecknat Paris
den 15 januari 1959.

-.-

Il y a quelques jours, j´ai reçu de Madame von Dardel une lettre particulièrement émouvante sur le sujet que vous devinez et qui lui tient tant à coeur. Je lui ai répondu immédiatement. Hélas, je ne pouvais que lui dire ce que je vous ai personnellement confié et c´est très peu de choses. Je comptais voir mon ami Brugger en Janvier, mais il est toujours en traitement à Berne.

-.-

Avskrift av avskrift.

Bern, den 4. Februar 1959

Emil B r u g g e r
Burgerspital
B e r n (Schweiz)

AII/Fl/RK - Di/Lo-

Rekommandiert

Frau Maj von Dardel
D j u r s h o l m 1
Auravägen 25

Sehr geehrte Frau von Dardel,

Entschuldigen Sie, dass ich Ihnen erst heute antworte auf das Schreiben vom 10. Januar 1959, das mir Fürsprecher Rudolf Philipp, Grevtureg.8B, Stockholm, in Ihrem Auftrag geschrieben hat. Meine ärztliche Behandlung und die Beanspruchung von verschiedenster Seite haben mich so sehr in Anspruch genommen, dass ich Ihnen nicht sofort antworten konnte.

Vorerst wiederhole ich, dass ich natürlich gerne bereit bin, alles zu tun, um R.Wallenberg, der sich möglicherweise noch immer in der Sowjetunion befindet, zu retten.
Ich beziehe mich auf das oben erwähnte Schreiben von Fürsprecher R. Philipp und den Brief von Guy von Dardel, Troinex/Genève, v.29.1.59.
Ich will nicht wiederholen, was ich im Brief v.7.1.59 bereits ausführlich dargelegt habe. Ich will folgende Feststellungen und Präzisierungen anbringen:
Beim zweiten Gespräch, das ich in Bern im Bundeshaus in Anwesenheit eines Inspektors der schweizerischen Bundespolizei mit den beiden Vertretern des schwedischen Aussenministeriums hatte, habe ich nie und nimmer etwas von meinen Aussagen, die im Berner Tagblatt publiziert worden sind, annulliert oder zurückgezogen. Meine Ausführungen im BERNER TAGBLATT über den Fall R.Wallenberg entsprechen der vollen Wahrheit und davon nehme ich auch heute keineswegs etwas zurück.
Es ist also ganz und gar falsch, wenn Hr Guy von Dardel in seinem Brief v.29.1.59 behauptet oder vom Schwedischen Aussenministerium wissen will, ich habe eine Angabe im Artikel vom 22.November 1958 im BERNER TAGLBATT zurückgenommen. Diese Angabe betrifft die Tatsache, dass ich von R.Wallenberg den Auftrag erhielt, mich mit den schwedischen Behörden in Verbindung zu setzen, wenn ich frei werde. Ich persönlich habe natürlich Wallenberg nie persönlich gekannt, hatte aber mit ihm Morseverbindungen durch die Zellenwand anfangs August 1954 im zweiten Block in Wladimir (Spital- und Isolierungszellen), was ich hiermit ausdrücklich bestätige.
Den beiden Vertretern des schwed.Aussenministeriums habe ich beim zweiten Gespräch in Bern erklärt, dass der Fall Wallenberg auch aufgerollt werden muss, selbst wenn Wallenberg seither gestorben sein sollte.

Ein weiterer Punkt muss ebenfalls klargestellt werden. Es sei wiederholt: ich habe nie einen Mitgefangenen namens Tomsen alias Grosheim gekannt oder mit ihm irgendeine Beziehung gehabt.

Ich möchte Ihnen noch den Hinweis geben, für den Fall, dass R.Wallenberg noch am Leben ist. In der Sowjetunion werden diejenigen politischen Gefangenen, die man auf immer insgeheim in die Versenkung bringen will, in das Gefängnis von Tabulsk (Ural) befördert.
Mit diesen Angaben hoffe ich, Ihnen wunschgemäss dienen zu können. Es

ist ebenfalls mein sehnlichster Wunsch, dass dem Fall Wallenberg doch noch ein Erfolg beschieden sein wird.
In diesem Sinne begrüsse ich Sie, sehr geehrte Frau von Dardel, mit vorzüglicher Hochachtung

gezeichnet Emil Brugger m.p.

Kopie geht zur Kenntnisnahme an
Herrn Guy von Dardel, Chemin Lullin,
Troinex/Genève

BEGLAUBIGUNG
Die Unterzeichneten bestätigen hiemit, dass Hr Emil Brugger den vorstehenden Brief in allen Teilen als wahrheitsgetreu bestätigt und unterzeichnet hat.

Bern, den 4. Februar 1959

gezeichnet Robadey B.m.p. Auderset m.p.
Redaktor Bernard Robadey, Redaktor B.-R. Auderset
Haslerstr. 14, BERN Hodlerstr. 16, BERN

Wortgetreu abgeschrieben am 6.1.1959, Stockholm 6

/u/Rudolph Philipp

W-aktionen

Bil. Suchdienst, Hamburg, okr. 7.4.59 Hes
GK Hamburg, bij. hbr Ekblad-Nijland 8.4.59

7.April 1959

Herrn
Rudolph P h i l i p p
S t o c k h o l m Ö
Grevturegatan 8 B.

A II - Dr.N./Jo.

Betr.: Nachforschungen nach dem in der UdSSR verschollenen schwedischen Staatsangehörigen Raoul WALLENBERG, geb. 4.8.1912 in Stockholm.
Bezug: Telefonische Besprechung am 4.4.1959.

Sehr geehrter Herr Philipp!

Hiermit erlaube ich mir, die von Ihnen Herrn Milde vorgelegten Fragen zu beantworten.
Über politische Gefängnisse in T o b o l s k ist uns nichts bekanntgeworden. Da die Heimkehrer, die in den letzten Jahren aus der UdSSR nach Deutschland entlassen wurden und von uns befragt worden sind, bereits seit 1956 in Potma oder in Bykowo, d.h. also in der Umgebung von Moskau waren, ist es nicht verwunderlich, daß wir keine Nachrichten über einen Vorgang erhielten, der sich erst in den letzten Jahren abgespielt haben soll.

Unter den Heimkehrern, die in den letzten zwei Jahren in Deutschland eingetroffen sind und die wir befragen konnten, befanden sich keine, die noch nach 1957 in Wladimir waren.

Die von Ihnen gewünschten Auskünfte über den Heimkehrer Horst Theodor M u l l e können wir nicht geben. Einmal, weil uns derartige Angaben nicht vorliegen, zum andern, weil wir grundsätzlich keine Auskünfte zur Person eines Heimkehrers geben können, ohne diesen selbst um sein Einverständnis gefragt zu haben.

Mit Rotkreuz-Gruß!

(Dr. B. Nether)

STOCKHOLM		19
Stockholm den 19 maj 1961.		
N:o		BIL. 1 bil.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Ang.

Bästa Fru von Dardel,

För det fall inte den fullständiga texten tidigare kommit Eder tillhanda, ber jag få närsluta avskrift av denppassus i Eichmann-åklagarens framställning, som berörde Raoul Wallenberg.

./.

a/ P. Lind

Likalydande okt. exp. t.
adv. Niesch 16/5-61

Fru Maj von Dardel,
Auravägen 25,
D j u r s h o l m.

Exp. 19.5/61 AD

Utdrag ur åklagarens anförande den 18 april 1961
vid den 8:e sessionen av rättegång mot A. Eichmann.
(Criminal case nr 40/61)

The looting of Jewish property continued, as did the arrests. Naturally the Jews tried to escape, particularly to Palestine. Eichmann knew of this and insisted on energetic steps to seal all outlets. "It should be explained to the Hungarian authorities in an unequivocable and clear-cut fashion," so he wrote on July 24, 1944 that "migration to Palestine within the scope of this operation will not be approved". He complained about the Swedish and Swiss Embassies issuing the Jews papers which enabled them to emigrate from Hungary. The main target of his venom was a young Swedish diplomat, Raoul Wallenberg, an architect by profession and a man of sterling qualities who had made the rescue of Jews his life's vocation. Wallenberg gathered around him a whole team of workers, issued passports granting the holders rights of residence in Sweden, and, at the risk of his diplomatic status and even his life, instituted rescue operations. He rented and acquired buildings, in which he housed Jews under the protection of the Swedish flag, and assembled, at one period, as many as 40,000 Jews. When the "Death March", of which I shall speak later, began, Wallenberg escorted the marchers with trucks laden with food, medical supplies and clothing. He also tried to remove from the March anyone to whom Swedish papers of protection could feasibly be issued.

Wallenberg, to whose credit can be counted tens of thousands of survivors, also enrolled the support of other diplomats as well as the Red Cross.

All this was the work of one courageous man, who had the strength to act according to his conceptions and

belif. His deeds, like thos of King Christian of Denmark, again give rise to the sombre thought: how many could have been saved, even in the countries of actual extermination, has there only been many others like him among those who had the power to act, whether openly or in secret.

It is not surprising that Eichmann released a flood of anger against this liberator. The Swedish Embassy in Berlin lodged a complaint that Eichmann had told the Red Cross in Budapest he had it in mind to shbot "the Jewish dog" Wallenberg. The Foreign Ministry apologized to the Ambassador, stating that no doubt the words were not seriously meant. In the written exchange it was explained that Eichmann's reaction had to be understood against the background of Wallenberg's "illegal" activities to rescue Hungarian Jewry, and were meant to restrain him from persisting in his efforts.

The deportations were carried out in secret. Nothing was mentioned about them in the newspapers and the Germans took special measures to avoid publicity, lest the Jews of Budapest should become alarmed. The deportees, on arrival at Auschwitz, were ordered to send soothing postcards to their relatives. The text of the postcards was dictated by the Auschwitz butchers, who instructed that an Austrian resort, "Waldsee", be designated as the place of despatch. The postcards stated that those transported for work were all well; they usually arrived after their senders had been consumed in the Auschwitz furnaces. In response to a Red Cross request that a representative accompany the transport, Eichmann did not object to one being present during the despatch though only after the transport had been prepared by Eichmann, but "the accompaniment of the transport by a representative must on no account be allowed".

Meanwhile the German position at the front deteriorated; the Soviet Army advance continued. Pressure was put on Horthy from different quarters to put an end to the deportations and at the beginning of July he muste-

ked up courage and ordered that they should cease. According to an official report of their Foreign Ministry, the Germans had succeeded, up to the end of June, in sending 437,402 Jews for extermination. Horthy's instructions frustrated the plans prepared for the middle of July 1944 to deport all the Jews of Budapest on one day by mobilising all available manpower, including even municipal workers and postmen. The details of the plan were drawn up together with Eichmann. The Germans looked for a convenient excuse for this lightning operation, and the Director of the Foreign Ministry Press Office suggested that explosives "be discovered" in synagogues. Weenenmayer rejected the suggestion on the grounds that the synagogues had for a long time been under the strict supervision of the police and therefore the excuse would not hold water.

In spite of Horthy's order, Eichmann tried to continue the deportations. At the beginning of July he attempted to dispatch an extermination transport from the Kistarcsa Camp. The matter became known to the Budapest Jewish leaders, who intervened with Horthy, who ordered that the transport be stopped at the border and sent back. When the accused saw what had happened his lieutenants convened the whole of the Community Council a second time, ostensibly for discussions, and kept them occupied the whole day with inconsequential matters simply in order to detain them, while his agents in Kistarcsa loaded 1,200 Jews into a deportation train and sent it on its way. The Jewish leader, virtually the prisoners of Eichmann's stewards in Schwabenberg, foreboded evil. When evening came and they were released, they heard about the train and hastened to Horthy to countermand the decree again. On this occasion, however, it was toolate. The train had crossed the Hungarian border, and as has now been ascertained, the community representatives were only released after the receipt of a message from Eichmann's Unit that the train was safely on its way to death.

When Wisliceny afterwards met Freudiger he told him: "Did you really think that Eichmann would allow the old fool Horthy to frustrate his wishes?" This operation too proves Eichmann's satanic initiative. No one at that time demanded that he act; Horthy did not agree to the continuation of the deportations. No one could have pointed an accusing finger at Eichmann had he refrained from action and awaited the results of the diplomatic and military pressures applied by the Germans to Hungary to renew the extermination. But when the issue at stake was the extermination of the Jews, Eichmann acted over and above any instructions. Two letters and a postcard from Jakob Reich, who was in the two Kistarsca transports, have been preserved. He wrote a letter from the Camp on toilet paper after having been miraculously saved in the first transport. On being deported a second time, he wrote a postcard, which it seems he threw from the train and on which was scribbled: "Blessed be the hand that sends this postcard." Such a hand was found, and the postcard was delivered to his wife in Budapest. This is what it said:

> "It is Wednesday afternoon ... They have packed us in and we are travelling. God be with you, my dear family. God be with you. I embrace you and many kisses. Father."

Reich was not privileged to see his family again. His widow will submit to you his letter and postcard.

The German pressure to renew the deportations did not cease. Hitler himself intervened and ordered his Foreign Minister to warn Horthy that Germany would not suffer any delay in measures against the Jews, and that Horthy's attitude would bring a catastrophe on the Hungarian people. To frustrate any possibility of the Jews leaving Hungary for neutral countries, Eichmann took steps, reported by Veesenmayer in the following terms to the Foreign Ministry on July 25, 1944.

> "..... It has been agreed with Eichmann that when the renewal of the deportations of the Budapest Jews .... becomes possible, these should be carrie out with the utmost dispatch, so quickly that the Jews who come into question for migration be deported befor they have time for any formalities."

Austria, at that time, was in urgent need of workers for fortification work. The German war plan expected heavy defensive battles to be fought in this region. At the beginning of June 1944, Blaschke, the Mayor of Vienna, approached his friend, the Head of the RSHA, Kaltenbrunner with the request to consign a number of deportation transports to carry out this fortification work. Kaltenbrunner replied that instructions had been given to move about 12,000 deportees to Vienna and that they were to be kept in closed camps. The women, children and those incapable of work would be taken for "special operations", i.e. extermination.

However, the representatives of Hungarian Jewry were informed by Eichmann and his accomplices that Jews could be saved "by consignment to Austria", in return for ransom money. Anyone paying as demanded would be saved by travelling to Austria. Eichmann said that he would be prepared to "keep on ice" - his own expression - in Austria 30,000 Jews capable of work; the families would live in camps at the expense of the Budapest Jews. In return, he demanded a ransom of 5 million Swiss Francs, the equivalent of 200 dollars per head. Some 15,000 Jews were apparently consigned to Austria in this way.

In the autumn of 1944 Horthy attempted to withdraw his country from the war on the side of Germany. But the Germans, who knew of his activities, took control of Budapest by force in Operation "Iron Fist". They arrest Horthy, and on October 15, 1944, put Szalasi, the leader of the Arrow Cross, in power. Now once again were the Jews at their mercy. Eichmann, who had left Budapest when the deportations had ceased on Horthy's instructions, returned on October 18, and the operations against the Jews were renewed with full vigour.

And now, with the infamous operation known as "The Death March", came the finale of Eichmann's campaign of murder. There were no longer any trains available. Himmler had in the meantime ordered all exterminations to be stopped, but Eichmann found a way to circumvent Himmler's instructions. He organized, with the help of his Hungarian Fascist allies, a march of Jews in the direction of Austria, ostensibly to provide labour for fortifications, but actually to murder them. Eichmann's calculation was simple: the weak would fall by the way, the sturdy would arrive at their destination to build the fortifications, and would afterwards be destroyed. The march began in November in rain, snow and cold, along a 200-kilometer route. They lodged in the open or in pigsties. Thus were the women, children and old folk deported. Anyone who found the walking difficult was shot by the guard, who beat and tormented the victims every step of the way. Those who had no strength left collapsed and died. Hundreds committed suicide or died of the typhus raging among the marchers. The food allocated once every few days consisted of hot water and some bread. People died like flies; the whole route was strewn with corpses. The number of those who fell by the way is estimated at six to ten thousand. The horrors attained such proportions that even the escorting Hungarian officers and soldiers began to mutiny, and requested that they be sent to the front. The intervention of Szalasi, the Hungarian Prime Minister, to put an end to the march, had no effect.

And then an astonishing thing occurred. Himmler himself reprimanded Eichmann for organizing this operation, and only then did the dreadful march end. The Soviet Army had by this time surrounded Budapest, and the remnants of the Jewish community in the capital were saved.

Stockholm den 22 juni 1961.
1 bil.

Bästa Fru von Dardel,

I anslutning till tidigare meddelande om Eichmann-
./. processen ber jag härjämte få överlämna ett utdrag ur protokollet över vittnesförhör den 1 innevarande månad.

/Sverker Åström/

Fru Maj von Dardel,
D j u r s h o l m .

Utdrag

Session nr. 61 av rättegången mot A.Eichmann
1.6.1961.

-.-

(Förhör med vittnet A. Breslauer. Förhörsledare Mr.Bach)

Mr. Bach: You were in Hungary when the Germans occupied Hungary in 1944?
Witness Breslauer: Yes, when the Germans occupied Hungary, I was in Budapest.
Q. At this time, were you active in any way through the help of foreign embassies to save Jews from Hungary?
A. At that time in 1944, I did not take part in any such activities. I was in hiding in Budapest for certain reasons and there was no possibility then. -.-.-.-.-.-.-
Mr. Bach: Will you please tell the Court when did you begin the activity about which I asked you before?
Witness Breslauer: I was detained. In order to make this clear, I would like to say, yes, I was detained until the 5th of June, about 6 or 7 weeks I was kept in prison for political prisoners. On the 5th of July I was taken to the Budapest police headquarters for interrogation, an additional interrogation. Then on the 6th of July, I was taken ill, I had an internal hemorrhage and this was the holiday of St. Peter and St. Paul and I was taken to a special jail for young people. There without any documents, I had no documents on me, I was kept for a few days. Then on the next day, there were other Jews there who were seriously ill. On the 8th of July, all Jews were taken out from there for deportation. I was the only one who stayed behind in this hospital prison. The reason was that the police had not yet released me and they had no documents about me because of the holiday. I was kept there but I saw that this was a dangerous place for Jews. They actually did not leave any Jews behind. At that time they were deporting Jews from the Budapest suburbs. I got in touch with the director of the Palestine Office, Kraus, and I asked for his help. With his aid, I was transferred from there to a hospital of the Jewish community in Bedler Street 9. I was kept there for a long time. I was in a difficult condition. I still had this internal hemorrhage. From there, Jews were also taken out for deportation. I stayed and from there through the aid of Moshe Kraus, I obtained a certificate saying that I was working for the Swiss legation.
Mr. Bach: This is the same man you mentioned before?
Witness Breslauer: Yes, yes. Well, for a period of about six weeks I began feeling that in this office

there was some kind of consideration for Jews. Somebody from the Wallenberg group visited me.
Mr. Bach: Will you tell the Court who is this Wallenberg?
Witness Breslauer: I shall come to that. He was one of the men sent there. He was perhaps the man who had the greatest influence in Budapest. He was sent by the King of Sweden. I met this man in the course of common work later on several times and I was with him together on our way to the Austrian border. His rescue operations were on the greatest scale. There was a lot of rescue work but he gave courage and showed a personal example. He was in complete contrast to what was happening in Budapest then.
Presiding Judge: Mr. Breslauer, I hear that you are a jurist. Please do not give your opinion of the situation but you know what the Court needs.
Mr. Bach: I want to know who Wallenberg was - you said that one of his group visited you: where did he visit you?
Witness Breslauer: At the hospital.
Q. And they helped you?
A. They asked whether they could help me and they offered me a Swedish passport - I received this passport eventually.
Q. You say Wallenberg and his group - you mean the Swedish Embassy?
A. No, no - these were Hungarians whom he had released from the obligation to ... No, there were Hungarian Jews, rather, who had been exempted from the duty of wearing the yellow badge - he had organised this; and they were going around looking for people in need and giving them Swedish protective passports, as they were called - immunity passports. But I was not released by him - I was released by the Swiss Consul. This was towards the beginning of August. This is the document which I received.
Q. May I see the document?
A. That was a little later.
Q. This was a protective passport issued by the Swedish Government?
A. Yes, I did not use it.
Q. When did you get this passport?
A. Towards the end of August ...

-.-.-.-.-. (rörande schweiziska beskickningens -.-.-.-.-
verksamhet)

Q. You wish to say something about the activity of Mr. Wallenberg. How did he act? How did he go about this rescue of Jews?
A. Mr. Wallenberg visited the most dangerous spots. He had good relations, he had influence, he was respected. Externally he was also a handsome man with a good appearance, and he was daring and courageous, and he devoted himself wholeheartedly to the work of rescuing Jews. There were certain limitations on his work of course. As he told me, he had issued between 4,500 and 5,000 of the Immunity Passes.
Q. You met him personally, did you?
A. Yes, I met him personally several times.

Q. Dr. Breslauer, do you remember that you were given a .. connected with the march in November'44?
A. Yes, the situation in Budapest underwent a drastic change on the 15th of October, the day when the Regent of Hungary wanted to surrender. The Germans seized the radio station. I should ask the permission of Court to describe the situation in Hungary before that. .-.-.-.-.-.-
Mr. Bach: Now, Dr.Breslauer, when were you assigned a special task in regard to this march? me
Witness Breslauer: On the 22nd of November, Kraus informed that on that day we would have a meeting with Mr. Wallenberg in Wallenberg's office. He said there will also be an officer who has a very important duty today and will give details. We did not know where the Jews were being led. We knew they were being led on foot on that day the 22nd of November. We had a meeting with Wallenberg and there were people from various embassies. He was there in person. There was somebody from the Portugese Embassy and the Spanish Embassy. They too were rescuing people. They were rescuing Jews who had been converted to Catholicism. There were Kraus and myself from my office. We heard a report from an officer, Major Botisvarve. He was an Hungarian officer. He gave details about the present situation. He said that thousands were being led on foot from Budapest especially from the brick factory at Whelow to Hagyeshalom. They were taken on the main highway. Later they went on side roads and there condition was very bad. Hundreds and thousands were falling along the sides. No food, terrible conditions, very bad treatment he said, and he had been tol by Ferenzcy who was the liason person between the Germans and the Hungarians. Four letters, four protective immunity documents for the personal of the Embassy itself to join this foot march to go and return those people who had documents along with them but were included in the foot march were available. We decided, we knew that they were being taken through Hegyeshalom and there the Germans were taking over. We knew that there was a big group at Hegyshalom. Th conditions as he described them were very bad. We decided that he would give us these immunity letters.
Presiding Judge: Who said so?
Witness Breslauer: Botisvarve did - and so we would have some security so that no harm would befall us and we could deal with these Jews and return those of them who had protective immunity documents.
-.-.-.-.-.-.-.-(B:s beskrivning av marchen till .-.-.-.-.-
Hegyeshalom)

Q. Dr.Breslauer, I have here a copy of a report of a meeting on the 22nd of November as well as your report. Wil you please have a look at the document and tell us if this is your report? Please tell us if this is your report and the minutes of that meeting?
A. The minutes of the meeting, I did not see.
Q. Can you say that the minutes are correct? That this is what took place at the meeting? That Botisvarve was present at the meeting and then can you identify your report?
Presiding Judge: Are these the minutes and the report? Who wrote this report or the minutes?
Mr.Bach: It does not say exactly who took notes at the meeting and who drew up the minutes but this was prepared

at the Swedish Embassy.
Witness Breslauer: Yes, I do not know of this. Here I see this is my document. It is my text. I dictated this.
Presiding Judge: You said something you did not know or maybe I did not hear well.
Witness Breslauer: No, this had three parts. The minutes which were sent about the meeting. This is exactly as it took place. Then there is my report which was sent by me and then there is a report from the Red Cross. This I did not know at the time.

Presiding Judge: This includes the three documents mentioned by you, Mr. Bach?
Mr. Bach: Yes, I believe it includes also the document I referred to before, the report.
Mr. Bach: After handing in your report, could you do anything for those people?
Witness Breslauer: Well, I returned a few hundred people, so did Wallenberg.(?) It was not easy; we did not have an exact list. It was difficult to find the people. He did have some kind of lists but I had no lists at all. I brought back a few hundred people and, a few days later, I found them at the Budapest Railway Station; they were brought back to Budapest.
Q. Can you estimate how many died on the way, or later?
A. The number was very large. Many people died along the way; weak people were shot.

Judge Halevi: Do you know what happened to Wallenberg?
Witness Breslauer: At the time of the Liberation, he went to Buda when the Russians came, returned, took his suitcases and disappeared.

Mr. Bach: Your Honours, in connection with this foot-march, please may I be permitted to draw your attention to a number pieces of evidence which already have been submitted. There is the Kastner report "-.-.-.-.-.-.-.- Then he (Eichmann) said, 'I need 65,000 to 70,000 Hungarian Jews. I have only received 38,000 at the German border. I need at least 20,000 more fortification Jews for the southeastern wall in the Austmark in Austria.' Then he said, he went and began discussing the abuse of protective passports. He said he would blame Wallenberg and Lutz for this 'pigishness' as he put it. But he had a proposal he said. He would no longer worry about the people holding these passports, if we, the Jews, would voluntarily put at his disposal 20,000 fortification Jews, otherwise he would have to deport and take all the Jews without exception for this march."

Mr. Bach: Now Your Honours, our next document deals with a complaint by the Swedish Legation about Wallenberg, our document 1121. It says here - it's a cable to Veesenmayer of the Foreign Ministry: "The Minister visited me today and told me on behalf of his Government the following matters. The Chief of the S.S.Kommandor for the Jewish problem in Budapest has reportedly said something through a certain gentleman named Eichmann to an employee of the Red Cross, the Swedish Red Cross, in Budapest that he intends to kill by shooting a man termed 'the Jewish dog, Wallenberg.' He would be shot."

Presiding Judge: Is this the ambassador of Sweden?

Mr.Bach: This is written by Ehrmansdorf (phon.) from the German Foreign Ministry. He informs Veesenmayer that the Swedish minister in Berlin has made this complaint, that a man named Eichmann in Budapest had threatened to execute by shooting the so-called "Jewish dog Wallenberg." This is the Legation Counselor Wallenberg, employed in the Legation in Budapest, who deals mainly with the issuing of protective passports to Jews. A similar expression was used by the deputy commander of the S.S. They say his name was Dreger (phon.), but it was actually Dannecker. According to this intervention, we were told - the Swedes say - that a Jewish employee of the legation was shot together with three members of his family. In the end they say, "I have told the Swedish Minister that we shall study his information, but I think that these expressions he quoted, if they were said at all, were certainly not meant seriously. The Minister said this possibility should be considered but he pointed to the fact that at the time there is a very tense atmosphere in Budapest." He asks for - the man who sent this letter to Veesenmayer asks for a reply for cable.

Presiding Judge: T/1243

Mr.Bach: Now the reply is in document 1122. Here Veesenmayer replies that the advisor to the Embassy, Grell, informs that the S.D.commander, Obersturmbannfuehrer Eichmann and his deputy Dannecker - this is the same Dannecker - had reason enough to criticize the way the Swedish Legation treated Jews and especially regarding the man Wallenberg of the Legation who acted in a very uncustomary and unacceptable way in regard to the Jews. It is also stated that they tried to smuggle them in illegal ways, but issuing protective certificates. It is possible that these expressions were actually used, but not as a serious threat, only as a warning for the future. The Jewish workers who are Hungarian citizens, and under Swedish protectorate - but the description of Dr.V. can only be given later and an additional report will be forwarded.